



## รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน  
บ้านมั่งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นายญาณวุฒิ อภิวงค์

นายพิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ

สิงหาคม 2554

สัญญาเลขที่ RDG53N0018



## รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน  
บ้านมั่งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นายญาณวุฒิ อภิวงศ์

นายพิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ

สิงหาคม 2554

## คำนำ

โครงการ “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุยตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยภายใต้ชื่อโครงการ “การบริหารจัดการการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR)” ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ดำเนินงานโครงการเป็นระยะเวลา 12 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2553 ถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2554 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวที่สะท้อนคุณค่าวัฒนธรรมชนเผ่าม้งและเพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถลดผลกระทบทางลบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองการปกครองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งถือเป็น โอกาสที่ดี ที่ทำให้ผู้วิจัยและชาวบ้านที่มาร่วมเป็นทีมวิจัยได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ในกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินงานในระยะแรกเป็นช่วงของการสำรวจพื้นที่ การค้นหาประเด็น เพื่อนำมาพัฒนาเป็น โจทย์วิจัย รวมถึงการค้นหาทีมวิจัยเพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน มีกิจกรรมบางส่วนที่ได้เริ่มดำเนินงานไปแล้วเช่น การจัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านม้งคอยปุยและแบบสัมภาษณ์ชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน มีการประชุมแลกเปลี่ยนต่างๆรวมถึงการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

ท้ายนี้ ขอขอบคุณศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ชุดโครงการ CBR สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านชุมชนบ้านม้งคอยปุย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงการขยายผลโครงการหลวงคอยปุย และอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ ลิสุวรรณ์ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำและการสนับสนุนในการดำเนินงาน โครงการวิจัยฯ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ญาณวุฒิ อภิวงศ์  
พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ  
หัวหน้าโครงการ  
สิงหาคม 2554

## สารบัญ

	หน้า
<b>บทที่ 1</b>	
<b>บทนำ</b>	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	6
1.3 คำถามของงานวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	6
1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	7
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	9
<b>บทที่ 2</b>	
<b>ทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง</b>	
2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชน	18
2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	24
2.4 ทฤษฎีศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร	27
2.5 แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน	29
2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	32
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
<b>บทที่ 3</b>	
<b>วิธีดำเนินการวิจัย</b>	
3.1 ขอบเขตการศึกษา	42
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	44
3.3 กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย	45
3.4 ประเภทของข้อมูล	45
3.5 วิธีการวิจัย	46
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
3.7 กระบวนการดำเนินงานวิจัย	51
3.8 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล	86

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
<b>บทที่ 4</b>	
<b>บริบทชุมชนกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน</b>	
4.1 บริบทชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว	91
4.1.1 บริบทชุมชน	91
4.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน	121
4.1.3 พัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน	126
4.2 วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน	142
4.2.1 วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มาจากการท่องเที่ยวของชุมชน	142
4.2.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	145
4.3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	155
4.3.1 วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว	156
4.3.2 วิเคราะห์ศักยภาพการจัดการของชุมชน	163
4.4 สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	184
<b>บทที่ 5</b>	
<b>สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ</b>	197
5.1 สรุป	185
5.2 บทเรียนของผู้วิจัย	189
5.3 ปัญหาและอุปสรรค	201
5.4 ข้อเสนอแนะ	204

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
<b>บรรณานุกรม</b>	219
<b>ภาคผนวก</b>	
ภาคผนวก ก	223
- แบบสอบถามนักท่องเที่ยว	224
- แบบสัมภาษณ์ชุมชน	230
ภาคผนวก ข	234
- ภาพถ่ายโฆษณาการท่องเที่ยวร้านค้าของหมู่บ้านคอยปุย	235
- ภาพถ่ายโฆษณาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	237
- ภาพถ่ายโฆษณาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	240
- ภาพถ่ายโฆษณาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	242
ภาคผนวก ค	245
- ประมวลภาพถ่ายกิจกรรมโครงการ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย	
ภาคผนวก ง หนังสือการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านม้งคอยปุย	262
ภาคผนวก จ ประวัติความเป็นมาคอยผากลอง	275
<b>ประวัติผู้เขียน</b>	280
<b>รายชื่อที่มวิจัย</b>	282

## สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	รายชื่อมัคคุเทศก์น้อย ในวันเสาร์-อาทิตย์	78
2	สรุปการทำกิจกรรมการวิจัยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์กรอบแนวคิด	85
3	แสดงช่วงคะแนนเฉลี่ยและการแปลความหมายข้อมูล	89
4	วัฒนธรรมในรอบปี	109
5	สรุปสถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญ	127
6	ด้านสิ่งแวดล้อม	137
7	ด้านสังคมวัฒนธรรม	138
8	ด้านเศรษฐกิจ	140
9	ด้านการเมือง	141
10	จำนวนร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	146
11	แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านอาหาร	149
12	แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านความปลอดภัย	150
13	แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการจัดการโดยชุมชน	151
14	แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว	152
15	แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านคุณภาพของกลุ่มท่องเที่ยว	153
16	สรุปภาพรวมศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการทรัพยากร	170

## สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	กรอบแนวคิดงานวิจัย	8
2	องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	15
3	ระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	17
4	กระบวนการพัฒนาศักยภาพ	28
5	ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า	31
6	แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน	94
7	แผนที่หมู่บ้านมั่งคอบปุ๋ย	97
8	แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง	160



# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ทางประชากรของโลกในปัจจุบันกำลังสร้างความกดดันให้กับสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรโลกย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของความ ต้องการพื้นฐานของชีวิตที่ต้องมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันประชากรโลกก็มีความต้องการสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตอีกอย่างน้อยหนึ่งสิ่ง คือสถานะแวดล้อมที่มีคุณภาพสูง หรือสถานะแวดล้อมที่ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติอยู่นั่นเอง ความต้องการพื้นฐานของชีวิตดังกล่าวได้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในแนวความคิดขึ้นระหว่างบุคคลสองกลุ่ม กล่าวคือ นักเศรษฐศาสตร์พัฒนา (Development economists) และนักอนุรักษ์นิยม (Conservationists) แนวความคิดที่สำคัญของบุคคลกลุ่มแรกคือ การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีมาใช้ประโยชน์เพื่อความอยู่ดีและกินดีของประชาชน แต่ แนวความคิดที่สำคัญของบุคคลในกลุ่มหลังคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้เพื่อคุณภาพที่ดีของ สถานะแวดล้อมในแนวความคิดและแนวทางการปฏิบัติของบุคคลสองกลุ่มดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าพิจารณาถึง จุดมุ่งหมายสำคัญของทั้งสองกลุ่ม อาจกล่าวได้ว่าไม่มีความแตกต่างกันเลย ทั้งนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาและ นักอนุรักษ์นิยมต่างก็มุ่งหวังที่จะให้เกิดความอยู่ดีและกินดีขึ้นในประชากรมนุษย์ ที่กล่าวว่าให้ความสนใจ คือ แนวความคิดและแนวทางการปฏิบัติของทั้งสองกลุ่มน่าจะ ได้มีการผสมผสานกันมากกว่าที่จะปล่อยให้ เป็นข้อขัดแย้ง ทั้งนี้ก็เพื่อความผาสุกของประชากรโลกยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด

การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาตินี้ขึ้นก็เพื่ออำนวยความสะดวกจำเป็นพื้นฐานสำหรับชีวิต และความพึงพอใจ ทางด้านวัตถุให้แก่มนุษย์ ส่วนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินี้ขึ้นก็เพื่อประกันว่าสถานะแวดล้อมภายหลัง การพัฒนาจะยังคงเป็นสถานะแวดล้อมซึ่งประชาชนทั่วไปยังคงพึงพอใจ ยังเป็นสถานะแวดล้อมที่สามารถ สภาพความเป็นธรรมชาติไว้ได้ ยังมีความสมบูรณ์เพียงพอ และยังพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจ เกิดขึ้นในอนาคต ความรู้ทางนิเวศวิทยามีความสำคัญต่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติเท่าเทียมกันกับ ความสำคัญที่มีต่อการอนุรักษ์ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนไม่น้อยที่ประสบกับความ ล้มเหลว และสูญเสียเงิน ไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่ทราบข้อเท็จจริงเชิงนิเวศวิทยาที่เกี่ยวข้องกับ โครงการอย่างถ่องแท้หรือทราบแต่ไม่ได้ให้ความสนใจอย่างจริงจัง การพิจารณากำหนดขอบเขตของการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่าควรกว้างหรือแคบ และมากหรือน้อยเพียงไรในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ นั้นจำเป็นต้องอาศัย ข้อมูลทางนิเวศวิทยาของโครงการเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ทำนองเดียวกันสำหรับการ

พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติหากขาดข้อมูลดังกล่าว โครงการพัฒนาอาจไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ได้เช่นเดียวกัน

ขอยกพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณหนึ่งของประเทศซึ่งยังไม่มีการบุกรุกและทำลายแต่มีแนวโน้มว่ารัฐบาลจะพัฒนาพื้นที่นี้ในอนาคตเพื่อเป็นตัวอย่างของการใช้ข้อมูลทางนิเวศวิทยา ในการพิจารณาว่าจะอนุรักษ์หรือจะพัฒนา การพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวสามารถกระทำได้ในหลายลักษณะดังนี้

1. ไม่มีการแตะต้อง ปล่อยให้คงสภาพความเป็นธรรมชาติเหมือนเดิม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ไว้เป็นเขตต้นน้ำ และเพื่อความมั่นคงเชิงภูมิस्थานของผิวดิน

2. พัฒนาให้เป็นอุทยานแห่งชาติ หรือเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยทิวทัศน์และความสวยงามตามธรรมชาติไม่ถูกทำลาย พื้นที่ดังกล่าวสามารถใช้เป็นแหล่งนันทนาการกลางแจ้ง (Outdoor recreation) และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3. พัฒนาให้มีการเก็บของป่าและล่าสัตว์ได้ในขอบเขตและจำนวนที่จำกัด แต่ทั้งนี้พื้นที่ส่วนใหญ่ต้องคงสภาพป่าธรรมชาติไว้ดังเดิมเพื่อความมั่นคงของดินและภูมิस्थานของผิวดิน เพื่อผลประโยชน์ทางการศึกษาด้านธรรมชาติวิทยา เพื่อนันทนาการและการท่องเที่ยว และเพื่อผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าในปริมาณที่เหมาะสม

4. พัฒนาให้มีการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ได้มากขึ้น ผลประโยชน์ดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของผลผลิตจากไม้ ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่า และการเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาในลักษณะนี้คุณค่าของความเป็นป่าธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการจะลดลง แต่ก็เปิดโอกาสให้นักวิชาการจากสาขาอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักสังคมศาสตร์ทำการศึกษาได้มากขึ้น ในทำนองเดียวกัน พื้นที่สำหรับการนันทนาการกลางแจ้งอาจลดลง แต่มิได้หมายความว่าหมดสิ้นไป ผลจากการพัฒนาสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงในภูมิस्थานของผิวดินและหน้าที่ในการรักษาต้นน้ำได้

5. อนุญาตให้มีการเปิดป่าได้ในบางส่วนของพื้นที่ป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ดอก ไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ และ/หรือการเพาะปลูกพืชไร่

6. อนุญาตให้มีการเปิดป่าได้อย่างสมบูรณ์ตลอดพื้นที่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา หรือในการขยายเมือง การพัฒนาอุตสาหกรรม และพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค

จากลักษณะของการพัฒนาดังกล่าว ถ้ามีการตัดสินใจเลือกที่จะดำเนินการลักษณะหนึ่งลักษณะใดในสามลักษณะแรกย่อมหมายถึง การตัดสินใจที่จะอนุรักษ์เป็นสำคัญและยังมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในภายหลังเป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสามลักษณะสุดท้ายได้ ถ้าตัดสินใจเลือกพัฒนาในลักษณะที่ 4 โอกาสที่จะสงวนพื้นที่ไว้เพื่อการพัฒนาสามลักษณะแรกจะลดลง และถ้าตัดสินใจเลือกพัฒนาใน

ลักษณะใดลักษณะหนึ่งของสองลักษณะสุดท้าย ย่อมหมายความว่า โอกาสที่จะกลับไปพัฒนาตามสามลักษณะแรกมีน้อยมาก ถ้าจะเป็นไปได้ก็จะต้องใช้เวลานาน (มนัส สุวรรณ, 2538)

สภาพการณ์อย่างหนึ่งที่พบโดยทั่วไปในเขตอุทยานแห่งชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานแห่งชาติในเขตอากาศแบบร้อนชื้นคือ การตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อย ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้อาจเป็นชนเผ่าดั้งเดิม (Primitive people) เช่น พวกอินเดียนในประเทศบราซิลและเปรู พวกเงาะและชาไก ในภาคใต้ของประเทศไทยและตอนบนของประเทศมาเลเซีย และพวกผิวดองเหลืองในจังหวัดน่าน เป็นต้น หรืออาจเป็นชนชาวเผ่าต่างๆ การดำรงชีวิตของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้อาศัยการเก็บของป่า การล่าสัตว์ และการทำไร่แบบเลื่อนลอยเป็นสำคัญ ถึงแม้จำนวนของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะมีค่อนข้างน้อยและตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจายในเขตอุทยานแห่งชาติ แต่การปรากฏของกลุ่มคนดังกล่าวก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมาก

ความสำคัญของชนกลุ่มน้อยในเขตอุทยานแห่งชาติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้สองลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้แก่อุทยานแห่งชาติเพราะความสำคัญในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (มนัส สุวรรณ, อ้างแล้ว)

ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่ตทุ์การพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโต และขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโยงใยกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม จากการที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรหลัก ดังนั้นกิจกรรมใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เช่นกันไม่มากนักน้อย ซึ่งถ้าหากการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพอาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและการเสื่อมสภาพของความเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ เมื่อใดก็ตามที่เกิดความเสื่อมสภาพและการเสื่อมโทรมเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบไปถึงหลายๆ กลุ่มซึ่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มคนอย่างน้อย 3 กลุ่ม คือนักท่องเที่ยว ผู้ที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชนเองดังนั้นชุมชนเจ้าของสถานที่จะต้องมีความสนใจร่วมกัน ซึ่งการช่วยกันดูแลรักษาระวังป้องกัน รวมตลอดจนการร่วมมือกันในการเอาใจใส่ต่อแหล่งท่องเที่ยวของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะรักษาสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยังคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปได้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

พจนา สวานศรี (2546) กล่าวว่าชุมชนไม่สามารถโคดเด็ยตนเองได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในระบบโลกาภิวัตน์ การเผชิญหน้าของชุมชนต่อโลกภายนอกย่อมมิใช่เรื่องง่ายถ้าชุมชนไม่มี “ทุน

ทางสังคม วัฒนธรรม และฐานการผลิต” ที่เข้มแข็งพอ ชุมชนไทยผ่านช่วงของการพึ่งตนเอง ผู้การพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นฐานการผลิตที่สำคัญถูกทำลาย กระแสการบริโภคนิยมเข้าไปสั่นคลอนระบบสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาและการปกครองที่ต้องเป็นมาตรฐานที่สร้างจากรัฐส่วนกลางทำให้ชุมชนต้องขึ้นอยู่กับรัฐมากขึ้น

จากกระแสของคนในสังคมที่เกิดความตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนามากขึ้น การให้ความสำคัญของเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยการเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของคนในสังคมซึ่งกระแสเหล่านี้อิงกับกระแสโลกโดยสหประชาชาติ องค์กรนานาชาติ นักวิชาการ และนักอนุรักษ์ที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ความเข้าใจของคนในสังคมที่มีต่อชุมชนชนบทที่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนายังมีช่องว่าง การท่องเที่ยวจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่น่าพาผู้คนต่างวัฒนธรรมให้ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน สร้างความเข้าใจที่แท้จริงและสร้างพันธมิตรในการพัฒนาสังคม

อย่างไรก็ตาม บทเรียนของการท่องเที่ยวกว่า 50 ปีนับแต่โลกเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนได้ประโยชน์น้อยมากหรือแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลยในทางตรงข้ามกลับได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในหลายด้านทั้งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า “ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร”

ชุมชนบ้านคอยปุยตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2490-2492 เดิมทีชาวบ้านคอยปุยทำอาชีพด้านการเกษตรกรรมรวมทั้งมีการปลูกฝิ่นด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทางก่อสร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์และได้เสด็จทรงเยี่ยมพสกนิกรชาวบ้านคอยปุย จึงได้พระราชทานทุนการค้าขายให้กับชาวบ้านคอยปุยและส่งเสริมพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ทดแทนการปลูกฝิ่น จากการที่บ้านคอยปุยอยู่ใกล้กับวัดพระธาตุคอยสุเทพและพระตำหนัก ภูพิงคราชนิเวศน์จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หนาแน่นอย่างรวดเร็ว จากการที่ชุมชนบ้านคอยปุยอยู่ห่างจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์เพียง 4 กิโลเมตร ทำให้นักท่องเที่ยวจากทุกชาติทุกประเทศลั่งไหลเข้าสู่บ้านคอยปุยทุกๆ วัน ซึ่ง ลีลิก ฤทธิเนติกุล (2541) ได้กล่าวว่า “สำหรับชาวต่างประเทศแล้ว ถ้าไปไม่ถึงเชียงใหม่ก็ไม่อาจถือได้ว่าไปถึงประเทศไทย ถ้าไปไม่ถึงคอยสุเทพก็ไม่อาจถือได้ว่าไป ถึงเชียงใหม่และถ้าไปไม่ถึงบ้านม้งคอยปุยก็ถือได้ว่าไปไม่ถึงคอยสุเทพ” ในปัจจุบันนี้หมู่บ้านคอยปุย เป็นชุมชนชาวเขาที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ยิงยศ หวังวนวัฒน์ (อังกินลีลิก ฤทธิเนติกุลและคณะ, 2544) ที่ว่าชาวเมืองบ้านคอยปุยมีรายได้หลักจากการท่องเที่ยวสำหรับเลี้ยงครอบครัว รายได้จากการเกษตร

กลายเป็นรายได้รองหรือรายได้เสริมเท่านั้นแต่การท่องเที่ยวที่นำพาความเจริญเข้ามาสู่คอยปุยนั้นก็กลับส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็น การถูกกลืนกินเข้าไปกับความทันสมัยใหม่ ทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตกลายเป็นสังคมเมือง (Civilised Society) ดังนั้นจึงส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่ยกขึ้นไปที่คอยปุย เพราะจากปัญหาการขาดเอกลักษณ์ของคอยปุยในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวรวมถึงตามสองข้างทางเดิมภายในหมู่บ้านมีสภาพไม่แตกต่างจากตลาดไนท์บาร์ซาร์ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อสินค้าพื้นเมืองจากในเมืองโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นคอยปุย แต่กระนั้นคอยปุยเองมีรูปแบบวิถีชีวิตที่ผูกพันกับการท่องเที่ยวแล้ว จึงจำเป็นต้องฟื้นฟูการท่องเที่ยว โดยใช้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยที่ชุมชนเอง ทั้งนี้เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและสร้างผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชนไปด้วย

จากปัญหาข้างต้นประจวบกับการเริ่มมีการขยับงานพัฒนาโครงการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติ คอยสุเทพ-ปุย เป็นโครงการของทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ทางด้านตัวแทนผู้นำหมู่บ้านม้งคอยปุยก็ได้ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการประกอบกับตัวผู้วิจัยเองได้มีโอกาสเข้าไปลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่บ้านม้งคอยปุย และก็มีโอกาสได้ร่วมกันกับแกนนำชาวบ้าน บ้านคอยปุยทำการขยับงานวิจัยที่มาจากความต้องการของชาวบ้านคอยปุยเอง คือ ชาวบ้านสนใจที่จะทำโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่” โดยได้ร่วมกันประชุมกับแกนนำชุมชนจนได้กลุ่มที่จะร่วมกันขยับงานโครงการวิจัย (ทีมวิจัยชุมชน) จากประเด็นการท่องเที่ยวนี้ 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร(การท่องเที่ยว 3 กลุ่มเป็นการแสดงให้เห็นต้นทุนเดิมของชุมชน) โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าถ้าเริ่มจากการขับเคลื่อนการทำงานด้วย 3 กลุ่มนี้เป็นหลักแล้วจะเกิดการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านคอยปุยอย่างเป็นธรรมและทั่วถึงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากการทำโครงการวิจัยที่ทำเพียงเรื่องเดียว ด้านเดียว ด้านใดด้านหนึ่ง และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือการจะพัฒนาการท่องเที่ยวไปได้นั้นต้องเกิดมาจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนภายในชุมชนเอง ซึ่งทางกลุ่มชาวบ้านคอยปุยได้มองว่าถ้าดำเนินการขยับงานจาก 3 กลุ่มนี้จะเป็นการดึงกลุ่มชาวบ้านทั้งคอยปุยเข้ามาร่วมทำโครงการวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจ

## 1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

### วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

### วัตถุประสงค์รอง

1. เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน
3. เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
4. เพื่อสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

### คำถามหลักของการวิจัย

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ควรเป็นอย่างไร

### ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

#### เชิงวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางบวกและลบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านคองปุย
3. ข้อมูลความต้องการและข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านคองปุย  
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

#### เชิงพัฒนา

1. มีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถนำไปปรับใช้เพื่อการวางแผนแม่บทชุมชนบ้านคองปุย

2. เกิดนักวิจัยท้องถิ่น
3. เกิดการประสานความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. องค์กรชาวบ้านมีความเข้มแข็งขึ้น สามารถจัดการท่องเที่ยวได้เองอย่างมีประสิทธิภาพและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้
5. เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นไปอย่างยั่งยืน

#### ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

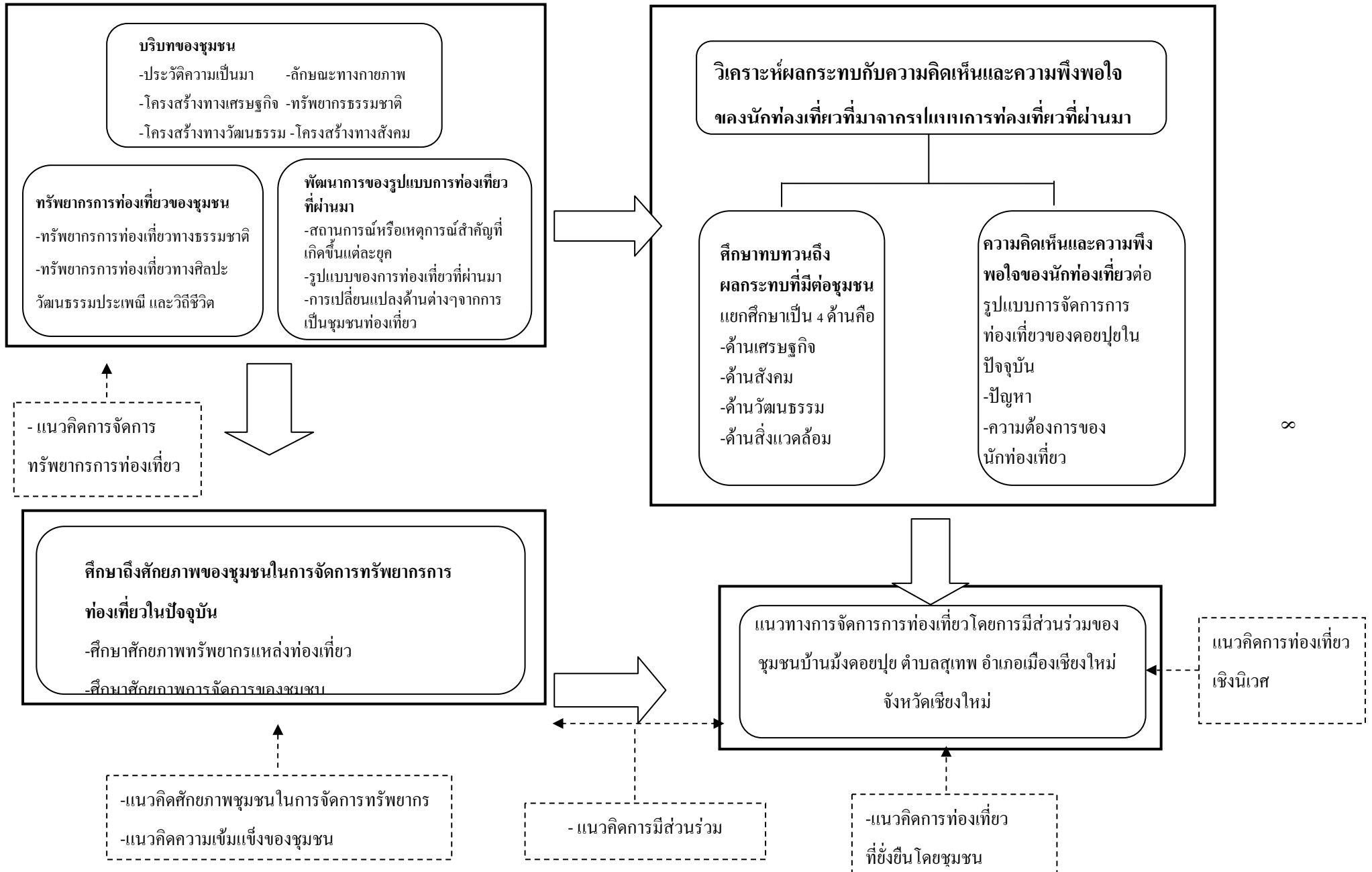
ช่วงค้นหาโจทย์และพัฒนาโครงการวิจัย

ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2552 – เดือนสิงหาคม 2553 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน

ช่วงดำเนินงานวิจัย

ตั้งแต่เดือนกันยายน 2553 – เดือนสิงหาคม 2554 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน

ภาพ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย





### 1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

**ชุมชน** หมายถึง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านคอยปุย หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

**การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว** หมายถึง การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน โดยมีการใช้ประโยชน์การป้องกันรักษา และรักษาสสิ่งแวดล้อม รูปแบบการจัดการและพัฒนาทรัพยากรทั้งที่ร่วมกันในชุมชน และได้รับความร่วมมือจากองค์กรทั้งภาครัฐ, เอกชน, ชุมชน

**พัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยว** หมายถึง การเกิดการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ อดีต จนถึงปัจจุบัน

**ผลกระทบที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา** หมายถึง ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยสะท้อนจากประเด็น พัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่มากระทบจนถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชน และความคิดเห็นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของคอยปุยในปัจจุบัน

**ผลกระทบที่มีต่อชุมชน** ผลกระทบที่มาจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาที่มีผลต่อชุมชน ทั้งทางบวก ทางลบ แยกเป็น 4 ประเด็นคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

**ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว** หมายถึง ชีตความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคุณลักษณะบ่งบอกถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถแสดงออกในด้านการจัดการอย่างมีส่วนร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งต่อชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการของชุมชน

**การมีส่วนร่วมของชุมชน** หมายถึง การเข้าร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมการแสดงความต้องการ ร่วมเสนอความคิดเห็นหรือค้นหาปัญหา การเตรียมการจัดการ การวางแผน การดำเนินการหรือร่วมกิจกรรมและร่วมรับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

**ความเข้มแข็งของชุมชน** หมายถึง การแสดงออกของชุมชนในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนบนพื้นฐานของสิทธิร่วมกัน รวมทั้งวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยคำนึงถึงการรวมกลุ่ม ความร่วมมือ มีความรับผิดชอบร่วมกัน และคำนึงถึงประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวมของชุมชน

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่ง คอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน
- 2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2.4 ทฤษฎีสัถยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร
- 2.5 แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน
- 2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้เจริญรุดหน้ามาเป็นลำดับ เป็นผลให้เกิดรายได้หมุนเวียน ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในด้านตรงกันข้ามของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมักประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาเหตุมาจากนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความคิดที่จะแสวงหาแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีปรัชญาพื้นฐาน ที่มุ่งสู่หรือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ดังนั้นในแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่ออธิบายเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีรายละเอียดดังนี้

#### ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีปรัชญาพื้นฐานที่มุ่งสูงหรือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ecotourism ซึ่งเป็นคำที่ผสมกัน

ระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ในความหมายเดียวกันหรือมีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่ Nature Tourism หรือ Biotourism หรือ Green Tourism แทนคำว่า Ecotourism เพื่อปกป้องให้เห็นว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้ความหมายพอสรุปได้ดังนี้ คือ

สมาคมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติในสหรัฐอเมริกา ให้ความหมายว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดหมายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรมและธรรมชาติของสถานที่ โดยไม่รบกวนการเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีวภาพวิทยาของพื้นที่ และชาวบ้านโดยรวมมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

ในการสัมมนาระดับนานาชาติเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน “ซึ่งจัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนมกราคม 2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการนิยามความหมายว่าเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม”

เราอาจนิยามความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า เป็นการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือในระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศชุดหนึ่ง เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อม สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ (ยศ สันตสมบัติและคณะ, 2544)

World Tourism Organization: WTO (อ้างใน ภราเดช พยัณวิเชียร, 2545) ได้ระบุไว้ในเอกสารประชาสัมพันธืการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ 2002 ถึงลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าหมายถึง

1. การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงธรรมชาติ
2. มีการให้ความรู้สึกลึกและสื่อความหมาย
3. เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มเล็ก
4. ลดผลกระทบที่เกิดกับธรรมชาติ
5. กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ ได้ยึดคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ทำการศึกษานโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544) คือ “การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”

### แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้อธิบายถึงแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว
4. การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว สามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางการส่งเสริมและการจัดการ ได้ดังนี้

1. พัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยว ในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

2. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน
3. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวอยู่
4. เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Gail Nash นักวิจัยจากสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) (อ้างในยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2544) ได้นำเสนอหลักการพื้นฐาน 7 ประการ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

ประการแรก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

ประการที่สอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรม

ประการที่สาม รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการจัดการเขตอนุรักษ์

ประการที่สี่ ชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผน และการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

ประการที่หก รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องตกอยู่กับผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ประการที่เจ็ด จะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้านและจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างแท้จริง

#### **องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาจมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันหลายองค์ประกอบซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เน้นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

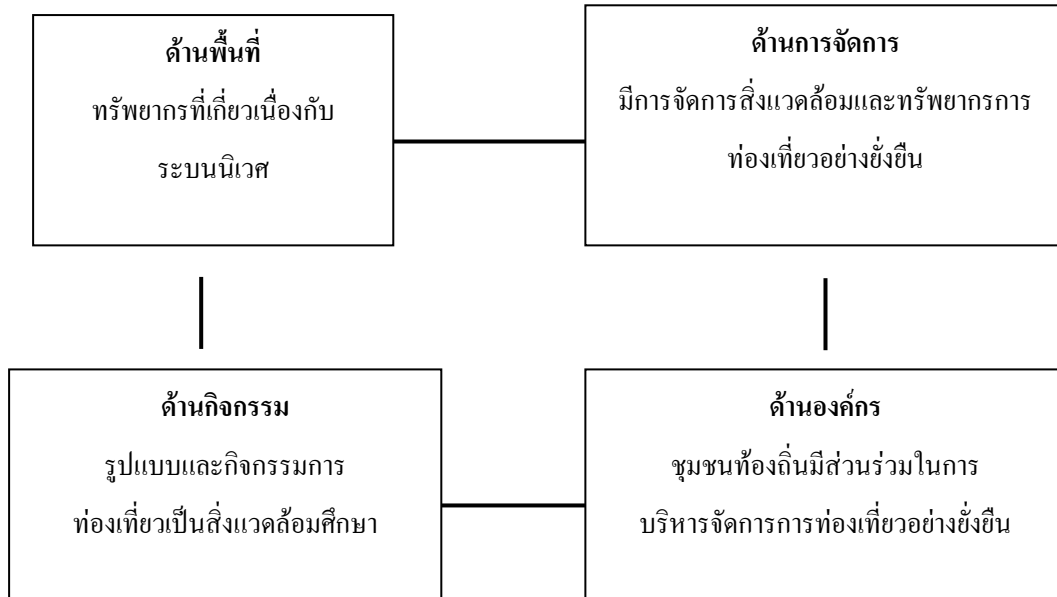
องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism)

องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)

องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงถือเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environment Education Based Tourism)

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ และติดตามตรวจสอบ

ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)



ภาพ 2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544

**แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

ในการพิจารณาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของแหล่งท่องเที่ยว นั้น จะนำองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน (ดังภาพ 2) มาใช้ในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทรัพยากรที่มีความเหมาะสม มีลักษณะเฉพาะและคงลักษณะพื้นถิ่น โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศหรือวัฒนธรรมของพื้นที่ และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาถึง

- 1) ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาถึงสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวหรือองค์ประกอบภายในของแหล่งท่องเที่ยว

2) องค์ประกอบที่มีเป็นเอกลักษณ์ พิจารณาถึงความสำคัญของระบบนิเวศความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ลักษณะที่หายาก และความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ทั้งในองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบัน โดยอยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามีมากน้อยแค่ไหน การพิจารณาในการจัดการนี้ จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้น ประกอบด้วย

1) มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม นับเป็นการจัดการที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว พิจารณาจากรูปแบบการจัดสื่อความหมายกิจกรรมด้านการศึกษา

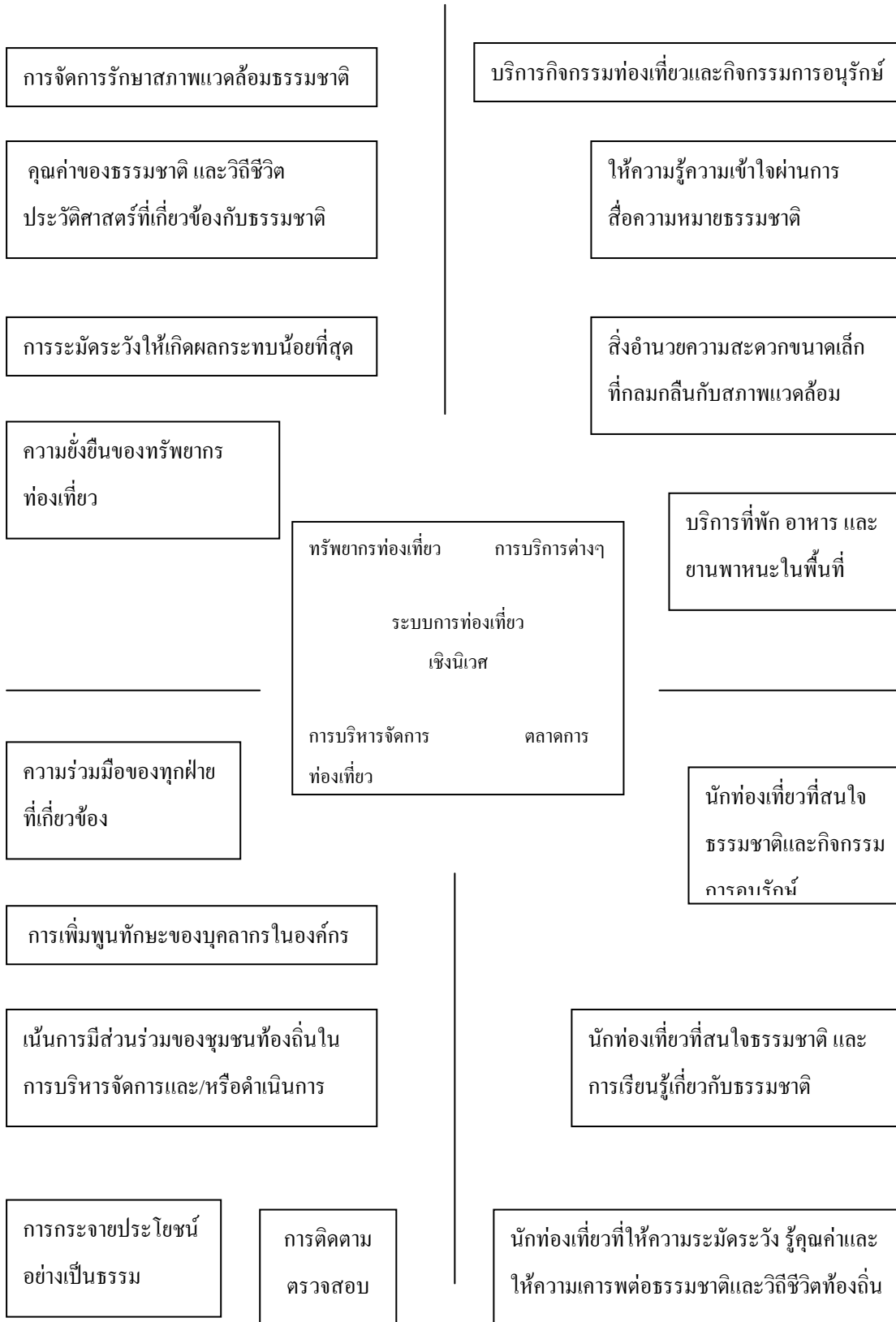
2) การจัดการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากประสิทธิภาพการใช้มาตรการควบคุมดูแล การนำรายได้บำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน การควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและประสิทธิภาพของบริการ

3) องค์การในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือกัน พิจารณาจากรูปแบบองค์กรในการจัดการเน้นความเป็นองค์กรประชาชน รัฐ และเอกชน และระดับของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม หรือให้ความคิดเห็น หรือเพียงได้รับประโยชน์จากการค้าและบริการ

#### **ระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

การจัดการด้านการท่องเที่ยวครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านการบริการ ด้านตลาดการท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เช่นกัน (ดังภาพ 3) ดังนี้





ภาพ 3 ระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: ดร.ชนิ เอมพันธุ์ (อ้างใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

สรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เป็นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ใช้ในการป้องกันและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จากการท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจัดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ที่มุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้

## 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งตัวชุมชนและนักท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

### การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2541) ได้ชี้แจงถึงหลักการของนิเวศวิทยาแนววิถีที่มีหลักปรัชญาพื้นฐาน 5 ข้อที่สำคัญ ซึ่งมักถูกนำมาอ้างอิงและนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ เสมอ ดังนี้

1. ธรรมชาติมีค่าในตัวเอง (intrinsic value) ธรรมชาติไม่ได้ดำรงชีวิตอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์อื่น ๆ
2. กฎของนิเวศวิทยาหรือกฎของธรรมชาติกำหนดศีลธรรม และจริยธรรมของมนุษย์ ความรู้สึก และการกระทำทั้งปวงของมนุษย์จะมุ่งเน้นเรื่องของธรรมชาติเป็นหลักใหญ่
3. ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศ พืชพรรณสัตว์ป่า มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่โดยไม่ถูกรบกวน ถูกกระทบกระเทือน หรือถูกทำลายจากฝีมือของมนุษย์ สิทธิแบบนี้เราเรียกว่า สิทธิทางชีวภาพ (Bio-rights)
4. มนุษย์ไม่ยึดมั่นถือมั่นในเทคโนโลยีขนาดใหญ่สมัยใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธระบบอำนาจนิยม และการรวมศูนย์ทุกรูปแบบด้วย
5. สิทธิที่ส่งเสริมการนิยมวัตถุเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง ความเจริญทางเศรษฐกิจต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมวลชนผู้ยากไร้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ว่าเป็นเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multi-dimensional concept) ดังนั้นการท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ย่อมประกอบด้วยหลายมิติ เช่นกัน องค์การการท่องเที่ยวของแคนาดา Tourism Canada โดยมนัส สุวรรณ (อ้างแล้ว) ได้เสนอว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) คือการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทาง เศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting systems) คำจำกัดความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงมิติต่างๆถึง 7 มิติดังนี้ มิติแรก การจัดการทรัพยากร (Resource management) เนื่องจากใน โลกปัจจุบันซึ่งมีทรัพยากรเหลือน้อยลงเรื่อยๆ จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี และการจัดการนั้นจำเป็นต้องตอบสนองต่อ มิติที่สอง ความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต้องมีความสามารถในการสร้างกำไรเพื่อความอยู่รอด และผลประโยชน์ของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งการกำหนดระเบียบหรือกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่เข้มงวดจนเกินไป จะทำให้การท่องเที่ยวไม่อาจดำรงอยู่ต่อไปได้ มิติที่สาม การตอบสนองความต้องการ หรือพันธะทางสังคมหมายถึง การให้ความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ความหลากหลาย และวัฒนธรรม มิติที่สี่ สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะสถานที่แห่งนั้นจะมีความยิ่งใหญ่ระดับโลก หรือไม่ค่อยมีชื่อเสียงมากนักการชำระรักษาไว้ซึ่งสุนทรียภาพของสถานที่เหล่านั้นคือภาระกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว มิติที่ห้า การคำนึงถึงกระบวนการ และขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ อาทิ การท่องเที่ยวในเขตที่อ่อนไหวต่อผลกระทบทางลบ เช่น ภูเขา ป่าดงดิบ หรือชายหาด เป็นต้น มิติที่หก การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) ของพืชพรรณ และสัตว์ต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว มิติสุดท้าย การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทั้งหมดในโลกมีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

นอกจากนั้น ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2543) ได้นำเสนอหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่นำมาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรสมบัติที่สำคัญ และมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น

2. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่อำนวยความสะดวกโยชน์ให้กับชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่ให้นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย

3.การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อในการทำลายสิ่งแวดล้อม

4.กิจกรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติ และลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขต และให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุดเช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรม และเวลาของการท่องเที่ยว

5.ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

6.การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7.องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

ซึ่งหากพิจารณาถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติต่างๆ เปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วจะเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีกระบวนการจัดการกิจกรรมที่เป็นรูปแบบนำไปสู่ความยั่งยืนได้ เนื่องจากกิจกรรมจะมีกระบวนการที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศตามธรรมชาติแบบองค์รวมอันเป็นวงจรชีวิตที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ (Life supporting system) การจัดการท่องเที่ยวที่มาจากแนวคิดนี้จะให้ความสำคัญ ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมไปถึงวัฒนธรรมที่มีส่วนช่วยให้กระบวนการจัดการให้เป็นไปในแบบที่สมดุลกัน เพราะชาวบ้านเองเมื่อได้รับผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นแล้วก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงนักท่องเที่ยวเมื่อได้สัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมตามที่มุ่งหวังแล้วก็ต้องไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวแบบนี้จะทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั่นเอง

#### **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**

การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญมีชื่อเรียกต่างๆ หลากหลายได้แก่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community Based Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย

(Eco and Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวแบบพักบ้านชาวบ้าน (Homestay) ในวงวิชาการทั่วโลกยังไม่มีการตกลงอย่างเป็นเอกฉันท์ว่าควรจะให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแต่ละประเภทอย่างไร ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้บัญญัติศัพท์ Ecotourism ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และ Agrotourism ว่า “การท่องเที่ยวเชิงเกษตร” ส่วนภาคราชการด้านการท่องเที่ยวมีการผสมผสานระหว่างกระแส Ecotourism กับลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติว่า “Eco and Advanger Tourism” หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย ส่วนชุมชนต่าง ๆ นิยมเรียกการท่องเที่ยวที่ตนเองทำว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” แต่ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” คำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีชุมชนเป็นฐาน จนสุดท้ายโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ผู้บุกเบิกงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ได้เรียกการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT)”

ในปัจจุบันคำว่า “Ecotourism” ได้รับความนิยมน่ามากขึ้นในระดับสากล ในขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนก็ได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วยเช่นกัน ในปี 2545 ที่องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีสากลว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (International Year of Ecotourism-IYE) จึงเกิดคำว่า Community Based Tourism (CBT) ขึ้นมาอีก เรื่อง คำศัพท์และนิยามเรื่องการท่องเที่ยวคงไม่มีข้อยุติได้ง่าย ขึ้นอยู่กับว่าการนิยามนั้นไปตอบสนองวัตถุประสงค์อะไร (พจนานุกรม, 2546)

Hatton (1999) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยชุมชนเป็นหลัก (community based tourism) จะเป็นธุรกิจที่มีกิจกรรมที่เรียบง่าย และมีกิจกรรมอื่นๆ ประกอบอีกเช่น การสร้างการค้าขายสินค้าที่มาจากชุมชนต่างๆ และการบริการให้แก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่มีฐานที่ชุมชนเป็นหลักนั้น หากพิจารณาในด้านสังคมแล้วค่อนข้างจะมีลักษณะที่ยั่งยืน หากกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้นจะต้องถูกพัฒนา และจัดการขึ้นโดยสมาชิกของชุมชน ด้วยการรับรู้ เข้าใจ และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ อีกทั้งได้รับส่วนแบ่งปันจากการเก็บภาษีหรือสรรพากรจากกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวต่างๆ ย้อนกลับคืนสู่ชุมชนในทางใดทางหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ อาจเกิดการว่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น เกิดธุรกิจขนาดย่อม และขนาดเล็กลูกตามมา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ Hatton ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวที่มีฐานที่ชุมชนนั้นจะเคารพ และให้ความสำคัญแก่ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชน ตลอดจนการดำรงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีรูปแบบการ

ดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และเกิดผลแตกต่างกันโดยพื้นฐาน เนื่องจากในแต่ละพื้นที่นั้นมีบริบท และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

นอกจากนั้น พงนา สวนศรี (อ้างแล้ว) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ไม่ใช่เป็นเพียง “ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Product)” ซึ่งเมื่อถูกผลิตแล้วจะหมุนไปตามกลไกตลาดและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หากแต่เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือโดยสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยมีหลักในการจัดการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

ภราเดช พษ์มิเชิธร (2545) ได้กล่าวในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ทางเลือก เครือข่าย และธุรกิจท้องถิ่น” ในหัวข้อ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย: ทางเลือกกับความเป็นจริง ไว้ว่า

1. การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมโดยคนเป็นผู้ดำเนินการ เป็นอุตสาหกรรมเพื่อคนมีการจัดการบริหารโดยใช้มิติทางวัฒนธรรมและมิติทางวัฒนธรรมและมิติทางจิตวิญญาณ โดยมีรูปแบบของอุตสาหกรรมบริการระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าบ้าน

2. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จะต้องประกอบด้วย

- มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและรักษาต้นทุนอย่างยั่งยืน
- มิติด้านคน จะต้องมีการเรียนรู้ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
- STEP (Sustaiasble Tourism Eleminationg Poverty)

- เพื่อบรรลุการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

3. การจัดการการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสร้างโอกาสให้กับชุมชนในการแสวงหาการประสบความสำเร็จในการจัดการด้วยตัวของชุมชนเองแต่ในสถานการณ์ปัจจุบันจะเป็นไปได้หรือไม่เพราะนโยบายของรัฐยังไม่เอื้อการจัดการในด้านนี้

4. นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวของชุมชน นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ยังคงเป็นไปในลักษณะของการ เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยภาพรวม มีการเน้นกิจกรรมการตลาด โฆษณาประชาสัมพันธ์ และมองชุมชนเป็นสินค้าการท่องเที่ยว ถึงมีนโยบายภาพรวมแต่ก็ยังคงขาดการบูรณาการและความชัดเจน ซึ่งจริงๆ แล้วภาครัฐ ควรจะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนความรู้มีแผนพัฒนา แผนจัดการของชุมชนที่ชัดเจน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

5. การดำรงวิถีของชุมชน การดำรงวิถีของชุมชนนั้นเป็นเพราะในสภาพของความเป็นจริง ชุมชนไทยยังมีความยากจน ยากไร้ในวิถีการเกษตร ยังขาดความเชื่อมต่อผสมผสานวิถีโลกเดิมกับ โลกาภิวัตน์ และหากมีการท่องเที่ยวก็จะคาดหวังการท่องเที่ยวในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่พูดถึงกันมากในปัจจุบันแต่ความเป็นจริงคือภาคประชาชนยังมีส่วนร่วมแบบสมยอม ที่ต้องทำกันไปหรือมีส่วนร่วมแค่เพียงการรับประโยชน์ที่หยิบยื่นให้เท่านั้น จะทำอย่างไร ชุมชนจึงจะมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถเลือกได้ตามความประสงค์ของชุมชนเอง

7. การเตรียมความพร้อมของชุมชน นั่นคือต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนไปด้วยเพราะชุมชนของไทย ยังคงมีช่องว่างและขาดภูมิคุ้มกัน มีจุดอ่อนด้านเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคง ตลอดจนจุดอ่อนด้านสถานภาพสังคมและจุดอ่อนด้านวิชาการที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ซึ่งทางออกก็ควรเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถนำมาใช้ได้ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันตลอดจนหาที่ปรึกษา หรือพี่เลี้ยงในการพัฒนาตนเอง อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันได้ในที่สุด

8. ผลประโยชน์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันเราจะพบว่า ยังมีการปันประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมอยู่ในสังคม การพัฒนายังคงเป็นการมองผลประโยชน์ในระยะสั้น โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของลูกค้ายในกระบวนการผลิต คิดแต่เพียงความต้องการของผู้ขายแต่เพียงด้านเดียวที่สำคัญ ไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน ทางเลือกของการจัดการท่องเที่ยวก็คือ ควรที่จะกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับสินค้าการท่องเที่ยวนั้นๆ มีการให้มูลค่าเพิ่มทางด้านวัฒนธรรมตลอดจนความรู้แก่นักท่องเที่ยว ที่สำคัญต้องค้าขายอย่างเป็นธรรม และหากเป็นไปได้ก็ควรจะต้องนำความรู้ด้านสื่อสารสนเทศมาใช้ในการเผยแพร่และการขายด้วย

สรุป การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือเป็นการท่องเที่ยวที่พักกับชาวบ้าน กินอาหารในท้องถิ่นร่วมกิจกรรมในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นมักุเทศก์ รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นธรรมกับชาวบ้าน และส่วนหนึ่งเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในฐานะ “เจ้าของ” อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชนคือ ไม่สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสภาพทางธรรมชาติและความพร้อมของชุมชน

### 2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางมาเยือนถิ่นนั้น ซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งเทศกาลและงานประเพณีประจำปีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้น “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” จึงหมายถึงถึงสถานที่ท่องเที่ยวกิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, 2530) ส่วนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว (นำชัย ทนุผลและคณะ, 2542)

#### การจัดการเชิงระบบในการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ

ในมุมมองของการจัดการเชิงระบบ (System management) ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง สภาพที่พึงปรารถนา ซึ่งสามารถตอบสนองเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวได้ดีที่สุด วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวนั้น แต่ทรัพยากรเหล่านั้นมิได้เป็นตัวกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หากแต่เป็นเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการซึ่งกำหนดโดยชุมชนนั้นๆ และถ้าวัตถุประสงค์หลักของชุมชนคือการกำหนดให้ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวมีขีดจำกัดเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชนก็จะต้องตอบสนองวัตถุประสงค์นี้เป็นสำคัญ (มนัส สุวรรณ และคณะ, อ้างแล้ว)

เดิมขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวหรือการใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวที่สูงที่สุดเท่าที่จะแบกรับไว้ได้ในพื้นที่แต่ละแห่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การท่องเที่ยวไม่ควรจะมีการพัฒนาจนเกิน “ขีดจำกัด” หรือ “เพดาน” เพราะจะก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ขีดจำกัดหรือเพดานดังกล่าวมักจะมีดัชนีบ่งชี้เป็นตัวเลข เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยว ต่อชั่วโมง ต่อวัน ต่อสัปดาห์หรือต่อปี ความหนาแน่น (Density) จำนวนคนต่อพื้นที่ทำกิจกรรม และส่วนผสมเชิงประชากร (Population mix) จำนวนนักท่องเที่ยวต่อผู้อาศัยในท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีนักวิชาการเสนอแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลายๆ แนวทางดังต่อไปนี้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, อ้างแล้ว)



1.แนวทางที่อิงสิ่งแวดล้อม เสนอว่า การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับการรักษาความสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในบริบทนี้จึงหมายถึง “จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่อาจยอมรับได้ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้”

2.แนวทางที่อิงการตลาด แนวทางนี้เสนอขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

3.แนวทางที่อิงชุมชน เสนอว่า ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดผลกระทบอาจกระทำโดยอิงค่านิยมของชุมชนนั้น

#### มิติในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

มิติในที่นี้หมายถึง กรอบหรือประเด็นที่กำหนดขึ้นมาเพื่อวัด และประเมินคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าสมควร ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพหรือไม่ การศึกษานี้ได้กำหนดประเด็นสำหรับการตรวจสอบไว้ 7 มิติ ซึ่งแต่ละมิตินี้มีคุณลักษณะโดยสรุปดังนี้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

1. ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย
  - ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว
  - การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
  - ความสมบูรณ์ และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว
2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย
  - การจัดการขยะมูลฝอย
  - การจัดการคุณภาพน้ำ
  - การจัดการคุณภาพอากาศ
  - การจัดการคุณภาพเสียง
  - ความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม
3. เศรษฐกิจ-สังคม ประกอบด้วย
  - ผลประโยชน์ต่อชุมชน
  - ความสามารถในการพึ่งตนเอง

- ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ความเข้มแข็งของชุมชน และวัฒนธรรม

#### 4. ศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- คุณค่าทางอัตลักษณ์
- คุณค่าทางภูมิปัญญา และองค์ความรู้
- คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์
- คุณค่าทางประวัติศาสตร์
- คุณค่าทางสังคม

#### 5. ประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ประกอบด้วย

- คุณค่าทางสุนทรียภาพ
- คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี
- คุณค่าทางวิชาการ และการศึกษา
- คุณค่าทางสังคม
- ขนาด
- ความสำคัญของกลุ่มสิ่งก่อสร้าง
- สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน
- ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

#### 6. คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา ประกอบด้วย

- ผลประโยชน์ และความคุ้มค่าในการเรียนรู้
- วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ และการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการศึกษา
- การปรับปรุงปัจจัย และกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

#### 7. การบริหาร และการจัดการ ประกอบด้วย

- ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร และพลังงาน
- การจัดตั้งอำนวยความสะดวก
- การให้ความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สิน
- การบริหารบุคลากร และงบประมาณ
- การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

### ประเภทและปัจจัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวพร้อมทั้งพัฒนาถึงอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มจะเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวตามประเภทที่ตนชื่นชอบ เราอาจแบ่งประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ 3 ประเภท

- 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ
- 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ
- 3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

### ปัจจัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น สนใจด้านความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน
- 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวกด้านน้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักอาหาร จำหน่ายสินค้าที่ระลึก
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง

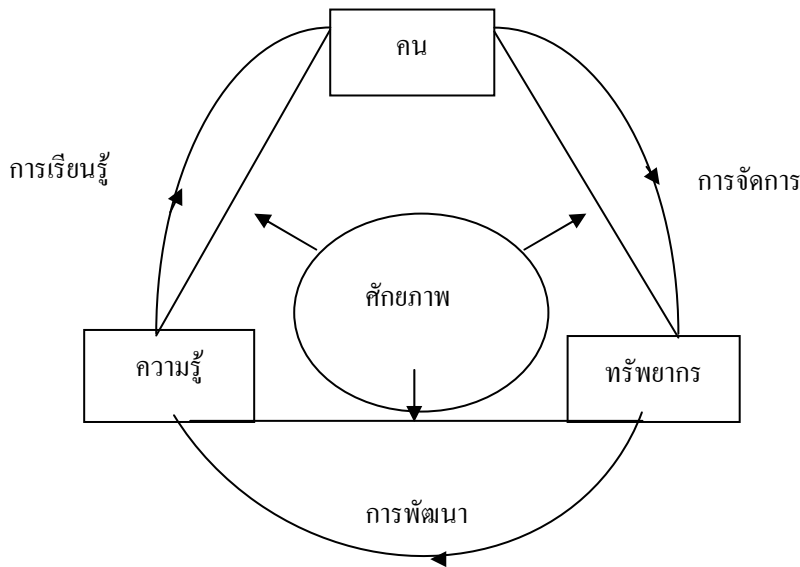
สรุป การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยวจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้น เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

### 2.4 ทฤษฎีสถิติภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร

สังคมสามารถเลือกแนวทางการพัฒนาที่มีพลังก้าวหน้า และเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตสอดประสานไป กับความสามารถในการปรับตัว ให้ทันกับสถานการณ์ของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยมีมิติของทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และแนวความคิดการพัฒนาแบบเป็นองค์รวม รวมทั้งพัฒนาเพื่อนำไปสู่ การพึ่งตนเอง โดยมีความเคารพในอุดมคติ การอยู่ร่วมกันอยู่สมานฉันท์ในสังคมและธรรมชาติเป็น เครื่องมือในการกำกับ

ในสังคมทุกวันนี้สิ่งสำคัญที่สุดไม่ใช่ทรัพยากร แรงงาน หรือเงิน แต่เป็น “ความรู้” ยุคนี้เป็นยุค “สังคมความรู้” การจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้จึงสำคัญที่สุด การเรียนรู้ของชุมชน จึงหมายถึง การที่พวกเขาค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเองจนสามารถพึ่งตนเองได้กระบวนการนี้คนนอกชุมชน สามารถเข้าไปช่วยได้ โดยเฉพาะการช่วยก่อให้เกิดกระบวนการ (Facilitator) ไม่ใช่เข้าไป “สอน” ชาวบ้าน ซึ่งมาจากสมมติฐานที่ว่า ชาวบ้าน “โง่ จน เจ็บ” วิธีที่ว่านี้เริ่มจาก “ปัญหา” ไม่ได้เริ่มจาก “ศักยภาพ” สิ่งที่ ชาวบ้านต้องการ คือ โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ทั้งนี้เสรี พงศ์พิศ วิจิต นันทสุวรรณ และทีมงานมูลนิธิหมู่บ้าน (2545) กล่าวว่า ชุมชนหมู่บ้านในประเทศไทย ล้วนมีศักยภาพพอๆ กัน หมายถึง มีคนมีความรู้ มีทรัพยากรมากบ้าง น้อยบ้าง แต่นั่นไม่สำคัญ ข้อแตกต่างระหว่างชุมชนต่างๆ เข้มแข็งและไม่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้มากหรือน้อย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ ทรัพยากร แต่ขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย คือประการแรก มีการเรียนรู้หรือไม่ ประการที่สอง มีการจัดการหรือไม่ และประการที่สาม มีการพัฒนาทรัพยากรนั้นหรือไม่ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดประสบการณ์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การพึ่งตนเอง



ภาพ 4 กระบวนการพัฒนาศักยภาพ

จากแผนภูมินี้ มาจากกระบวนการทัศน์พัฒนา (Development Paradigm) ที่เชื่อว่าชาวบ้านและชุมชนมี ศักยภาพ แต่ขาดโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ดังนั้น การเรียนรู้ของชุมชนจะต้องไม่จำกัดอยู่เพียงการค้นหาศักยภาพของตนเองเท่านั้นหากต้องรับรู้ว่า สถานการณ์โลกและของประเทศมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนหรือหมู่บ้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้ (ประเวศ วะสี, 2536) ได้กล่าวถึงการเกิดการเรียนรู้ของชุมชนว่า ต้องเป็นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interactive Learning Through Action) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเรียนรู้โดยการลงมือทำจริง (Learning by Doing) ซึ่งการเรียนรู้เช่นนี้จะก่อให้เกิดคุณภาพเพียงพอ สำหรับการเอาชนะความยากในการพัฒนาสังคมได้ จึงสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่สามารถช่วยยกระดับสติปัญญาของประชาชนและชุมชนได้นั้น จะต้องมิลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่ควบคู่ไปกับการปฏิบัติหรือการทำกิจกรรมต่างๆ

ในชุมชนต่างๆ เราจะมองเห็นองค์ประกอบอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ ที่ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัว เกิดกระบวนการเรียนรู้ และเกิดเครือข่ายเรียนรู้เกิดขึ้น เพื่อการพึ่งพากันในชุมชนและการแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ดังนี้ (วุฒิชัย หลีกเมือง, 2546)

1. คนในชุมชนจะมีผู้นำที่มีความคิดก้าวหน้า ผู้นำที่มีจิตสาธารณะ อยากทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนและส่วนรวมไม่เฉพาะผู้นำอย่างเป็นทางการเท่านั้น

2. ความรู้ในชุมชนต่างๆ จะมีคนทรงคุณความรู้หลายด้าน หากเราสามารถนำเอาศักยภาพและภูมิความรู้ จากท่านเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ก็จะบังเกิดผลของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเป็นอย่างดี

3. ทรัพยากรที่ทำให้ชุมชนนั้นๆ ดำรงอยู่ และมีวิถีชีวิตเพื่อความเป็นอยู่รอดของตนเองได้

สรุป หากนักพัฒนา ผู้นำชุมชน องค์กรเอกชนมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยืนหยัดอยู่ด้วยการพึ่งตนเองได้แล้ว ย่อมต้องมองถึงศักยภาพด้านต่างๆดังกล่าวมาแล้ว ก็จะช่วยให้ชุมชนเหล่านั้นมีจุดเริ่มของการพัฒนาชุมชน ที่ไม่ใช่เริ่มตั้งแต่ศูนย์คือไม่มีอะไรเลย มาสู่กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำพาชุมชนไปสู่ความดำรงได้พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งถ้าหากชุมชนทุกชุมชนดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองได้ นั่นก็คือสังคมเราก็สามารถดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองได้

## 2.5 แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

จากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อม

ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคมและหนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง

**ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง** อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (2540) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้

1. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น คือในทางกายภาพหรือรูปธรรม สมาชิกชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมรวมทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในทางจิตวิญญาณ คือสมาชิกของชุมชนมีค่านิยมความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน เป็นต้น

2. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรร การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษาการกินอยู่ ประเพณี และการรักษาพยาบาล เป็นต้น

3. ชุมชนที่สามารถควบคุม และจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยอำนาจ ความรู้และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

4. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี มีผลทำให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

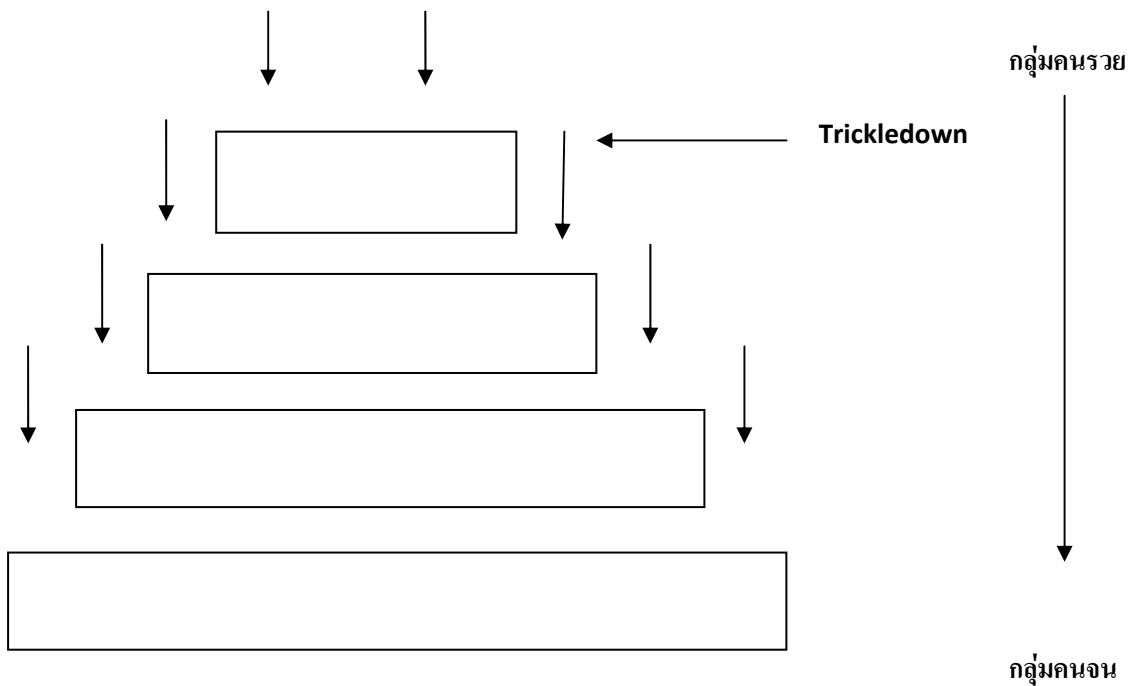
#### **การพัฒนาและสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชน**

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหรือการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ

- การมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในสังคมแบบแนวราบ

- การมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (แบบยังชีพ)
- การมีค่านิยมจากศาสนธรรมยึดถือร่วมกัน
- การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต
- ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ
- มีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม (Social Relation) ที่แน่นแฟ้น
- มีกลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา

ถ้าจะกล่าวถึง การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องทำให้เกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่มีความพร้อมในสังคมก่อน (ให้แยกคนละประเด็นกับการสังคมสงเคราะห์) เมื่อคนกลุ่มนี้สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่แล้ว ผลของการพัฒนาก็จะค่อยๆ กระจายลงมายังกลุ่มคนชั้นกลางและคนยากจนในสังคมตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีฝ่นหล่นจากฟ้า (Trickledown Effect Theory) สนธยา (2533) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าคนในสังคมนั้นมีหลายระดับชั้น แต่ละระดับมีความสามารถในการรับการพัฒนาได้ไม่เท่ากัน หากนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาแบ่งเฉลี่ยให้กับทุกคนในสังคมในจำนวนที่เท่าๆ กัน ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในสังคมก็ไม่เท่ากัน เปรียบเทียบได้กับการตักน้ำใส่ในอ่างใบเล็กที่สุด ซึ่งอยู่บนสุดก่อนเมื่อน้ำในอ่างในบนสุดเต็ม ก็จะล้นลงมาสู่ใบถัดลงมาซึ่งเป็นใบที่ใหญ่กว่าเดิมนิดหน่อย แล้วในที่สุดเมื่อใบนั้นเต็มอีก น้ำก็จะล้นอ่างไหลลงมาสู่ใบข้างล่างอีกเรื่อยๆ จนกระทั่งน้ำเต็มอ่างทุกใบซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยภาพต่อไปนี้



ภาพ 5 ภาพทฤษฎีฝ่นหล่นจากฟ้า

จากภาพ หมายความว่าอ่างเล็กที่สุดและอยู่บนสุด เปรียบเหมือนคนชั้นสูงที่มีฐานะร่ำรวยซึ่งมีความพร้อมในการพัฒนาสูงที่เรียกว่า หัวใจใจรู้ จะได้รับการสนับสนุนหรือเปิดโอกาสให้ได้รับผลการพัฒนามากที่สุด เหมือนกันการตักน้ำใส่อ่างใบบนสุดก่อน จนกระทั่งน้ำล้นออกมาข้างล่างแล้วก็ยังใส่ผ่านอ่างใบนี้อีกเพื่อหวังให้ไหลลงสู่อ่างที่อยู่ข้างล่างไปเรื่อยๆ (สนธยา พลศรี, 2533)

สรุป แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน คือ รากฐานในการรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายใน ภายนอกชุมชน ดังนั้นจึงต้องมีการดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตัวเอง ทั้งนี้ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

## 2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2541) ได้อ้างถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวไปสู่จุดหมาย โดยเปิดโอกาสให้การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ซึ่งได้กำหนดแนวทางสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ ได้แก่

1. จัดกระบวนการหรือกลไกบริหารจัดการของรัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การจัดทำแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน

2. จัดให้มีกระบวนการและช่องทางของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนาแบบควบคู่กันไป คือ ระบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ซึ่งภาครัฐเป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุนในด้านนโยบาย มาตรการ และงบประมาณสนับสนุน

3. เสริมสร้างวิสัยทัศน์และสร้างขีดความสามารถในการจัดการหรือการมีส่วนร่วมให้แก่องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาและสร้างขีดความสามารถในการจัดการหรือการมีส่วนร่วมให้แก่องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน สาธารณชน ภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน



แผนงานโครงการของรัฐหรือ ของชุมชน เช่น การใช้มาตรการจูงใจทางภาษี การสนับสนุนการฝึกอบรม ทางด้านการจัดการและการส่งเสริมความร่วมมือกับฝ่ายอื่นๆ ในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการยอมรับทั้งในแง่ของหลักการและกลไกที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จของโครงการพัฒนาต่างๆ หรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตไม่ว่าโครงการหรือ กิจกรรมนั้นๆ จะเป็นของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็ขนาดเล็กรหรือขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นโดยทั่วไปจึงมีการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังนี้

1. เพื่อได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมและผลกระทบที่ อาจเกิดขึ้น
2. เพื่อช่วยในการชี้ประเด็นปัญหา และคุณค่าต่างๆของสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อแสดงความคิดเห็นอันอาจจะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
4. เพื่อช่วยในการให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ใน การวางแผนการดำเนินงานและการตรวจเฝ้าระวัง
5. เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งและเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีความต่อเนื่องในการพัฒนา จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยเฉพาะการใช้การผนึกกำลังร่วมกันของประชาชนทุกภาคทุกส่วนใน สังคมไทย ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับขั้นตอน โดยยึดหลักร่วมกันคิด ร่วมกัน ทำและร่วมกันรับผิดชอบ โดยขยายกระบวนการการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางขึ้นทุกระดับของประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่ได้บัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการของรัฐไว้ในมาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและชาติที่มีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่ กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนี้

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพออยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของคน ย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติการดำเนิน

โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 79 บัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลรวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ

นำชัย ทนุผล (อ้างแล้ว) กล่าวว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นนั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบ และจัดเป็นองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ และแนวคิดนี้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่นในการที่มีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมทรัพยากรและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมากขึ้นและสามารถให้ประชาชนท้องถิ่นดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวนี้เป็นแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่น คือผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของท้องถิ่นของตนเอง

ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องมีการมุ่งไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนได้แก่

1. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับของแผน

3. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษา แผนปฏิบัติแนวทางและวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับดำเนินการไปถูกต้องทางแล้ว

4. มีการติดตามผลและให้การแนะนำอย่างต่อเนื่องกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบโดยตรงกับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางบวกและทางลบได้จำแนกผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นไว้เป็น 4 ด้านคือ

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างงาน การเพิ่มรายได้ การกระตุ้นการผลิต และการแก้ปัญหาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ส่วนผลกระทบทางลบ ได้แก่ ปัญหารายได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะฤดูกาลของการท่องเที่ยว คุณภาพแรงงานไม่เหมาะสมกับระบบการผลิตภัณฑ์ ราคา และบริการ อาจมีการแย่งชิงผลประโยชน์ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาด้านทุนอื่นๆ เช่น แรงงาน ที่ดิน เงิน การใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศ เป็นต้น

2) ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแผนการประกอบอาชีพช่วยยกมาตรฐานการครองชีพ สร้างความสามัคคี ป้องกันการอพยพย้ายถิ่น เสริมสร้างการศึกษาสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมท้องถิ่น ปัญหาการหลอกลวงนักท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนอื่นเข้ามา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวระดับชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความรัก ความหวงแหนภูมิปัญญาในวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความร่วมมือร่วมใจในการฟื้นฟูสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ การเกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมรูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่น การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปวัตถุ การทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่น การทำวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

4) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ช่วยรักษา พัฒนา ปรับปรุงและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของชุมชน และค้นคว้าแนวทางรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในทางลบ ได้แก่ เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรในด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทางชีวภาพ เกิดปัญหามลภาวะปัญหาการทรุดตัวของดิน การทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

สมชาย สนั่นเมือง (2541) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะคือ

1) ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจ คือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตวัตถุดิบ เป็นแหล่งรายได้ และครอบครัว ชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม และผลประโยชน์ทางสังคม คือ เกิดการพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่ประชาชนในชุมชน ระบบสาธารณูปโภค และการบริการสังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบอิสระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบซึ่งทางบวกคือ จะมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนทางลบคือ ความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องมาจากการจัดการที่ไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) ได้เสนอถึงวิธีการการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1. การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเป็นการร่วมถกเถียงปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผน

3. การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหาร การจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชน

5. การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

6. การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการตอบคำถามของรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

สรุป การมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบแนวคิดที่ประชาชนหรือคนที่ประชาชนหรือคนที่อยู่ในสังคมได้พัฒนาความคิด สติปัญญา ความรู้ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางพัฒนาโดยใช้หลักการพัฒนามาจากล่างสู่บนเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ทั้งนี้รัฐจะต้องยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนจะต้องมีพื้นฐานองค์กรประชาชน ที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆ ได้ ประชาชนต้องมีอิสระในความคิดริเริ่มและการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา กำหนดกิจกรรมของตัวเอง

## 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัชรภรณ์ จันทร์จำ (2547) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า บริบทของชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูลมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มายาวนาน ความเป็นไทลื้อถูกหลอมรวมเป็นวิถีชีวิต และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ชาวบ้านดำรงชีพด้วยการเกษตรแบบผสมผสานและพึ่งพาธรรมชาติ ด้วยการจัดการป่าอนุรักษ์ต้นน้ำชุมชน ระบบเหมืองฝายพื้นบ้าน และแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่ดึงดูดใจของกลุ่มองค์กรชุมชนภายนอก ที่เข้าไปเยี่ยมชมศึกษาดูงานด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน และมีนักท่องเที่ยวมาชมสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศชุมชน ศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนอยู่เสมอ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไปพร้อมกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดขึ้นจากองค์กรชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวขึ้น โดยการใช้ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพของระบบความสัมพันธ์ของ

คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมเรียนรู้ หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการวางแผนเตรียมการและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ในรูปแบบที่ชุมชนต้องการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน ก่อให้เกิดกระบวนการกลุ่ม และการแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน ซึ่งนำไปสู่การเชื่อมโยงกับกลุ่มความสัมพันธ์ในชุมชน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีส่วนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ได้ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ อันเป็นกลไกหลักในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นพิจารณาได้จาก การที่ชุมชนมีทุนทางสังคมเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และความเป็นพวกพ้องเดียวกัน ทำให้คนในชุมชน ไทลื้อบ้านดอนมูลให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนและหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานระบบการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของการจัดการทรัพยากร ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้ชุมชนสามารถธำรงคุณค่าที่คนในชุมชนยึดถือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

วารินทร์ วรินทร์เวศ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บริบทของพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและชุมชนในพื้นที่เป้าหมายมีลักษณะเฉพาะพิเศษที่แตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไปมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติที่โดดเด่น มีพันธุ์พืชและสัตว์ป่าหายาก บางชนิดพบได้ที่เดียวในโลก สิ่งเหล่านี้เป็นที่ดึงดูดใจของกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้าไปเยี่ยมชม ศึกษาธรรมชาติประกอบกับการทำงานร่วมกัน คือ นักวิชาการเช่น ผู้วิจัย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ได้ร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมกันในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติไปพร้อมกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชุมชน

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการร่วมมือกันของชุมชน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและนักวิชาการจึงเกิดขึ้นได้โดยการใช้ศักยภาพของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการออกแบบจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่การวางแผนเตรียมการและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ทุกฝ่ายต้องการ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งบทบาทและหน้าที่เพื่อเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งได้สร้างความสัมพันธ์ที่ระดับชุมชนและภาครัฐ ตลอดจนได้มีส่วนสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ อันก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาตนเอง

การวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นั้นพิจารณาได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ศักยภาพของชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การให้ความร่วมมือกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ รักและหวงแหน ประกอบกับคุณค่าทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมความเชื่อ คั้งเดิมที่มีอยู่ในวิถีของชุมชน มีส่วนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือยอมรับซึ่งกันและกันตลอดจนพิจารณาถึงความยั่งยืนในอนาคต

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ พบว่า ชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุยมีความได้เปรียบกว่าสถานที่อื่นๆ คือตั้งอยู่กลางหุบเขาล้อมรอบด้วยธรรมชาติแบบป่าเขาของดอย สุเทพ-ปุย มีแหล่งท่องเที่ยวตลอดเส้นทางคือ สวนสัตว์เชียงใหม่ น้ำตกห้วยแก้ว พระธาตุดอยสุเทพและพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ นักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปชมแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจะถือโอกาสเดินทางต่อไปอีกประมาณ 6 กิโลเมตรจากพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์เพื่อเยี่ยมชมหมู่บ้านม้ง ดอยปุย อย่างไรก็ตามหมู่บ้านม้งดอยปุยก็มีปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวคือ ปัญหาขยะมูลฝอยความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก และการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ

ลีสึก ฤทธิเนติกุลและคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุย อุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชุมชนบ้านดอยปุยมีประชากร 6 กลุ่มชาติพันธุ์ได้แก่ ม้ง จีนฮ่อ คนเมือง กะเหรี่ยง เนปาลและญี่ปุ่น ภายในชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ได้แก่กลุ่มปกครองและพัฒนา กลุ่มกรรมการ โรงเรียน กลุ่มการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน และกลุ่มสตรี

สำหรับการศึกษาทรัพยากรธรรมชาติที่นุ่งเน้นทำการศึกษาผืนป่าทางทิศเหนือซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่ารุ่นสองที่ฟื้นฟูโดยชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุยและดอยผากล่องซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ “ผีเหยง” หรือ “การบน” ของชาวม้งบ้านดอยปุยและหมู่บ้านใกล้เคียง จากการศึกษาพบว่าผืนป่าได้รับการฟื้นฟูจนอุดมสมบูรณ์เกือบเท่าป่ารุ่นที่หนึ่งแล้ว บริเวณรอบๆ ดอยผากล่องมีก้อนหินต่างๆ ที่เกิดเอาตามธรรมชาติแต่มีรูปร่างเหมือนกับมนุษย์จงใจแกะสลักให้เป็นรูปเครื่องใช้ต่างๆ ในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของชาวม้งจากการที่ดอยผากล่องเป็นต้นเขาแคบๆ และมีโขดหินต่างๆ อยู่เรียงรายจึงเป็นจุดชมทิวทัศน์ได้รอบทิศตั้งแต่ฝั่งอำเภอแม่แตง แม่ริมจนถึงหางดง และจอมทอง ณ จุดชมทิวทัศน์ฝั่งอำเภอแม่ริมมีต้นไม้

ประหลาดที่พบได้ค้นเดียวบนเทือกเขานี้ทั้งต้นและใบมีสีเงิน มีดอกสีขาวชาวบ้านตั้งชื่อว่า “กุหลาบพันปี คอยผาถล่ม”

ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ปัญหาบุคคล บุคคลบางคนมีทั้งกำลังมันสมอง และกำลังทรัพย์แต่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนรวมมากนัก ปัญหากลุ่มคนบางกลุ่มที่อพยพเข้ามาซื้อบ้านและทำมาหากินในเมืองชุมชนจึงขาดการสนับสนุนจากกลุ่มคนดังกล่าว ปัญหาระดับชุมชนเป็น ปัญหาที่ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม จึงยากที่จะพัฒนาให้เกิดเอกลักษณ์ความเป็น ชุมชนบ้านคอยปุยอย่างเช่นในอดีต ปัญหาด้านนโยบายคือข้อจำกัดของการที่ชุมชนบ้านคอยปุยอยู่ในเขต อุทยานแห่งชาติ

สาทิศ สุขผ่องศรี (2543) ศึกษาเรื่องแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าชุมชนคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และอุทยานแห่งชาติเขาลวก ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ โดยมีชมรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรการ บริหารส่วนตำบลกาลินอย่างไรก็ตาม ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเชิง นิเวศซึ่งพิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม ความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วม ในการจัดการการท่องเที่ยวและการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่จะต้องมีส่วน ร่วมตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางบวกหรือ ทางลบ ดังนั้นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ควรดำเนินการโดยองค์กรการ จัดการร่วมกับพหุภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงจะเหมาะสมโดยการจัดการตามหลักการพื้นฐานสำคัญของการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการที่ยั่งยืน

### การประมวลสรุปประเด็นการทบทวนวรรณกรรมเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

พิจารณาที่วัตถุประสงค์ข้อ 1. เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการ ของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน ดังนั้น แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงทำให้เปิด มุมมองของคำว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคอยปุยโดยดูผ่านพัฒนาการของรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่ผ่านมา เมื่อรู้ถึงความเป็นไปเป็นมาของพัฒนาการการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ แล้วจึงเริ่มศึกษา ถึงวัตถุประสงค์ข้อ 2. และ 3. ควบคู่กันไปในันคือศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความ พึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน กับศึกษาถึงศักยภาพของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีแนวคิดศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรและแนวคิดความ



เข้มแข็งของชุมชนเป็นกรอบในการศึกษาทั้งนี้เพื่อดึงเอา ผลจากการศึกษาทั้งที่เป็นทางด้านบวก ด้านลบ ของแต่ละวัตถุประสงค์ มาร่วมกันคิดวิเคราะห์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยอิงแนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักในการหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่งคอบปุ๋ย ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

### บทที่ 3

#### วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และเพื่อสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ซึ่งจะมีรายละเอียดวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการศึกษา
2. สถานที่ดำเนินการวิจัย
3. กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย
4. ประเภทของข้อมูล
5. วิธีการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. กระบวนการดำเนินงานวิจัย
8. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

#### 1. ขอบเขตของการศึกษา

โครงการครั้งนี้ผู้วิจัยพร้อมทีมวิจัยของชุมชนทำการศึกษาวิจัยชุมชนบ้านมั่งคองปุย หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจาก ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศกับวัดพระธาตุดอยสุเทพ จึงถือเป็นชุมชนมั่งคั่งที่ได้เปรียบทางสถานที่ตั้ง จนกลายมาเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม ชุมชนชาวเขา ชุมชนนี้มากที่สุด แต่การท่องเที่ยวที่ถือเป็นการพัฒนาของชุมชน และเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านมั่งคองปุย มาช้านานนั้นกลับเป็นการที่เข้ามาสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม อันเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวเริ่มหมดความนิยมในชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนก็ปฏิเสธการ

ท่องเที่ยวไม่ได้เพราะได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตของชุมชนแล้ว ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า ทางชุมชนจะอย่างไรให้การท่องเที่ยวนี้เข้าไปจัดการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นรากฐานของการจัดการการท่องเที่ยวต่อไป

**ขอบเขต ด้านเนื้อหา** เนื้อหาที่กำหนดในการวิจัย ครอบคลุมประเด็นหลักดังนี้

1) ศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน แยกอธิบายเป็น

- บริบทของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน โครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชนและโครงสร้างสังคมของชุมชน

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ฯลฯ

2) วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา แยกอธิบายเป็น

- วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชน แยกศึกษาเป็น 4 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

- ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของคอกปุ๋ยในปัจจุบัน ในเรื่องปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยว

- พัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ได้แก่ สถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแต่ละยุค รูปแบบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆจากการเป็นชุมชนท่องเที่ยว

3) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ผู้วิจัยพิจารณาจากขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

- ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

- ศักยภาพการจัดการของชุมชน

4) สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการออกแบบกิจกรรม จะทำการวิเคราะห์ และประมวลผล จากแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยรวมถึงแนวคิดของกลุ่มชาวบ้านในชุมชน กับองค์ที่เกี่วข้อง และแนวคิดความเห็นของนักวิชาการ ที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

### ขอบเขตด้านประชากร

บ้านมั่งคองปุย ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนประชากรประมาณ 1295 คน (ข้อมูลเมื่อปี 2553) ซึ่งราษฎรส่วนมาก ประกอบอาชีพค้าขาย และบางส่วนทำการเกษตร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยบุคคลต่างสถานภาพทางด้านสังคมและบทบาทหน้าที่ มีดังนี้

#### 1) กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ประกอบด้วย

- ผู้ใหญ่บ้าน
- คณะกรรมการหมู่บ้าน

#### 2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย

- ผู้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี/ความเชื่อ
- ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
- แกนนำของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์, วัฒนธรรม, การเกษตร

#### 3) กลุ่มชาวบ้าน

- ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน
- ผู้นำกลุ่มเยาวชน
- กลุ่มผู้ค้าขาย

#### 4) องค์กรและกลุ่มภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- โครงการหลวง
- สถาบันวิจัยคองปุย
- กรมอุทยาน
- กลุ่มช่างภาพ
- กลุ่มนักท่องเที่ยว
- กลุ่มรถโดยสารพาเที่ยว ฯลฯ

## 2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือบ้านมั่งคอยปุย ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

## 3. กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย (ทีมวิจัย)

1. นายญาณวุฒิ อภิวงศ์
2. นาย พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ
3. นาย ยິงยศ หวังวนวัฒน์
4. นาย ไตรภพ แซ่ย่าง
5. นาย มัด แซ่ย่าง
6. นาย ทรงสุข แสนยาเกียรติคุณ
7. นาย เชิดชัย มียสมงคลแสน
8. นาย ชัชวาล เฟื่องฟูกิจการ
9. นาย หย์ แซ่ลี
10. นาย พนา เลาว้าง
11. นาย สกุนา แซ่ย่าง
12. นาย จักรธร วิชาสประเสริฐ
13. นาย พิระ หวังวนวัฒน์
14. นาย สุรเดช เฟื่องฟูกิจการ
15. นางสาวยุพา หาญวชิระ
16. นางสาวนิตา หวังวนวัฒน์
17. นางสาวปาริฉัตร แซ่ลี

กลุ่มเป้าหมายรอง กลุ่มชาวบ้านที่สนใจในเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนของบ้านมั่งคอยปุย

## 4. ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลในลักษณะที่แตกต่างกัน 2 ส่วนสำคัญ คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

### ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ของชุมชนบ้านม้งคอยปุย หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และเพื่อสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยคือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มชาวบ้าน องค์กรและกลุ่มภายนอกที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาภาคสนาม (Field Research) มีการใช้การประชุมกลุ่มแกนนำต่างๆของหมู่บ้าน แล้วใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจดบันทึกข้อมูล สรุปความคิดในการประชุมโดยใช้กระดาษบรูฟ ทำเป็นแผนผังสรุปในการประชุมใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป อีกทั้งอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชนเพื่อนำไปประกอบผลการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

### ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) คือ เอกสารวิชาการวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร เอกสารประกอบการประชุมเสวนา รวมทั้งบริการสืบค้น ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวคิดศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม อีกทั้งค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จากเอกสารของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ แผนพัฒนาหมู่บ้านคอยปุย แผนพัฒนาเกษตรบนที่สูงบ้านม้งคอยปุย ของโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย ข้อมูลลักษณะทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม แผนที่ตั้งชุมชน ของสถาบันวิจัยคอยปุย (เป็นเบื้องต้นในการศึกษาส่วนของการพัฒนาโจทย์วิจัย)

## 5. วิธีการวิจัย

### ก่อนการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่
2. ศึกษาชุมชนจากเอกสารการมือสอง พูดคุยกับผู้รู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การทำงานวิจัย และการค้นหาโจทย์วิจัย

#### 4. ประชุมทำความเข้าใจระหว่างกลุ่มชุมชนในเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

##### ระหว่างการวิจัย

1. จัดเวทีทำความเข้าใจภาพรวมของโครงการวิจัยต่อคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเวทีประชุมกลุ่ม (ทุก 2 เดือน รวม 4 ครั้ง)
3. ทบทวนข้อมูลบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนรวมถึงสภาพเดิมของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จากเอกสารมือสอง
4. จัดทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน
5. กิจกรรมทบทวนพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน รวมถึงผลดีและผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน
6. ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชน
  - ผลกระทบด้านต่างๆ จากการท่องเที่ยวทั้งในระดับครอบครัวและในระดับชุมชน
  - ข้อมูลข้อคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยว
  - ข้อมูลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
7. กิจกรรมค้นหาและอบรมทีมช่วยในการจัดเก็บข้อมูลในแต่ละกิจกรรม
8. เก็บข้อมูลผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน
9. ประชุมสรุปบทเรียน สรุปข้อมูลข้อค้นพบ
10. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1
11. จัดเวทีร่วมกับชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม (การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม,เชิงนิเวศ,เชิงเกษตร) เพื่อกำหนดตารางดำเนินงานที่แต่ละกลุ่มจะทำตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2554
12. กิจกรรมเดินสำรวจป่า กำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
13. จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เชิงวัฒนธรรม,เชิงนิเวศ,เชิงเกษตร)
14. กิจกรรมถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกันกับ ท.พ. อุทัยวรรณ กาญจนกามล
15. กิจกรรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มเยาวชน
16. กิจกรรมวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย
17. กิจกรรมจัดทำทำเนียบคนเก่ง คนดี ร่วมกับ ท.พ. อุทัยวรรณ กาญจนกามล
18. กิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนร่วมกับโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอกบปุย
19. กิจกรรมประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงานและยกร่างแนวทางการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน
20. เขียนรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

## 6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้สร้างขอบเขตเครื่องมือ และวิธีการที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

**1 การสังเกต (Observation)** ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลบริบท ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มชาวบ้านองค์กรและกลุ่มภายนอกที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไปในขณะที่ทำการศึกษา แล้วใช้กระบวนการ 3 ขั้นตอน คือการสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก ซึ่งเป็นกระบวนการสังเกตปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมบางอย่างไปพร้อมกับการสัมภาษณ์ ดังนี้

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนในชุมชน โดยเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม และทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนกับเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนอย่างสมบูรณ์ เพื่อสังเกตรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน เพื่อศึกษาถึงข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ ผู้วิจัยเข้าไปร่วมในกิจกรรมบางส่วน แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ โดยทำกิจกรรมเพียงเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความสนิทคุ้นเคยกับชุมชน และสังเกตการณ์เพื่อเก็บประเด็นในการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

**2 การสัมภาษณ์ (Interview)** ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไม้อาจเข้าใจได้จากการสังเกต เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์โดยปล่อยให้บรรยากาศของการพูดคุยเป็นไปตามโอกาสที่อำนวยให้อย่างเป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตองไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของข้อคำถาม ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ลักษณะคำถามปลายเปิดที่สร้างขึ้นโดยยึดกรอบแนวคิดในการวิจัย และได้กำหนดหัวข้ออย่างกว้างๆ ไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ ให้เกิดการยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่ปรากฏโดยแนวคำถามที่ได้สร้างขึ้นนี้ ได้นำไปสู่ประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในบางขณะผู้วิจัยก็ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล ในการแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับข้อคิดเห็นเฉพาะเรื่องของบุคคล เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์ ที่มองเห็นสภาพหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน เช่น บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนรวมถึง



สภาพเดิมของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวิกฤตที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ศักยภาพของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึง เสนอและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึง เสนอและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้นำไปสู่การจัดการอย่างยั่งยืน

**3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)** เป็นการสนทนาแบบเจาะประเด็น เกี่ยวกับบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงสภาพเดิมของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ผลกระทบที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา สะท้อนผ่านพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ศึกษาทบทวนถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชน ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน วิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และเพื่อสรุปแนวทางพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมั่งคองปุย ให้นำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยเชิญผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมาจากตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการ กลุ่มชาวบ้านองค์กรและกลุ่มภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันอภิปรายกลุ่มย่อยประมาณ 10-15 คน (แล้วแต่ครั้งในการสนทนาแต่ละประเด็น) ในการสนทนาถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการสนทนาคอยจุดประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับประสบการณ์ ทักษะ ความรู้สึกนึกคิด และมุมมองของแต่ละบุคคล ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

**4 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note)** เพื่อเป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจึงได้ทำแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามตามประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา โดยกำหนดรูปแบบส่วนประกอบหลักของเครื่องมือ คือ วัน เวลา สถานที่ บุคคล กิจกรรม และสถานการณ์ สำคัญที่ปรากฏในช่วงเก็บข้อมูลว่า บุคคลใด ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และทำไม ซึ่งเป็นการจดบันทึกแบบย่อๆ ก่อน แล้วนำมาเรียบเรียงอีกครั้งในภายหลัง ให้มีข้อความขยายอธิบายมากขึ้น เพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

**5 เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป** ผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียงระหว่างทำการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลครบถ้วน และเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลในภายหลัง เนื่องจากมีผู้ร่วมสนทนาหลายคน บางครั้งจึงฟังรายละเอียดไม่ชัดเจนหรือสับสนว่าใครเป็นคนพูด นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการบันทึกภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ กิจกรรมความเคลื่อนไหวภายใน

ชุมชน งานพิธีกรรมต่างๆ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำภาพไปใช้ประกอบการเขียนข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย

**6 แบบสอบถาม (Question naires)** ผู้วิจัยใช้เครื่องมือนี้ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านม้งคอย และร่วมออกแบบสอบถามกับทางชุมชน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการตอบสนองต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พร้อมกันไปด้วย เพื่อนำไปวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวและประกอบการหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

## 7. กระบวนการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีทีมวิจัยเป็นคนในชุมชนบ้านคอยปุยที่ส่วนหนึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยท้องถิ่นมาบ้างแล้วและก็ยังมียุทธศาสตร์อีกมากเช่นกันที่ยังมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยที่จำกัด ดังนั้นการทำงานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการเรียนรู้ของทีมวิจัยชาวบ้านที่ต้องค้นหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ที่จะเป็แนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม

ก่อนที่จะมาเป็นโครงการวิจัยนี้เริ่มจากที่แกนนำชุมชนบ้านคอยปุยได้เข้าร่วมในโครงการวิจัยโครงการ “แนวทางการพัฒนาพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่” ซึ่งมีผู้วิจัยเป็นผู้ช่วยโครงการนี้อยู่จึงได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนถึงประเด็นที่แกนนำชุมชนบ้านคอยปุยสนใจอยากทำ ในตอนนั้นมีหลายสถานการณ์ที่น่าสนใจที่ชุมชนสะท้อนออกมา เช่น ความน่าสนใจของการท่องเที่ยวของชุมชนคอยปุยลดลง มีการขายของชำช้าช้อนกัน วัฒนธรรมเก่าๆที่คนในชุมชนเริ่มหลงลืมไป การจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับป่า (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) เกิดปัญหาขยะ ฯลฯ เมื่อทำการร่วมสรุปประเด็นกันแล้วจึงได้ว่าชุมชนต้องการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนว่าจะมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรถึงจะเหมาะสม

เมื่อโครงการได้เริ่มต้นขึ้นทางทีมวิจัยจึงมีการพูดคุยถึงแผนการทำงาน การวางแผนบทบาทการทำงาน เช่น การประสานงาน การจัดบันทึกเป็นต้น ขั้นตอนของการทำงานวิจัยครั้งนี้เป็นไปดังต่อไปนี้

## กระบวนการค้นหาและพัฒนาโจทย์วิจัย (ระยะก่อนทำวิจัย)

### 7.1 ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่

#### วัตถุประสงค์

- เพื่อสำรวจให้เห็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อนการตัดสินใจทำการวิจัย

วัน เวลา และสถานที่ ช่วงเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม 2552

ผู้เข้าร่วม ผู้วิจัยและเพื่อนนักศึกษา รวม 4 คน

พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย 3 คน

#### วิธีการดำเนินงาน

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ก่อนตัดสินใจทำการวิจัยนั้นเริ่มตั้งแต่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยใน โครงการ “แนวทางการพัฒนาพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่” ทำให้ได้เห็นบริบทเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่ชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ซึ่งผลสรุปผู้วิจัยได้เลือกที่จะทำการวิจัยในพื้นที่ชุมชนบ้านดอยปุย ตลอดเวลาที่ผู้วิจัยได้ร่วมเรียนรู้กับพี่ๆ ก็พยายามที่จะทำความเข้าใจกับพื้นที่ผู้ใหญ่หรือแกนนำในชุมชนกลุ่มต่างๆ เพื่อค้นหาประเด็นที่ผู้วิจัยเองสนใจไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ในการลงพื้นที่ช่วงนี้จะให้ความสำคัญในการแนะนำตัวเอง ทำความรู้จักกับผู้ใหญ่บ้านแกนนำชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยปุย ทั้งนี้เพื่อค้นหาความต้องการของชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยที่ทั้งผู้วิจัยและตัวชุมชนสนใจอย่างแท้จริง และการพูดคุยเหล่านั้นก็ค่อนข้างชัดเจนว่าชุมชนต้องการทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวบ้านม้งดอยปุย เนื่องจากลักษณะที่เด่นชัดของชุมชนคือการประกอบอาชีพที่พึ่งพาการท่องเที่ยวแต่ก็ยังมีข้อสรุปไม่ได้ว่าจะจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนรูปแบบไหนที่ทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนดีขึ้นและสามารถมีความต่อเนื่อง ความยั่งยืนได้ในอนาคต

## 7.2 ศึกษาชุมชนจากเอกสารการพูดคุยกับผู้รู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

### วัตถุประสงค์

- ศึกษาสถานการณ์ทั่วไปของชุมชน
- ทบทวนงานวิจัยที่เคยมีมา

วันเวลาสถานที่ ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ศูนย์ขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย

ผู้เข้าร่วม      แกนนำชุมชนกลุ่มต่างๆ  
                          ผู้วิจัยและเพื่อนนักศึกษารวม 3 คน  
                          พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย 2 คน

### วิธีดำเนินงาน

1. ประสานงานติดต่อบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่เราจะไปพบ
2. ประสานงานขออนุเคราะห์ การใช้สถานที่จากศูนย์ขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย
3. เมื่อพบบุคคลเป้าหมายก็มีการแนะนำตัวชวนคุยสอบถามข้อมูลสถานการณ์ทั่วไปและเอกสารข้อมูลงานวิจัยที่เคยมีมา

### ผลการดำเนินงาน

ประมวลผลการลงพื้นที่ หมู่บ้านม้งคอยปุย

เนื่องจากบ้านม้งคอยปุย ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ซึ่งถือเป็นป่าที่ใกล้เมืองเชียงใหม่มากที่สุด พร้อมทั้งมีความสำคัญ ซึ่งต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นวิถี ชีวิตของชาวบ้านจึงมีการรับวัฒนธรรม จากข้างนอกเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จากเดิมประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน กันมาก แต่จากอิทธิพลของกระแสการท่องเที่ยว เพื่อมาทำการสักการบูชา วัดพระธาตุดอยสุเทพและเยี่ยมชมพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ จึงทำให้คอยปุย ถูกเปลี่ยนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปด้วยและผลพวงจากการท่องเที่ยวบวกกับช่วงนั้น ป่าเสื่อมโทรมเพราะการใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่องในการทำไร่ ทำสวน ของชาวบ้านพร้อมกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับจาก หน่วยงานของรัฐที่ไม่ให้ขยายพื้นที่ในการทำการเกษตร และจำกัดพื้นที่ต่างๆ ไว้ให้อยู่ในการอนุรักษ์ของหน่วยงานของรัฐ ชาวบ้านจึงต้องหันมาประกอบอาชีพค้าขายกันมากขึ้น ส่วนตัวสินค้านั้นก็มีความคล้ายคลึงกัน จึงไม่น่าสนใจดังจะเห็นมาจากการที่เริ่มเข้าสู่ปัญหา นักท่องเที่ยวลดลง และร้านค้าเพิ่มมากขึ้น (จากกรณีข้างต้น) จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มประสบปัญหาจากการขาดความน่าสนใจของตัวสถานที่ท่องเที่ยว

ขยายความประเด็นขาดความน่าสนใจของตัวสถานที่ท่องเที่ยวมิติทางเศรษฐกิจ

- ของที่ขายมีลักษณะคล้ายๆกัน

- มีการถ่ายรูป กับชุดชาวเขา, สวนดอกฝิ่น, ภาพทิวทัศน์ทั่วไป

### มิติทางสังคม

เนื่องจากอิทธิพลของวัดพระธาตุดอยสุเทพ จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ดอยสุเทพ จำนวนมาก และตรงนี้เองก็ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนมากเลยมาเที่ยวที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์กับหมู่บ้านม้งดอยปุย ซึ่งจะมีการกำหนดเวลาการท่องเที่ยวแค่ 1-2 ชั่วโมงเท่านั้น และจากมิติทางเศรษฐกิจของดอยปุย ที่ถือว่ามีความน่าสนใจค่อนข้างน้อย ในอนาคตอาจทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากจะเลยขึ้นมาเที่ยวดอยปุยก็เป็นได้ ภายหลังจากการเริ่มมีการพัฒนาโครงการ เสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ซึ่งเป็น โครงการของทาง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ทางด้านตัวแทนผู้นำหมู่บ้านม้งดอยปุย (พ่อหลวงยิ่งยศ และอดีตพ่อหลวงไตรภพ) ก็ได้ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการซึ่งถือเป็น โครงการหน้างานของทาง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) เพื่อทำการวิจัยในบริเวณพื้นที่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และจากการมี โอกาสลงพื้นที่เข้าสอบถามกับกลุ่มผู้นำกับทางคณะวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) สิ่งที่จะอยากจะทำวิจัยมากที่สุดตอนนี้ คือ การจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านตนเอง

### ในส่วนที่ช่วยเสริมการท่องเที่ยวก็จะเป็น

- นำความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มาเสริมให้เป็นจุดเด่น ในการท่องเที่ยวเช่นประเพณี, วิถีชีวิต ฯลฯ
- เพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวโดยการเพิ่มการเดินทาง จากการสำรวจและจัดการทรัพยากรป่าไม้ ช้างต้น
- ทิวทัศน์ที่สวยงามขึ้นอันจะนำไปสู่ความน่าตื่นตา ตื่นใจของนักท่องเที่ยวและจะเกิดความประทับใจ ในที่สุดนั่นเอง

### ข้อมูลเสริม

จากการที่ ชาวบ้านในชุมชน บ้านม้งดอยปุย มีอาชีพค้าขายทำให้มีแนวคิดที่สนใจแต่เรื่องค้าขายอย่างเดียวไม่ได้สนใจประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากนัก ทำให้ทรัพยากรเริ่มถูกทำลายลงไปจากเดิม มากจนได้รับความกดดัน จากกลุ่มคนรอบข้างจึงมีการร่วมกันทำแนวกันไฟและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา โดยใช้กฎเกณฑ์บังคับ เช่นค่าปรับ เป็นต้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มที่จะฟื้นฟูขึ้นมา พอทรัพยากรเริ่มมีขึ้นมาอีก ชาวบ้านก็เริ่มมีการล้มตัว เช่น มีเงินก็จะเริ่มซื้อปืนมายิงสัตว์ และ หน้าแล้ง ก็เริ่มเกิดไฟป่าอีกครั้ง เป็นต้น

- ประเด็นที่สอง การจัดการขยะบนที่สูงของหมู่บ้านม้ง-คอยปุย

ประเด็นนี้อาจจะต้องเกริ่นนำก่อน ดังนี้จากเดิมหมู่บ้านม้งคอยปุยได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดร้านค้าต่างๆมากมาย และแน่นอนสิ่งที่ตามมาก็คือ ขยะ ซึ่งแต่ก่อนมีมากมายกองเป็นภูเขา แต่ปัจจุบันประมาณ 4-6 ปี ที่แล้ว (ปัจจุบันปี พ.ศ. 2552 ) ทางเทศบาลสุเทพ ได้ให้รถเก็บขยะขึ้นมาเก็บขยะ โดยจะทำการเก็บขยะ อาทิตย์ละ 1 ครั้ง คิดเป็นหลังคาละ 20 บาทต่อเดือน

ประเด็นนี้ยังไม่มี การตั้งวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปศึกษาเนื่องจากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ซึ่งอาจจะใช้เป็นประเด็นที่จะร่วมให้ชาวบ้านร่วมกันตั้งคำถาม ในการลงพื้นที่ร่วมกับพี่เลี้ยง โหนดเชิงใหม่

### ทุนเดิมของทางหมู่บ้านม้ง-คอยปุย

1. พ่อหลวงยั้งยศ หัววงวัน เคยทำวิจัยร่วมกับนักวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
2. พ่อหลวงไทรภพ แซ่ย่าง เคยทำวิจัยกับ สกว. เรื่อง กลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
3. พ่อหลวงอำนาจ พี่องฟูกิจการ เคยทำหุ้่น เป็นศูนย์วัฒนธรรม ของทางด้านบ้านม้งคอยปุย
4. ทางโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย ได้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านม้งคอยปุย เช่น
  - การสำรวจพื้นที่ป่า เพื่อพิจารณาว่าจะทำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (เดินป่า) ได้หรือไม่
  - จัดทำปฏิทินการท่องเที่ยว ตลอด 1 ปี

### มีรายละเอียดดังนี้

เดือน	กิจกรรม
ม.ค.	งานดอกไม้บาน (ดอกทุกอย่าง เช่น ซากุระ)
ก.พ.	การแข่งขันเดินป่า คอยผากรอง ตามแนวพ่อหลวง
มี.ค.	เทศกาล อาหาร (ม้ง) และชนเผ่าอื่นๆ
เม.ย.	หัตถกรรม ม้ง (งานศิลป์)
พ.ค.	เทศกาล ลี้นจี่
มิ.ย.	วันอาหารปลอดภัย ผักผลไม้
ก.ค.	วันปลั้หวานคอยปุย
ส.ค.	คืนกล้วยไม้ ฟ้ามัวย สู่ป่า
ก.ย.	การแข่งขันหน้าไม้โลก (ม้ง)

- ต.ค.           ประกวดภาพถ่ายโบราณ (คอยปุย)  
 พ.ย.           วันสมุนไพรมะและดูแลสุขภาพ โดย ประชาชนชาวบ้าน(หมอเมือง)  
 ธ.ค.           งานท่องเที่ยวชมกาแฟ คอยปุย

อนึ่งในการลงพื้นที่จัดเวที ครั้งนี้ นี้มีจุดประสงค์ เพื่อ

1. ค้นหาประเด็นงานวิจัยที่แน่ชัด ซึ่งมาจากความเห็นตรงกันทั้งทางชาวบ้าน, สกว., ผู้วิจัย (รวมถึงตัววัตถุประสงค์)
2. หากค้นหาหัวข้อประเด็นที่จะทำการวิจัยร่วมกันได้ในวันดังกล่าว ก็จะถือโอกาสเสริม ส่วนที่เป็นตัวกิจกรรม (Action plan) ที่สอดคล้องกับตัววัตถุประสงค์

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามี 2 งานคือ โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย อุทยานแห่งชาติคอยปุย-ปุย จังหวัดเชียงใหม่” เป็นงานวิจัยของ สกว. เมื่อปี พ.ศ. 2543-2544 และ “โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” เป็นงานที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งทำร่วมกันหลายหมู่บ้าน

### 7.3 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การทำงานวิจัยและการค้นหาโจทย์วิจัย

#### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยรับทราบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและหาแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน
2. เพื่อให้ได้โจทย์วิจัย

วัน เวลา           ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายนแล้วแต่ความสะดวกของผู้วิจัย

สถานที่           ศูนย์ขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย

ผู้เข้าร่วม       - ทีมวิจัยชุมชน  
                       - เจ้าหน้าที่ศูนย์ขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย  
                       - ผู้วิจัยและเพื่อนนักศึกษา 3 คน  
                       - พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย 2 คน

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ประสานงานกับทีมวิจัยที่ได้พูดคุยกันเบื้องต้นไว้แล้ว
2. จัดเตรียมประเด็นที่จะไปพูดคุยทำความเข้าใจ
3. เชื่อมโยงปัญหาสถานการณ์ต่างๆ ให้ทีมวิจัยโดยเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเขียนสรุป

## ผลการดำเนินงาน

จากการทบทวนสิ่งต่างๆร่วมกันพักใหญ่ก็ได้มองเห็นความเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อชุมชนซึ่งทีมวิจัยสามารถแยกรูปแบบของการท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม เกษตร เป็นแกนในการร่วมคิดโจทย์วิจัยภายใต้บริบทในการพูดคุย ในเวทีการพูดคุยได้มีการสะท้อนเป็นเสียงเดียวกันว่าหากจะให้ทางชุมชน เข้ามาช่วยทำการวิจัยตาม โครงการก็ต้องเป็น โจทย์การวิจัยที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเพราะเป็นอาชีพหลักของชุมชน ดังนั้นจึงได้ตั้งโจทย์วิจัยร่วมกันว่า จะหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้สิ่งที่จะศึกษาดังต่อไปนี้คือ

1. บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน
2. ผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนนั้นเป็นอย่างไร
3. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นอย่างไรหากดูผ่านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชน
4. รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมั่งคองปุยจะตั้งแนวทางไว้อย่างไร ภายใต้ข้อมูลที่ค้นพบเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งก็ทำให้ทีมวิจัยเกิดความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้น และร่วมหาแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน คือต้องหาคนที่สนใจเพิ่มขึ้นในการมาเป็นทีมวิจัยและมีการแบ่งงานเป็นสองระยะ ภายใต้ระยะเวลา 1 ปี คือ 5 เดือนแรกจะเป็นการเก็บงานเชิงข้อมูลและ 7 เดือนหลังจะเป็นการเน้นภาคปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในที่สุด

## 7.4 ประชุมทำความเข้าใจระหว่างกลุ่มชุมชนในเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

### วัตถุประสงค์

- เพื่อชี้แจงเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เพื่อหาทีมวิจัยเพิ่ม

วันเวลา ช่วงเดือนพฤษภาคม



สถานที่	อาคารอเนกประสงค์ค้อยปุย
ผู้เข้าร่วม	- ทีมวิจัย - ชาวบ้านที่สนใจ - นักศึกษา 3 คน (รวมผู้วิจัย) - พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย 2 คน

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ประสานงานกับทีมวิจัย ให้ทีมวิจัยเชื่อมต่อบุคคลที่สนใจภายในชุมชน
2. จัดเตรียมประเด็นที่จะพูดคุยทำความเข้าใจ

#### ผลการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้ขออนุญาตหมายกับกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านทีมวิจัยเพื่อแนะนำตัวอย่างเป็นทางการว่าเป็นใครมาจากไหนจะเข้ามาทำอะไร และทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงความเป็นไปได้ที่จะมาทำงานร่วมกัน แต่ในการจัดเวทีในครั้งนี้มีปัญหาและอุปสรรคค่อนข้างมาก เนื่องจากการนัดพบปะกันเป็นครั้งแรกระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย อาจจะยังไม่เข้าใจว่านักศึกษาจะเข้ามาทำโครงการอะไรมีกระบวนการอย่างไร ทำให้ความเข้าใจของแต่ละคนไม่ตรงกันเกิดคำถามและข้อสงสัยมากมายอีกทั้งเวลาการประชุมค่อนข้างจำกัด เนื่องจากมีการประชุมกองทุนเงินล้านของชุมชนอยู่ก่อนแล้ว เมื่อประชุมเสร็จกลุ่มเป้าหมายบางส่วนก็ได้รับร้อนกลับกันไปก่อนโดยให้เหตุผลว่าต้องกลับไปเฝ้าร้านค้า

ผู้วิจัยจึงได้ปรับเปลี่ยนวิธีพูดคุยกับกลุ่มสนทนาแบบกลุ่มย่อยแทนเพื่อให้เหลือตัวบุคคลที่มีความสนใจในโครงการจริงๆ ซึ่งก็ทำให้ได้ทีมวิจัยเพื่อเติมอีกบางส่วน

#### บทเรียนที่เกิดขึ้น

ต้องเพิ่มระดับของการติดต่อประสานงาน โดยตรงกับทางทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการนัดหมายเวลาที่มากกว่านี้และทำการพูดคุยในประเด็นที่เตรียมไว้ได้ประกอบกับต้องมีความชัดเจนในเรื่องตัวบุคคลที่จะเข้าร่วมในครั้งต่อไป

## กระบวนการดำเนินงานวิจัย (ระยะการทำงานวิจัย)

### 7.5 เวทีสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

#### วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

#### วันและเวลา

ช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2553

#### ผู้เข้าร่วม

- ทีมวิจัย 6 คน
- ผู้สนใจ 4 คน
- เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยปุย
- นักศึกษารวมผู้วิจัย 3 คน

#### ช่วงประสานงาน

1. จัดเตรียมอุปกรณ์ ข้อมูลที่จะนำเสนอ
2. ประสานงานกับทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน สกว.
3. ติดต่อสถานที่ในการจัดประชุม

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ลงทะเบียนและแจกเอกสาร
2. เปิดการประชุม
3. แนะนำตัว
4. สรุปการประชุมจากระยะก่อนทำวิจัย
5. ชี้แจงวัตถุประสงค์และประเด็นในการจัดเวทีประชุม
6. ประเด็นพูดคุย
  - สรุปการประชุมจากระยะก่อนการทำวิจัย
  - ชี้แจงแลกเปลี่ยนเรื่องแผนการปฏิบัติงาน (Action Plan) และงบประมาณ
  - รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

#### เครื่องมือที่ใช้

1. แผนการปฏิบัติงาน (Action Plan)
2. ให้คนในชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเขียนใส่กระดาษรูป

## ผลการดำเนินงาน

มีการย้ำความชัดเจนของวัตถุประสงค์มากขึ้น ชุมชนได้ร่วมสร้างแผนการปฏิบัติงานและทราบถึงงบประมาณที่ได้รับ ต่อมาก็ได้มีการแต่งตั้งหัวหน้าโครงการร่วมและที่ปรึกษาโครงการพร้อมกับการแบ่งบทบาททีมวิจัยแต่ละท่านทั้งเรื่องการประสานงานติดต่อผู้เข้าร่วมประชุม วางแผนการทำงานหลักเล็กกิจกรรมได้ร่วมกับประธานอาหารเที่ยงร่วมกัน ทีมวิจัยมีการพูดคุยสนทนากันถึงเรื่องอนาคตการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างกว้างขวางและน่าสนใจ

## บทเรียนที่เกิดขึ้น

ในการประชุมเวทีนี้พบว่าเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยบุญมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อยเนื่องจากเนื้อหาที่เตรียมมาจะเป็นการทำความเข้าใจกันระหว่างทีมวิจัย

เนื้อหาสาระที่พูดคุยเป็นประเด็นที่ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมเนื่องจากเป็นงานเชิงข้อมูลจึงทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนไม่สนใจมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความยากของเนื้อหางานด้วย

## ความคาดหวังในเวทีครั้งต่อไป

- การหาวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ตามวัตถุประสงค์
- การดึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เข้าร่วมโครงการให้มากขึ้น
- เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้มีบทบาทในการจัดเวทีมากขึ้น

## 7.6 ทบทวนข้อมูลบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนจากเอกสารมือสอง

วันเวลา	ช่วงประมาณสิงหาคม – กันยายน
สถานที่	ห้องประชุมดอยบุญ
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 10 คน
	นักศึกษา 3 คน
	เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงาน 1 คน

## วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวนข้อมูลบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนจากเอกสารมือสอง

## ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายกับหัวหน้าทีมวิจัยเพื่อวางแผนการจัดเวทีและสถานที่
2. ให้ทีมวิจัยนำเอกสารและข้อมูลเอกสารมือสองมาร่วมกันสรุป

### 3. เตรียมวัสดุอุปกรณ์และเอกสารที่จะต้องใช้ในเวทีประชุม

#### เครื่องมือที่ใช้

1. เครื่องอัดเสียง
2. สมุดบันทึก
3. กระดาษบรรทัดเพื่อเขียนสรุป

#### ผลการดำเนินงาน

ได้ทำการสืบค้นข้อมูลเอกสารมือสองและร่วมกันสรุปข้อมูลความรู้จากเอกสารมือสองเช่นจากโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนบ้านม้งคอยปุยอุทยานแห่งชาติ คอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่และโครงการฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาข้างสรุปได้ว่าข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ได้ส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านตั้งแต่การก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่นำมาใช้แล้วเช่นประวัติความเป็นมาของการก่อตั้ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และสวนน้ำตก ซึ่งเป็นข้อมูลที่ต้องนำมาปรับปรุงเพิ่มขึ้นให้มีความเป็นปัจจุบันมากขึ้นยกตัวอย่างเช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมื่อ 10 ปีที่แล้ว พ.ศ. 2543 จะอยู่ที่ 600 คนต่อวัน แต่ปัจจุบันจะพบว่าเหลือ 400 คนต่อวัน เป็นต้น

#### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื้อหาในการพูดคุยค่อนข้างยากและเยอะเป็นวิชาการสูงเกินไปทำให้ทีมวิจัยบางคนตามไม่ทันจึงต้องใช้เวลาในการเขียนสรุปเป็นประเด็นให้ทีมวิจัยเป็นคนสรุปและพูดถึงเนื้อหาตนเอง ซึ่งทำให้นักวิจัยที่เตรียมหัวข้อมาพูดในแต่ละประเด็นต้องปรับเปลี่ยนหัวข้อไปตามวงสนทนา (ที่มักจะไม่เป็นไปตามลำดับขั้นของทางวิชาการ) แล้วค่อยนำข้อมูลมาสรุปและจัดระเบียบเองอีกรอบ

#### ความคาดหวังในงานครั้งต่อไป

กระตุ้นให้ทีมวิจัยได้คิดและรวบรวมข้อมูลออกมาเองโดยใช้ข้อมูลบริบทที่ได้เป็นฐานในการคิด ซึ่งจะใช้แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นตัวช่วยดึงข้อมูลจากทีมวิจัย

## 7.7 จัดทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน

### วัตถุประสงค์

เพื่อใช้แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนให้ช่วยกระตุ้นให้ทีมวิจัยรับรู้ถึงฐานข้อมูลบริบทในพื้นที่ร่วมกัน

วันเวลา ช่วงเดือนตุลาคม

**ผู้เข้าร่วม** ทีมวิจัย 8 คน  
 พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย 1 คน  
 นักศึกษา 3 คนรวมผู้วิจัย

### ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายทีมวิจัยสถานที่
2. เตรียมร่างแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน

### วิธีการดำเนินงาน

1. คือข้อมูลเวทีทบทวนบริบทจากเอกสารมือสองให้ชุมชนไว้ดูประกอบ
2. นำหัวข้อเรื่องประวัติศาสตร์มาจัดเรียงให้ทีมวิจัยเลือกเรื่องเรียงตาม พ.ศ.

### เครื่องมือที่ใช้

1. การประชุมกลุ่มย่อย
2. แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน (Time Line)

### ผลการดำเนินงาน

มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ช่วยเช็คข้อมูลให้ได้ตรงตามวัน เวลา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละเหตุการณ์ที่พูดคุยกัน ด้วยบรรยากาศที่เปี่ยมไปด้วยความสุขที่ได้มีโอกาสเล่าความหลังตั้งแต่ครั้งยังเด็ก ทำให้ทีมวิจัยหลายคนเข้าใจเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้มากขึ้น

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื่องจากเวลาที่ใช้มีจำกัดจึงมิได้ทบทวนบริบทครบทุกส่วนตามหลักวิชาการที่ต้องทบทวน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม

### ความคาดหวังในเวทีครั้งต่อไป

แลกเปลี่ยน ทบทวนเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไรมีรูปแบบและสถานการณ์ที่สำคัญอย่างไร

## 7.8 กิจกรรมทบทวนพัฒนาการการท่องเที่ยว

**วัตถุประสงค์** เพื่อทบทวนถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

**วัน เวลา** ช่วงเดือนตุลาคม

**ผู้เข้าร่วม** ทีมวิจัย 6 คน  
 เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน 2 คน  
 นักศึกษา 3 คน (รวมผู้วิจัย)

### ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายวันเวลา กับทีมวิจัย
2. จัดเตรียมประเด็นในการหาพัฒนาการการท่องเที่ยว (รูปแบบการเก็บข้อมูล)
3. จัดเตรียมข้อมูลจากแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อคืนให้กับชุมชน

### วิธีการดำเนินงาน

1. คืนข้อมูลแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อใช้ประกอบการจัดเวทีพัฒนาการการท่องเที่ยว
2. แลกเปลี่ยนข้อมูลโดยการใช้ยุคสมัยของการท่องเที่ยวเป็นตัวจับลงในกระดาษรูปูให้ทีมวิจัย  
 ผู้ให้ข้อมูลดูตามไปด้วยกัน

### ผลการดำเนินงาน

ได้สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวตามยุคของการท่องเที่ยว 4 ยุค คือยุคที่ 1 การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา ยุคที่ 2 การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา ยุคที่ 3 การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึงจุดสูงสุด ยุคที่ 4 การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วงขาลงจนถึงกึ่งที่ในปัจจุบัน จากนั้นก็แยกประเด็นการศึกษาให้ลึกลงไปแยกเป็น 5 ด้าน คือสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้ครบตามหลักวิชาการ

ผลที่ได้ก็พบว่าทีมวิจัยเกิดความคิดเชื่อมโยงแต่ละประเด็นได้ดีเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของแต่ละด้าน เช่น การที่วัฒนธรรมเปลี่ยนก็เป็นเพราะสังคมเปลี่ยนและการที่สังคมเปลี่ยนก็มาจาก เศรษฐกิจ การเมือง เป็นการเชื่อมโยงกันคล้ายใยแมงมุม โดยในการพูดคุยประเด็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม เป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจและมองว่าเป็นสาเหตุหลักในการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

- เนื่องจากกิจกรรมนี้ใช้เวลาค่อนข้างมากไม่สามารถทำได้ในวันเดียว จึงมีปัญหาคงความต่อเนื่องของตัวคนและข้อมูล ซึ่งต้องมีการทบทวนผลสรุปกันใหม่เกือบทุกครั้งทีลงไป
- เนื้อหาที่ใช้เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมองถึงการเชื่อมโยงแต่ละด้านโดยชี้ให้เห็นว่าการที่เศรษฐกิจเริ่มไม่ดีเป็นเพราะสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจึงค่อนข้างยากที่จะทำให้ทุกคนเข้าใจตรงกัน

- ทีมวิจัยที่เข้าร่วมมีทั้งทีมเก่าและทีมใหม่ ทำให้พื้นฐานความเข้าใจในโครงการแตกต่างกัน การพูดคุยจึงต้องย่ำถึงความเข้าใจ เป้าหมายในโครงการตลอด
- ขอบเขตของเนื้อหากว้างเกินไปทำให้ชุมชนสะท้อนออกมาได้ไม่ค่อยลึกแต่จะเป็นหัวข้อสถานการณ์ต่างๆมากกว่า

### ความคาดหวังในเวทีครั้งต่อไป

เก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่สำคัญ เพื่อเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์

### 7.9 ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชน

#### วัตถุประสงค์

- เพื่อออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชน
- เพื่อแบบเครื่องมือในการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

วันเวลา ช่วงเดือนธันวาคม

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คน

นักศึกษา 3 คน (รวมผู้วิจัย)

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน 3 คน

#### ช่วงประสานงาน

1. ทหารเรือการออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน
2. ค้นคว้ารูปแบบเครื่องมือที่มีลักษณะประเด็นคล้ายคลึงกับชุมชน

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ติดต่อทีมวิจัย นักเวลาสถานที่
2. นำเสนอเครื่องมือแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่ได้ค้นคว้ามา
3. ปรับประเด็นการสัมภาษณ์และแบบสอบถามนักท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนให้เหมาะสมกับชุมชน

#### เครื่องมือที่ใช้

1. แบบสัมภาษณ์ชุมชน
2. แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

### ผลการดำเนินงาน

ชุมชนได้สะท้อนความคิดเห็นบางส่วนจากแบบสัมภาษณ์ในแง่มุมมองของทีมวิจัยและได้ร่วมกันเสนอคำถามที่อยากรู้จากชุมชนกลุ่มอื่นๆ

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

ได้เห็นความมุ่งมั่นความกระตือรือร้น ความอยากรู้ของทีมวิจัยที่มีต่อการตอบแบบสอบถามของชุมชนและนักท่องเที่ยวของทีมวิจัย

### 7.10 ค้นหาและอบรมทีมช่วยในการจัดเก็บข้อมูลแต่ละกิจกรรม

วันเวลา	ช่วงเดือนธันวาคม
สถานที่	ห้องประชุมคอยปุย
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 8 คน
	นักศึกษา 3 คน

### วัตถุประสงค์

เพื่อให้ได้ทีมในการจัดการข้อมูลแต่ละประเด็น

### ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายกับทีมวิจัยให้ช่วยติดต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเตรียม เครื่องมือ แบบสอบถาม
3. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และเอกสารที่จะใช้ในเวทีประชุม

### เครื่องมือที่ใช้

1. แบบสัมภาษณ์ชุมชน
2. แบบสอบถามนักท่องเที่ยว
3. สมุดบันทึก ชื่อ บทบาทหน้าที่ และเบอร์โทรศัพท์ของทีมจัดเก็บ

### ผลการดำเนินงาน

ได้แบ่งการสัมภาษณ์ชุมชนให้เป็นหน้าที่ของทีมวิจัย โดยแบ่งไปตามเขตของแต่ละบุคคลส่วนแบบสอบถามนักท่องเที่ยวจะมีการกระจายไปตามจุดต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ชาวเขาสวนน้ำตก ร้านค้า รถแดง และไกด์นำเที่ยว โดยจะเก็บรวบรวมแบบสอบถามไว้ที่ศูนย์ขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย



## บทเรียนที่เกิดขึ้น

ผู้เก็บแบบสอบถามยังมีเวลาน้อยเกินไปที่จะทำความเข้าใจในการเก็บแบบสอบถามทำให้อาจมี  
ปัญหาในการเก็บแบบสอบถามได้เวลานักท่องเที่ยวถาม

### 7.11 เก็บข้อมูลผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน

วันเวลา ช่วงเดือนธันวาคม 2553-มกราคม 2554

ห้องประชุมคอยปุย

### ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย 10 คน

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 1 คน

นักศึกษา 3 คน (รวมผู้วิจัย)

### วัตถุประสงค์

เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

### ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายกับทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมเก็บข้อมูลผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำกิจกรรม

### เครื่องมือที่ใช้

แผนผังสรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน แยกเป็น 4 ประเด็น คือ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

### ผลการดำเนินงาน

มีการแสดงความเห็นและนำเสนอข้อมูลของผลกระทบจากการท่องเที่ยว ทั้งผลกระทบที่เป็นเชิงบวกและผลกระทบที่เป็นเชิงลบ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกถึงผลกระทบในแต่ละด้านเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีการร่วมวิเคราะห์ข้อมูลจากผลกระทบดังกล่าวจากสถานการณ์ต่างๆ ที่พูดคุยกันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ได้คิดถึงผลกระทบที่เป็นทางบวกและทางลบจากการท่องเที่ยว เช่น ประเด็นด้านเศรษฐกิจเชิงบวกทำให้เกิดรายได้ กองทุนต่างๆ ก็จริงอยู่แต่เชิงลบก็เกิด การแข่งขันสูง มีการพึ่งพาสินค้าจากภายนอกมากขึ้น อันส่งผลไปถึงความเห็นแก่ตัวของแต่ละบุคคลมากขึ้นเช่นกัน

## บทเรียนที่เกิดขึ้น

ทางข้อมูลที่ได้ช่วยให้ชุมชน ทีมวิจัยมองเห็นสภาพปัญหาความเชื่อมโยงต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้นอันจะทำให้ไปสู่การหาคำตอบของปัญหา การสร้างวิถีแก้ปัญหอย่างถูกวิธีและส่วนตัวมองว่าทีมวิจัยได้เกิดความรู้เท่าทันในสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นกับคอบยปุยชัดเจนขึ้น เพราะสังเกตได้จากสีหน้าท่าทางที่มีการแสดงความเห็นด้วยกับข้อมูลที่ได้มา

### 7.12 ประชุมสรุปผลข้อมูลข้อค้นพบ

วันเวลา	มกราคม 2554
สถานที่	ห้องประชุมคอบยปุย
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 9 คน นักศึกษา 3 คน (รวมผู้วิจัย)

#### วัตถุประสงค์

- เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนผลกระทบจากการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง

#### ช่วงประสานงาน

1. นัดหมายกับทีมวิจัยและหน่วยงาน โครงการหลวง เรื่องเวลาสถานที่ และเรื่องในการประชุม
2. จัดเตรียมเอกสารข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมต่างๆ โดยทำการสรุปข้อมูลออกมาโดยย่อ
3. คัดสถานที่ความพร้อมที่จะดำเนินการจัดประชุมพร้อมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการประชุม

#### เครื่องมือที่ใช้

1. เอกสารสรุปกิจกรรมต่างๆ
2. คอมพิวเตอร์นำเสนอข้อมูลในช่วงกรีนนำ
3. กระดาษบรูฟที่เขียนสรุปข้อมูล และเพื่อสรุปข้อมูลในการประชุม

#### ผลการดำเนินงาน

มีการนำเสนอข้อสรุปในกิจกรรมต่างๆ ทั้งจากเอกสารและบทสรุปจากผู้วิจัยและของชุมชน โดยร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมีการพูดถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องต่างๆ จนหาข้อสรุปแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ 5 ยุทธศาสตร์คือพัฒนาคน

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนทั้งนี้ก็อยู่ในหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยนำทุนทางชุมชนของชุมชนมาเป็นฐานในการร่วมคิดแนวทาง

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

- เจ้าหน้าที่โครงการหลวงเสนอว่าควรเริ่มทำจากการพัฒนาคนเพียงกลุ่มเล็กๆ ให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จแล้วคนกลุ่มนี้ก็จะเป็นตัวดึงดูดคนในชุมชนกลุ่มอื่นๆให้เข้ามาร่วมพัฒนาตามแนวทางเอง
- ชุมชนเสนอว่าหากจะทำให้แนวทางที่คิดไว้มีความต่อเนื่องก็ต้องบรรจุให้เข้าไปอยู่ในแผนแม่บทของชุมชน
- แผนพัฒนาตามแนวทางที่ได้ยังมีรายละเอียดไม่ลึกพอต้องเพิ่มกิจกรรมเข้าไปให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

**7.13 กิจกรรม จัดเวทีร่วมกับชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม (เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงเกษตร) กำหนดตารางดำเนินงานที่แต่ละกลุ่มจะทำตั้งแต่เดือนเมษายน – สิงหาคม พ.ศ. 2554**

<b>วัน เวลา สถานที่</b>	เดือนเมษายน
<b>สถานที่</b>	ณ โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย
<b>ผู้เข้าร่วม</b>	ทีมวิจัย 5 คน เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 1 คน เพื่อนนักศึกษา 5 คน

**วัตถุประสงค์** 1. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำในแต่ละกลุ่มการท่องเที่ยวได้รู้ความคืบหน้าของการดำเนินงานแต่ละกลุ่มและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. เพื่อให้ทีมวิจัยของโครงการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอยปุยได้ร่วมหากิจกรรมที่ทางทีมวิจัย สามารถเข้าไปหนุนเสริมได้และเป็นการทำงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน

### ช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ ในเรื่องของใช้สถานที่ และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเชิญเข้าร่วมเวทีพูดคุยด้วยกัน ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ประสานงานกับทางทีมวิจัยนำโดยพ่อยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ (แกนนำด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม) กับพ่อไทรภพ แซ่ย่าง (แกนนำด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) และนายพิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ (หัวหน้าโครงการวิจัยร่วม) เป็นคนประสานงานทีมวิจัยท่านอื่นๆ

3. ติดตามเรื่องเช่ารถยนต์ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในวันนั้น

### วิธีการดำเนินงาน

1. ผู้วิจัยเกริ่นนำถึงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีวันนี้และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้
2. แกนนำในแต่ละด้านการท่องเที่ยวเล่าถึงแนวคิดและกิจกรรมที่พร้อมจะทำในเดือนเมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2554 (ถือเป็นช่วงเวลาที่เหลืออยู่ของทางโครงการวิจัยที่ดำเนินงานวิจัยอยู่)
3. เปิดโอกาสให้ทีมวิจัย และแกนนำในแต่ละด้านร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหากิจกรรมร่วมกันในการหนุนเสริมกันในแต่ละด้านการท่องเที่ยว
4. สรุปประเด็นกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยสามารถเข้าไปหนุนเสริมและเพิ่มเติมในภาพรวมของทั้ง 3 ด้านการท่องเที่ยว

### ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบตารางการดำเนินงานที่แต่ละกลุ่มการท่องเที่ยวจะทำได้ตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2554 มีดังนี้

#### การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ช่วงเดือน	กิจกรรม
เมษายน	สร้างโรงเรือนวางระบบน้ำ
พฤษภาคม	เริ่มปลูกพืชผลต่างๆ ปรับปรุงภูมิทัศน์
มิถุนายน	เก็บเกี่ยว
กรกฎาคม	เก็บเกี่ยว
สิงหาคม	สรุปงาน/ปลูกกล้วยไม้

#### การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ช่วงเดือน	กิจกรรม
เมษายน-สิงหาคม	-พัฒนากิจกรรมโดยภาพรวมให้แล้วเสร็จทำเรื่องราวประวัติวัฒนธรรม -จัดอบรมมัคคุเทศก์น้อยให้มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

## การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ช่วงเดือน	กิจกรรม
เมษายน	-เตรียมทำป้ายสื่อความหมาย (สำรวจจุด)
พฤษภาคม	-งานปลูกป่า/ทำฝาย/ร่วมกันคิดป้าย
มิถุนายน	-ดูแล/ปรับปรุงเส้นทาง
กรกฎาคม	-ฝึกอบรมกลุ่ม
สิงหาคม	-ปรับปรุงลานกางเต็นท์และกิจกรรม

ส่วนภาพรวมของการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ก็สามารถสรุปได้ว่าแต่ละด้านการท่องเที่ยวเสนอแนะให้สร้างกิจกรรมให้ชัดเจนว่ามีอะไรบ้าง โดยร่วมกันสร้างแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำเสนอเข้าสู่ประชาคมหมู่บ้าน แต่ก่อนหน้านั้นทางทีมวิจัยควรลงขยับงานเชิงปฏิบัติการหนุนเสริมหรือเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดไปก่อนเพื่อให้เห็นทิศทางในการดำเนินงาน แล้วค่อยร่วมแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความสมบูรณ์ให้กับทางชุมชน จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทางชุมชนเองว่าจะตัดสินใจอย่างไรต่อไป (กรณีนี้ทางทีมวิจัยเสริมว่าจะคอยผลักดันให้เข้าไปอยู่ในแผนแม่บทของชุมชนเพื่อจะเกิดการถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและเกิดเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด)

ในส่วนของกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยจะหนุนเสริมได้ในเวทีเห็นตรงกันว่าในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นควรช่วยในด้านจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวเพราะเนื่องจากส่วนใหญ่จะมีทางหน่วยงานของโครงการขยายผลโครงการหลวงคอยปุย ดำเนินงานอยู่แล้วต่างกับส่วนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับเชิงเกษตรควรหนุนเสริมให้มากขึ้น ดังนั้นจึงกำหนดกิจกรรมต่อไปให้กับทางทีมวิจัย คือ กิจกรรมเดินสำรวจป่า กำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตรเพื่อจัดทำเป็นคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน และทำ DVD การท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป”

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

ทีมวิจัยได้ให้ข้อมูลสังเกตว่าหากจะขยับงานใหญ่ในหมู่บ้านคอยปุย คงเป็นการยากเพราะต้องผ่านความเห็นของกลุ่มคนหลายฝ่าย ดังนั้นจึงควรขยับจากงานเล็กๆ และทำให้เป็นรูปธรรมให้เค้าเห็นก่อนจึงจะดีที่สุด

### 7.14 กิจกรรม เดินสำรวจป่า กำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วันเวลา สถานที่	เดือนพฤษภาคม
สถานที่	ณ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคอยปุย

**ผู้เข้าร่วม**

ทีมวิจัย 4 คน

กลุ่มเยาวชน 15 คน

เพื่อนนักศึกษา 3 คน

**วัตถุประสงค์**

1. เพื่อจัดทำข้อมูลจากภาคปฏิบัติจริง จากเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของทีมวิจัยสู่กลุ่มเยาวชน

**ช่วงประสานงาน**

1. ประสานงานกับทางทีมวิจัยนำโดยพ่อไตรภพ แซ่ย่าง แก่นำด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการเตรียมความพร้อมก่อนวันเดินสำรวจป่า เช่นลักษณะรูปแบบในการเดินป่า บุคคลเข้าร่วม ข้อมูลที่ต้องการ และอาหารกลางวันอาหารว่าง
2. ประสานงานกับทางกลุ่มแกนนำเยาวชนในการเตรียมบุคคลเข้าร่วมชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
3. ติดต่อเรื่องเช่ารถยนต์ เรื่องอาหารกลางวัน ของว่างและวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในวันนั้น

**วิธีการดำเนินงาน**

1. ผู้วิจัยนัดทางทีมวิจัยกับทางกลุ่มเยาวชนรวมตัวกันออกเดินป่าพร้อมกันเวลาประมาณ 09.00 น. ณ สวนน้ำตกคอยปุย
2. พ่อไตรภพ แซ่ย่าง กล่าวเปิดกิจกรรมเน้นให้เยาวชนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ในการเป็นมัคคุเทศก์น้อย และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เดินสำรวจตามเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดจุด พร้อมทั้งมีการอธิบายตามจุดเรียนรู้ต่างๆให้กลุ่มเยาวชนฟัง จากพ่อไตรภพ แซ่ย่าง และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. พ่อไตรภพ แซ่ย่าง และผู้วิจัยกล่าวปิดกิจกรรมกับทีมวิจัย

**ผลการดำเนินงาน**

ทีมวิจัยสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามจุดต่างๆ 7 จุดดังนี้

- จุดที่ 1 จุดแนะนำเส้นทางและกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- จุดที่ 2 จุดทางแยกในการเข้าชมธรรมชาติ และกิจกรรมของกลุ่ม
- จุดที่ 3 จุดชมวิว จากที่ต่ำลงที่สูง หรือกึ่งแนวปลิว
- จุดที่ 4 จุดชมวิว คอยผากล่อง
- จุดที่ 5 จุดชมวิววิธีการเฝ้าระวังและป้องกัน ไฟป่าของชุมชน
- จุดที่ 6 จุดชมน้ำตกผาลิง

จุดที่ 7 จุดชมอุปลักษณ์เครื่องมือกับดักสัตว์โดยวัสดุจากธรรมชาติในสมัยอดีต

ทางกลุ่มเยาวชนได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ตามจุดต่างๆ เป็นอย่างมากมีการให้ความร่วมมือในการติดป้ายตามจุดต่างๆ และมีคำถาม-ตอบระหว่างทีมวิจัย กับกลุ่มเยาวชนตลอดทางสำรวจ ซึ่งระหว่างทางก็ได้เจอสัตว์ต่างๆ เช่น ซาลาแมนเดอร์ นก ทาก ฯลฯ นับเป็นการร่วมกันเรียนรู้ระบบนิเวศไปในตัวด้วย

#### บทเรียนที่เกิดขึ้น

ในระหว่างเดินทางสำรวจตามจุดต่างๆ มีฝนตกหนักเป็นบางครั้งจึงทำให้การเดินทางล่าช้า และลำบากมากขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมลักษณะนี้ควรมีการดูสภาพอากาศหรือเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับสภาวะการณ์ต่างๆ ไว้ด้วย เช่น เสื้อกันฝน ยากันยุง กันทาก เป็นต้น

#### 7.15 กิจกรรม จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงเกษตร)

วันเวลา/สถานที่ ช่วงเดือนมิถุนายน

สถานที่ ณ โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 7 คน

เจ้าหน้าที่โครงการขยายผล 1 คน

เพื่อนนักศึกษา 2 คน

วัตถุประสงค์ 1. เพื่อสร้างฐานข้อมูลในรูปแบบหนังสือทำมือ แสดงให้เห็นถึงจุดต่างๆที่น่าสนใจของการท่องเที่ยวบ้านดอยปุย

2. เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกันอย่างยั่งยืนในอนาคต เมื่อนำเอกสารชิ้นนี้ไปประกอบการร่วมคิดร่วมวางแผนพัฒนาในกาลต่อไป

3. เพื่อเป็นการแนะนำจุดต่างๆ ที่น่าสนใจของการท่องเที่ยวบ้านดอยปุยใกล้กับนักท่องเที่ยว

#### ช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานงานกับคุณอิทธิพล โพธิ์ศรี เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย เพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่จะนำเสนอของทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ได้ประสานงานกับทางพ่อไทรภพ แซ่ย่าง (แกนนำด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) เพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่จะนำเสนอของทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. ได้ประสานงานกับทางฟออิงยศ หวังวนวัฒน (แกนนำด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม) เพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่จะนำเสนอของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ศึกษาวิธีการทำและรูปแบบหนังสือทำมือ
5. ประสานงานติดต่อเรื่องเช่ารถยนต์, อาหาร, จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรม และนัดทีมวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### การดำเนินงาน

1. ผู้วิจัยได้เตรียมงานกับแกนนำของทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อดูข้อมูลของแต่ละกลุ่มก่อน
2. ทีมวิจัยช่วยกันเลือกข้อมูลที่เตรียมมา ใส่ในแบบฟอร์มหนังสือทำมือ
3. ผู้วิจัยนำไปตกแต่ง จัดระเบียบให้สวยงาม
4. จัดทำรูปเล่มทั้งแบบเอกสาร และไฟล์ข้อมูลคืนให้กับชุมชน

### ผลการดำเนินงาน

ชุมชนได้เห็นภาพรวมของการดำเนินงานของทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยว (เชิงเกษตร เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ) ที่ถือเป็น 3 รูปแบบหลักที่ชุมชนนำมาเป็นแนวคิดหลักในการนำมาปรับประยุกต์ใช้พัฒนาชุมชน ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน รวมถึงอนาคตด้วยทำงานต่อการนำไปเสนอต่อที่ประชุมเพื่อใช้เป็นภาพรวมในการมองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านคอยปุยต่อไป

อีกทั้งยังจะง่ายต่อการสื่อจุดต่างๆ ที่น่าสนใจของการท่องเที่ยวบ้านคอยปุยให้กับนักท่องเที่ยว โดยการปรับเอกสารนี้เป็นไกด์ไลน์ในการทำงานของมัคคุเทศก์เป็นต้น

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

ในการจัดทำหนังสือคู่มือ นั้น ทางทีมวิจัยก็อยากจะใส่ข้อมูลแต่ละการท่องเที่ยวไปให้มากที่สุด แต่โดยหลักการของการทำเอกสารประเภทนี้นั้นผู้อ่านหากไม่ใช่ผู้ที่สนใจจริงๆ แล้วมักจะไม่ค่อยอยากอ่าน เนื้อหามากนัก มักสนใจชื่อสถานที่กับรูปภาพเป็นส่วนใหญ่ การจัดทำหนังสือคู่มือ ครั้งนี้จึงมิได้ใส่ข้อมูลเชิงลึกมากนัก ซึ่งอาจจะทำให้ยากที่ผู้อ่านจะเข้าใจทั้งหมด และจำเป็นที่จะต้องมีคนในที่รู้จักจริงอธิบายให้ฟังนั่นเอง



### 7.16 กิจกรรม ถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับ ท.พ. อุทัยวรรณ กาญจนกามล

วันเวลา/สถานที่ เดือนมิถุนายน

สถานที่ ณ บ้านมิ่งคอยปุย

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 5 คน

เยาวชน 2 คน

เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ 1 คน

เพื่อนนักศึกษา 2 คน

อาจารย์หม่ออุทัยวรรณ (ผู้ถ่ายทำ VDO)

วัตถุประสงค์ เพื่อสะท้อนการดำเนินงานจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมุมมองของชาวบ้าน

ออกมาเป็นรูปแบบ VDO

#### ช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานกับทางอาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกามล เตรียมงานก่อนจะขึ้นไปจัด

#### กิจกรรม

2. นัดวันเวลา สถานที่ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์กับทางทีมวิจัย
3. ประสานงานติดต่อเช่ารถยนต์ เรื่องอาหาร ของว่าง และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้

#### การดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนแนวคิดและการดำเนินงานจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาในอดีตว่าเป็นอย่างไร
2. ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกับอาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกามล
3. เดินถ่ายทำ VDO ตามจุดต่างๆของการท่องเที่ยวภายใต้คำถามหลักคือ ทำอะไรสำเร็จบ้างแล้วผลเป็นอย่างไร เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (ถามกับ 3 กลุ่ม การท่องเที่ยว คือเชิงเกษตร เชิงนิเวศ เชิงวัฒนธรรม)

#### ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเกิดความภาคภูมิใจ เนื่องจากการพูดถึงสิ่งดีๆ ที่เคยทำแล้วประสบผลสำเร็จจากแกนนำทั้ง 3 ด้านการท่องเที่ยวคือ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงเกษตร เชิงวัฒนธรรมและยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างทีมวิจัยทั้ง 3 กลุ่มเอง และทีมวิจัย กับอาจารย์หม่ออุทัย กาญจนกามล

ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการดีที่ทั้ง 3 กลุ่มมีโอกาสได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานกับบ่อยๆ อันจะทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาที่มีการเชื่อมต่อกันได้ในทิศทางเดียวกัน

#### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื่องจากช่วงแรกเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเรื่องอดีตความเป็นมา แนวคิดต่างๆ จึงทำให้ยากในการถ่ายทำเป็น VDO ซึ่งพบว่าในการถ่ายทำ VDO นั้นควรมีการเตรียมคำถาม และแนวทางการตอบของแต่ละคนจะดีที่สุด เพื่อความกระชับชัดเจนและได้ใจความของคำพูด

#### 7.17 กิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มเยาวชน

วันเวลา/สถานที่	ช่วงเดือนกรกฎาคม
สถานที่	ณ อาคารอเนกประสงค์บ้านดอยบุญ
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 5 คน กลุ่มเยาวชน 25 คน เพื่อนนักศึกษา 4 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 1 คน อาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกามล

#### วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันของทีมวิจัยกับกลุ่มเยาวชน

2. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทีมวิจัยได้ศึกษามาสู่กลุ่มเยาวชนช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานงานกับทางอาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกามล เพื่อเตรียมงานก่อนขึ้นไปจัด

#### กิจกรรม

2. นัดวันเวลา สถานที่ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และร่วมวางแผนเตรียมงานกับทางทีมวิจัย

3. แบ่งงานนัดหมายผู้เข้าร่วมในกิจกรรม โดยการโทรนัดและบอกต่อกับกลุ่มเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

4. ประสานงานติดต่อเช่ารถยนต์ อาหารเที่ยง อาหารว่าง และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในกิจกรรมนี้

### วิธีการดำเนินงาน

1. ให้ทางทีมวิจัย และกลุ่มเยาวชนแนะนำตัว รวมถึงทางอาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกมลกับผู้วิจัยด้วย
2. ผู้วิจัยกับทีมวิจัยนำโดย พ่อยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ พ่อไตรภพ แซ่ย่าง นางสาวยุพา หาญวชิระ นางสาวนิตา หวังวนวัฒน์ เล่าถึงความเป็นมาเป็นไปของการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยที่ทีมวิจัยได้รวบรวมมาประกอบด้วย อดีตความเป็นมาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบด้านบวกด้านลบ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านต่างๆ
3. เยาวชนร่วมสะท้อนถึงความรู้สึกของการอาศัยอยู่ในชุมชนในอนาคค
4. เยาวชนแสดงความคิดเห็นถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคค
5. พักรับประทานอาหารร่วมกัน
6. กิจกรรมถอดองค์ความรู้ โดยอาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กาญจนกมล
7. ทีมวิจัยกล่าวปิดกิจกรรม

### ผลการดำเนินงาน

ถือเป็นการคืนข้อมูลที่ได้จากการวิจัยของทีมวิจัย “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย” ให้กับทางกลุ่มเยาวชนรับรูซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นกับการเป็นชุมชนท่องเที่ยว โดยเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตที่อยากเห็นชุมชนบ้านคองปุยของตัวเองสามารถประกอบกิจกรรมจากการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับทางสภาพทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ของชุมชน

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื่องจากการจัดกิจกรรมมีกลุ่มเด็กเยาวชนที่ค่อนข้างมีความต่างของระดับอายุดังนั้นวิธีการคิดและระดับความสนใจในเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน แต่โดยภาพรวมแล้วถือว่าส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักการที่ทางทีมวิจัยพยายามนำเสนอซึ่งทางทีมวิจัยต้องใช้เวลากับทางกลุ่มเยาวชนและเข้าไปอธิบายเชิงลึกของแต่ละกลุ่มระดับอายุของเด็กเยาวชนด้วย

### 7.18 กิจกรรม วางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย

วันเวลา/สถานที่ ช่วงเดือนสิงหาคม

สถานที่ ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 7 คน

กลุ่มเยาวชน 35 คน

เจ้าหน้าที่โครงการขยายผล 1 คน

ครูโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 คน

วิทยากรจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1 คน

เพื่อนนักศึกษา 3 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อยที่มีประสิทธิภาพ

#### ช่วงประสานงาน

1. ประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ (นายอิทธิพล โพธิ์ศรี) และผู้อำนวยการโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ในการเตรียมกิจกรรมวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อยอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพ

2. ประสานงานกับวิทยากรจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) คุณฉนวนรุจ มิ่งเมธาพร ชี้แจงวัตถุประสงค์และร่วมวางแผนกิจกรรมที่จะทำในวันนั้น

3. ทำการนัดหมายกับทีมวิจัย เรื่องวัน สถานที่ หน้าที่ความรับผิดชอบ

4. ทำหนังสือเชิญ/ขออนุญาต ผู้อำนวยการ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 อนุเคราะห์สถานที่และเด็กนักเรียนชั้น ป.4-6

5. ติดต่อเรื่องเช่ารถยนต์ อาหารเที่ยง อาหารว่าง เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในวันนั้น

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม

2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแนะนำตัว

3. อธิบายถึงหลักการและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดย นายญาณวุฒิ อภิวงศ์

4. พ่อยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมุมมองในอนาคต

5. ทีมวิจัยเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับ

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดย น.ส. ยูพา หาญวิริยะ

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดย น.ส. วนิดา หวังวนวัฒน์

- การท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดย นายอิทธิพล โพธิ์ศรี

6. เข้าสู่กิจกรรม “ร่วมวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย บ้านมิ่งคอยปุย”

โดยคุณ ฉนรุจ มิ่งเมธาพร

7. สรุป/ปิดกิจกรรม

#### ผลการดำเนินงาน

กลุ่มเด็กเยาวชน ได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชียงใหม่ และสามารถแยกแยะได้โดยใช้อักษรย่อ ว, ก, น (ตามลำดับ) มีการกำหนดจุดและเวลาการท่องเที่ยว 4 จุดดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ชาวเขา (ว) ใช้เวลาประมาณ 20 นาที
2. สวนน้ำตก (น) ใช้เวลาประมาณ 15 นาที
3. หุ่นจำลอง (ว) ใช้เวลาประมาณ 10 นาที
4. โครงการหลวง (ก) ใช้เวลาประมาณ 10 นาที

มีการช่วยกันร่วมบริหารจัดการ ภายใต้ว 2 คำถามคือเราจะดูแลกันอย่างไร และเราจะดูแลนักท่องเที่ยวอย่างไรจึงร่วมกันกำหนดจุดศูนย์ประสานงาน 2 จุด คือศาลาป้ายหน้าหมู่บ้านกับ โครงการขยายผลโครงการหลวง โดยกำหนดว่านักท่องเที่ยวจำนวน 5 คนต่อมัคคุเทศก์น้อย 1 คน

โดยปกติแล้วมัคคุเทศก์น้อยจะมีในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดราชการจึงจำเป็นต้องจัดระบบคิวของมัคคุเทศก์น้อยให้มีระบบคิวของมัคคุเทศก์น้อยให้มีระบบและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

โดยในกิจกรรมมีการเสนอให้ ใช้วิธีสมุดบันทึกรายวัน, มีคิวรายวัน, คิวตามการมาถึงจุดศูนย์ประสานงานหรือใช้วิธีรวมกันก็ได้ซึ่งก็ได้มีการให้กลุ่มมัคคุเทศก์น้อยทำการลงชื่อในวันหลักๆคือ วันเสาร์ วันอาทิตย์ เพื่อใช้เป็นการยืนยันในวันที่มีมัคคุเทศก์น้อยทั้งนี้ก็เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้มีความมั่นใจในระบบการจัดการของชุมชน

ในส่วนปัจจัยส่วนบุคคลควรจะมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยให้ได้มาตรฐานและออกบัตรไกด์ (มัคคุเทศก์น้อย) ให้ ซึ่งมัคคุเทศก์น้อยควรจะมีมาตรฐานขั้นต้นในการนำเที่ยว ดังนี้

- แนะนำตัว
- แนะนำที่ๆจะพาไป
- พาเที่ยว (ต้องใช้เทคนิคส่วนตัว เช่น การหาข้อมูล, การพูดในสถานที่ท่องเที่ยว)
- แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เพิ่มเติม (ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางเที่ยวเองบ้าง)

เมื่อมั่นใจว่ามีมาตรฐานที่ดีแล้วก็ทำการประชาสัมพันธ์ต่อไป

**ตาราง 1 รายชื่อของมัลคฤเทศก์น้อย ในวันเสาร์-อาทิตย์**

วันเสาร์	วันอาทิตย์
1. ค.ช. พยัพรราชัน แซ่ว่าน (ตุ๋)	1. ค.ช. พยัพรราชัน แซ่ว่าน (ตุ๋)
2. ค.ช. วีรวัฒน์ แซ่ย่าง (ปัด)	2. ค.ช. วีรวัฒน์ แซ่ย่าง (ปัด)
3. ค.ช. วินัย แซ่โง้ง (กอ)	3. ค.ช. วินัย แซ่โง้ง (กอ)
4. ค.ช. ชีรวัฒน์ เดชยเลิศพนา (จ้อ)	4. ค.ช. ชีรวัฒน์ เดชยเลิศพนา (จ้อ)
5. ค.ช. สมบัติ เลาจาง	5. ค.ช. สันติสุข ลิพัฒนากุล (จี)
6. ค.ช. ชีรศักดิ์ วงศ์ชนกรู (ที)	6. ค.ช. สมบัติ เลาจาง
7. ค.ช. อภิชาติ แซ่เผ่า	7. ค.ช. ชีรศักดิ์ วงศ์ชนกรู (ที)
8. ค.ช. ฉัฐวรรณ หวังวนกุล (จั้ง)	8. ค.ช. สุรเชษฐ์ เลาหาง (จ้าว)
9. ค.ญ. จุฑามาศ เลาเผ่า	9. ค.ญ. จุฑามาศ เลาเผ่า
10. ค.ญ. ฉัฐธิดา ชนนกุล	10. ค.ญ. ฉัฐธิดา ชนนกุล
11. ค.ญ. สุกัญญา มหคุณธรรม	11. ค.ญ. สุกัญญา มหคุณธรรม
12. ค.ช. ชัยวุฒิ แซ่มี (วุฒิ)	12. ค.ช. ชัยวุฒิ แซ่มี (วุฒิ)
13. ค.ญ. ภาวิดา หวังวนวัฒน์	13. ค.ญ. ภาวิดา หวังวนวัฒน์
14. ค.ญ. ชไมพร หาญวชิระ	14. ค.ญ. ชไมพร หาญวชิระ
15. ค.ญ. พวงเพชร แซ่ย่าง	15. ค.ญ. พวงเพชร แซ่ย่าง
16. ค.ญ. กรรณิกา ไร่จัน	16. ค.ญ. กรรณิกา ไร่จัน
17. ค.ญ. มรกต แซ่ลี	

(ในกิจกรรมนี้ทางโครงการขยายผลโครงการหลวงรับเป็นเจ้าภาพขยับงานต่อเนื่องให้ในเดือนตุลาคมเป็นต้นไป โดยมีการร่วมงานกับทางโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) และทีมวิจัยชุมชน ในการดำเนินงานให้เป็นอย่างที่มุ่งหวังตามแนวทางที่วางไว้)

**บทเรียนที่เกิดขึ้น**

เนื่องจากกิจกรรมครั้งนี้เป็นการขอความร่วมมือจากทางโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมกับเด็กนักเรียนชั้น ป.4-ป.6 จึงมีทั้งกลุ่มคนที่สนใจและไม่สนใจในการเป็นมัลคฤเทศก์น้อยดังนั้นกิจกรรมครั้งต่อไปควรจะคัดเอากลุ่มเด็กที่มีความสนใจในเรื่องมัลคฤเทศก์น้อยตามที่ได้ทำการลงชื่อเบื้องต้นในกิจกรรมนี้แล้ว

### 7.19 การจัดทำทำเนียบคนแก่คนดีร่วมกับ ท.พ. อุทัยวรรณ กาญจนกามล

วันเวลา/สถานที่	ช่วงเดือนกรกฎาคม
สถานที่	อาคารประชุมบ้านมั่งคองปุย
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 8 คน
	เพื่อนนักศึกษา 3 คน
	อ.หมออุทัยวรรณ

**วัตถุประสงค์** เพื่อร่วมเตรียมงานทำเนียบคนแก่คนดีของชุมชนบ้านมั่งคองปุย

#### ช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานงานกับทาง อ.หมออุทัยวรรณ เพื่อรับทราบรายละเอียดงานในการทำทำเนียบคนแก่คนดีและ เตรียมข้อมูล กลุ่มคนที่จำเป็นกับการทำกิจกรรมนี้
2. ประสานกับทางทีมวิจัยว่าจะมีการจัดกิจกรรมทำทำเนียบคนแก่คนดีบอกอธิบายรายละเอียดงานให้กับทีมวิจัยฟัง เช่น ต้องมีการทำแผนที่ชุมชนแล้วระบุตัวบุคคลสำคัญในหมู่บ้าน มีการถ่ายรูปบุคคลสำคัญเหล่านั้นมาติดในแผนที่แล้วอธิบายสามารถของบุคคลเหล่านั้น
3. ประสานงานติดต่อเรื่องเช่ารถยนต์ และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่จะต้องใช้ในวันนั้น
4. ได้เตรียมหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวคองปุยที่ได้จัดทำขึ้นไปให้ทีมวิจัยว่าต้องการที่จะแก้ไขหรือเพิ่มเติมในส่วนไหนบ้างหรือไม่

#### วิธีการดำเนินงาน

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พูดคุยและเปลี่ยนทัศนคติ เกี่ยวกับคนดี คนแก่ กับทาง อาจารย์หมออุทัยวรรณ
2. ได้ร่วมกันจัดทำแผนที่เดินดินของทางชุมชน ระบุตัวคนดีคนแก่
3. ได้มีการวางแผนการถ่ายรูปบุคคลสำคัญเหล่านั้น โดยมีการนัดหมายวันที่จะส่งไฟล์รูปเหล่านั้นจากทีมวิจัยให้อาจารย์หมออุทัยวรรณนำไปจัดทำเป็นเอกสาร
4. ได้อธิบายการเก็บข้อมูลจากบุคคลสำคัญเหล่านั้นให้กับทางทีมวิจัย
5. ร่วมกันวางแผนว่าหากแผนที่คนดีคนแก่นี้เสร็จจะเอาไปตั้งไว้ที่ไหนหรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

#### ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเกิดความรู้ความเข้าใจในความหมายของคำว่าคนดี คนแก่ ของชุมชน จนสามารถทำเป็นแผนที่เดินดินที่มีจุดที่บ้านของคนดี คนแก่ ในชุมชนได้อาศัยอยู่มีมีการวางแผนล่วงหน้าในการเข้าไปเก็บ

ข้อมูล ถ่ายรูปบุคคลสำคัญเหล่านั้น และหากว่าทำแผนที่คนคิดคนเก่งของชุมชนเสร็จก็มีการกำหนดให้นำแผนที่นี้ไปตั้งไว้ในศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้ง เพื่อที่จะเป็นการนำเสนอของดีของหมู่บ้านในลักษณะของตัวบุคคลให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจได้รับรู้ต่อไป

### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื่องจากคนดีและคนเก่งของชุมชนนั้นบางอย่างบางกิจกรรมจะมีคนเก่งคนที่ไม่ได้เยอะ ดังนั้นจึงมีการกำหนดไว้ว่าเอาที่สุดของกิจกรรมหรือความสามารถนั้นจึงเป็นข้อจำกัดของการได้มาของบุคคลที่น้อยเกินไป ซึ่งอาจส่งผลไปถึงคนที่มีความสามารถในลักษณะที่คล้ายกันมีความรู้สึกที่น้อยใจที่ไม่ได้มีชื่ออยู่ในทำเนียบคนคิดคนเก่ง ของชุมชนในกิจกรรม

ส่วนแผนที่คนคิดคนเก่งของชุมชนมีขนาดใหญ่มาก (กระดาษแข็ง 4 แผ่นใหญ่ประกอบกัน) จึงทำให้ยากต่อการจัดสถานที่ในการนำเสนอ

### 7.20 กิจกรรม การคืนข้อมูลสู่ชุมชน ร่วมกับโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยปุย

วันเวลา/สถานที่	ช่วงเดือนสิงหาคม
สถานที่	ณ อาคารเอนกประสงค์บ้านม้งดอยปุย
ผู้เข้าร่วม	ทีมวิจัย 6 คน เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย เพื่อนนักศึกษา 3 คน อาจารย์หม่ออุทัยวรรณ

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลที่ได้อันพบจากงานวิจัย
2. เพื่อให้พนักงานที่มารับรู้ว่าม้งงานวิจัยชิ้นนี้เข้ามาในชุมชนและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างไรบ้าง

### ช่วงประสานงาน

1. ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ เพื่อขอจัดกิจกรรมคืนข้อมูลร่วมกัน พุดคุยเพื่อทราบรายละเอียดรูปแบบของงานในวันนั้นและอธิบายรูปแบบกิจกรรมของเราให้กับพ่อทิพพล โพธิ์ศรี เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ ฟัง

2. ได้ประสานงานกับอาจารย์หม่ออุทัยวรรณและทีมวิจัยเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชน



3. ประสานงานเรื่องเช่ารถยนต์ และเตรียมวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ต้องใช้ในวันนั้น (ฟิวเจอร์บอร์ด  
สรุปงาน เป็นต้น)

4. ได้เตรียมหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวด้วยรถจักรยานเพื่อคืนให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจ

#### วิธีการดำเนินงาน

1. เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลฯ ดำเนินการตามแผนการคืนข้อมูลของหน่วยงาน (รวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร)

2. ทีมวิจัยช่วยกันเล่าถึงวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่ทำ ผลประโยชน์ที่ได้รับในงานวิจัยที่ได้ทำไปและ  
สิ่งที่สามารถทำต่อไปได้ให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจฟัง

3. อาจารย์หม่ออุทัยวรรณ กล่าวสรุปกิจกรรมในภาพรวมทั้งหมด พร้อมเพิ่มมุมมองในการทำวิจัย  
ร่วมกับชุมชน และกิจกรรมที่สามารถดำเนินงานต่อไปได้

4. ทีมวิจัยกล่าวสรุปปิดโครงการงานวิจัย

#### ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการประมวลผลความรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัยชิ้นนี้ด้วยกลุ่มทีมวิจัยเอง ชาวบ้านในชุมชน  
ได้รับรู้ข้อมูลที่ค้นพบในการทำงานวิจัยมีความตื่นตัวกับข้อมูลแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน  
และนักท่องเที่ยวได้รับรู้ว่าทีมงานวิจัยชิ้นนี้เข้ามาทำให้เห็นศักยภาพที่มีในชุมชนบ้านม่วงคอกปุ๋ย ซึ่งส่งผลต่อ  
การปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนบ้านคอกปุ๋ย อีกด้วย

#### บทเรียนที่เกิดขึ้น

เนื่องจากการพูดคุยแบบการใช้เครื่องขยายเสียงให้แก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ฟัง  
ดังนั้นกลุ่มคนที่ฟังจึงอาจฟังรายละเอียดที่นำเสนอไม่ครบจึงเกิดการกลับมาทำเป็นเอกสารสรุปภาพรวมของ  
กิจกรรม และผลที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้คืนสู่ชุมชนอีกรอบในวันต่อไป

#### 7.21 กิจกรรม ประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงาน และยกร่างแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วันเวลา/สถานที่ เดือนสิงหาคม

สถานที่ ณ โครงการขยายผลโครงการหลวงคอกปุ๋ย

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 10 คน

เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 1 คน

เพื่อนนักศึกษา 5 คน

**วัตถุประสงค์** เพื่อจัดทำร่างแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย

### **ช่วงประสานงาน**

1. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุยชี้แจงวัตถุประสงค์ ติดต่อเรื่องสถานที่เชิญเข้าร่วมประชุม
2. ประสานกับทีมวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. จัดเตรียมข้อมูลที่ได้รวบรวมมาทั้งหมดและวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในกิจกรรมครั้งนี้
4. ติดต่อเรื่องเช่ารถยนต์, เรื่องอาหารกลางวัน, อาหารว่าง

### **วิธีการดำเนินงาน**

1. ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้รวบรวมมาทั้งหมด
2. ร่วมกันจัดทำแผนการจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุยผ่าน 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้
  - พัฒนาคอน
  - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
  - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
  - พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
3. ร่วมกันสรุปผลการดำเนินงาน

### **ผลการดำเนินงาน**

ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุย ที่ประกอบได้ด้วย ภูมิฐาน ทัศนียภาพ ยุทธศาสตร์ภายใต้ 5 ยุทธศาสตร์คือการพัฒนาคนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยแต่ละยุทธศาสตร์จะประกอบไปด้วย เป้าหมาย กลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนา

จากแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุย ก็ได้มีหลายฝ่ายแสดงความคิดเห็นกับแนวทางดังกล่าว เช่น โครงการหลวง (บทสัมภาษณ์ อธิพิล โพธิ์ศรี, 2553) กล่าวว่า “ สำหรับการพัฒนาคอยปุยถ้าพิจารณายุทธศาสตร์ทั้ง 5 ที่กล่าวมาแล้วนั้น หากจะพัฒนาคอยปุยให้จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก การพัฒนาคนนั้นไม่ใช่เรื่องที่ยั่งยืนแต่ก็ไม่ได้ยากจนเกินไปหากมองที่ชุมชนบ้านมั่งคองปุย วิถีชุมชนถือเป็นจุดขายของคอยปุย ดังนั้นจึงต้องเริ่มจากตัวคนก่อนจากนั้นจึงพัฒนาสิ่งต่างๆ ตามมา คือ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยท้ายสุดสิ่งที่พูดมาเหล่านี้จะต้องต่อยอดการพัฒนาด้วยตัวชุมชนเอง แต่การจัดการผ่านตัวคนนั้นเมื่อเราให้ทั้งความรู้ ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ไปแล้ว ก็ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนว่าจะนำไปปฏิบัติหรือเปล่า เมื่อไหร่ก็ตามที่ชุมชนได้รับความรู้แล้วแต่ไม่นำไปปฏิบัติเลยมันก็จะเกิดการสูญเปล่า เสียเวลาและงบประมาณแต่เมื่อไหร่ที่ชุมชนมีความพร้อม ความสนใจที่จะปฏิบัติตามจริงๆ เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น แนวทางดังกล่าวมาแล้วนี่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมากโดยชุมชนสามารถเริ่มปฏิบัติได้เลย เพราะมีทุนทางชุมชนอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีหน่วยงานทางราชการอื่นๆ และ โครงการหลวงให้การสนับสนุน ซึ่งส่วนตัวคิดว่าควรเริ่มจากกลุ่มคนที่มีความสนใจกลุ่มเล็กๆ พัฒนาให้เขาสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สร้างสินค้าทางการเกษตรที่เป็นของชุมชนจริงๆ หากประสบความสำเร็จ เชื่อว่า กลุ่มอื่นๆ ก็จะเข้าร่วมพัฒนาด้วยอย่างแน่นอน เพราะเราทำให้เขาเห็นก่อน เมื่อเราได้กลุ่มคนที่ใหญ่ขึ้นจึงค่อยพัฒนาตามแนวทางที่เป็นหัวข้อหลักใหญ่ๆ ต่อไป”

และจากบทสัมภาษณ์ ยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ (2553) ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านมั่งคองปุย หากปฏิบัติตามแนวทางนี้ก็จะเป็นการพัฒนาชุมชนได้โดยไม่เกิดการขัดแย้งเพราะเป็นการพัฒนาครบทุกส่วน เมื่อเสนอแนวทางการพัฒนาดังกล่าวนี้ไปในแผนแม่บทของชุมชนแล้ว ชุมชนจะต้องยอมรับเพราะการท่องเที่ยวถือเป็นเรื่องที่ทางชุมชนสนใจมากและอยากพัฒนาอย่างถูกวิธี ดังนั้นส่วนตัวคิดว่าแนวทางนี้จะสามารถทำได้อย่างต่อเนื่องต้องนำไปบรรจุในแผนแม่บทของชุมชน ทั้งนี้หากมีการพัฒนาใดๆ ของหมู่บ้านหรือแม้แต่การปรับเปลี่ยนผู้นำชุมชน แผนแม่บทของชุมชนก็ยังคงเป็นจุดยืนในการพัฒนาชุมชนบ้านมั่งคองปุยให้มีความต่อเนื่องไปได้”

ในส่วนของการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่าพัฒนาแบบเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เริ่มพัฒนาจากกลุ่มคนในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกลุ่มคนที่จะต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชนให้เกิดความตระหนักในหลักการเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สามารถใช้เป็นฐานความคิดของชุมชนให้พัฒนาตามแนวทางทั้ง 5 ด้าน นับเป็นการสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรม ทั้งนี้ประเด็นด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต้องไม่แยกออกจากกัน

## บทเรียนที่เกิดขึ้น

การพัฒนาของกลุ่มคนบ้านม้งคอยปุยในด้านต่างๆที่กล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยพบว่าส่วนมากยังขาดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเนื่องจากอาจขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ จึงเห็นควรว่าต้องมีการเพิ่มพูนความสามารถในการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มคนในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการศึกษาอบรมเผยแพร่ณรงค์จะช่วยสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และการมีค่านิยม ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นอย่างยั่งยืน โดยในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ทั้งองค์กรอิสระ (NGO) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการหลวง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฯลฯ ให้การศึกษาที่ถูกต้องต่อชุมชนในเรื่องการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยผ่านเวทีและสื่อต่างๆรวมทั้งมีการดึงบทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการศึกษาอบรมแก่บุคคลภายนอกได้ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ในแบบการร่วมเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่กล่าวไว้แล้วนั่นเอง และเมื่อกลุ่มบุคคลต่างมีความตระหนักในหลักของการพัฒนาบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็สามารถนำไปปรับประยุกต์ ควบคู่กับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

### ตาราง 2 สรุปการทำกิจกรรมการวิจัยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์กรอบแนวคิดวิจัยและผลที่คาดว่าจะได้รับ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงพัฒนา
1. จัดเวทีทำความเข้าใจภาพรวมของโครงการวิจัย	- เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึง	- ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย
2. จัดเวทีประชุมกลุ่ม	พัฒนาการของรูปแบบการ		
3. จัดทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน	ท่องเที่ยวที่ผ่านมาจากชุมชน		
4. ทบทวนข้อมูลบริบทและสภาพเดิมของการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารมือสอง			

5. ทบทวนพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา			
<p>1. ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชนแบบสอบถามนักท่องเที่ยว แบบสัมภาษณ์ชุมชน</p> <p>2. ค้นหาอบรมทีมช่วยในการจัดเก็บข้อมูล</p> <p>3. ประชุมสรุปบทเรียน</p>	<p>เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน</p>	<p>- องค์กรความรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางบวกและทางลบที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านคอยปุย</p> <p>- ข้อมูลความต้องการและข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านคอยปุย</p>	<p>- ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย (เกิดนักวิจัยท้องถิ่น)</p> <p>- เกิดการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน</p>
<p>1. จัดเวทีร่วมกับชุมชนทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยวกำหนดตารางดำเนินงาน</p> <p>2. กิจกรรมเดินสำรวจป่ากำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p>3. จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p> <p>4. กิจกรรมถ่ายทำ VDO ร่วมกับ หันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล</p> <p>5. กิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน (ทีมวิจัย-เยาวชน)</p> <p>6. กิจกรรมวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย</p> <p>7. กิจกรรมจัดทำทำเนียบคนดี คนเก่งร่วมกับ หันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล</p> <p>8. คัดเลือกข้อมูลสู่ชุมชน</p>	<p>เพื่อศึกษาถึงศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว</p>		<p>- องค์กรชาวบ้านมีความเข้มแข็งขึ้น</p> <p>- เกิดการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p>

สรุปทฤษฎีการดำเนินงานและ ยกร่างแนวทางการจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	เพื่อสรุปแนวทาง พัฒนารูปแบบ กิจกรรมที่เหมาะสม ในการจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านมั่งคอบปุย	แนวทางพัฒนารูปแบบ กิจกรรมที่เหมาะสมในการ จัดการการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	- นำไปปรับใช้เพื่อการวางแผน แม่บทชุมชนขึ้น - เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว ของชุมชนที่ยั่งยืน
--	--	--	--

## 8. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจำแนกแจกแจงลักษณะ การจัดกลุ่มข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างและ  
ความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำผลจากการ  
สอบถามโดยใช้วิธีการจากประเด็นการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้นำชุมชน  
กลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ร่วมกับการสรุปผลจาก  
แบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยวดังนี้

### 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดการเก็บข้อมูล  
โดยอาศัยการบันทึกในสมุดจดบันทึกและการจัดพิมพ์ผลการวิเคราะห์ในคอมพิวเตอร์หลังจากที่เก็บข้อมูล  
แล้ว โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างข้อสรุปผลการศึกษา  
แบบอุปนัย และใช้การตีความซึ่งเป็นการพยายามดึงเอาข้อมูลที่มีอยู่เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น  
แล้วบรรยายเหตุการณ์ไปตามสภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับพฤติกรรมของคนที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ  
นอกจากนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ (ชยันต์ วรรณระงูมิ: 2536) คือผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่  
ได้ผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาแล้ว นำมาจัดแบ่งข้อมูลออกเป็นประเด็นต่างๆ แล้วนำมาหาความหมาย  
การจัดระบบหาความเชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้  
สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

#### การจำแนกและจัดระบบ (Typology and Taxonomy)

1) การจำแนกปรากฏการณ์ เป็นการจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง  
เพื่อให้เข้าใจความหลากหลายของปรากฏการณ์ ภายใต้บริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร  
การท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ได้มโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการศึกษา

2) การจัดระบบข้อมูลที่มีความสัมพันธ์ คือ การจัดระบบข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจความหลากหลายของปรากฏการณ์ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในรูปของข้อความ (Statement) และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามหัวข้อที่ศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงโดยจำแนกข้อมูลออกเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

**การอธิบายลักษณะความสัมพันธ์** โดยการแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำมาตีความหมายของปรากฏการณ์ และชี้ให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional) เป็นการเสนอภาพของชุมชน ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกัน เช่น บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยงของชุมชนรวมถึงสภาพเดิมของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวิกฤตที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ศักยภาพของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึง เสนอและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึง เสนอและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้นำไปสู่การจัดการอย่างยั่งยืน โดยเน้นโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน

**การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน** โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากบทสรุปของการศึกษาจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม และเพื่อให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ (Insight) จากการเห็นในภาพรวม (Naturalistic Research) โดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ระหว่างบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ส่งผล หรือก่อให้เกิดขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้บริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องในประเด็นศักยภาพด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพการจัดการของชุมชน

## 2 การแปลผลข้อมูลเชิงปริมาณ

สำหรับวิธีการทางสถิติวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ คือ จะใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ การกระจายแบบร้อยละ และค่าเฉลี่ยในรูปแบบการบรรยายเป็นองค์รวมแต่ละประเด็น

1 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานส่วนบุคคล และแบบแผนการท่องเที่ยว ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ และการกระจายแบบร้อยละ

2 ข้อมูลความพึงพอใจในการจัดการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุ๋ย จากการแปลผลระดับความพึงพอใจ ของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} &= \text{Range} / K \\ &= (X_{\max} - X_{\min}) / K \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ } \text{Rang} &= \text{พิสัย} \\ X_{\max} &= \text{คะแนนสูงสุด} \\ X_{\min} &= \text{คะแนนต่ำสุด} \\ K &= \text{จำนวนชั้น} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนด} & \quad \text{คะแนนสูงสุด} = 5 \text{ คะแนน} \\ & \quad \text{คะแนนต่ำสุด} = 1 \text{ คะแนน} \\ & \quad \text{จำนวนชั้น} = 5 \text{ ชั้น} \\ \text{คะแนนสูตรในอันตรภาคชั้น} & = (5 - 1) / 5 \\ & = 0.80 \end{aligned}$$

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดระดับความพึงพอใจ โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตามแบบของ (กัลยา วนิชบัญชา, 2540) ดังนี้



ตาราง 3 แสดงช่วงคะแนนเฉลี่ยและการแปลความหมายข้อมูล

ช่วงค่าคะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
	ระดับความพึงพอใจ
4.21 - 5.00	มากที่สุด
3.41 - 4.20	มาก
2.61 - 3.40	ปานกลาง
1.81 - 2.60	น้อย
0.00 - 1.80	น้อยที่สุด

ในส่วน of ข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็น โดยรวมในด้านต่างๆ ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของคอยปุยในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้นำมาสรุปอภิปรายผลเชิงพรรณนา

## บทที่ 4

### ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่งคอบปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลตามประเด็นเนื้อหาของเขตการวิจัยที่กำหนดไว้ ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ (จะเน้นเชิงคุณภาพมากกว่า) โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะอาศัยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มกับทางกลุ่มชุมชนผู้นำชุมชนทั้งในอดีต และปัจจุบันที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของบ้านมั่งคอบปุย รวมถึงการประชุมในหัวข้อประเด็นต่างๆ ร่วมกับทางชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้หมายถึงการทำงานร่วมกับชาวบ้านในบางช่วงบางตอนของกิจกรรมในชุมชนด้วย ส่วนวิธีการวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อการประกอบการพิจารณาร่วมร่างแนวทางทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่งคอบปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอผลของการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- 4.1 บริบท และทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน
  - 1.1.1 บริบทของชุมชน
  - 1.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน
  - 4.1.3 พัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน
- 4.2 วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา สะท้อนผ่านข้อมูล ดังนี้
  - 4.2.1 วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มาจากนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน
  - 4.2.2 ความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของคอบปุยในปัจจุบัน
- 4.3 ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในปัจจุบัน
  - 4.3.1 ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
  - 4.3.2 ศักยภาพการจัดการของชุมชน
- 4.4 สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่งคอบปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

#### 4.1 บริบท และทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาจากชุมชน

การศึกษาถึง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” จำเป็นต้องศึกษาถึงบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงภูมิหลังชุมชน ประกอบด้วยประเด็นที่เป็นบริบทของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนประเด็นที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิต และประเด็นการพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาจากชุมชน ได้แก่ สถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค รูปแบบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆจากการเป็นชุมชนท่องเที่ยว

##### 4.1.1 บริบทของชุมชน

###### 4.1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านคอยปุยตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูง อยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวเขตติดต่อ 2 อำเภอ คือ อำเภอหางดง และอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เดิมหมู่บ้านคอยปุยเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นป่าดงดิบที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศวิทยา อาทิเช่น สัตว์ป่า แมลง และพืชพรรณนานาชนิด พร้อมทั้งสมุนไพร ฯลฯ แต่เมื่อประมาณปี พ.ศ.2490 ได้มีกลุ่มชนชาวเขาเผ่าม้ง จำนวน 7 หลังคาเรือนได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่หมู่บ้านปัจจุบันนี้เพื่อทำไร่ปลูกฝิ่น ข้าวโพด และข้าวไร่ ซึ่งในขณะนั้นกลุ่มชนชาวม้ง 7 ครัวเรือนนั้น ยังตั้งรกรากอยู่ ณ หมู่บ้านป่าคา ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2496 – 2497 ทางกรมได้ส่งกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปปราบปรามกลุ่มจันฮ่อที่ค้าฝิ่น ณ หมู่บ้านปางป่าคา เนื่องจากกลุ่มคนจันฮ่อได้เข้าไปอยู่ปะปนกับชาวบ้าน เมื่อมีการปราบปรามชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ และในที่สุดหมู่บ้านปางป่าคาก็ได้ล่มสลายจึงเป็นเหตุให้มีการอพยพเกิดขึ้น และผู้คนส่วนหนึ่งจึงได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ ณ หมู่บ้านคอยปุยในปัจจุบัน ประมาณ 30 ครัวเรือน และชุมชนในขณะนั้นได้แต่งตั้งนายเลาปะ แซ่ย่างเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน (ยังไม่ได้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ) เหตุการณ์นี้จึงทำให้เกิดมีการขยายพื้นที่เพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย และทำการเกษตร เป็นสาเหตุให้พื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ในตอนแรกลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ขณะที่มนตรีฯ พงษ์นิล (2541) กล่าวสอดคล้องกันว่า กลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นกลุ่มแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านคอยปุย เมื่อปี พ.ศ.2494 ชาวม้งบ้านคอยปุยอพยพมาจากเขตอำเภอฝาง อำเภอแม่แตง และอำเภอแม่ริม อันเนื่องมาจากการเดินทัพของกองทัพญี่ปุ่นในระหว่างปี พ.ศ.2486 – 2488 การอพยพค่อยๆ ดำเนินการมาตามลำดับใช้ระยะเวลาประมาณ 5 ปี จึงรวมตัวเป็นชุมชนถาวรได้ราวๆ ปี พ.ศ.2492 และในปี พ.ศ.2496 ตำรวจไทยเริ่มทำการ

กคคัน และปราบกลุ่มจีนฮ่อค้าฝิ่นที่คอยป่าคาในเขตอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ชาวม้งส่วนหนึ่งที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้เคียงกับกลุ่มจีนฮ่อได้รับผลกระทบจากการสู้รบระหว่างทหารจีนฮ่อกับตำรวจไทย จึงได้อพยพมาสมทบกับกลุ่มเดิมที่ชุมชนบ้านคอยปุย

ในปี พ.ศ.2503 รัฐบาลไทยได้มอบหมายภารกิจให้กรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งโครงการช่วยเหลือชาวเขาในรูปนิคมสร้างตนเอง 4 แห่งคือ จังหวัดตาก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเชียงราย และอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ขณะนั้นตำรวจตระเวนชายแดนจากค่ายดาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้าประชุมชาวบ้านคอยปุยถึงแผนการอพยพชาวม้งบ้านคอยปุย ประมาณ 300 คนไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการประชุมครั้งนั้น ชาวม้งต่างยืนยันขออยู่ที่บ้านคอยปุยต่อไป

ในช่วงปี พ.ศ.2500 ทางราชการได้ส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านโดยการสร้างโรงเรียนชั่วคราวเพื่อสอนหนังสือ และภาษาไทยให้กับเด็กชาวเขากับกลุ่มผู้ใหญ่ โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสงเคราะห์” มาถึงปี พ.ศ.2505 ทางกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้รับเงินพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ 30,000 บาท มอบหมายให้ตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินการเพื่อการก่อสร้างโรงเรียน และในโอกาสที่ พล.ต.ต. กระจ่าง ผลเพิ่ม ผู้รักษาการในตำแหน่งรอง ผ.บ.ชก.ตำรวจตระเวนชายแดน ได้กราบบังคมทูลขอให้พระราชทานแผ่นศิลาฤกษ์ และได้นำมาทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2507 พร้อมกับทรงพระราชทานนามโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1” ซึ่งได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2507 เวลา 11.00 น. โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ศรีสังวาลย์เสด็จมาเป็นประธานพิธีเปิด

ในปี พ.ศ.2506 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรชาวม้งบ้านคอยปุย กลุ่มผู้นำชาวม้ง ได้กราบบังคมทูลถึงการที่รัฐบาลจะมีการอพยพชาวม้งไปอยู่ที่นิคมเชียงดาว เมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ได้ทรงทราบถึงการที่ทางราชการพยายามที่จะอพยพชาวม้งไปอยู่ที่นิคมเชียงดาวแต่ยังไม่สำเร็จ พระองค์ได้ตรัสแก่ผู้นำชาวม้งว่า “ไม่ต้องอพยพไปที่ไหน ให้อยู่กับพระองค์ที่นี่ พระองค์จะมาสร้างค้ำหนักอยู่ที่นี้ด้วยแล้ว” ซึ่งทำให้กลุ่มชาวม้งต่างปลื้มปิติและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

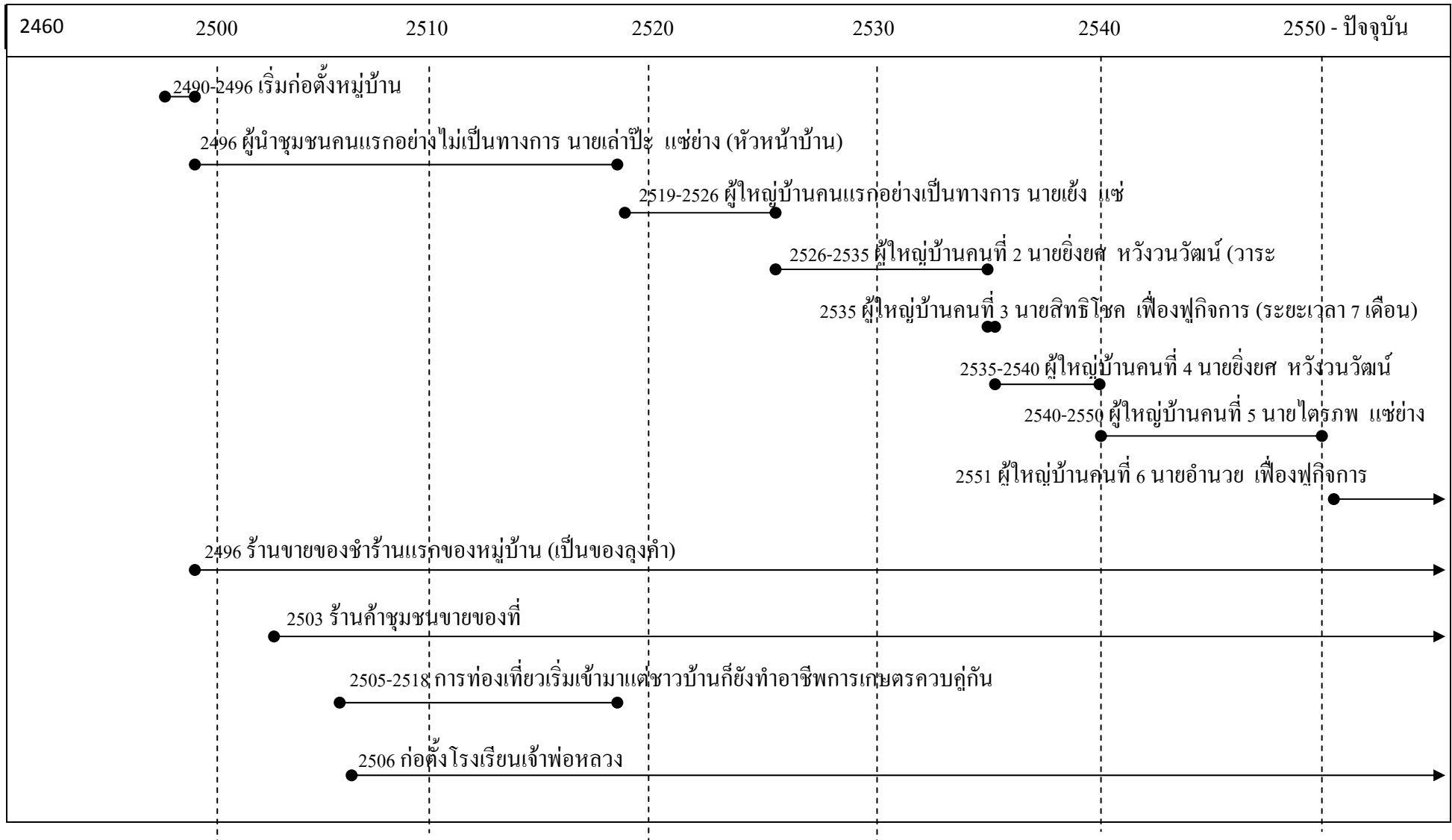
อนึ่งถือว่าชุมชนบ้านคอยปุยถือว่าเป็นชุมชนที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จมาประทับ ณ พระตำหนักภูพิงค์ทั้งสอง พระองค์จะเสด็จมาเยี่ยมหมู่บ้านในทุกๆ ปี การที่หมู่บ้านได้มีการพัฒนา และทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นก็เพราะ หมู่บ้านได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากทั้งสองพระองค์ได้ให้คำแนะนำด้านการปรับเปลี่ยนอาชีพ และพระองค์ยังทรงพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ พันธุ์พืช และแนวทางการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักๆ 3 ด้าน คือ

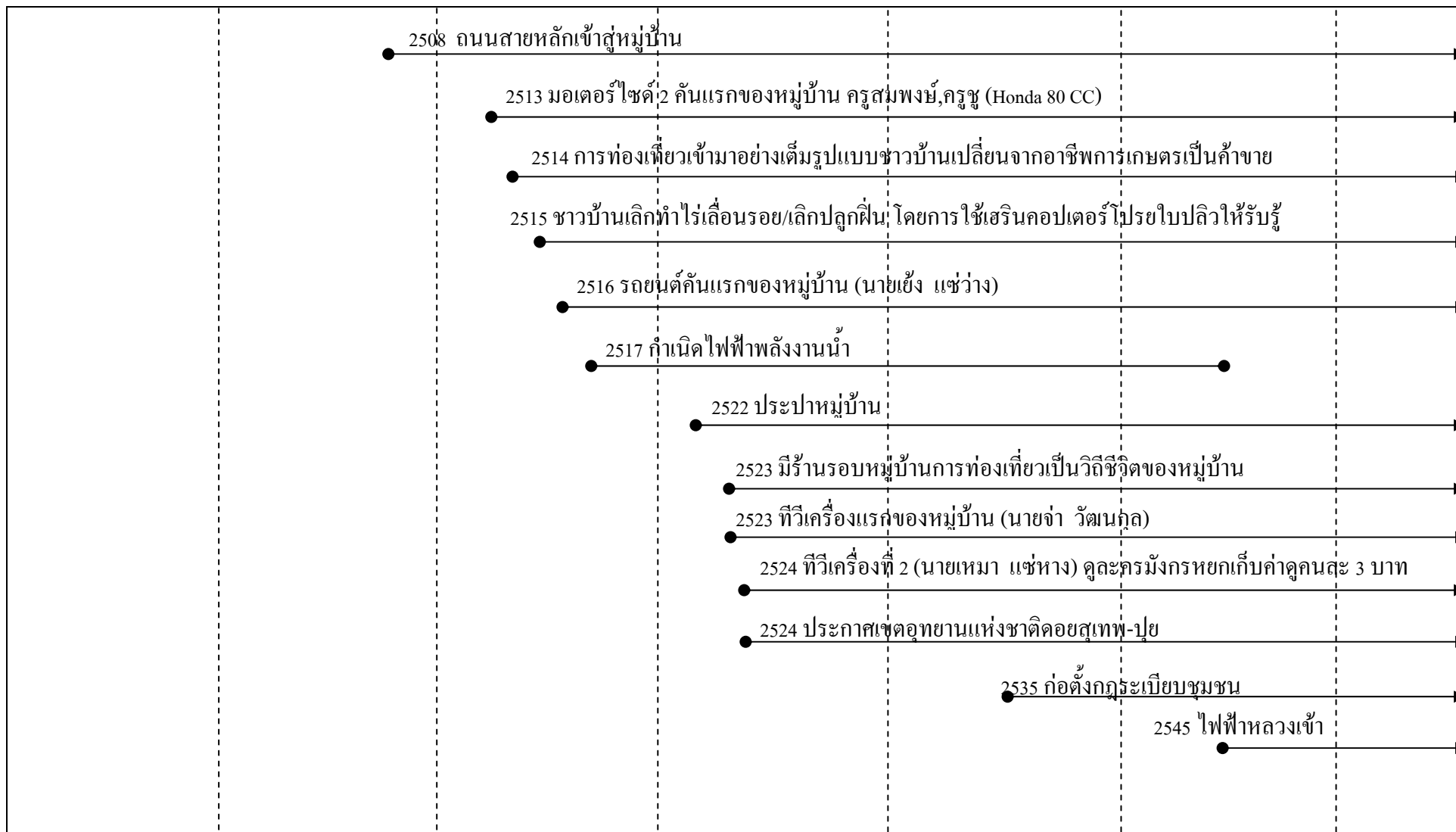
1. ด้านการศึกษา พระองค์ได้จัดตั้งโรงเรียนให้ทำให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้ด้านภาษาและความรู้
2. ด้านการเกษตร เมื่อพระองค์ได้พระราชทานพันธุ์พืช เพื่อปรับเปลี่ยนจากการทำไร่เลื่อนลอยแต่เดิมมาปลูกไม้ผล เพื่อความยั่งยืน และเป็นการฟื้นฟูป่าไปในตัว
3. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่นำพาชุมชนให้เติบโตอย่างทุกวันนี้

จุดเริ่มต้นที่ทำให้หมู่บ้านคอยปุยกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คับคั่งขึ้นเรื่อยๆ ก็คือ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้จัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาโดยมีสวนสองแสนตั้งที่หมู่บ้านคอยปุยเป็นแหล่งทดลองพืชเมืองหนาวนานาชนิด และจากกระแสการพัฒนาทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่ของคนจากที่อื่นๆ เข้ามาควานซื้อบ้านหรือร้านค้าในชุมชนคอยปุย ในช่วงแรกที่ยังไม่ได้มีมาตรการให้การควบคุม

กว่า 40 ปี มาแล้วชุมชนบ้านม้งคอยปุยมีความผูกพันกับอาชีพที่มาจากการท่องเที่ยวโดยอาศัยกระแสการพัฒนาที่กล่าวมา และสถานที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศกับพระธาตุคอยสุเทพ แต่การท่องเที่ยวที่ถือเป็นการพัฒนาของชุมชน และเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้าน ม้งคอยปุยมาช้านานนั้นกลับเป็นการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวเริ่มหมดความนิยมในชุมชนแต่อย่างไรก็ตามชุมชนก็ปฏิเสธการท่องเที่ยวไม่ได้เพราะได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตของชุมชนแล้ว ดังนั้นจึงต้องมีการปรับตัวให้ชุมชนยังคงความเป็นชุมชนที่น่าท่องเที่ยวต่อไป จากการเก็บข้อมูลร่วมกับชุมชนในส่วนประวัติความเป็นมาของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านม้งคอยปุย (Time Line) เข้ามาช่วยในการเก็บรายละเอียดร่วมกับชุมชนซึ่งจะมีส่วนช่วยในการลำดับเหตุการณ์สำคัญและเป็นตัวที่จะสามารถช่วยเช็คความถูกต้องของเหตุการณ์ต่างๆ ได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพ 6 แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน “บ้านคอยปุย” (Time line)









อธิบายข้อมูลจากแผนผังได้ว่า บ้านม้งคอยปุยเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อตอน พ.ศ. 2490-2496 โดยการอพยพจากการปราบปรามกลุ่มจีนฮ่อที่คำฝั้น โดยมีการตั้งผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการคือ นายเล่าปี๊ะ แซ่ย่าง เป็นผู้นำหมู่บ้านโดยเรียงลำดับผู้นำชุมชนรุ่นต่างๆ ได้ดังนี้

พ.ศ. 2549 – 2519	นายเล่าปี๊ะ แซ่ย่าง	(ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ)
พ.ศ. 2519 – 2526	นายแย้ม แซ่ย่าง	(ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 1 อย่างเป็นทางการ)
พ.ศ. 2526 – 2535	นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์	(ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 วาระแรก)
พ.ศ. 2535 – 2535	นายสิทธิโชค เฟื่องฟูกิจการ	(ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3)
พ.ศ. 2535 – 2540	นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์	(ผู้ใหญ่บ้าน วาระที่ 2)
พ.ศ. 2540 – 2550	นายไตรภพ แซ่ย่าง	(ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 เป็น 2 วาระ)
พ.ศ. 2551 – ปัจจุบัน	นายอำนาจ เฟื่องฟูกิจการ	(ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5)

จากนั้นกล่าวถึง ร้านขายของชำร้านแรกจะเป็นของลุงคำเมื่อปี พ.ศ. 2496 จะเรียกได้ว่าเป็นร้านค้ากึ่งคองมิได้เพราะตอนนั้นจะเป็นการค้าขายแบบสะพายตะกร้าซึ่งลุงคำจะไปซื้อของจากข้างล่างในเมืองมาขายด้านบน พอถึง พ.ศ. 2503 ถึงจะเริ่มมีร้านค้าขายของชำร้านแรกเป็นของผู้ช่วยตำ พอถึง พ.ศ. 2505 ในหลวงเสด็จเยี่ยมราษฎร และการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาช่วงแรกเป็นการเที่ยวชมวิถีชีวิต กับธรรมชาติชาวบ้านก็ยังทำอาชีพเกษตรกรรมกันอยู่ พ.ศ. 2506 จึงเริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 พอถึง พ.ศ. 2508 ก็เริ่มมีการสร้างถนนหลักเข้าสู่หมู่บ้านโดยการบุกเบิกของคนในชุมชนเอง ต่อมา พ.ศ. 2512 มีการสร้างสวนสองแสนไร่ที่บ้านคอยปุย เพื่อทำการจัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาเป็นโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

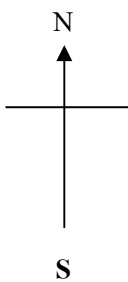
พอถึง พ.ศ. 2513 เริ่มมีมอเตอร์ไซด์ 2 คนแรกเข้ามาในหมู่บ้าน (อยู่ในหมู่บ้าน) เป็นของครูสมพงษ์ และครูชู (Honda 80 CC) ต่อมา พ.ศ. 2514 การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบ นักท่องเที่ยวมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนจากอาชีพการเกษตรเป็นการค้าขายของที่ระลึก พอถึง พ.ศ. 2515 ชาวบ้านเลิกทำไร่เลื่อนลอย/เลิกปลูกฝิ่น เพราะการใช้เฮลิคอปเตอร์ไปรษณีย์ไปปลิวให้รับรู้ของทางราชการ พอถึง พ.ศ. 2516 มีรถยนต์คันแรกของหมู่บ้านเป็นของ นายแย้ม แซ่ว่าง (ต่อมาได้กลายเป็นผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการคนแรก) ต่อมา พ.ศ. 2517 มีการใช้ไฟฟ้าพลังน้ำ ต่อมา พ.ศ. 2522 เริ่มมีประปาหมู่บ้าน ก่อนหน้านั้นจะใช้ประปาภูเขา จากนั้น พ.ศ. 2523 มีร้านค้าเกิดขึ้นตามทางเดินรอบหมู่บ้าน การท่องเที่ยวได้เข้ามาเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านคอยปุย และ เริ่มมีทีวีเครื่องแรกเป็นทีวีขาวดำของนาย จำ วัฒนกุล พอถึง พ.ศ. 2524 มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ- ปุย และมีทีวีเครื่องที่ 2 ของนายเหมา แซ่หาง (จะดูหนังหยกต้องจ่ายเงินค่าดูคนละ 3 บาท) พ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2530 มีการก่อตั้งกลุ่มพิพิธภัณฑสถาน และกลุ่มสวนน้ำตก ตามลำดับ ต่อมา พ.ศ. 2535 มีการก่อตั้งกระเบียบชุมชน และ พ.ศ. 2545 ไฟฟ้าหลวงเข้ามาในหมู่บ้าน จนถึง พ.ศ. 2553 ถนนตลอดสายเป็นถนนลาดยางจากในเมืองมาถึงหมู่บ้าน

#### 4.1.1.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชน

การอธิบายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วยที่ตั้ง และลักษณะพื้นที่ อาณาเขตติดต่อ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม และการเข้าถึง มีรายละเอียดดังนี้



ภาพ 5 แผนที่หมู่บ้านม่วงคอยปุย



### 1) ที่ตั้ง และลักษณะพื้นที่

ชุมชนชาวบ้านคอยปุยอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ – ปุย และอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์กับวัดพระธาตุดอยสุเทพ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร พื้นที่ของหมู่บ้านมีทั้งหมด 300 ไร่ (เฉพาะที่ตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้าน) ส่วนลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่แยกได้ดังนี้

พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่สาธารณะภายในหมู่บ้านที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ พื้นที่วัด ถนน แม่น้ำ ลำห้วย ลานจอดรถ ห้องประชุมประจำหมู่บ้าน โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 เป็นต้น

- พื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำชุมชน มีทั้งหมดประมาณ 7 ตารางกิโลเมตร

- พื้นที่ทำการเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่การทำสวน ทำไร่ มีประมาณ 700 ไร่

- บริเวณที่อยู่อาศัย คือ บริเวณที่สร้างบ้านเรือน พื้นที่ค้าขาย และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มีประมาณ 300 ไร่

### 2) อาณาเขตติดต่อ

อาณาเขตติดต่อของชุมชนบ้านม้งคอยปุย มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ คอยผากลอง บ้านแม่สาใหม่ อ.แมริม จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.แม่เหี้ย อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านขุนช่างเคี่ยน ต.ช่างเคี่ยน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.บ้านปาง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

### 3) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

หมู่บ้านคอยปุยตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองเชียงใหม่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร รอบๆ หมู่บ้านเป็นป่าดิบเขา ซึ่งส่วนใหญ่วิวัฒนาการมาจากป่ารุ่นสอง (Secondary Forest) อันเนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่เคยถูกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน ต่อมาเมื่อชาวม้งมีรายได้จากการท่องเที่ยว และการปลูกไม้ผลซึ่งใช้พื้นที่ในระดับต่ำกว่ามาทดแทน พื้นที่รอบๆ หมู่บ้านจึงได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้กลายเป็นป่ารุ่นสองขึ้นมาใหม่ด้วยระยะเวลาประมาณ 45 ปี ป่าไม้ได้เจริญจนเป็นป่าดิบเขา หรือเกือบเป็นป่ารุ่นแรกแล้ว (Primary Forest)

พื้นดินส่วนใหญ่ประกอบด้วยหินแกรนิต และหินแซล (Shale) หน้าดินลึก และร่วนมากตามเส้นเขาที่แห้งแล้งเป็นทรายสีเทา ตามหุบเขาเป็นดินโลม (loam) สีน้ำตาลแดง บนยอดคดอยมีฝนตกโดยเฉลี่ยปีละ 1,000 – 2,000 มิลลิเมตร และมีฤดูแล้งอยู่ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมซึ่งจะมีฝนตกเพียงเล็กน้อยหรือฝนทิ้งช่วงอุณหภูมิประมาณ 10 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม และประมาณ 37 องศาเซลเซียส ในเดือนมีนาคม

#### 4) การคมนาคม และการเข้าถึง

สภาพการคมนาคมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย เริ่มมีถนนสายหลักเข้ามาเมื่อ พ.ศ.2508 โดยการร่วมแรงร่วมใจกันช่วยกันขุดเองของชาวบ้านบ้านม้งคอยปุย (ขุดไปถึงปากทางเข้าหมู่บ้าน) ในหมู่บ้านมีรถมอเตอร์ไซด์ 2 คันแรกปี พ.ศ.2513 เป็นของครูสมพงษ์ และครูชู (ยี่ห้อ Honda 80 cc) ส่วนรถยนต์คันแรกของหมู่บ้านมีในปี พ.ศ.2516 เป็นของพ่อหลวงเฮ้ง แซ่ว่าง (ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น)

สำหรับการคมนาคมในปัจจุบันมีความสะดวกมากขึ้น โดยเริ่มจะมีถนนลาดยางมาถึงหมู่บ้านอย่างสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ.2553 (ปีที่จัดทำงานวิจัย) ทำให้การคมนาคมขนส่งมีความสะดวกสบาย ประหยัดเวลาเดินทางมากขึ้น (ประมาณ 45 นาที) ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร นับจากจุดหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับการเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านนั้นสามารถมาได้หลายรูปแบบ เช่นรถส่วนตัว รถโดยสาร (รถแดง) รถรับจ้างเหมา ฯลฯ โดยอัตราค่าโดยสารรถแดงจะอยู่ที่ 120 บาท/คน ทั้งไป – กลับ ต้องรอคนเต็มประมาณ 10 คน) และรถรับจ้างเหมาราคาประมาณ 1,000 – 1,500 บาท (ไป – กลับ)

มนตรา พงษ์นิล (2541) ได้กล่าวถึง การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านคอยปุยว่า การเดินทางขึ้นไปหมู่บ้านคอยปุย จากตัวเมืองเชียงใหม่มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือถึงดินคอยหน้าสวนสัตว์เชียงใหม่ ตามถนนเข้าสู่เขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย ผ่านรูปปั้นครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย สถานีควบคุมไฟฟ้า วัดพระธาตุคอยสุเทพ โรงเรียนในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ เข้าสู่หมู่บ้านคอยปุย สามารถเดินทางไปกลับในเวลา 1 วัน แต่ละวันจะมีรถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ รถบัสปรับอากาศ และรถสองแถว ขึ้นไปชุมชนบ้านคอยปุยตลอดเวลา ตามเส้นทาง การท่องเที่ยวที่นี้นักท่องเที่ยวจะได้ชมธรรมชาติ วัด น้ำตก และชาวเผ่าม้งในหมู่บ้านคอยปุย

##### 4.1.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ อันเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีพ และเป็นรากฐานของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า การใช้ประโยชน์และการป้องกันรักษา มีรายละเอียดดังนี้

##### 1) ทรัพยากรดิน

นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตทางการเกษตรของชุมชน แม้ว่าอาชีพการเกษตรจะกลายเป็นอาชีพรองของชุมชนบ้านม้งคอยปุยก็ตามที่แต่การจะพัฒนาองค์ประกอบที่สำคัญในระบบนิเวศชุมชนเพื่อใช้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวก็เป็นทรัพยากรที่สำคัญ เช่นกัน ชุมชนบ้านม้งคอยปุยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำไร่ ทำสวนในทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน (ทำสวนลิ้นจี่) และพื้นที่ที่ฝั่งตะวันออก และทิศเหนือจะเป็นพื้นที่เชิงเขาที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืช ไม้ยืนต้นเมืองหนาว ซึ่งในส่วนนี้จะถูกกันไว้ให้เป็นป่าอนุรักษ์ (ป่าต้นน้ำ)

ทรัพยากรดินจะมีลักษณะเป็นดินร่วนดำ และบางพื้นที่จะเป็นดินเหนียวแดงปัจจุบันดินเริ่มเสื่อมสภาพเพราะมีการใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าหญ้า เป็นต้น โดยได้ใช้มาเป็นเวลานานแล้วนั่นเอง และในส่วนของ การถือครองที่ดินทั้งพื้นที่บ้าน พื้นที่สวน และพื้นที่ไร่ของชาวบ้าน นั้นจะสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ สืบทอดกันมา โดยส่วนใหญ่แล้วสิทธิในการถือครองที่ดินยังเป็นของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากที่ดินที่ได้รับ มรดกตกทอดมาชาวบ้านไม่นิยมขายให้กับคนต่างถิ่น แต่จะเก็บรักษาที่ดินบรรพบุรุษไว้เป็นสมบัติของ ลูกหลานต่อไป

## 2) ทรัพยากรน้ำ

ชุมชนบ้านมั่งคองปุยถือว่าอาศัยอยู่ในแหล่งต้นน้ำบนภูเขาทิศเหนือ และทิศตะวันออกจะเป็นป่าดงดิบ ส่วนทิศตะวันตก และทิศใต้จะเป็นป่าสน และป่าเบญจพรรณ จึงทำให้เกิดแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ 4 ลำน้ำ คือ

1. ลำน้ำห้วย เต่าเหิน อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน
2. ลำน้ำห้วยแม่नाปาน อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน
3. ลำน้ำห้วยผาแดง (เส้นน้ำตกคองปุย) อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านจะไหลบรรจบกับลำน้ำห้วยแม่नाปาน

4. ลำน้ำห้วยป่าสน อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน

สายน้ำที่สำคัญที่สุดของชุมชนบ้านมั่งคองปุย คือ ลำน้ำห้วยแม่नाปานเพราะว่าจะใช้ในการเกษตรเป็นหลัก (ทำสวนลิ้นจี่) และถือเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่คนพื้นราบได้ใช้ประโยชน์กัน อีกด้วย

## 3) ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำของชุมชนมีประมาณ 7 ตารางกิโลเมตร ลักษณะป่าจะเป็นปงดงดิบ ป่าสน และป่าเบญจพรรณ ส่วนใหญ่วิวัฒนาการมาจากป่ารุ่นสอง อันเนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่เคยถูกแผ้วถางเพื่อปลูกฝิ่น ทำไร่ ทำสวน ต่อมาเมื่อชุมชนได้รายได้จากการท่องเที่ยว และการส่งเสริมให้ปลูกไม้ผลซึ่งใช้พื้นที่ในระดับต่ำกว่ามาทดแทน พื้นที่รอบๆ หมู่บ้านจึงได้รับการฟื้นฟูจนเป็น ป่ารุ่นสองที่เจริญจนเป็นป่าดิบเขาใกล้เคียงกับป่ารุ่นแรกแล้ว พืชพรรณไม้นานาชนิดก็มีหลากหลายตามสภาพทั่วไปของพื้นที่ สำหรับระบบนิเวศพรรณไม้นั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และสำรวจพื้นที่เส้นทางเดินป่ากับคณะผู้นำชุมชน พบว่ามีพรรณไม้พื้นบ้าน เช่น มะเดื่อ มะเกวียน มะเกี๋ยง ส้านหึง มะคูน เขียวป่า หมือด หวาย เป็นต้น ส่วนไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้แดง ไม้ไผ่ ไม้มะค่า ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ตะแบก ไม้ประดู่ ไม้สัก ไม้จำปี เป็นต้น ไม้พื้นล่างเป็นพวกไม้เถา และไม้เลื้อยต่างๆ นอกจากนี้บริเวณตาน้ำ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติ ก็จะมีพืชชนิดต่างๆ เช่น บอน ผักหนาม ต้นกล้วยแดงป่า และเฟิร์น ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น

สำหรับสัตว์ป่านั้นก็มีมากมายหลายสายพันธุ์ ส่วนใหญ่ชาวบ้านมักจะชอบล่าสัตว์เล็กที่เป็นสัตว์ที่สามารถจับมาได้ เช่น นิม อ้น หิน ตุ่น เม่น ตะกวด อีเห็น นก ไก่ป่า งู เป็นต้น ส่วนสัตว์ใหญ่ และสัตว์ป่า

อื่นๆ ที่เคยพบเห็น ก็จะเป็น หมูป่า เก้ง กวาง ลิง ชะนี ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีแมลงอีกหลายชนิด เช่น หิงห้อย ผึ้ง แตน ต่อ แมงมัน มิน ชันโรง เป็นต้น

#### 4) การใช้ประโยชน์

ชุมชนดอยปุย มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย ยกตัวอย่างเช่น การใช้ลำน้ำห้วยผาแดงมาพัฒนาเป็นสวนน้ำตก ใช้พื้นที่ในการทำเกษตร ใช้สมุนไพรจากป่า ไม้ในการสร้างบ้านเรือน วัสดุป่าและอาหารจากป่า น้ำในการใช้ในการเกษตร ฯลฯ ซึ่งดอยปุยเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความผูกพันกับทางธรรมชาติมาช้านาน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับป่า รวมถึงประเพณี ความเชื่อเรื่องผีที่จะต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมโดยอ้างอิงจากความซับซ้อนทางธรรมชาติ (มิติที่มองไม่เห็น)

หากจะสรุปการใช้ประโยชน์ นับว่า ชาวบ้านบ้านม้งดอยปุยมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตนเองและเป็นพื้นฐานสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมากเช่นกันตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ปัจจัย 4 ประกอบด้วย อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นั่นเอง

ปัจจุบันจากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า ดิน น้ำ วัสดุป่า ของหมู่บ้านดอยปุย อยู่ในขั้นที่เหลือนิดเดียว จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มที่จะไม่อยู่ในขอบเขตของการตกลงในการใช้ประโยชน์ เช่น มีการลักลอบล่าสัตว์ป่า การตัดไม้เพื่อมาใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือใช้เป็นไม้พื้น การใช้ดินในการทำสวนลีนจี่มีการใช้สารเคมีและใช้น้ำร่วมกัน ทำให้อาจมีสารตกค้างสู่คนพื้นล่างได้ เป็นต้น

#### 5) การป้องกันรักษา

ในประเด็นนี้บ้านม้งดอยปุยเองก็มีการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นนี้และได้แบ่งการป้องกันรักษาไว้ 5 ด้าน คือ ระเบียบชุมชนบ้านดอยปุย การป้องกันรักษาป่า การจัดการขยะในชุมชน ระบบการจัดการน้ำ และระบบการจัดการภาคการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ระเบียบชุมชนบ้านดอยปุย มีการร่วมร่างมาตรการ ระเบียบชุมชนบ้านดอยปุยที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกหมู่บ้าน ดังนี้

##### มาตรการว่าด้วยการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

- ข้อ 1. สมาชิกทุกคนในชุมชนมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ข้อ 2. ให้ทิ้งขยะเฉพาะที่ที่คณะกรรมการจัดไว้เท่านั้น
- ข้อ 3. ห้ามเผาทำลายวัตถุที่จะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น พลาสติก ขางและ โฟม เป็นต้น
- ข้อ 4. ห้ามก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ ใกล้ต้นน้ำลำธารหรือหัวน้ำ
- ข้อ 5. ผู้ใดฝ่าฝืนตามข้อ 1 ข้อ 4 จะถูกลงโทษตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

### มาตรการว่าด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

- ข้อ 1. ห้ามตัดไม้ทำลายป่า
- ข้อ 2. การใช้ไม้ให้ใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น
- ข้อ 3. ห้ามตัดไม้ ลำสัตว์และเก็บของป่าในบริเวณรอบๆ สำนักสงฆ์คอยปุย
- ข้อ 4. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ
- ข้อ 5. ห้ามบุกรุกทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน
- ข้อ 6. ห้ามใช้สารเคมีที่มีพิษตกค้างสูง
- ข้อ 7. ห้ามขุดเหมืองส่งน้ำเข้าสวน
- ข้อ 8. การส่งน้ำตามท่อให้เป็นไปตามขนาดที่คณะกรรมการกำหนด
- ข้อ 9. ห้ามปล่อยน้ำทิ้งโดยเปล่าประโยชน์
- ข้อ 10. ผู้ใดฝ่าฝืนตามข้อ 1 ข้อ 9 จะถูกลงโทษตามกฎหมายและ/หรือตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

### มาตรการว่าด้วยการรักษาความสะอาด

- ข้อ 1. ให้คณะกรรมการจัดตั้งถังขยะตามจุดต่างๆ ในชุมชน
- ข้อ 2. ทุกครัวเรือนจะต้องรับผิดชอบในการเก็บกวาดขยะในบริเวณหน้าบ้านและรอบบ้านของตนเอง
- ข้อ 3. ทุกครัวเรือนจะต้องร่วมกันทำความสะอาดหมู่บ้านเดือนละครั้ง
- ข้อ 4. ห้ามเลี้ยงหมูในชุมชนเด็ดขาด ไม่ว่าเลี้ยงขังหรือเลี้ยงปล่อย
- ข้อ 5. ผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรการข้อ 1 ข้อ 4. จะถูกลงโทษตามดุลยพินิจของกรรมการ

### 5.2 การป้องกันและรักษาป่า

ชุมชนหมู่บ้านคอยปุย เป็นหมู่บ้านนำร่องในการจัดการป่า การดูแลรักษาและการอนุรักษ์ โดยชุมชนเอง คือ ชุมชนหมู่บ้านคอยปุย ได้เริ่มดูแลฟื้นป่าในเขตพื้นที่แนวเขตของหมู่บ้าน จำนวน 7 ตารางกิโลเมตร โดยเริ่มเมื่อปี 2527 เป็นต้นมา โดยมีการระดมความคิด การวางแผน การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เริ่มต้นปลูกจิตสำนึก ในที่สุดคนส่วนมากในชุมชนก็เกิดความรักและหวงแหนผืนป่าธรรมชาติมากขึ้น ตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่ทำมา ดังนี้

#### ด้านการอนุรักษ์และรักษาผืนป่า

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2527 ชุมชนได้รวมตัว 80 คน ปลูกต้นไม้ในบริเวณพื้นที่ในหมู่บ้าน จำนวน 2,000 ต้น เป็นต้นพญาเสือโคร่ง เป็นการนำร่องในการปลูกเสริมป่า

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2528 ชุมชนร่วมกันปลูกป่าเสริมในที่ว่างบริเวณใกล้หมู่บ้าน จำนวน 3,000 ต้น

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2529 ได้มีการปลูกป่าเสริมพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำจำนวน 1,500 ต้น

ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2530 ได้ทำการปลูกป่าเสริมสองข้างทางจากพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศถึงยังหมู่บ้านคอยปุยระยะทาง 3 กิโลเมตร จำนวน 2,000 ต้น

ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2536 ชาวบ้านได้ร่วมกับหน่วยงานอุทยานปลูกป่าเสริม จำนวน 300 ไร่ ในโครงการพระราชดำริ โครงการคืนธรรมชาติสู่แผ่นดิน ซึ่งเป็นโครงการในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

#### ด้านการอนุรักษ์ปกป้องสัตว์ป่า

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2529 ได้ทำพิธีมอบอาวุธปืนยาวชนิดที่ใช้ล่าสัตว์ให้แก่ทางราชการ จำนวน 27 กระบอก โดยมีนายสมทัย ศรีสุพรรณศิษฐ์ นายอำเภอหางดงในขณะนั้นเป็นผู้รับมอบ

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2532 ได้ทำพิธีมอบอาวุธปืนยาวชนิดที่ใช้ล่าสัตว์รวม 3 หมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ หมู่บ้านคอยปุย หมู่บ้านแม่สาใหม่ และหมู่บ้านช่างเคียน เป็นจำนวน 273 กระบอก โดยมีนายไพรัตน์ เตชะรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ และพลตรีธีระ เล็กวิเชียร ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกค่ายกาวิละ เป็นผู้รับมอบ

#### ด้านการป้องกันไฟป่า

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2529 ชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจทำแนวกันไฟป่า เพื่อป้องกันผืนป่าที่เป็นต้นน้ำ จำนวน 1,000 ไร่ บนวัดคอยปุยปัจจุบัน

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2536 ชุมชนได้ร่วมพลังทำแนวกันไฟ ครอบคลุมพื้นที่ในแนวเขตพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งหมด 7 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,500 ไร่

ขณะเดียวกันทางหมู่บ้านได้จัดเวรยามเฝ้าระวังไฟป่าตั้งแต่ปีนั้นตลอดมา ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ 2 อำเภอ คือ อำเภอหางดง และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และทางหมู่บ้านยังได้เป็นหมู่บ้าน นำร่องในการดูแลรักษาผืนป่าที่อยู่ใกล้ชุมชน และขณะเดียวกันทางหมู่บ้านได้ขยายแนวร่วม เพื่อขยายการป้องกันและอนุรักษ์ผืนป่าไปยังหมู่บ้านต่างๆ ที่มีกลุ่มชนเผ่าม้งอยู่ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักษาและปลูกเสริมผืนป่า และได้รับการตอบรับและนำตัวอย่างไปปฏิบัติในขณะนี้ 32 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ และยังคงขยายไปยังต่างจังหวัดในอนาคตนี้ด้วย โดยใช้ชื่อเครือข่ายสิ่งแวดล้อมม้ง

ในการเฝ้าระวังไฟป่า จะแบ่งตามเขต 1-9 เขตของหมู่บ้านคอยปุย จัดเวรตารางการเฝ้าระวังไฟป่า ถ้าในกรณีที่เกิดไฟไหม้ป่า คนที่เฝ้าเวรจะใช้โทรศัพท์มือถือถือโทรติดต่อทางหมู่บ้าน และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมารวมตัวกันออกเดินทางดับไฟป่าตามจุดที่เกิด ไม่ว่าจะเป็กลางคืนหรือกลางวันก็ตาม จุดรวมตัวจะอยู่ที่ประตูทางเข้าสวนน้ำตก และหากผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เฝ้าระวังไฟป่า ไม่ไปเฝ้าไฟป่าจะถูกปรับ 250 บาทต่อครั้ง

หน้าที่ของจุดตรวจ คือ จะให้คนที่ เข้า-ออก ป่า เช่นชื่อ-นามสกุล พร้อมกับบอกเหตุผลว่าจะไปไหนทำอะไร ที่ไหน เวลาเท่าไร ถ้าเกิดเหตุไฟไหม้จะได้ตรวจเช็คตามรายชื่อ เข้า-ออก ของแต่ละครั้งที่เกิดไฟป่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันคนชุมชนเผาป่านั่นเอง



### 5.3 การจัดการขยะในชุมชน

ปัจจุบันจะใช้การบริการของรถเก็บขยะจากทางเทศบาล โดยคิดอัตราค่าบริการที่ชุมชนต้องจ่าย คือ บ้านทั่วไปหลังคาเรือนละ 20 บาท บ้านพร้อมร้านค้า 50 บาท ร้านค้าของสด 30 บาท ร้านโชห่วย 50-100 บาท แผงลอยแผงละ 10 บาท แหล่งท่องเที่ยวแห่งละ 150 บาท โดยทั้งหมดจะคิดเป็นการชำระต่อเดือน แต่ทางชุมชนยังไม่มี การคิดแยกขยะ มาตรการการจัดการขยะของชุมชนยังไม่ดีพอ ยังพบว่า ระบบการจัดการน้ำเสีย น้ำทิ้ง ยังไม่มี การจัดการวัชพืชที่อยู่ในส่วนของภาคเกษตรยังไม่ มีระบบการจัดการ

### 5.4 ระบบการจัดการน้ำ

บ้านมั่งคอยปุย จัดอยู่ในกลุ่มต้นน้ำ ในช่วงแรกที่ยังมีการทำเกษตรกันมากอยู่ จึงมีการใช้น้ำในภาคเกษตรและร้านค้าจากภาคการท่องเที่ยวที่มากและยังใช้ได้อย่างไม่ ดีพอ จึงมีปัญหาที่พอจะสรุปในช่วงแรกว่า ถูกกล่าวหาจากคนข้างล่างว่าใช้น้ำมาก คณะกรรมการระดับหมู่บ้านยังไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ , คนในพื้นที่ยังไม่เข้าใจในปัญหา , คนในพื้นที่ยังขาดสำนึกร่วม , ไม่ได้รับความสนับสนุนหรือความเข้าใจจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะป่าไม้ จึงได้มีการร่วมแก้ไขปัญหากับทาง โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ในการแก้ไขโดยทำการวางแผนเรื่องการใช้น้ำในระดับหมู่บ้าน , สร้างกฎ กติกา ของแต่ละหมู่บ้าน สร้างกฎ กติกา ในระดับต้นน้ำ โดยผลการเข้าร่วมครั้งนั้น ทางบ้านมั่งคอยปุย มีระบบการจัดการแบบระบบบ่อเก็บน้ำ จัดการน้ำโดยการจัดน้ำแบ่งไปสำหรับการเกษตรและต้องแบ่งน้ำให้กับชาวบ้านด้านล่าง คือ หลังสี่โมงเย็นต้องปล่อยน้ำลงสู่แม่น้ำหลัก (แม่ตาช้าง) ให้กับพี่น้องด้านล่าง

ระบบการจัดการน้ำของบ้านคอยปุย มีการจัดการด้านการเกษตรและมีการควบคุมการใช้น้ำในการอุปโภค และใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ในส่วนกิจกรรมพิเศษที่คนข้างล่างต้องใช้น้ำมาก เช่น ประเพณีสงกรานต์ ชาวบ้านคอยปุย จะต้องทำการปล่อยน้ำให้ตั้งแต่วันที่ 11-16 เมษายน ของทุกๆ ปี

### 5.5 ระบบการจัดการภาคเกษตร

บ้านมั่งคอยปุย มีการตั้งชมรมเกษตรกรสวนลื่นจืดคอยปุย เมื่อปี พ.ศ.2534 โดยมีวัตถุประสงค์ของชมรม ให้ความสำคัญสมาชิกชมรมมิให้มีการขยายพื้นที่โดยเด็ดขาด มีการศึกษาการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด รักษาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในเขตห้วยแม่ปาน และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างสำนักงานอุทยานกับชาวสวนลื่นจืด พร้อมกับมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ดังนี้

#### 1) การอนุรักษ์ป่าไม้

- จัดตั้งชมรมเกษตรกรสวนลื่นจืดคอยปุย
- สมาชิกทุกรายต้องยุติการขยายพื้นที่ นับตั้งแต่วันที่ก่อตั้งชมรม (วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2534)
- หัวหน้ากลุ่มต้องดูแลป่ารอบๆ สวนสมาชิก ห้ามมิให้มีการขยายพื้นที่ออกในทุกๆ ด้าน
- หัวหน้ากลุ่มมีอำนาจสั่งยุติการขยายหรือบุกรุกป่ารอบๆ สวน

- เมื่อหัวหน้ากลุ่มสั่งให้สมาชิกที่บุกรุกป่ายุติการกระทำ หากไม่กระทำตามให้หัวหน้ากลุ่มนำเรื่องเข้าร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่อุทยานสุเทพ-ปุย เพื่อดำเนินการตาม พรบ. อุทยานต่อไป

#### 2) การอนุรักษ์สัตว์ป่า

- ชมรมฯ จัดต้องประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชมรมตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ต้องอนุรักษ์สัตว์ป่า

- คณะกรรมการชมรมต้องสอดส่องห้ามปรามสมาชิกชมรมฯ มิให้ล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตอุทยาน

- สมาชิกคนใดละเมิด การห้ามล่าสัตว์ ให้ทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และประธานชมรมจะแจ้งแก่ผู้กระทำผิดทุกครั้ง หากสมาชิกคนใดละเมิดเกิน 3 ครั้ง คณะกรรมการชมรมจะนำเรื่องร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่อุทยานเพื่อยึดอาวุธเครื่องล่าต่อไป

#### 3) การรักษาต้นน้ำและการใช้น้ำ

- ห้ามตัดไม้บริเวณต้นน้ำโดยเด็ดขาด

- ดูแลสมาชิกชมรมฯ ให้ใช้น้ำอย่างประหยัด

- หาทางให้การทดน้ำสูญเสียให้น้อยที่สุด

- ร่วมกับทางราชการหรือองค์กรชุมชนบริเวณใกล้เคียงวางแผนการแบ่งปันน้ำให้มีน้ำใช้อย่างทั่วถึง

#### 4) ควบคุมไฟไหม้ป่า

- ศึกษาความเป็นไปได้ในการป้องกันไฟป่าบริเวณห้วยแม่ปาน

- ห้ามสมาชิกชมรมเผาป่าโดยเด็ดขาด

- ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชมรมและผู้เข้าไปในเขตแม่ปานรักและหวงแหนธรรมชาติของป่าไม้

#### 4.1.1.4 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน

จากกระแสการพัฒนาชุมชนบ้านม้งคอยปุยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันรวมทั้งความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์และสถานที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ กับวัดพระธาตุคอยสำเทพอีกทั้งเป็นชุมชนชนเผ่าที่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุดสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ชุมชนบ้านม้งคอยปุยได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมชุมชนชาวเขาชุมชนนี้มากที่สุดดังนั้น โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนจึงจะเป็นไปตามแบบที่พึ่งการท่องเที่ยวเป็นหลัก และการทำการเกษตรกลายเป็นอาชีพรอง (จากในอดีตเคยเป็นอาชีพหลัก) ส่งผลให้เกิดอาชีพต่างๆ ตามมามากมายโดยครัวเรือนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ และอาจแบ่งอาชีพที่สำคัญออกมาเป็นประเภทกลุ่มต่างๆ ดังนี้

##### 1) กลุ่มการค้า และบริการ

- ช่างภาพ

สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังนั้นจึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมบ้านม้งคอยปุยอยากที่จะเก็บความทรงจำว่าครั้งหนึ่งได้มาเที่ยวคอยปุยมาสัมผัส วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าม้ง และที่เห็นได้เด่นชัด แบบที่ง่ายที่สุดก็คือ การสะท้อนผ่านการแต่งกายชุด

ชนเผ่าม้ง ด้วยเหตุผลนี้จึงได้เกิดอาชีพช่างภาพที่บริการถ่ายภาพชุดชาวเขาเผ่าม้งขึ้นมา โดยอัตราค่าบริการจะอยู่ที่ภาพละ 60 บาท ถึง 150 บาท และช่างภาพที่จะทำอาชีพนี้ได้ต้องมีบัตรรับรองอาชีพที่ต้องผ่านการอบรมมาเท่านั้น

- รถรับจ้าง

ส่วนใหญ่ชาวบ้านม้งคอยปุยจะทำการบริการวิ่งรถรับจ้างเฉพาะคอยปุยถึงคอยสุเทพ โดยมีอัตราค่าบริการเที่ยวละ 250 บาท (เป็นรถยนต์ส่วนบุคคล)

- นำเที่ยวม้งกุเทศน์

เด็กเยาวชนของบ้านม้งคอยปุยจะหารายได้พิเศษจากอาชีพนี้โดยทุกคนที่จะทำอาชีพนี้ต้องผ่านการอบรมจากโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (จะมีบัตรไกด์รับรอง) โดยจะได้ค่าตอบแทนเบื้องต้นจากโครงการหลวงอยู่แล้ว มีหน้าที่แนะนำแหล่งท่องเที่ยวพาเที่ยว และถ้าแขกพอใจก็จะให้เงินพิเศษอีกต่างหากตามความพอใจส่วนมากจะไม่ต่ำกว่า 100 บาท ต่อเที่ยว บางคนให้รอบละ 1,000 บาท/เที่ยวก็มี (คนหนึ่งจะได้ประมาณ 2 เที่ยว)

- แปรรูปหัตถกรรม

ส่วนมากจะเป็นกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า จะเอาผ้าที่ ซื้อมาแล้วมาปักเป็นกระเป๋าเสื้อผ้า ฯลฯ ตามแฟชั่นทำออกมาในรูปแบบของที่ระลึก นำมาขายตามร้านค้าของตัวเอง

- ที่พัก Homestay

ในหมู่บ้านม้งคอยปุยจะมีอยู่ 2 บริเวณ คือที่พิพิธภัณฑสถาน กับลานกางเต็นท์ที่มีประมาณ 30 หลัง และจะมีบ้านพักอีก 2 หลัง ซึ่งอัตราค่าบริการจะอยู่ที่ 150 บาท/คน ทั้งเต็นท์ และที่พักมักจะได้นักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาวตั้งแต่เดือนธันวาคม – เดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการมาชมบรรยากาศความหนาวเย็น หมอกตอนเช้า ฯลฯ

- กลุ่มขายแร่

ส่วนใหญ่จะทำการค้าขายประเภทพลอย สร้อย แหวน เครื่องประดับของที่ระลึกทั่วไป มักจะทำการค้าขายไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น ถนนคนเดินงานเทศกาลต่างๆ ในช่วงที่หมู่บ้านม้งคอยปุยมีนักท่องเที่ยวน้อย เป็นต้น

## 2) กลุ่มท่องเที่ยว (สถานที่)

- พิพิธภัณฑสถาน (ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)

จะเป็นการจัดแสดงของที่เป็นศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนชนเผ่าม้งมาตั้งแต่อดีต ส่วนใหญ่จะเป็นของที่เลิกใช้ไปแล้ว เช่น ครก ขัน โตก กระดิ่ง ปิ่นโบราณ ที่ดักสัตว์ หน้าไม้ ลูกกรวย ครกตำข้าว เครื่องริศผ้า ที่ปั่นฝ้าย ชุดม้งโบราณ ฯลฯ และจะเปิดพื้นที่ให้กับร้านค้า ช่างภาพ (ถ่ายรูปชุดชนเผ่าม้ง) ด้วย โดยอัตราค่าบริการเข้าเยี่ยมชมจะอยู่ที่คนละ 10 บาท

- สวนน้ำตก (ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

จะเป็นการร่วมกันจัดทำสวนดอกไม้ เช่น ดอกฝิ่น และพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง (จะเป็นแหล่งรวมของแปลก สัตว์แปลก ฯลฯ) มีอ่างน้ำตก อ่างน้ำซีเมนต์อยู่กลางสวน และมีอัตราค่าบริการเข้าเยี่ยมชมอยู่ที่คนละ 10 บาท

- หุ่นจำลองวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าม้ง

เป็นการจำลองเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตของชนเผ่าม้งและจะมีการนวดโดยใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ถือเป็นแพทย์แผนโบราณไว้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย

### 3) กลุ่มการเกษตร

จะเป็นการทำสวนลิ้นจี่ทำมาแล้วประมาณ 30 ปี โดยได้มีการจดทะเบียนกับเกษตรอำเภอ เป็นวิสาหกิจชุมชนได้เริ่มทดลองทำ ผักอินทรีย์ กาแฟ การแปรรูปผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ สมุนไพร แต่ยังไม่ถึงกับเป็นอาชีพ ที่ผ่านมามีเพียงสวนลิ้นจี่ที่เป็นอาชีพ โดยช่วงเดือนมกราคม – เมษายน จะออกดอกออกผล และช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน จะเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลเพื่อนำไปขาย

ปัจจุบันมีการพยายามยกระดับให้กลุ่มการเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยความร่วมมือจากโครงการหลวง

#### 4.1.1.5 โครงสร้างทางวัฒนธรรม

กลุ่มชุมชนม้งบ้านคอยปุยส่วนใหญ่เป็นม้งลาย หรือม้งน้ำเงิน (Hmong Ntsua) โดยที่กลุ่ม ม้งลีนัน เดิมที่เป็นม้งขาว (Hmong Der) เมื่อรวมกลุ่มกับกลุ่มใหญ่กว่าเป็นเวลานานๆ จึงเปลี่ยนวิถีชีวิตตั้งแต่การแต่งกาย ภาษาพูด เป็นม้งลายหมดแต่สิ่งที่ยังถืออย่างแน่นแฟ้นก็คือ พิธีกรรมทางศาสนา เช่น ในพิธีกรรมเลี้ยงผีงานศพ และพิธีกรรมอื่นๆ ที่ยังคงสัญลักษณ์ของความเป็นม้งขาวอยู่อย่างมั่นคง ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาในมิติทางวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะกลุ่มม้งเท่านั้น

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า “ศาสนา” หรือความเชื่อถือมีบทบาทสูงมากต่อวิถีชีวิต หรือประเพณี วัฒนธรรมของชาวม้งบ้านคอยปุย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงอิงการนับถือศาสนาอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีโดยแยกตามกลุ่มดังต่อไปนี้

1. กลุ่มนับถือผี ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตระกูลอย่าง ตระกูลลี ตระกูลว่างล่าง และตระกูลอื่นๆ ชาวม้งกลุ่มนี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมนี้ไว้อยู่ มีการปฏิบัติพิธีกรรมตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การตั้งชื่อใหม่ พิธีศพ พิธีส่งวิญญาณ และพิธีกรรมการเลี้ยงผีต่างๆ อาคารบ้านเรือนของคนกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นวัสดุถาวร แต่รูปแบบการวางผังต่างๆ ภายในบ้านตลอดจนการตั้งทิศทางของบ้านยังคงลักษณะเดิมไว้ทุกประการ

2. กลุ่มนับถือศาสนาคริสต์ เป็นคนส่วนน้อยในตระกูลลี และตระกูลอย่างคนกลุ่มนี้นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์อย่างหลวมๆ ไม่เคร่งเครียดมากนักไม่มีการปฏิบัติศาสนกิจในวันอาทิตย์สิ่งทีพวกเขาปฏิบัติอันเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นคริสเตียนมีอยู่อย่างเดียวคือพิธีศพ นอกจากนั้นการปฏิบัติตัวตาม

วิถีชีวิตประจำวันจะทำตามสบาย ไม่มีเอกลักษณ์ของตนเองมากนักสิ่งที่พวกเขายังคงยึดถืออยู่คือการหา  
 ฮวงจุ้ยในการฝังศพ

3. กลุ่มนับถือพุทธ กลุ่มตระกูลว่างบน (หวังวนวัฒน์) และกลุ่มตระกูลว่างล่างส่วนน้อย กลุ่มนี้ได้  
 ละทิ้งพิธีกรรมต่างๆ ดั้งเดิมทั้งหมด หันมานับถือพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญตาม  
 สมควร พิธีศพทำตามศาสนาพุทธ แต่ไม่เผาใช้วิธีการฝังแทน กลุ่มนี้ ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการหาฮวงจุ้ย  
 ในการฝังศพอยู่ ได้เกิดความขัดแย้งทางความคิดพอสมควรระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เกี่ยวกับอำนาจ  
 เหนือธรรมชาติและชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ คนรุ่นใหม่มีความเชื่อว่า การเจ็บป่วยมีสาเหตุมาจากเรื่อง  
 วิทยาศาสตร์ และคนที่ตายแล้วทุกอย่างน่าจะจบ แต่คนรุ่นเก่ากลับเห็นว่า มีชีวิตหลังความตายจริง  
 คนที่ตายแล้วยังจะต้องได้รับการเลี้ยงดูต่อไปอีก (ที่เรียกว่าเลี้ยงผีบรรพบุรุษ) การเจ็บป่วยต่างๆ มีสาเหตุมา  
 จากผีป่า ผีฟ้าวิญญาณบรรพบุรุษไม่พอใจ

ในส่วนของวัฒนธรรม ประเพณีในรอบปีของชนเผ่าม้งจะสามารถสรุปได้ตามตาราง  
 แผนผังวัฒนธรรมในรอบปีของชนเผ่าม้ง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 4 วัฒนธรรมในรอบปีของชนเผ่าม้ง

กิจกรรม/เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
<b>วัฒนธรรม</b>												
- งานมีไหม่ม้ง (น่อ เป็ จ่าว)	←→											←→
- เซ่นไหว้ป่าดงเซ่ง	←→											←→
- งานพิธีกินเจ (หลือ เต้า)												←→
- ไหว้บรรพบุรุษ (เซง มั่ง)									←→			
- กินข้าวใหม่ (น่อ หม่อ เป็ล ซ้า) หลังการเก็บเกี่ยว				←→								
- พิธีแก้บน (เฟี้ย หย่ง)	←→											←→
- งานศพ (บั้ง ตั่ว)	←→			เมื่อมีการเสียชีวิต (ใช้วิธีการ)ฝัง								←→
- เลี้ยงผี (อัว เน้ง)	←→			เมื่อไม่สบายมีการเจ็บไข้ได้ป่วย								←→
- ทำบุญให้พ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว (อัว หู้ กล้าง)	←→			ทำเฉพาะข้างแรม แต่ไม่จำกัด								←→
- เลี้ยงผีกลางบ้าน (อัว บัว กล้าง)	←→			ทำเฉพาะข้างขึ้น ไม่จำกัดเดือน แต่ยกเว้นขึ้น 7-8 ค่ำ								←→
- เลี้ยงผีประตู (อัว บัว จ้ง)	←→			ทำเฉพาะข้างแรม แต่ไม่จำกัด								←→
- เปลี่ยนที่อยู่ให้คนตาย (อัว ยู)	←→			ทำเฉพาะข้างขึ้น แต่ไม่จำกัดเดือน								←→
- แต่งงาน (หน้อ ซ้ง)	←→			ทำเฉพาะข้างขึ้น ไม่จำกัดเดือนแต่ยกเว้นขึ้น 7-8 ค่ำ								←→

สามารถอธิบายตามแผนผังได้ ดังนี้

### 1) ปีใหม่ม้ง (น่อ เป็ จ่าว)

ปีใหม่ม้งจะจัดช่วง ขึ้น 1 ค่ำ ของเดือนมกราคม หรืออาจจะอยู่ช่วงปลายเดือนธันวาคม

ลำดับวันในแต่ละกิจกรรมจะเป็นไปดังนี้

- วันเรียกขวัญ (ไม่แรม 14 ค่ำ ก็ แรม 15 ค่ำ) เป็นไปตามปฏิทินสากล

ในพิธีเรียกขวัญจะใช้ไม้หรือเขาควาง ผ่าครึ่ง เพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย ถ้าหงายทั้ง 2 ข้าง แสดงว่าขวัญของผู้ที่ถูกทำพิธีได้มาแล้ว (พิธีเรียกขวัญสำเร็จ) แต่หากในการเสี่ยงทาย ได้ลักษณะ ค่ำทั้ง 2 หรือ ค่ำ 1 หงาย 1 ต้องทำพิธีเรียกขวัญต่อไปจนกว่าจะได้ลักษณะที่ หงายทั้งสองข้าง เมื่อ ได้ลักษณะที่หงายทั้ง 2 ข้างแล้วให้ท่านหมอ (ผู้รู้ในบทสวดพิธีกรรม) ทำการสวดขอบุณเจ้าที่เจ้าทาง

- วันเริ่มปีใหม่ (ขึ้น 1 ค่ำ) จะไปไหว้บรรพบุรุษที่เสียชีวิต
- วันที่ 2 จะมีพิธีไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่
- วันที่ 3 การละเล่นทั่วไป
- วันที่ 4 สิ้นสุดปีใหม่ (ปล่อยผี)

จะนิยมใช้ ไก่หรือไข่ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือช่วงแรกก็จะใช้ ไก่หรือไข่ที่สดอยู่มาทำพิธีเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือให้รับรู้ว่าจะทำพิธีเพื่อปลดปล่อยหรือบอกให้รู้ว่าวันนี้จะเป็นวันสุดท้ายแล้วที่จะได้มาร่วมเทศกาลปีใหม่กัน ช่วงสองก็จะนำ ไก่หรือไข่ ไปต้มแล้วนำมาประกอบพิธีเพื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือให้ได้กินของที่เตรียมไว้ (ไก่หรือไข่) แล้วจึงถือว่าวันนี้เป็นวันสิ้นปีใหม่

ในพิธีปีใหม่ม้งดั้งเดิมจริงๆ จะมีเพียงสามวัน แต่ปัจจุบันก็จะเป็นไปตามสภาพ ของแต่ละบ้าน แล้วพิธีกรรมจริงๆ จะมีเพียง 2 วัน เหมือนกันหมด คือ วันเริ่มปีใหม่ (ขึ้น 1 ค่ำ) ที่ไหว้บรรพบุรุษ และวันที่ 2 ที่จะมีพิธีไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่

โดยความเชื่อที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมชาวม้งเชื่อว่า สิ่งของทุกชิ้นที่อยู่ภายในบ้านของตัวเองและที่ตัวเองใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันนั้นมีวิญญาณอยู่ทุกชิ้น ดังนั้นจึงจัดพิธีช่วงนี้ให้สิ่งของได้มาพักผ่อนรวมไปถึงการได้กลับมารวมตัวกันของเครือญาติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กันภายในเครือญาติ พอเสร็จวันปีใหม่แล้วจึงปล่อยทุกอย่างให้เป็นไปตามปกติ ในช่วงที่จะเริ่มวันปีใหม่ก็จะมีการใช้ไม้กวาดไม้ไผ่มากวาดบ้าน นำสิ่งปฏิกูล ขยะ นำมารวมกันไว้จะไม่นำมาทิ้ง รอจนถึงวันที่ 4 (วันสิ้นปีใหม่) ถึงนำไปทิ้งได้

ส่วนวันที่ 1 ให้ต้มน้ำให้เต็ม เตรียมพื้นให้พอใช้ตลอดปี แล้วยังมีความเชื่อที่น่าสนใจในวันที่เริ่มเข้าสู่วันที่ 1 (วันเริ่มปีใหม่ช่วงเที่ยงคืนเป็นต้นไป) จะมีการคอยดูว่าสิ่งมีชีวิตสิ่งไหนจะส่งเสียงก่อนกันในปีใหม่นี้ แล้วก็มีการทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในปีนั้นๆ จากเสียงสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ เช่น เสียงเด็กร้องก่อน ก็มีความเชื่อว่าเป็นปีนั้นๆ เด็กจะไม่ค่อยสมบูรณ์เท่าไร จะเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยง่าย, ไก่ขันก่อน ก็เชื่อว่าเป็นปกติ ความสมบูรณ์ในปีนี้จะเกิดขึ้นเพราะไก่ขันถือว่าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่ไก่จะต้องขันก่อน

(ส่งเสียง) ก่อนสิ่งมีชีวิตอื่นๆเสมอในตอนเช้าของวันใหม่, สัตว์ป่าที่กินเนื้อร้องก่อน ในปีนั้นๆ ก็จะมักเกิดภัยพิบัติต่างๆ โรคภัยไข้เจ็บ อันตรายต่างๆ, สัตว์กินพืชร้องก่อน จะถือว่าปกติไม่ค่อยมีอะไรเกิดขึ้นมากนัก, สุนัขหอนก่อน ก็จะถือว่าในปีนั้นจะมีการเสียชีวิตกันมาก เพราะเกี่ยวกับดวงวิญญาณหรืออิกไนท์หนึ่งก็จะมีดวงวิญญาณมารบกวนคนในหมู่บ้านมากในปีนั้น

ความเปลี่ยนแปลงในพิธีปีใหม่ม้ง ของชาวบ้านคอยปุย ชาวบ้านได้ให้เหตุผลว่าในส่วนของวันที่มีพิธีกรรมจะเหมือนเดิมชาวบ้านยังมีการปฏิบัติตามกันอยู่ แต่จะเปลี่ยนไปเฉพาะวันที่มีการละเล่นมีอยู่ 2 สาเหตุ คือ

1. เนื่องจากมีเครือข่ายชาวบ้านม้งที่จะจัดกิจกรรมเวียนไปตามแต่ละหมู่บ้านในแต่ละปี
2. เนื่องจากต้องเอาเวลาไปประกอบอาชีพค้าขายจึงไม่มีเวลามาทำการละเล่นเหมือนแต่ก่อน

## 2) พิธีกินเจ (หลือเต้า)

จะเน้นเกี่ยวกับการปิดเป่าเอาสิ่งไม่ดีที่ออกไปทางอุบัติเหตุให้ออกไปหรือหมดไป ความเป็นมาอาชีพดั้งเดิมจะต้องใช้อุปกรณ์ทางการเกษตรที่ล้าแล้วแต่ทำประโยชน์ต่างๆ ให้กับเรามากมาย แต่ตรงกันข้ามก็กลับเป็นอันตรายแก่เราได้เหมือนกัน คือ ตัดโคนมือเรา รวมไปถึงตัดต้นไม้ไม่ดีๆ ต้นไม้เกิดหล่นทับใส่เรา เป็นต้น เลยต้องมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้อุบัติเหตุต่างๆ ไม่เกิดขึ้นกับเราและญาติพี่น้องเราในแต่ละแซ่ (ตระกูล) ก็จะมีวิธีการบวงสรวงการทำที่เหมือนกันแต่ต่างกันตรงที่เวลาในการทำต่างกัน มักจะทำกันในเดือน 5,7,9,12 อยู่ในช่วง 4 เดือนนี้ ในวันนั้นจะห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามเห็นเลือด จะมีการนำด้าย 3 สี มีสีแดง ขาว ดำ มามัดต้น เหมาดั่ง พร้อมกับใบไม้ต้นไม้อ่อนต่างๆที่เตรียมไว้ (ต้นอ้อ) โดย สีแดง หมายถึง ความอันตราย จะใช้ในการปิดเป่าสะเดาะเคราะห์, สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ จะใช้แสดงถึงความปลอดภัยของทุกคน, สีดำ หมายถึง คนเสียชีวิต (งานศพ) จะใช้สื่อถึงให้คนเรามีอายุยืนยาวไม่ล้มหายตายจากโดยจะมีการทำที่บ้านใครบ้านมัน แล้วเอาด้ายมัดไว้และใบไม้กองไว้ในขบวนรวมของหมู่บ้าน จากนั้นจะมีหมอ (ผู้รู้เฉพาะ) มาทำพิธีสวดเดินพาเดินวน แล้วนำไปตั้งไว้ที่หลุมที่เตรียมกันไว้ ต่อไปหมอก็จะทำพิธีตัดต้นเหมาดั่งให้ขาดภายในคาบเดียว และจากนั้นทุกคนก็จะต้องเดิมข้ามเดินลอดผ่านซุ้มประตูที่เตรียมไว้ หลังจากนั้นก็จะมาร่วม กินเจ ที่บ้านเจ้าภาพที่รับทำ (แต่ก็จะมีหมอยู่เหมือนกัน โดยจะเป็นหมู่ที่ฆ่าวันก่อนหน้าวันพิธีเท่านั้น)

## 3) ไหว้บรรพบุรุษ หรือ เซงเม้ง

เป็นประเพณีในการกราบไหว้หลุมศพบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่ออยู่ว่า เราเกิดมาก็เป็นลูกเป็นหลาน บรรพบุรุษ 5 ชั่วคนที่พวกท่านยังคุ้มครองเราอยู่ (เกี่ยวกับจิตสำนึก ความเคารพนับถือของแต่ละครอบครัว) ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง คือ มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษกลับมาเกิดเป็นครอบครัวเราให้เราต้องดูแล มีความเชื่อเรื่องเวรกรรม และการกลับชาติมาเกิด



#### 4) พิธีขอบนและแก้บน

การขอบน (เฟี้ย เหยง) เป็นการกล่าวขอบนไว้ของผู้เองจะไม่เกี่ยวกับหมอบ้าน โดยจะขอบนอะไรก็ได้ต่อสิ่งที่ตนนับถือ โดยส่วนมากของที่นำมาบนก็จะเป็นพวกหมู(ตัวผู้) ไก่(ตัวผู้) เหล้า ฯลฯ แล้วรอจนกว่าที่คำขอของตนจะเป็นจริง

การแก้บน (เป่า เหยง) เมื่อคำขอของเราเกิดผลแล้วก็ต้องทำการแก้บนโดยเชิญ หมอบ้านมาทำพิธีแก้บน มักจะใช้ การเผากระดาษเงินกระดาษทองเผา, รูป 4 กำ เหล้า 8 จอก, ข้าวเปลือกทอดวางไว้ 2 จุด ซ้าย-ขวา ด้านหน้า แล้วก็ของที่บนไว้ในตอนแรก (หมอบ้านจะเป็นคนนำสวดในบทสวดของพิธีแก้บน)

#### 5. งานศพ (ปิ้ง ตัว)

เป็นพิธีที่ทำให้กับผู้ที่เสียชีวิตในครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน โดยในที่นี้จะขออธิบายผ่านลักษณะการตายแบบ แก่ตาย (โรครชรา) ซึ่งถือเป็นงานศพที่มีพิธีกรรมที่สมบูรณ์ที่สุดในชาวม้ง ก่อนที่จะเสียชีวิต ลูกหลานก็จะนำมาแต่งตัวอย่างดีช่วยกันนำมาตั้งเก้าอี้กลางบ้าน(บางคน) เมื่อเสียชีวิตแล้วจะมีการยิงปืน 3 นัด (คนยิงต้องเป็นอีกแชนหนึ่งหรือเป็นคนนอกครอบครัว) เพื่อใช้เป็นสัญญาณบอกให้ชาวบ้านรู้ว่ามีคนตายในครอบครัวนี้หรือในหมู่บ้านนี้ ต่อจากนั้นจะนำร่างของศพอาบน้ำ แต่งตัวใหม่ให้ครบตามความเชื่อ เมื่อเสร็จแล้วจะมีการยิงปืนอีก 6 นัด (หากเป็นชาย) หรือ 4 นัด (หากเป็นหญิง) ก็เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่าผู้ตายเป็นชายหรือหญิง

ในงานศพจะประกอบไปด้วยหลายฝ่ายดังนี้

1. หมอชี้ทาง (เต๋อเก้) จะมี 1 คน
2. ผู้ทำรองเท้า (เต่าเคา) มีความเชื่อว่า บรรพบุรุษมาจากจีน ที่จีนมีหิมะเย็น จึงจำเป็นต้องมีรองเท้าที่ใช้ในการเดินบนหิมะได้เพื่อที่จะกลับไปถิ่นฐานเดิมที่บรรพบุรุษอยู่
3. ผู้ให้ข้าวแก่คนตายในแต่ละวัน (ตัวจ้าง)
4. ผู้จัดการ (ถั่งสื่อ) จะมี 1 คน
5. แผนกอาหาร
6. แผนกหุงข้าว (หน้า อ้ว หมอ) (จะเป็นผู้หญิงเพียงฝ่ายเดียวอนั้นที่กล่าวมาจะเป็นผู้ชายทั้งหมด)
7. ผู้ทำโรงศพ/ชุดหลุม (จื่อจ่า)
8. ผู้ตักน้ำ (กลางเค้)
9. แผนกเป่าแคนส่งวิญญาณ (จื่อแก้ง)
10. ผู้สวด (สื่อไสย)

เริ่มแรกก็จะต้องให้ผู้ชี้ทางมาสวดบทชี้ทางให้แก่คนตาย โดยมีความเชื่อว่า จะเผากระดาษเงินกระดาษทองไปให้เพื่อใช้ในการชดใช้ การใช้ทรัพยากรในแต่ละที่ของผู้ตายที่เคยอยู่อาศัย รวมถึงเป็นการชี้ทางให้ผู้ตายไปค้นหาสถานที่ที่ตัวเองเคยอยู่เคยไปจนสุดท้ายก็ไปค้นหาที่ ที่รกของตัวเองที่ถูกฝังเอาไว้

(ถือเป็นชุดเกราะที่ดีที่สุดสำหรับคนตาย) ค้นหาบรรพบุรุษของตัวเองว่าอยู่ที่ไหนแล้วค่อยอยู่ร่วมกันรอวันไปผูกไปเกิดใหม่ จากนั้นก็จะให้ชุดเป่าแคนส่งสัญญาณให้ผี 5 ตัว (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 5 อย่าง) ประกอบไปด้วย

1. ผีประตู่
2. ผีเตาไฟเล็ก
3. ผีเตาไฟใหญ่
4. เสาเรือน
5. หิ้งบูชา

จากนั้นก็ปรึกษากับผู้จัดการว่าจะดำเนินการอย่างไร (นับว่าผู้จัดการมีบทบาทมากกว่าทุกแผนก) จนถึงวันสุดท้ายจะมารวมร้อยพี่น้องจิตของคนตาย หากพบว่ามีหนี้สินก็จะมีคนในครอบครัวรับที่จะชำระต่อให้ ฯลฯ (มีอะไรก็จะให้จบในวันนั้น) โดยมีผู้จัดการเป็นผู้ตัดสินในคืนวันนั้น และในวันสุดท้ายหากครอบครัวผู้ตายมีความพร้อมก็จะจัดพิธีใหญ่โต จะมีคนชำนาญเรื่องการสวดทั้งคืน มีพิธีกรรมเรียกลูกหลานแก้ปัญหาทุกอย่าง เช่น เป็นลูกชายจะฆ่าวัว 1 ตัว ให้กับผู้เป็นพ่อแม่ เป็นต้น วิธีการจะใช้การฝังกระจายไปทั่ว (ตามแต่ครอบครัวไหนจะเลือกขงจื้ออย่างไร)

หากไม่ใช่ผู้แต่ผู้แก่ก็จะมีการใช้พิธีการส่วนหนึ่งของงานนี้ แล้วแต่ความเหมาะสมและความพร้อมของครอบครัวนั้นๆ

#### 6. พิธีเลี้ยงผี (จวนั่ง)

จะใช้หมอกคนละส่วนกับการแค้น (การแค้นจะอยู่ที่คนบนว่าจะใช้สัตว์อะไรในการบนแต่การเลี้ยงผีจะเป็นตัวหมอกเป็นผู้กำหนดว่าจะให้ใช้อะไร) จะใช้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เมื่อไม่สบาย เจ็บไข้ ขวัญเสีย จะไม่จำกัดเวลา

#### 7. ทำบุญให้พ่อแม่ที่ตายจากไป (อ้ว ห्यू ก้าง)

จะทำข้างแรม ไม่จำกัดเดือน เชื่อว่า ทำบุญเพื่อพ่อแม่ที่ท่านมีบุญคุณแก่เราจะได้อาไป แลกเปลี่ยนที่อยู่ ในภพภูมิที่ท่านอยู่ ในการทำบุญจะต้องใช้วัวอย่างเดียวนั้น เพราะถือว่าวัวมีค่าสูงและราคาสูง เชื่อว่าถ้าภพภูมิที่วิญญาณอยู่ภพสูงก็จะทำให้ผู้ตายมาหามาเรียกร้องจากลูกหลานๆที่ แต่ตรงกันข้ามก็จะเรียกร้องบ่อย โดยส่วนมากจะเป็นลูกคนโต แต่ก็อยู่ที่พ่อแม่ว่าจะมาเรียกร้องจากใคร คนนั้นก็จะต้องทำ ลักษณะเจ้าจะเข้ามาทักในกรณีผู้ตายจะทำให้ครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วเจ้าทรงจะบอกว่าพ่อแม่มาเรียกร้องใครคนนั้นก็จะต้องทำ

#### 8. เลี้ยงผีกลางบ้าน (อ้ว ม้ว ก้าง)

จะทำข้างแรม ไม่จำกัดเดือน เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน อ้ว ม้ว ก้าง ถือเป็นองค์หลักใน 5 องค์ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 5 อย่าง) ประกอบไปด้วย ผีประตู่, ผีเตาไฟเล็ก, ผีเตาไฟใหญ่, เสาเรือน, หิ้งบูชา

ซึ่งควรทำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นับแต่เราอาศัยอยู่บ้าน แต่ถ้าไม่ปรากฏอยู่ในการทรงเจ้าก็ไม่ต้องทำก็ได้ (เชื่อว่าเราทำบุญให้เทพองค์นี้เราก็จะอยู่เย็นเป็นสุข มีเงิน มีทอง)

### 9. เลี้ยงผีประตู่ (อัว มัว จั้ง)

ถ้ามีความพร้อมก็ทำปีละครั้ง พิธีกรรม จะทำเฉพาะข้างขึ้น ไม่จำกัดเดือน เชื่อว่าให้กำลังใจเทพ เพราะท่านเฝ้าประตูคอยดูแลรักษาเราตลอด คอยห้ามผีร้ายเข้ามา และเงินทองถ้าจะเข้ามาได้ก็ต้องฝ่าประตู่นี้ เช่นกัน รวมไปถึงการเกษตรด้วย จะทำให้พืช สัตว์เลี้ยงจะไม่ล้มตาย พืชจะอุดมสมบูรณ์ (ใช้ได้หลายส่วน) บางครั้งร่างทรงก็จะเป็นคนบอกหากเราหลงลืม ละเอียดก็จะมาเตือน ในการทำพิธีจะใช้หมูตัวเมียอย่างเดียว เพราะเชื่อว่า แม่เป็นตัวขยายพันธุ์ จะได้ขยายขยายในส่วนที่เราอยากให้เป็น

### 10. เปลี่ยนบ้านใหม่ให้คนตาย (อัวยู)

จะทำเฉพาะตระกูลที่เชื่อในเรื่อง ฮวงจุ้ย เป็นการย้ายกระดูกจากอีกสุสานหนึ่ง ไปอีกสุสานหนึ่งในเรื่องนี้ร่างทรงจะเป็นคนบอก โดยร่างทรง (เจ้า) จะมาทำพิธีก่อนหนึ่งคืนแล้วค่อยทำการย้ายวันรุ่งขึ้น

### 11. งานแต่งงาน (หน้อซง)

แยกออกเป็นสองรูปแบบ

1. ฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชายก่อน ภายใน 3 วัน ญาติฝ่ายชายต้องไปแจ้งให้กับญาติฝ่ายหญิงวิธีการคือช่วงเช้าเวลาไม่เกิน 9 นาฬิกาฝ่ายชายต้องพาฝ่ายหญิงไปขอขมาทางญาติของฝ่ายหญิง ซึ่งวิธีการนี้อาจจะหลายปีถัดมาจึงจะมีการจัดพิธีแต่งงานก็ได้

2. ฝ่ายชายไปคู่ขอฝ่ายหญิงตามประเพณี วิธีการนี้จะให้เฒ่าแก่ทางฝ่ายชายไปคู่ขอ สิ้นสอดแล้วแต่การตกลงกันแต่ตามมาตรฐานชาวม้งในปัจจุบันจะตั้งไว้อยู่ที่ 12,000 บาท หมูตัวผู้ 1 ตัว ไก่ 4 ตัว พิธีการในการจัดงานเลี้ยง จะใช้เขาวัว 2 คู่สำหรับการดื่มเหล้าด้วยกันเป็นรอบวงกลม เขาวัว 2 คู่จะมีเขาใหญ่กับเขาเล็ก ซึ่งเขาใหญ่การดื่มเหล้าจะต้องดื่มคนเดียวให้หมดซึ่งหมายถึงการดื่มให้กับภรรยาจะนั้นจึงต้องดื่มคนเดียวให้หมดไม่สามารถให้ใครช่วยดื่มได้ ส่วนเขาเล็กเปรียบเสมือนกับลูกๆ ซึ่งการดื่มเขาเล็กนั้นสามารถช่วยกันดื่มได้

ส่วนพิธีกรรมที่เป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติมาช้านานของชาวม้งที่บ้านม้งคอยปุยได้ยกเลิกปฏิบัติหรือมีการปฏิบัติเพียงบางรายคนแล้วนั้นก็จะเป็นพิธีกรรมดังต่อไปนี้

#### พิธีเซ่นไหว้ป่าดงเซ่ง

ในบ้านม้งคอยปุยเองไม่มีพิธีนี้ เหตุผลเพราะขาดหมอในการทำพิธีป่าดงเซ่งตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ทางชาวบ้านก็ได้ให้ข้อคิดเสนอมาน่า พิธีเซ่นไหว้ป่าดงเซ่งนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็เป็นกุศโลบายในการปกป้องป่า ส่วนข้อเสียถ้าใครไม่รู้ไปทำอะไรที่ป่าดงเซ่ง ก็อาจจะเกิดความไม่ดีแก่หมู่บ้าน หมายถึงถ้ามีก็ต้องรักษาให้อยู่ในกรอบให้ถูกต้องซึ่งถือว่ายากอยู่เหมือนกัน

#### พิธีกินข้าวใหม่

เนื่องจากอาชีพเปลี่ยนจากการเกษตรมาเป็นค้าขายจึงไม่มีพิธีกินข้าวใหม่ (จึงเหมือนกับว่าเลิกไป) แต่ก็ยังมีความเชื่ออยู่ว่า พิธีเลี้ยงเรานั้นเราต้องให้ความเคารพ จึงต้องมีการทำพิธีเช่นไหว้ให้แก่ผีบ้านผีเรือนละ 5 ตัว แต่ละตระกูลจะเรียกบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วให้มากิน (คล้ายกับเข้าวัดถวายสังฆทานให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและบรรพบุรุษของคนในเมือง)

และประเพณีบางอย่างที่เปลี่ยนไปชัดเจน คือ พิธีกินข้าวใหม่ ซึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพทางการเกษตรมาเป็นอาชีพการท่องเที่ยวจึงทำให้ไม่มีผลผลิตข้าวไปทำพิธี ส่วนพิธีเช่นไหว้ป่าดงแข่งก็ขาดหมดในการทำพิธีป่าดงแข่ง ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยพบว่าชุมชนบ้านมั่งคองปุยได้นำเอาประเพณีของคนพื้นราบเข้ามา คือ การมีศาลเจ้าพ่อหมู่บ้านมั่งคองปุยได้นำเอาประเพณีของคนพื้นราบเข้ามา คือ การมีศาลเจ้าพ่อหมู่บ้านสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของชุมชน แต่ก็ยังไม่พบว่าจะรวมได้มากเพราะชุมชนบ้านมั่งคองปุยมีการกระจายของการนับถือศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อยู่มากนั่นเอง

#### 4.1.1.6 โครงสร้างทางสังคม

การศึกษาโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดข้อมูลเพื่ออธิบายถึงลักษณะประชากร การปกครองในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสถาบันการศึกษา การสาธารณสุข มีรายละเอียดดังนี้

##### ลักษณะประชากร

กลุ่มชุมชนบ้านมั่งคองปุย เป็นชาวมั่งประมาณ 90% นอกจากนั้นจะเป็นคนเมืองจีน กะเหรี่ยง เนปาล ญี่ปุ่น โดยมีบ้านเรือนทั้งหมด 200 ครัวเรือน โดยเอกลักษณ์ที่สำคัญจะมาจากการแต่งกาย ภาษาพูด ฯลฯ จากชนเผ่ามั่ง

##### การปกครองในชุมชน

การปกครองในชุมชนบ้านคองปุย มีวิวัฒนาการมาตามลำดับตั้งแต่ยุคสังคมโบราณ (Traditional Societies) ซึ่งโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ก่อนข้างจะแบ่งเป็นชนชั้น จนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นสังคมขั้นอุดมโภค (Stage of High Mass Consumpyion) ประชากรในชุมชนมีการบริโภคระดับสูง การปกครองมีการกระจายอำนาจอย่างกว้างขวางซึ่งแบ่งได้อย่างชัดเจนเป็น 3 ยุคดังนี้

1) ยุคบุกเบิก ยุคนี้เป็นยุคสังคมโบราณ (Tradition Societies) ชุมชนเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มจีนฮ่อและมั่งตระกูลต่างๆ อันเนื่องมาจากการเดินทางของกองทหารญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 และการปราบปรามชาวจีนฮ่อค้าฝิ่นของรัฐบาลไทย กลุ่มผู้นำชาวมั่งยังมีความตื่นกลัว ไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยที่เข้าไปในชุมชน ผู้นำชุมชนยุคบุกเบิกเป็นผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยอาศัยหลักการความมีฐานะ และความสามารถในการประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ

ผู้นำทางธรรมชาติยุคบุกเบิกมี 3 คน คือ นายเล่าปะ แซ่ย่าง เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายป้างเฉอ เลาลี และนายบล้าว่าง แซ่ว่างเป็นผู้ช่วย ต่อมาเมื่อตำรวจตระเวนชายแดนพยายามเข้าไปในชุมชน สร้างความสัมพันธ์

กับชุมชน มีการสร้างโรงเรียน และส่งครูเข้าไปสอนหนังสือ ทำให้กลุ่มผู้นำเข้าใจถึงนโยบายของทางราชการในการเข้าไปพัฒนาชุมชนของเขา ไม่ใช่เข้าไปปราบปรามพวกเขาเหมือนปราบปรามกลุ่มจีนฮ่อที่คอยปล้นปลาคา ความสัมพันธ์ระหว่างราชการไทย และกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นไปในชุมชน และมีการแต่งตั้ง 3 ผู้นำให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ

ผู้นำทั้ง 3 คนเป็นทั้งผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำทางการ การควบคุมสังคม การจัดความขัดแย้งภายในชุมชนแม้กระทั่งความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยาที่ต้องขึ้นกับบุคคลทั้งสามเท่านั้นผู้นำทั้งสามคนมีการประสานความร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดีทำให้ได้รับความเคารพ ยำเกรงทั้งจากสมาชิกในชุมชนเอง และเจ้าหน้าที่จากหน่วยราชการ ผู้นำทั้งสามคนนี้ปกครอง หมู่บ้านตั้งแต่เริ่มบุกเบิกจนกระทั่งราวปี พ.ศ.2520 จึงสิ้นยุคยุคผู้นำรุ่นบุกเบิก

2) ยุคกลาง หากเปรียบเทียบกับทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ W.W.Rostow ยุคนี้เป็นยุคทะยานขึ้น (Take off Stage) ระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเงินสกุลต่างๆ แพร่สะพัดอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวผู้นำในชุมชนเริ่มมีการกระจายอำนาจเป็นผู้นำหลายประเภทได้แก่

2.1 ผู้นำทางการ เป็นผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน และได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากนายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านจะเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจากทุกตระกูล และเสนอให้นายอำเภอแต่งตั้ง นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้านหนึ่งคนซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน และมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับการเลือกสรรมาจากผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

คณะบุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ร่วมกันในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในชุมชนการพัฒนาชุมชน หากเป็นคดีสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับกฎจารีตประเพณี ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะเชิญคณะผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้นำทางธรรมชาติ และอดีตผู้นำหมู่บ้านมาร่วมหารือการตัดสินใจแก้ปัญหา มักจะอิงคำแนะนำของคณะผู้อาวุโสเป็นหลัก

ยุคกลางนี้มีผู้ใหญ่บ้านจากการเลือกตั้ง 3 คน คือนายแข็ง แซ่ว่าง นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ และนายสิทธิโชค เพ็ญฟูกิจการ ใช้ระยะเวลาในช่วงปี พ.ศ.2520 – 2540

2.2 ผู้นำทางธรรมชาติ แบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ

ผู้อาวุโส ส่วนใหญ่เป็นอดีตผู้นำชุมชนมีบทบาทในการให้คำแนะนำ และชี้ขาดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจารีตประเพณี เช่น การหย่าร้าง การกระทำผิดต่อกันระหว่างตระกูล เช่น กรณีชู้สาว การรุกล้ำพื้นที่ทำกินกัน เป็นต้น

หมอมือ บ้านคอยปุยมีหมอมือผู้หญิง และผู้ชาย เป็นผู้นำหรือที่พึ่งทางจิตวิญญาณของคนส่วนใหญ่ในชุมชน (ยกเว้นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์อย่างเคร่งครัด) จากที่ได้กล่าวไว้ว่ากลุ่มผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธนั้นมีการนับถือไม่สามารถรักษาหายได้ ได้หันไปพึ่งหมอมือ และเปลี่ยนศาสนากลับไปนับถือผีดั้งเดิม สำหรับกลุ่มตระกูลว่าง (บนหรือหวังวนวัฒน์) ซึ่งนับถือศาสนาพุทธนั้นก็ยังมีเพียงกลุ่มผู้ชายที่เป็นกลางคน และมีการศึกษาพอสมควรเท่านั้นที่เป็นกลุ่มนำให้มีการเผาแทนบูชา วิญญาณ

บรรพบุรุษ และหันมานับถือศาสนาพุทธ กลุ่มผู้ชายสูงอายุ และกลุ่มผู้หญิงทุกระดับอายุในกลุ่มนี้ ยังมีความเชื่อในหมอผีอยู่เมื่อเกิดการเจ็บป่วยกลุ่มนี้ จึงมักตำหนิ กลุ่มผู้นำ (ชายกลางคน) เสมอว่าเป็นเพราะพวกเขาได้ละทิ้งไม่บูชาวิญญาณบรรพบุรุษ และไม่เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ (ผี) พวกเขาจึงได้รับความเดือดร้อนคือเจ็บป่วย

**3) ยุคปัจจุบัน** เริ่มตั้งแต่ราวปี 2541 จนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านคอยปุยมีการท่องเที่ยวอย่างหนาแน่นระบบเศรษฐกิจอยู่ในขั้นสมบูรณ์ ความเจริญทางโครงสร้างพื้นฐานมีมากจนถือได้ว่าอยู่ในขั้นอุดมโภคา (Stage of High Mass Consumption) มีการกระจายอำนาจอย่างเต็มที่กล่าวคือ มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มสหกรณ์ เครดิตยูเนียน ประชาคมชาวบ้าน กลุ่มกรรมการศึกษา กลุ่มผู้อาวุโส และ กลุ่มหมอผี (รวมผู้นำทางพิธีกรรมอื่นๆ ด้วย)

กลุ่มผู้ปกครองมีบทบาทน้อยลงในการจัดการปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ภายในชุมชน การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะขึ้นกับทุกองค์กรในชุมชน หากมีปัญหากระทบกระทั่งรุนแรงก็มักจะนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมของบ้านเมือง คือแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ ตามกฎหมาย

สำหรับกิจกรรมโดยรวมภายในชุมชนนั้น หลังจากมีองค์การบริหารส่วนตำบล (ปัจจุบันเป็นเทศบาล) เกิดขึ้น บทบาทของกลุ่มผู้ปกครองมีน้อยลงไป ได้ก่อให้เกิดความสับสนพอสมควรแก่สมาชิกในชุมชนรวมทั้งกลุ่มแกนนำต่างๆ ภายในชุมชนด้วย

### ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

#### ระบบเครือญาติ

กลุ่มชาวม้งบ้านคอยปุย มีระบบการถือสายตระกูลฝ่ายผู้ชาย (Patrilineal Deseendent) เช่นเดียวกับชาวม้งโดยทั่วไป มีระบบการตั้งบ้านเรือนในฝ่ายชาย (Patrilocal Residence) และถือฝ่ายชายเป็นใหญ่ (Patriarchal) เมื่อผู้หญิงม้งจากตระกูลหนึ่งออกไปแต่งงานกับสามีอีกตระกูลหนึ่งถือว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นสมาชิกในตระกูลของสามีทั้งร่างกาย และจิตวิญญาณ โดยสมบูรณ์

ชาวม้งมีการห้ามแต่งงานในตระกูลเดียวกัน (Incest Taboo) อย่างเด็ดขาด ชาวม้งถือว่ากลุ่มตระกูลใช้แซ่มิบรรพบุรุษร่วมกันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มจีนฮ่อ กลุ่มลีซอ และกลุ่มเย้า หากมีตระกูลหรือแซ่เหมือนกันจะไม่แต่งงานกัน แต่จะมีความรู้สึกเป็นที่น้องหรือเครือญาติกันปรากฏการณ์นี้เป็นการส่งเสริมความเป็นกลุ่ม (Retribalization) เป็นการรวมตัว และสร้างความเข้มข้นในการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มให้เพิ่มขึ้นทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีญาติมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลให้มีอำนาจต่อรองทางการเมืองมากขึ้นด้วย กลุ่มม้งบ้านคอยปุยมีแซ่หรือตระกูลดังต่อไปนี้

1.1 ตระกูลว่าง (หวังวนวัฒน) เป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากสองพี่น้องคือ นายซงหลือ และนาเซาก็ ต่อไปนี้จะเรียกว่า “ตระกูลว่างบน” ลูกหลานของตระกูลม้งว่างบนส่วนใหญ่จะเปลี่ยนชื่อเป็นไทย และใช้สกุล “หวังวนวัฒน” ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของลูกหลานตระกูลว่างบนซึ่งสืบเชื้อสายมาจากสองพี่น้องถูกเติมด้วยการหันนับถือศาสนาพุทธทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเหมือนและมีจุดร่วมเดียวกัน

1.2 กระจุกว่าง (กระจุกว่างล่าง) กระจุกนี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์การอพยพ และเครือญาติที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มกระจุกว่างบน กล่าวคือไม่สามารถสืบเสาะหาความสัมพันธ์ที่แสดงว่ามีความเกี่ยวข้องกับทางเครือญาติอย่างไรก็ตามจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่การเริ่มอพยพมาจากประเทศจีนเมื่อประมาณ 2764 ปีมาแล้ว จนถึงประเทศไทยความเป็น “กระจุกว่าง” ร่วมกันได้ถูกกล่าวอ้างว่าในอดีตกาลพวกเขา “ผี” ตัวเดียวกันหรือมีบรรพบุรุษร่วมกันตั้งแต่สมัยบรรพกาล แต่การอพยพที่ต้องแยกย้ายกันมาคนละทางเป็นเวลานานจึงทำให้

รายละเอียดการปฏิบัติในพิธีกรรมต่างๆ แตกต่างกันไปบ้าง กลุ่มม้งว่างล่างใช้นามสกุล “เลาว่าง” และ “หวังวนพัฒนา” และยังคงนับถือผี (Animism) ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวม้งอยู่

1.3 กระจุกลี ม้งกลุ่มนี้สืบเชื้อสายมาจาก 3 พี่น้อง รุ่นที่ 1 คือหนูตัว เจือไซ และป้างเนื้อ ซึ่งเป็นม้งขาวเมื่อมารวมกลุ่มอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ที่เป็นม้งลายก็ได้กลายเป็นม้งลายไปแล้ว ทั้งการแต่งกาย ภาษาพูด และวิถีชีวิตส่วนใหญ่ แต่ยังคงพิธีกรรมทางศาสนาผีทุกอย่างที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นม้งขาว

ลักษณะพิเศษเกี่ยวกับข้อห้ามการแต่งงานของกลุ่มม้งก็คือ ผู้นำกลุ่มม้งลี (เยี่ย ป้อ ลี) และผู้นำกลุ่มม้งว่างล่าง (เยี่ยชะว่าง) ได้สาบานกันเป็นพี่น้องกัน ที่ดอยอย่างขาง อำเภอฝางมีคำสัญญาที่ให้ต่อกันไว้ระหว่างกันว่า ห้ามมีการแต่งงานกันระหว่างลูกหลานในสองกระจุกนี้ในปัจจุบันคำมั่นสัญญานี้ยังคงได้รับการยอมรับและเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด

1.4 กระจุกย่าง (กระจุกหยาง) กระจุกย่างเป็นกระจุกใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างกว้างขวาง เป็นกลุ่มที่ย้ายมาจากดอยป่าคาอันเนื่องมาจากการสู้รบระหว่างตำรวจระหว่างตำรวจไทยกับกลุ่มจีนฮ่อคำฝั้น นำโดยผู้อาวุโสสองรุ่นคือ 1. นายเล่าปะ และรุ่นที่ 2 ได้แก่นางจิงหย่า และนายจ้าเปา บุคคลทั้งสามคนนี้มีอายุใกล้เคียงกัน ถึงแม้จะถือศักดิ์เป็นอาทิกับหลานแต่ความสัมพันธ์ในเชิงพฤติกรรมจะเป็นไปในลักษณะเพื่อนร่วมชะตากรรมกันมากกว่าความเป็นอาทิกับหลาน

กระจุกย่างเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด มีเศรษฐกิจดีที่สุด และมีการศึกษาดีที่สุด มีความยึดเหนี่ยวของกลุ่ม (Croup Cohesiveness) สูงปัจจัยที่ทำให้กระจุกย่างมีความยึดเหนี่ยวของกลุ่มสูง ชัชเวทย์ 2544 (อ้างใน Golembiewski, 1962) คือการมีความเห็นพ้องต้องการของกลุ่ม (Agreement on group goals) เกี่ยวกับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการห้ามกินหัวใจสัตว์อันเนื่องมาจากการถูกสาปแช่งจากบรรพบุรุษการไม่กินหัวใจสัตว์ถือเป็นความเชื่อหรือการปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงว่า พวกเขาเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกันในครั้งบรรพกาลอย่างแท้จริง นอกจากนี้ความถี่ของปฏิสัมพันธ์ (Frequency of Interaction) ในกลุ่มกระจุก

ในปัจจุบันความสัมพันธ์ของชุมชนแบบเครือญาติยังคงมีอยู่แต่ความแน่นแฟ้นก็ลดลง เนื่องจากปัจจัยทางสังคมที่เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นมีการปฏิสัมพันธ์กันน้อยลงเพราะ วิถีชีวิตที่ต้องทำมา

ค้าขายตลอดทั้งปีและอีกปัจจัยหนึ่งคือระบบการปกครองที่เป็นทางการทำให้บทบาทผู้นำอาวุโสเหมือนยุคอดีตถูกลดบทบาทลง เป็นต้น

### สถาบันการศึกษา

การศึกษาถือเป็น โครงสร้างที่สำคัญที่จะยกระดับมาตรฐานในทุกๆ เรื่องของคนในชุมชนบ้านม้งคอยปุย โดยที่ชุมชนบ้านม้งคอยปุยมีโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 อยู่คู่กับหมู่บ้าน ตลอดเวลากว่า 50 ปี โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ถือเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ชุมชนคอยปุยได้พัฒนามาถึงทุกวันนี้ เพราะการสร้างความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ภาษา ฯลฯ ได้ทำให้ลูกหลานของคนบ้านม้งคอยปุย ได้พัฒนาตนเองจนท้ายที่สุดก็มีส่วนที่นำความรู้มาพัฒนาบ้านเกิด

### การสาธารณสุข

ด้านการสาธารณสุขในชุมชนบ้านม้งคอยปุยนั้นมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การใช้บริการจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมี น.ส.อำภา มาลัยทอง เป็นหัวหน้ากลุ่ม อสม. ให้บริการในระดับอาสาสมัครประจำบ้าน และการให้คำแนะนำด้านสาธารณสุขพื้นฐานโดยทั่วไป

2. การใช้บริการจากสถานพยาบาลในเมืองเชียงใหม่ จะใช้บริการในกรณีที่มีการเจ็บป่วย ปานกลาง – หนัก ที่ชาวบ้านนิยมไปก็จะเป็น สถานีอนามัยสุเทพ โรงพยาบาลช้างเผือก และโรงพยาบาลแมคคอร์มิค เป็นต้น

3. การใช้วิธีการพื้นบ้าน จะใช้ในกรณีที่เจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษในเรื่องการใช้วิธีการพื้นบ้าน ลีศึก ฤทธิเนติกุล (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงการรักษาโรคโดยวิธีพื้นบ้านของชาวม้งบ้านคอยปุย พบว่ามีขั้นตอน และวิธีการต่างๆ ดังนี้

- **ขั้นการวินิจฉัยโรค** ผู้ที่มีการวินิจฉัยโรคอาจเป็นผู้ที่ทำการรักษาโรคเองหรือไม่ก็ได้ผู้วินิจฉัยจะเป็นผู้แนะนำว่าการเจ็บป่วยมีสาเหตุมาจากอะไร ควรจะทำการรักษาด้วยวิธีการอะไรจะได้กล่าวต่อไปสำหรับวิธีการวินิจฉัยมีดังต่อไปนี้

1. การทำนาย (Fortune teller) การทำนายนี้บางส่วนเรียนรู้มาจากชาวจีนโบราณโดยใช้วิธีการนับสัตว์ประจำวัน หรือการทำนายจากแผ่นป้าย (Saib Phiaj) การทำนายโดยการวัดกับรูป การนับข้าวสาร เป็นต้น ผู้ทำนายจะรู้ว่าผู้ป่วยไปละเมิดวิญญาณหรือผีชนิดใด ควรจะทำการรักษาด้วยวิธีใด

2. การดูไข่ (Egg Teller, Nchuav ge) ชาวม้งใช้กระบวยน้ำเต้าตักน้ำประมาณครึ่งกระบวยแล้วตอกไข่ไก่สดลงไปนกระบวย การกระจายตัวของไข่ขาว และความผิดปกติของไข่แดงจะเป็นตัวบอกให้รู้สาเหตุการเจ็บป่วย และควรจะทำการรักษาด้วยวิธีอะไร

3. การตรวจใบหู (Ear Teller, Saib Pob Ntseg) ผู้ป่วยจะถูกนำออกมาสู่ในที่สว่างมีแสงแดดส่องผ่านใบหูผู้วินิจฉัยสามารถรู้สาเหตุการเจ็บป่วยจากสี และเส้นเลือดฝอยตามใบหู



4. การเข้าทรง (Shamanism Teller, Ua Neeb) วิธีนี้จะต้องให้หมอผีในบ้านของหมอผีหรือบ้านผู้ป่วยเท่านั้นในยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้ปรากฏบ่อยๆ ว่าขณะที่คนป่วยถูกนำส่งเข้าโรงพยาบาล ญาติผู้ป่วยจะมีการส่งข่าวผ่านทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยให้หมอผีที่รู้จักทำการเข้าทรงเพื่อวินิจฉัยโรคอีกทางหนึ่ง

5. การบน (Fee Yeng) เป็นการทำพิธีร้องขอให้วิญญาณ (Spirits) ผู้คุ้มครองฟ้าดินมาปกป้องหรือรักษาผู้ป่วยให้หาย ผู้ทำพิธีกรรมร้องขออาจเป็นหมอผีหรือไม่เป็นก็ได้ โดยมีการให้คำมั่นสัญญาว่าหากรักษาคนป่วยหายแล้ว จะทำการเช่นไหว้ด้วย วั ว ควาย หมู เป็ด หรือไก่ (แล้วแต่จะให้สัญญา) พร้อมด้วยเหล้าและเงินทอง (กระดวยเงิน กระดวยทอง) การบนนี้นอกจากใช้ในการรักษาโรคแล้ว ยังใช้ในกรณีร้องขอให้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ปกป้องรักษาบุคคลหรือคณะบุคคลให้ปลอดภัยหรืออยู่เย็นเป็นสุขในระยะเวลาหนึ่งๆ

6. การคลำท้อง (Xuas Plab) เป็นศาสตร์การวินิจฉัยโรคเกี่ยวกับช่องท้อง เช่น อาการปวดท้อง จุกเสียด ลูกในครรภ์อยู่ในท่าผิดปกติ เท่าที่พบเห็น ผู้วินิจฉัยจะเป็นผู้หญิงเท่านั้น

#### - ขั้นการรักษา (Traditional Healing Stage)

1. การใช้สมุนไพร ชาวเมืองทั่วไปทุกเรือนจะปลูกสมุนไพรไว้ใกล้ๆ บ้านทั้งในรูปสวนหย่อมและไล่กระถาง ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1.1 ประเภทยาบำรุง ใช้ตุ๋นไก่เพื่อบำรุงรักษาสุขภาพ

1.2 ประเภทรักษาอาการป่วยทั่วไป เช่น ปวดท้อง เป็นไข้ รักษาแผล และอาการอักเสบเล็กน้อยๆ

1.3 ประเภทรักษาโรคร้ายแรง ได้แก่ ยารักษาโรคทั่วไปเกี่ยวกับภายใน โรคตับ โรคปอด และการรักษากระดูกตลอดจนโรคมะเร็ง

2. การนวด ใช้รักษาอาการปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดท้อง

3. การรีดเลือด (Zaws Tso) ใช้รักษาอาการไข้ครั้งเนื้อครั้งตัว อาหารเป็นพิษ เตรียมด้วยใส่ น้ำสะอาดไว้หนึ่งใบ ใช้จึงบดละเอียดจนจากศีรษะลงตามลำตัว แขน และสุดท้ายที่นิ้วกลาง ใช้ด้ายมัดให้แน่นแล้วตีด้วยเข็มเย็บผ้าหยดเลือดลงในถ้วยน้ำสะอาดที่เตรียมไว้ เลือดของผู้ป่วยจะจับตัวเป็นก้อนสีดำจมดิ่งลงสู่ก้นถ้วย หากเป็นคนปกติเลือดจะไม่จับเป็นก้อน แต่จะมีสีแดงสดและกระจายตัวพอสมควร

4. การเรียกขวัญ (Hu Plig) ชาวเมืองเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์เราจะเกิดการเจ็บป่วยหรือมีอาการผิดปกติ เมื่อวิญญาณหรือขวัญหลงออกไปจากร่างกาย ซึ่งอาจเกิดจากการตกใจกลัวหรือการละเมิดเจ้าที่เจ้าทาง ขวัญหรือวิญญาณอาจจะหลงเตลิดเปิดเปิงไปหรืออาจจะถูกวิญญาณเจ้าที่ (Wild Spirits) จับตัวไป ดังนั้นจึงต้องใช้ไก่พร้อมไข่ ฐูปและกระดวยเงิน กระดวยทองไปทำพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างกาย

5. การเข้าทรง (Shamanism , Ua Neng) เป็นพิธีกรรมที่ซับซ้อนที่สุดและลงทุนสูง การ ua neng ยังแบ่งแยกย่อยไปเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 เน้งมัวเตือ (เน้งตาขาว) เป็นพิธีกรรมที่ได้รับการเรียนรู้มาโดยปกติ ใช้อุปกรณ์ง่ายๆ ผู้ประกอบพิธีกรรมประกอบด้วยหมอผีกับคนไข้เท่านั้น เป็นการข่มขู่ให้วิญญาณร้ายออกจากร่างกายของ

ผู้ป่วยไป (ชาวม้งเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากขวัญหายหรืออาจเกิดจากวิญญาณร้ายเข้าสิงในร่างกายของผู้ป่วย)

5.2 เน้่มังคู้ (เน้่มตาต้า) เป็นพิธีกรรมเข้าทรงที่สลับซับซ้อน นับว่าเป็นการเข้าทรงอย่างแท้จริง หมอผีไม่สามารถเรียนรู้เองได้ แต่เกิดได้ด้วยวิธีการทางวิญญาณ ในตระกูลหมอผีจะมีรุ่นละหนึ่งคนเท่านั้น โดยมี (วิญญาณผู้ทรง) จะคัดเลือกจากบุตรชายคนโตหรือคนสุดท้องก็ได้ ผู้ที่ถูกเลือกจะเกิดการเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นเวลานาน ทำการรักษาด้วยวิธีการใดๆ ก็ไม่หาย หมอผีที่เป็นอยู่แล้วจะทำการตั้งแท่นบูชาผีในบ้าน และลองเข้าทรง หากผู้ป่วยสามารถเข้าทรงได้ แสดงว่าวิญญาณผู้ทรงได้เลือกและยอมรับให้ผู้ป่วยคนนั้นเป็นหมอผีแล้ว จากนั้นอาการเจ็บป่วยเรื้อรังจะหายและเขาก็กลายเป็นหมอผีโดยสมบูรณ์ สามารถทำการรักษาคนอื่นได้

การรักษาโรคโดยการเข้าทรงเน้่มังคู้ นั้น หมายถึงว่า วิญญาณผู้ป่วยได้ถูกนำไปยังปรโลกแล้ว การเข้าทรงของหมอผีบน โຕ้ะยาวเป็นการจี้มาเข้าสู่ปรโลกเพื่อติดตามหรือไถ่ตัววิญญาณผู้ป่วยกลับมา

#### 4.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะหยิบยกทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่ถือว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญของหมู่บ้านม้งคอยปุยมาอธิบาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

##### 4.1.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เนื่องจากประเด็นนี้เป็นประเด็นที่กว้างและมีความหลากหลายอยู่ในความหมายของตัวเองอยู่มาก ผู้วิจัยจึงได้แบ่งแยกออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

##### 1. ทัศนียภาพ/สภาพอากาศ

เริ่มตั้งแต่การเดินทางมายังบ้านคอยปุย นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความสวยงามของธรรมชาติป่าไม้และสภาพอากาศที่เย็นสบายในหน้าร้อนและหนาวเย็นในหน้าหนาว (หมอก) ตลอดเส้นทางการเดินทาง จนมาถึงตัวหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมหมู่บ้านรู้สึกสดชื่นจากการได้รับบรรยากาศที่ดีจากธรรมชาติ

##### 2. สวนน้ำตก

จะเป็นการจัดตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ร่วมกันจัดทำสวนดอกไม้ โดยมีการนำลำน้ำห้วยผาแดงมาพัฒนาเป็นสวนน้ำตก โดยจุดเด่นของสวนดอกไม้จะเป็นดอกไม้ ซึ่งหาดูได้ยาก (มีเพียง 1 แปลง)

### 3. เส้นทางการศึกษาธรรมชาติ

ในส่วนนี้ก็จะ เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในขณะนี้ที่นักวิจัยได้ทำงานวิจัยชิ้นนี้ ยังเป็นเพียงความพยายามเริ่มต้นที่จะสำรวจเส้นทางการศึกษาธรรมชาติ โดยได้ศึกษาทางป่าทึบเหนือของหมู่บ้านที่ติดต่อกับคอยผากลอง ทางบ้านแม่สาใหม่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ ในการสำรวจนั้นจะมุ่งเน้นประเด็นสำรวจจุดต่างๆ ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและเกี่ยวโยงกับประวัติศาสตร์ต่างๆ ของชุมชน รวมถึงพันธุ์ไม้หายาก สมุนไพรที่มีสรรพคุณที่แปลกและลึกลับ รอยสัตว์ป่า ฯลฯ

### 4. ท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการสำรวจข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่เป็นเพียงกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนลิ้นจี่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวง โดยมีแนวคิดที่จะพัฒนาสวนลิ้นจี่แปลงพืชสวนทางการเกษตรให้เข้ามาเป็นสินค้าในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและพัฒนารูปแบบภูมิทัศน์สวนการเกษตรให้สวยงามพร้อมกับการมีผลผลิตที่มีคุณภาพ เพื่อยกระดับให้กลายเป็น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนบ้านคอยปุย

#### 4.1.2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะสะท้อนผ่านประเด็นต่างๆ ดังนี้

##### 1. บ้านเรือนของชาวม้งคอยปุย

ตัวบ้านของชุมชนจะไม่เน้นความสำคัญมากนัก แต่จะเน้นที่ประตูเป็นหลัก ในการก่อตัวบ้านเรือนสมัยก่อนสภาพเศรษฐกิจและสังคม จึงแล้วแต่ความสะดวกของผู้อยู่อาศัยเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดจากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมในประเด็นนี้ดังนี้ เมื่อราวๆ 40 ปีที่ผ่านมาชุมชนบ้านคอยปุยทำการก่อสร้างบ้านแบบจาริตประเพณีด้วยวัสดุท้องถิ่นง่ายๆ กล่าวคือ สร้างบ้านอยู่บนพื้นดิน หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึง ฝาบ้านเป็น ไม้เนื้อแข็ง แต่เมื่อความเจริญเข้าไปในหมู่บ้าน รูปแบบของสิ่งก่อสร้างค่อยๆ เปลี่ยนกลายเป็นหลังคามุงสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่ ฝาบ้านเปลี่ยนจาก ไม้ผ่ามาเป็น ไม้เหล็ย ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุหรือโครงสร้างให้แข็งแรงมากขึ้น แต่รูปแบบภายในยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง กลุ่มชาติพันธุ์ม้งยังคงมีความเชื่อและความเคารพนับถือผีหรือวิญญาณตามจุดต่างๆ ภายในบ้าน พวกเขาเชื่อว่าทุกๆ จุดในบริเวณอาคารบ้านนับตั้งแต่ประตูบ้าน เสา เตาไฟ ใต้เตียง และแท่นบูชาผีบรรพบุรุษต่างก็มีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ควบคุมอยู่ รูปแบบบ้านสมัยใหม่ที่ดูแข็งแรง คงทนถาวร แต่จุดต่างๆ ภายในตัวบ้านยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วนเช่นเดิมในปี พ.ศ.2492 กรมป่าไม้ได้ประกาศกฎหมายให้ป่าที่หมู่บ้านคอยปุยตั้งอยู่เป็นป่าหวงห้าม และต่อมาได้ประกาศให้คอยสุเทพ-ปุย เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2524 การประกาศให้หมู่บ้านคอยปุยเป็นเขตอุทยานแห่งชาตินี้เองทำให้มีการห้ามหรือควบคุมการก่อสร้าง ปรับปรุง สิ่งก่อสร้างภายในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามจากการเพิ่มขึ้นของประชากร โดยการขยายครอบครัวที่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมจากครอบครัวใหญ่มาอยู่เป็นครอบครัวเล็ก จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการลักลอบ

ก่อสร้างที่พักอาศัยอยู่เสมอ และตามประเพณีของม้งก็สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่กล่าวมาคือ เมื่อบุตรชายคนที่สองแต่งงาน บุตรชายคนที่หนึ่งจะต้องลงเรือนหรือขยายสร้างเรือนใหม่

ปัจจุบันบ้านทรงเดิมที่มีอยู่ตามสองข้างทางภายในหมู่บ้านได้ถูกตัดแปลงให้เป็นห้องแถวร้านค้า ทำให้บังคับสิ่งก่อสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวม้งจนหมดสิ้น บุคคลหรือนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในหมู่บ้านแบบการเยี่ยมชมจึงไม่สามารถมองเห็นความเป็นเอกลักษณ์ และวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวม้งบ้านคอยปุย ทั้งๆ ที่กลุ่มม้งที่ยังนับถือผีส่วนใหญ่ๆนั้นยังคงมีการยึดถือกฎ จารีต ประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด

## 2. การแต่งกาย

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวม้ง ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสสง่ามากที่สุด ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยศึกษา พบว่า ชาวม้งจะเน้นใส่เสื้อผ้าชุดสีดำ ผู้หญิงใส่กระโปรง ผู้ชายใส่กางเกง แต่มีจุดเด่นตรงที่มีผ้ามัดเอวเหมือนกัน และมีการตกแต่งลวดลายตามเสื้อผ้า กล่าวคือ จะมีเครื่องประดับมากขึ้น เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม เครื่องประดับส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องเงิน (เป็นตัวแสดงฐานะ) เสื้อผ้าจะมีลักษณะเด่น คือ มีความหนาเป็นพิเศษในปัจจุบัน เนื่องจากมีการปฏิสัมพันธ์กับคนในเมืองมากขึ้น วัฒนธรรมการแต่งกายก็เริ่มจะเป็นไปตามแบบคนในเมืองมากขึ้น ซึ่งถือเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้คอยปุยขาดเสน่ห์ในการท่องเที่ยวลงไป

## 3. ภาษา

ภาษาก็เป็นสิ่งบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง คือ ที่บ้านม้งคอยปุยจะเป็นม้งลาย จากการศึกษาวิจัย พบว่า ยังมีการอนุรักษ์ภาษาม้งอยู่ แต่ปัจจุบันมีการใช้ภาษาม้งน้อยลง มีการใช้ภาษาที่ถูกต้องน้อยลง เริ่มถูกกลืนไปตามภาษาของคนเมือง (ภาษาไทย) ซึ่งเด็กรุ่นใหม่มักจะนำมาพูดรวมกัน

## 4. วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน

ชุมชนบ้านม้งคอยปุย ยังมีการรักษาประเพณี การกินข้าวใหม่อยู่บ้าง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกข้าวแล้วจึงทำให้ประเพณีการกินข้าวใหม่ลดลงหรือเกือบสูญหายไปจากชุมชน ส่วนเรื่องอาหารการกินในอดีตจะมีการกินกันแบบง่ายๆ เช่น ไก่ต้มสมุนไพร ต้มม้ง (จะมีเครื่องปรุง คือ เกลือกับน้ำและเนื้อหมู) แกงม้ง น้ำพริกม้ง (จะมีมะเขือ พริกขี้หนู เกลือ ผักชี มะเขือเทศพื้นบ้าน ตะไคร้) จะเห็นได้ว่าอดีตวัฒนธรรมการกินอยู่ของชาวม้งจะเป็นไปแบบง่ายๆ ใช้วัตถุดิบพื้นบ้าน เครื่องปรุงที่สำคัญ ก็คือ พริกกับเกลือ ส่วนอาหารที่ขึ้นชื่อมากที่สุดของชาวม้ง คือ ไก่ต้มสมุนไพร

จากการศึกษาของ ศรีวรรณและคณะ (2531) เกี่ยวกับแหล่งอาหารและบริโภค นิสัยของประชาชนลุ่มน้ำแจ่ม พบว่า แหล่งอาหารจากธรรมชาติของชาวเขา คือ พื้นที่ป่า นา และลำห้วย ซึ่งมีอาหารค่อนข้างจำกัด ชาวเขาจะพึ่งอาหารจากธรรมชาติมาก ฉะนั้นเมื่ออาหารจากธรรมชาติมีน้อย ชาวเขาก็จะได้รับอาหารน้อยตามไปด้วย สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารได้จะอาศัยอยู่ในป่า กลุ่มชาวเขามีข้อจำกัดในลักษณะภูมิประเทศ บนภูเขาที่มีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อย แหล่งน้ำเป็นลำห้วยเล็กๆ ไม่มีกบ เขียด ปลา กุ้ง นานาชนิดสำหรับเป็นอาหารพื้นที่บนภูเขาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่กำหนด อาหารประเภทโปรตีน กล่าวคือ ฤดูฝนจะมี

อาหารประเภทโปรตีนมาก ส่วนฤดูหนาวและฤดูร้อน ชาวเขาจะไม่ได้รับอาหารประเภทโปรตีนจากธรรมชาติเลย แม้ว่าการถนอมอาหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่จะได้รับอาหารช่วงที่อาหารขาดแคลนก็ตาม และการถนอมอาหารนั้น ได้มีมาตั้งแต่โบราณกาลอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น เนื้อตากแห้งหรือรมควัน เพื่อเก็บไว้รับประทานนานๆ แต่ชาวเขาก็ไม่มีการถนอมอาหารมากนักเนื่องจากอาหารแต่ละฤดูมีจำกัด ลีสิก ฤทธิเนติกุล (2544) ได้ทำการศึกษาระดับการบริโภคอาหารของครัวเรือนเกษตรกรชาวเขาบ้านป่าเกี๊ยะ พบว่า มีการบริโภคอาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์และไข่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะอาหารประเภทเนื้อและไข่มีราคาแพง อาหารโปรตีนที่ผลิตเอง เช่น เป็ด ไก่ และหมูนั้นนานๆ จะได้รับบริโภคสักครั้งหนึ่งตามเทศกาลหรือเมื่อมีพิธีกรรมเท่านั้น

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ในฤดูแล้งอันยาวนาน (ฤดูหนาวและฤดูร้อน) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีการปลูกถั่วบางชนิดตามหัวไร่ปลายนาที่เป็นต้นน้ำ มีการปลูกถั่วเหลืองสำหรับแปรรูปเป็นเต้าฮู้ ได้ตลอดปี ปลูกผักปลูกมัน และพืชเขียว พืชทอง ที่สามารถเก็บในที่อุณหภูมิต่ำตลอดปี มีการปลูกสวนสมุนไพรหลากหลายชนิดที่เป็นได้ทั้งยาบำรุง และอาหารประเภทพืชผัก อาหารจำพวกลูกผึ้ง ลูกต่อจากป่า อาจเป็นแหล่งอาหารที่เข้มข้นที่แม้ว่าจะได้รับประทานนานๆ ครั้ง แต่ก็ยังมีปริมาณพอต่อความต้องการของร่างกาย

อีกส่วนหนึ่ง คือ พิธีกรรมต่างๆ มักจะจัดขึ้นในฤดูแล้ง การทำพิธีประจำตระกูลที่แต่ละครอบครัว หมุนเวียนกันทำไปนั้นเป็นการแบ่งปันอาหารโปรตีน โดยธรรมชาติ เนื่องจากชาวเขาทุกๆ ตระกูลจะมีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันทั้งโดยสายเลือดและโดยการแต่งงานระหว่างตระกูล ปัจจุบันลักษณะการบริโภคอาหารของคนม้งค่อยๆ จะคล้ายกับชนพื้นราบมากขึ้น เพราะว่าด้วยสภาพชีวิตที่เร่งรีบและเวลาน้อยลงจากการประกอบธุรกิจทางการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านม้งค่อยๆ ส่วนใหญ่จึงหันไปบริโภคอาหารจานด่วนซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ.2553) มีอยู่ 5 ร้านด้วยกัน มีเมนูอาหารต่างๆ ให้เลือกรับประทานตามแบบคนพื้นราบ

## 5. การละเล่น

ส่วนใหญ่ ชาวม้งจะนิยมมีการละเล่นในเทศกาลปีใหม่ทีนอกจากประเพณีปีใหม่ นั้น จะมีพิธีกรรมที่สำคัญแล้ว ในช่วงเทศกาลปีใหม่ยังมีการละเล่นที่สนุกสนานอย่างมากด้วย เป็นต้นว่า

- การโยนลูกช่วงและร้องเพลงนับเป็นการเปิดโอกาสให้คนหนุ่ม-สาว หรือ พ่อหม้าย-แม่หม้าย ได้มาทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่ ซึ่งหากโชคดีได้คู่ที่รู้จักกันก็อาจจะตกลงแต่งงานหลังเทศกาลปีใหม่ก็เป็นได้

- การตีลูกข่างกับการตีลูกขนไก่จะเป็นการเล่นของกลุ่มเด็กกับผู้ใหญ่ชาย ที่มีการเล่นทั้งเดี่ยวต่อเดี่ยว และเล่นร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อความสนุกสนานเป็นหลัก

-การร้องเพลงเดิม เป่าขลุ่ย จ่าง และใบไม้ ทั้งของกลุ่มคนหนุ่มสาวกับผู้ใหญ่มั่งทั่วไป เพื่อบอกเล่าถึงความในใจที่อยากให้คนอื่นรับรู้ เช่น ความยินดีปรีดาในวันปีใหม่ ความรักของคนหนุ่มสาว เป็นต้น

เทศกาลปีใหม่ เป็นงานเฉลิมฉลองครั้งใหญ่ในรอบปี หลังจากที่ต่างเหน็ดเหนื่อยกับการงานจนเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวกันแล้ว ด้วยเหตุนี้ ชาวเมืองจึงมักแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตนเองที่ตัดเย็บและประดับให้สวยงาม อันถือเป็นการประชันฝีมือของผู้ตัดเย็บและแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไปในตัวด้วย

ปัจจุบัน ชาวเมืองได้ปรับเปลี่ยนประเพณีและการละเล่นในเทศกาลปีใหม่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยมีกิจกรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และการรื้อฟื้นกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันขึ้นมาเป็นเกมส์กีฬาพื้นบ้าน เช่น การประกวดธิดาม้ง การร้องเพลงและเต้นรำด้วยเพลงสมัยนิยม การแข่งขันยิงหน้าไม้ การแข่งขันหาบน้ำด้วยคานหาบน้ำ การแข่งขันกันโยนไข่ และการแข่งรถล้อเลื่อนไม้ เป็นต้น

ในชุมชนบ้านม้งคอยบุยเอง ช่วงเทศกาลปีใหม่จะทำได้ไม่เต็มรูปแบบ เพราะในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากที่สุด จึงต้องใช้เวลากับการเฝ้าร้านขายของทำกิจการการค้าในรูปแบบต่างๆ และประกอบกับลานทำกิจกรรมทางการละเล่นต่างๆ ก็จะไม่มีเนื่องจากต้องเอาไปทำที่จ่อครถให้กับนักท่องเที่ยว ประเพณีในส่วนของการละเล่นจึงได้ลดลงไปอย่างมาก คงเหลือแต่พิธีกรรมในการทำเพื่อบรรพบุรุษในช่วงปีใหม่เท่านั้น ประกอบกับมีการจัดงานปีใหม่ร่วมกับ 12 หมู่บ้านเครือข่ายม้งอยู่แล้ว จึงถือว่าความสำคัญในการจัดการละเล่นที่หมู่บ้านตนเองนั้น ไม่จำเป็นต้องทำก็ได้

#### 6. อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต (วิถีชีวิต)

จะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีวิตของชนเผ่าม้งที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีตเป็นอิสระท่อนภูมิปัญญาที่ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในยุคนี้ ประกอบด้วย

- ครก ใช้วัสดุในพื้นที่ทำอุปกรณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันไม่ค่อยมีใช้แล้ว
- ขันโตก (ชนเผ่า) เป็นขันโตกของชนเผ่าม้งบางที่ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
- กระบอกน้ำไม้ไฟ ใช้ตักน้ำในลำห้วย
- ขันตักน้ำ (ทำจากไม้ไฟ) ใช้ตักน้ำในการอุปโภคและบริโภค
- จานข้าว (ชนเผ่า) ทำจากไม้ไฟใช้สำหรับใส่ข้าวสุกเพื่อรับประทาน
- โอง ใช้เก็บถนอมอาหาร เช่น ผักกาดดอง
- ปั้นโบราณ อันใหญ่ ใช้สำหรับล่าช้าง อันเล็กใช้ในชีวิตประจำวันของชนเผ่าม้งมานานถือเป็นป็น

ชนิดแรกของโลกมี 52 กระบอก

- กระดุกข้าง เป็นกระดุกส่วนสะโพกของข้างและใช้ในการรักษาคือชุดเอาเศษผงกระดุกมาผสมน้ำอุ่นแล้วคั้นดื่ม

- ที่ดักสัตว์ ไม้ดักสัตว์ตามไร่ สวนที่บ้านหรือที่ไหนก็ได้จะใช้ได้ตามทุกสภาพใช้ดักสัตว์ได้เกือบทุกชนิด

- หน้าไม้ ไม้ยิงสัตว์ทั่วไป อาทิเช่น ไก่ป่า หมูป่า นก ฯลฯ ไว้เป็นอาวุธประจำตัวของผู้ชายชนเผ่าม้ง

- ลูกช่วง มีไว้ใช้ในการละเล่นของกลุ่มหนุ่ม-สาว ในช่วงของการกินวอของชนเผ่าม้ง

- แคนมั่ง ใช้ในพิธีงานศพหรือใช้ในการต้อนรับแขกที่มาเยือนในหมู่บ้าน คือใช้กับงานใหญ่เท่านั้น เช่น นายกรัฐมนตรีหรือนายก แต่ในกรณีผู้นำในระดับล่างก็จะไม่ใช่แคนต้อนรับ
- หีบใส่เสื้อผ้าของมั่ง มีไว้ใส่เสื้อผ้าทั่วไป เปรียบเหมือนกับตู้เสื้อผ้าเท่านั้นเอง ทำมาจากเปลือกไม้ไผ่
- ที่ใส่หลังม้า บรรจุของได้ประมาณ 100 กิโลกรัม (ถ้าม้าแข็งแรง) วัสดุทำมาจากไม้ไผ่
- กลอง (ไว้ใช้ในงานศพเท่านั้น) วัสดุตัวฐานทำมาจากไม้ขนาดใหญ่ กลองทำมาจากหนังวัวตากแห้งที่ได้จากงานศพของที่แล้วในการฆ่าวัว
- หิ้งบูชา ไว้ใช้ในกรณีคนในบ้านเจ็บป่วยล้มป่วยขึ้นมาทางครอบครัวจะเชิญพ่อหมอ แม่หมอมาทำพิธีรักษา
- หินม่ข้าวโพด ใช้ในการม่ข้าวโพดหรือบดข้าวโพดให้สัตว์เลี้ยงในบ้าน อาทิ ไก่ หมู เป็ด เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาวมั่ง ถ้าเห็นที่บดข้าวโพดที่ไหนแสดงว่าที่นั่นต้องมีชาวมั่งอาศัยอยู่ ที่บดข้าวโพดจะมีหมู่บ้านละ 1 โม่ วัสดุทำมาจากก้อนหินขนาดใหญ่ ตัวฐานนำมาจากไม้ขนาดใหญ่
- ครกตำข้าว ใช้ในการตำข้าวเปลือก ของแต่ละชนเผ่าจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป
- เครื่องรีดผ้า เป็นลักษณะเป็นแท่นไม้ขนาดใหญ่ ใช้ในการรีดผ้าพวกผ้าใยกล้วยชงประ โยชน์คือรีดเพื่อให้ผ้ากล้วยมีความอ่อนนุ่ม
- ที่ปั่นฝ้าย ปั่นฝ้ายให้เกิดใยกล้วยซึ่งเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อที่จะนำไปทอเป็นใยกล้วย
- ชุดมั่งโบราณ เป็นชุดมั่งโบราณดั้งเดิมของชาวมั่งและเป็นผ้าใยกล้วยแท้ 100% คนมั่งเมื่อก่อนจะสวมชุดมั่งเหล่านี้กันทุกคน
- ชุดมั่งยุคกลาง เป็นชุดมั่งที่ต่อจากชุดมั่งโบราณ ลวดลายจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของแต่ละยุคของมั่งจะเป็นสีโทนแดงจนถึงปัจจุบันนี้
- เตาไฟมืออยู่ 2 แบบ คือเตาไฟเล็กใช้สำหรับพิธีกรรมเท่านั้นและเตาไฟใหญ่ใช้สำหรับตั้งไฟทำอาหาร
- ล้อเลื่อนไม้ ทำมาจากไม้ทั้งหมด ใช้ในการแข่งขันต่อนงานปีใหม่มั่ง

#### 4.1.3 พัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้อธิบายผ่าน 3 ประเด็น คือ สถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแต่ละยุค รูปแบบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ จากการเป็นชุมชนท่องเที่ยว ในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงสถานการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยจะอธิบายผ่าน ตารางสรุปสถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแบ่งเป็น 4 ยุค ดังนี้

### 4.1.3.1 สถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแต่ละยุค

ตาราง 5 สรุปสถานการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นต่อการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุย

ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึงจุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วงขาลงจนถึงครั้งที่
<p>-ยังใช้รูปแบบเกษตรเพื่อยังชีพอยู่</p> <p>-มีผู้นำธรรมชาติ (พ่อเลาปี๊ะ)</p> <p>-พ.ศ.2505 ในหลวงเข้ามาเยี่ยมราษฎร</p> <p>-มีร้านค้าชาวเขา</p> <p>-หยุดการค้าฝิ่น เริ่มมีการปลูกพืชทดแทน</p> <p>-ป่าไม้เข้ามาปลูกต้นไม้/ยูคา</p> <p>-ปัญหาในยุคนี้</p> <p>เรื่องกลุ่มนายทุนที่มีอิทธิพลนำสัมเจียวหวานไปปลูกตามไร่ฝิ่น (เป็นวิธีการจับจองพื้นที่) เพราะชาวบ้านจะปลูกพืชหมุนเวียน วิธีแก้ไขของชาวบ้านคือไปหมุนต้นไม้สัมเจียวหวานให้รากขาด</p>	<p>-มีถนนเข้า</p> <p>-มีร้านค้าของชุมชน</p> <p>-รถแดงเริ่มเข้ามาโดยตรง</p> <p>กฎหมายที่ทำให้รถแดงจะขึ้นดอยสุเทพ-ปุย ต้องมาสิ้นสุดที่นี่(ดอยปุย)</p> <p>-รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นแบบตามอรรถาศัย ผู้ที่สนใจในวิถีชีวิต ธรรมชาติของหมู่บ้าน</p> <p>-ได้รายได้จากสร้อย,แหวน (ลำขาย) สินค้ายังมีไม่มาก</p> <p>-ปลายยุคที่ 2 สินค้าเริ่มหลากหลายมากขึ้นมีร้านค้ามากขึ้น เกือบ 80% ของปัจจุบัน</p> <p>-ยังไม่มีระบบการจัดการทั้งรูปแบบการตั้งร้านค้าการท่องเที่ยว ฯลฯ</p> <p>-วิถีชีวิต ยังเป็นระบบเครือญาติอยู่</p>	<p>เริ่มมีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน พิพิธภัณฑสถานชาวเขา พ.ศ.2527/สวนน้ำตก พ.ศ. 2530</p> <p>-มีการบริหารจัดการ</p> <p>-มีกลุ่มคณะกรรมการ</p> <p>-ผลกำไรจัดสรรปันส่วนแต่ยังไม่ได้เป็นมาตรฐาน</p> <p>-จัดการภายในกลุ่มและคืนกำไรบางส่วนให้กับชุมชน</p> <p>-สินค้าเกษตร (ลิ้นจี่) ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว สินค้าพวกเครื่องเงิน เสื้อผ้าเด็กชาวเขาดูแลกัน ได้รับความนิยมนมาก</p> <p>-ประโยชน์ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น</p> <p>ชาวบ้านกล้าลงทุนขึ้นรายได้สูงสุดร้านขายงาช้างวันละ 100,000-200,000 บาทต่อวัน</p> <p>(บทสัมภาษณ์โดยพ่ออึ้งยศ หวังวนวัฒน์, 2553)</p>	<p>-รูปแบบสินค้าเปลี่ยน</p> <p>-เสื้อผ้าเป็นแฟชั่นมากขึ้นตามยุคสมัย</p> <p>-ยกระดับสินค้ารูปแบบการจัดนำเสนอสินค้าให้ดูดีขึ้น (มีการทำร้านใหม่)</p> <p>-เริ่มนำสินค้าจากที่อื่นเข้ามาเพิ่มขึ้น</p> <p>-มีพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาบางส่วน</p> <p>-ชาวบ้านไปค้าขายภายนอกมากขึ้น(วิ่งตามงานต่างๆ เนื่องจากค้าขายด้านบนไม่ดี)</p> <p>-ค่าบัตรผ่านประตูยังเก็บเท่าเดิมอยู่</p> <p>-ค้าขายพลอยช่วงฤดูการท่องเที่ยววันที่มากที่สุด 10,000-20,000 บาท/วัน (ลดลงจากยุคที่3 สิบบเท่า)</p> <p>(บทสัมภาษณ์โดยพี่พีระ หวังวนวัฒน์, 2553)</p>



ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึงจุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วงขาลงจนถึงครั้งที่
-ปัญหาต้นสนไฟติดง่ายพื้นดินแห้ง น้ำแห้ง	- ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากการท่องเที่ยว พบว่าการค้าขายสามารถเลี้ยงครอบครัวได้(ครอบครัวใหญ่จะได้เปรียบเพราะสามารถแบ่งคนไปค้าขายและทำการเกษตรไปด้วย) - ป่าไม้เข้ามา-เริ่มมีกฎหมายควบคุมพื้นที่เฉพาะคนในพื้นที่ที่มีเพียงพอ - เริ่มมีคนอพยพเข้ามาช่วงแรกไม่มีปัญหาเพราะพื้นที่มีเพียงพอ - ภายหลังกฎหมายควบคุมเต็มที่ห้ามคนนอกเข้า ให้แต่ระบบเครือญาติ เท่านั้น	<b>ปัญหาในยุคนี้</b> -เริ่มมีการแย่งชิงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอก (พ.ศ. 2534-2536) -เกิดการแตกแยกทางความคิด -เริ่มเกิดการแข่งขันกันมากขึ้น	-เห็นว่ารายได้จากการเกษตรดีจึงกลับมาทำเกษตรกันมากขึ้นอีกครั้ง <b>ปัญหาในยุคนี้</b> - ยังเป็นปัญหาแย่งชิงทรัพยากรอยู่ (ภายในและภายนอก) -สถานที่ที่เกี่ยวคู่แข่งมีเยอะขึ้นเกิดการเปรียบเทียบมากขึ้น -ชุมชนขาดการอนุรักษ์วัฒนธรรม -ไม่มีการจัดการที่ดีพอ -กฎระเบียบบังคับใช้ในหมู่บ้านเป็นกฎระเบียบเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงจึงไม่ค่อยได้ผล

### ยุคที่ 1 พ.ศ.2505-2514 (การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา)

ยุคนั้นยังใช้รูปแบบเกษตรเพื่อยังชีพอยู่ มีผู้นำแบบทางธรรมชาติ (ยังไม่มีตำแหน่งทางราชการ) เป็นยุคที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรชาวม้งบ้านดอยปุย จึงถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เพราะชาวบ้านได้หยุดการค้าฝิ่น เริ่มมีการปลูกพืชทดแทน มีร้านค้าชาวเขา มีการเข้ามาของหลายหน่วยงาน เช่น กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน กรมประชาสงเคราะห์ โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา เป็นต้น และกรมป่าไม้เริ่มเข้ามาฟื้นฟูป่า โดยการเข้ามาปลูกต้นสนและยูคาลิปตัส ส่วนระบบการจัดการต่างๆ ก็จะขึ้นอยู่กับตัวผู้นำและการเข้ามาหนุนเสริมของหน่วยงานราชการ

## ยุคที่ 2 พ.ศ.2515-2523 (ยุคเริ่มพัฒนาการท่องเที่ยว)

ยุคนี้จะเริ่มมีถนนเข้ามา เริ่มมีรถแดงเข้ามาโดยตรง เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น จะเป็นการท่องเที่ยวแบบเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและเยี่ยมชมธรรมชาติของหมู่บ้าน เริ่มมีรายได้จากการค้าขายของชาวบ้าน แต่สินค้ายังไม่มีหลากหลาย ในช่วงปลายยุคสินค้าเริ่มมีความหลากหลาย วิถีชีวิตยังเป็นระบบเครือญาติอยู่ในยุคนั้นชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากขึ้น เริ่มพบว่า การค้าขายสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ (ในส่วนี้ครอบครัวใหญ่จะมีความได้เปรียบ เพราะสามารถแบ่งคนไปค้าขายและทำการเกษตรควบคู่ไปด้วย)

รูปแบบการจัดการนั้น จะเป็นของป่าไม้ที่เริ่มมีกฎหมายควบคุมพื้นที่เฉพาะคนในหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการอพยพย้ายถิ่นจากข้างนอกเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ยังไม่พบว่ามีระบบการจัดการทั้งรูปแบบการตั้งร้านค้า การท่องเที่ยว ทรัพยากร ฯลฯ

## ยุคที่ 3 พ.ศ.2524-2535 (ยุคพัฒนาแบบก้าวกระโดดของการท่องเที่ยว)

เป็นยุคที่เริ่มมีสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์ชาวเขา (พ.ศ.2527) และสวนน้ำตก (พ.ศ.2530) เป็นยุคที่เฟื่องฟูที่สุดของการท่องเที่ยว สินค้าเกษตร (ลิ้นจี่) ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว สินค้าพวกเครื่องเงิน เสื้อผ้า ได้รับความนิยมนมาก ทำให้ชาวบ้านกล้าลงทุนในเรื่องการค้าขายมากขึ้น ตรงกันข้ามภาคการเกษตรก็จะลดลง แต่ก็เริ่มมีปัญหาในการแย่งชิงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกเกิดการแตกแยกทางความคิดและเริ่มเกิดการแข่งขันกันมากขึ้น

รูปแบบการจัดการในยุคนั้น จะนำไปแบบรูปกลุ่มองค์กรธุรกิจของชุมชนกลุ่มต่างๆ มีการบริหารจัดการภายในกลุ่มจะมีคณะกรรมการ ผลกำไรที่ได้จะมีการจัดสรรปันส่วนกันเอง (ยังไม่เป็นมาตรฐาน) ภายหลังจากจะมีการคืนกำไรบางส่วนให้กับชุมชน ในส่วนของกลุ่มที่มีสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งในส่วนนี้นับว่าเป็นผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก เพราะถือว่า ชาวบ้านหันไปสนใจอาชีพการค้าขายมากขึ้น ทำให้ป่ามีเวลาฟื้นฟูตัวเอง แต่ผลเสียจะไปตกอยู่กับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัดจากการแตกแยกทางความคิดและแย่งชิงทรัพยากร เป็นต้น

## ยุคที่ 4 พ.ศ.2536-ปัจจุบัน (ยุคปรับตัวตามช่วงขาลงของการท่องเที่ยว)

ในยุคนี้ต้องมีการพัฒนารูปแบบสินค้าให้มีความเป็นสมัยใหม่ มีการยกระดับรูปแบบการจัดนำเสนอสินค้าให้ดูดีขึ้น (มีการทำร้านใหม่) เริ่มมีการนำสินค้าจากที่อื่นเข้ามาเพิ่ม ชาวบ้านเริ่มมีการวิ่งไปค้าขายภายนอกมากขึ้น เนื่องจากค้าขายด้านบนหมู่บ้านไม่ดี นำไปสู่การอพยพคนออกนอกพื้นที่ (เป็นแบบชั่วคราว) แล้วเริ่มกลับมาทำการเกษตรกันมากขึ้น เพราะรายได้จากการเกษตรเริ่มดี และพบว่าชุมชนขาดการอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้นในยุคนั้น

ในยุคนี้รูปแบบการจัดการ ยังเป็นแบบรูปกลุ่มองค์กรธุรกิจของชุมชนเหมือนเดิมแต่จะมีการเพิ่มเทคนิคในการหาลูกค้ามากขึ้นเช่น พัฒนาให้มีมัลติเทคนั้้น้อย มีการขอการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

เช่น โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย เป็นต้น และยังมีการพยายามพัฒนายกระดับให้เป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

#### 4.1.3.2 รูปแบบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

โดยหากจะขยายความถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก็จะหมายถึง รูปแบบของการท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งจะครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบการพัฒนาในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดการก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเหล่านี้ดังนี้

##### 1. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กลุ่มนี้จัดตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2527 ย้อนกลับไป ปี พ.ศ. 2523 โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย/สหประชาชาติ ได้ส่งนายวัลลภ กาญจน ไพลิน เจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ไปปฏิบัติงาน ส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นที่บ้านคอยปุย นายวัลลภ จึงได้ซื้อที่จากนายซ้าง แซ่หว่าง ในราคา 2,500 บาท เพื่อใช้เป็นที่พักเจ้าหน้าที่และเป็นแปลงสาธิตทางการเกษตร

ในปีเดียวกันนี้ (พ.ศ.2523) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แนะนำให้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งติดกับที่ทำการไทย/สหประชาชาติ จัดสร้างบ้านตัวอย่างที่คงเอกลักษณ์เดิมทุกอย่างเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่อาคารสถานที่เหล่านี้ขาดผู้ดูแล และบำรุงรักษาจึงเนาเปื่อยผุพังจนหมดสิ้น

ในปี พ.ศ. 2527 นายลีศึก ฤทธิเนติกุล หัวหน้าหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา บ้านช่างเคี่ยน และนายอึ้งยศ หวังวนวัฒน์ (ผู้ใหญ่บ้านคอยปุย) ได้รับ คำแนะนำจากนายสมเกียรติ ศรีลัมภ์ ปลัดอำเภอหางดง (ในขณะนั้น) และนายเข้ม มฤคพิทักษ์ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ทำการปรับปรุงสถานที่ว่างเปล่าให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ภายในหมู่บ้าน ได้ถูกสร้างเป็นห้องแถวตามสองข้างทางเป็นการบดบังสิ่งก่อสร้างอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวม้งจนหมดสิ้นหากไม่มีการจัดพื้นที่ที่ว่างเปล่าดังกล่าวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในที่สุดอาจจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปชมหมู่บ้านคอยปุย

คณะผู้ริเริ่มอันประกอบด้วย นายลีศึก ฤทธิเนติกุล นายอึ้งยศ หวังวนวัฒน์ นายสมเกียรติ ศรีลัมภ์ และนายเข้ม มฤคพิทักษ์ จึงได้รับระดมทุนคนละ 2,500 บาทเพื่อฟื้นฟูอาคารสถานที่ขึ้นมาใหม่ใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑน์หมู่บ้านชาวเขา” ตั้งแต่เริ่มเปิดพิพิธภัณฑน์ในเดือนตุลาคม 2527 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลั่งไหลเข้าไปชมอย่างไม่ขาดสาย ทำให้กลุ่มตระกูลว่างบนซึ่งเคยมีรายได้จากการเกษตรเพียงทางเดียวกลับมามีรายได้จากการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง และหันมาทำการค้าขายอย่างจริงจัง

รายได้จากการบริหารจัดการเข้าชมพิพิธภัณฑน์ชาวเขา ได้ถูกนำมาปรับปรุงอาคารสถานที่ ชื่อของเก่า และจัดทำระบบข้อมูลภายในพิพิธภัณฑน์จนกระทั่งอยู่ในระดับที่อยู่ตัวระดับหนึ่ง คือมีนักท่องเที่ยวเข้าชมสม่ำเสมอตลอดปีโดยเฉลี่ยวันละประมาณ 600 คน

ปี พ.ศ. 2541 คณะผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑน์ได้มอบให้ทุกครอบครัวของกลุ่มตระกูลว่างบนมาร่วมเป็นเจ้าของและร่วมกันบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ โดยการบำรุงรักษาพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันเป็นจุดลงของนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์แล้วจึงเดินลงไปตามร้านค้าในหมู่บ้านและซื้อสินค้า จึงถือได้ว่าพิพิธภัณฑ์ชาวเขาได้สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ปัจจุบันปี พ.ศ. 2553 มีนักท่องเที่ยวเข้าชมเฉลี่ยวันละประมาณ 400 คน ลดลงจากสิบกว่าปีที่แล้ว ประมาณ 200 คน โดยดูจากรายได้บัตรเข้าชมพิพิธภัณฑ์ (บทสัมภาษณ์โดย นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ หัวหน้ากลุ่มพิพิธภัณฑ์ชาวเขา)

## 2. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เมื่อปรากฏว่ากลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ชาวเขาประสบความสำเร็จมีนักท่องเที่ยวเข้าชมสม่ำเสมอทุกวัน และมีจำนวนมากในช่วงปีใหม่ สงกรานต์และตรุษจีน นายหวังตัว แซ่ลี จึงชักชวน นายจงเถ แซ่ว่าง และยายชงหยี่ แซ่ย่าง เจ้าของสวนลิ้นจี่ติดกับหมู่บ้านทางทิศเหนือซึ่งมีทำเลดี มาร่วมกัน จัดทำสวนดอกไม้และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง สวนลิ้นจี่ดังกล่าวมีข้อดีคือมีน้ำตกติดทางทิศตะวันออก และมีอ่างน้ำซีเมนต์อยู่ใจกลางสวน

ในการเปลี่ยนแปลงสวนลิ้นจี่ให้เป็นสวนดอกไม้และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมดำเนินการ 6 คน คือนายหวังตัว แซ่ลี นายชงหยี่ แซ่ย่าง นายจงเถ แซ่ว่าง นายเสื่อ แซ่ลี นายปายี แซ่ว่าง และนายจงเสง แซ่ย่าง ให้ชื่อว่า “สวนน้ำตก” เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมปี พ.ศ. 2529

ในปัจจุบันเริ่มจะมีการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเริ่มจากจุดสวนน้ำตก ทางเข้าป่าจะมีต้นไม้สำคัญ อยู่ริมทาง เช่นต้นไทร และสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ พยายามค้นหาจุดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่นสุสานปู่เฒ่า (เป็นผู้นำก่อตั้งแต่ดอยป่าคา) พร้อมกับการปรับปรุงเส้นทาง โดยดำเนินการร่วมกับกลุ่มเยาวชนที่ได้ทำโครงการ “รักป่าลดโลกร้อน” ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ในส่วนของ Community Based Tourism (CBT.I) ในการทำโครงการ ซึ่งยังอยู่ในช่วงของการพัฒนารูปแบบกิจกรรม ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ สวนน้ำตกถึง คอยผาคลองที่ติดเขต อ.แม่ริม ในโซนของบ้านแม่สาใหม่

จากกิจกรรมที่ทำให้ในระยะที่ กิจกรรมเดินสำรวจป่ากำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ได้จุดสำคัญของเส้นทางเดินป่ามาดังนี้

### ข้อมูลเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคอยปุย

#### จุดที่หนึ่ง จุดแนะนำเส้นทางและกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1. ระยะทางจากจุดแนะนำ และกลับมาถึงจุดเดิมเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร
2. ข้อปฏิบัติตัวเมื่อยังอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

3. การเตรียมความพร้อมในสัมภาระ อุปกรณ์ เครื่องมือชุดเครื่องแต่งกาย ยารักษาโรค ผู้ที่มีโรคประจำตัวและอาหารน้ำดื่ม
4. ภาชนะบรรจุสิ่งของต่างๆ ที่ไม่สามารถนำกลับมาได้ ต้องเป็นวัสดุที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่กลับเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม
5. ให้ใช้วัสดุสถานที่ทางคณะกรรมการจัดให้

#### จุดที่สอง จุดทางแยกในการเข้าชมธรรมชาติ และกิจกรรมของกลุ่ม

- ทางขวามือเป็นเส้นทางการเข้าชมธรรมชาติตามรอย พระบาท
- ทางซ้ายมือเป็นทางออก

#### จุดที่สาม จุดชมวิว จากที่ต่ำลงที่สูง หรือกึ่งแมวปลิว

กึ่งแมวปลิวนี้สามารถมองเห็นคอยหัวหมู คอยหัวหมูซึ่งเป็นยอดคอยที่เป็นแลกหนึ่งของยอดคอยปุย ซึ่งเป็นหนึ่งที่พระราชชนิจะเสด็จมาเสวยน้ำชา กาแฟ เพื่อชมทัศนียภาพธรรมชาติอย่างกว้างไกล เมื่อพระองค์เสด็จมาแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์

#### จุดที่สี่ จุดชมวิวดอยผากลอง

ผากลอง เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้นานานามพื้นที่ยอดคอยแห่งนี้สืบต่อกันมา ยอดคอยผากลองมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,479 สามารถชมทัศนียภาพได้กว้างไกล สามารถมองเห็นเขตพื้นที่ 3 อำเภอ คือ ทางทิศตะวันออกมองเห็นอำเภอเมือง ทิศตะวันตกมองเห็นอำเภอหางดง ทิศเหนือมองเห็นอำเภอแมริม เนื่องจากเป็นจุดที่มีความสูงเหมาะแก่ชมพระอาทิตย์อัสดงในยามเย็นด้วย

ยอดคอยผากลองซึ่งมีหินก้อนหนึ่งเกิดจากปฏิกิริยาทางธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายกลองตามความเชื่อก็ไม่ได้จำแนกชัดเจนว่าความเป็นมาเป็นอย่างไร แต่ละชาติพันธุ์จะมีความเชื่อไปตามสัญลักษณ์ของวัตถุชิ้นนี้ว่ามีความคล้ายคลึงกับรูปสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมของตนเอง ในลักษณะใดในวัฒนธรรมของตนเอง และจะเอาความเหมือนในส่วนนั้นๆ มาเล่าเป็นนิทานหรือตำนานเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์และวัฒนธรรมนั้นๆ ไป

ยอดคอยผากลองเป็นเทือกเขาเชื่อมต่อกับคอยปุยและยังเป็นเทือกเขาที่มีความยาวไปถึงประเทศพม่าใช้เวลาเดินเท้าตามสันเขาลูกนี้ต้องใช้เวลาถึงสามเดือน โดยจะไม่มีลำน้ำมาข้ามเทือกเขาลูกนี้แม้แต่ลำธารเดียว หัวเทือกเขาลูกนี้มาสิ้นสุดวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นเทือกเขาและเป็นเส้นทางเดินเท้าของกลุ่มควรวานค้าฝิ่นใช้เป็นเส้นทางลำเลียงฝิ่นจากพม่าสู่ไทยทางเหนือหรือพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในอดีต

### จุดที่ห้า จุดชมวิธีการเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่าของชุมชน

จุดเฝ้าระวังไฟป่าและป้องกันไฟป่า เป็นจุดที่มีการเปรียบเทียบสำหรับพื้นที่ที่มีการป้องกัน มีการจัดการป่ากับพื้นที่ที่มีการปล่อยให้ตามวิถีธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าความแตกต่าง ความสมบูรณ์และการถูกทำลายจากไฟป่า เพื่อพัฒนาจิตสำนึกให้คนหันมาให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และรักษาผืนป่า

### จุดที่หก จุดชมน้ำตกผาลิง

ซึ่งเป็นน้ำตกธรรมชาติมีชั้นน้ำตกอยู่ 3 ชั้น ชั้นสุดท้ายมีความสูงประมาณ 30 เมตร มีความสวยงาม ล้อมรอบด้วยป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และทิวทัศน์อันสวยงามที่เกิดปฏิกิริยาธรรมชาติ ผาลิงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านขนานนามต่อกันมา เพราะเป็นหน้าผาที่มีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นประจำ เมื่อผู้คนเข้าไปในพื้นที่นี้จะมีโอกาสเห็นฝูงลิงอยู่ตลอดเวลาจึงตั้งชื่อว่า ผาลิง เป็นคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีต

### จุดที่ 7 จุดชมอุปกรณ์เครื่องมือกันดักสัตว์โดยวัสดุจากธรรมชาติล้วนๆ

อุปกรณ์เครื่องมือกันดักสัตว์ ซึ่งเป็นการยังชีพหรือการค้ารังชีพในป่าของคนโบราณ ซึ่งจะบ่งบอกถึงการใช้ชีวิตอยู่ในป่าเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายต้องเรียนรู้อุปกรณ์เครื่องกับดักสัตว์เหล่านั้น เพราะเป็นอุปกรณ์เครื่องมือป้องกันสัตว์ป่าที่จะเข้ามาทำลายพืชผลและเพื่อจับดักสัตว์เพื่อทำอาหารและอื่นๆอีกมากมาย และยังบ่งบอกถึงการดำรงคนเมื่อพลัดหลงอยู่ในป่าต้องช่วยเหลือตนเองให้อยู่รอดในเวลานานๆได้

จุดนี้ผู้วิจัยพบว่า การจะจัดการให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางที่ค้นพบเป็นสิ่งที่สร้างความลำบากใจมากพอสมควรสำหรับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการพัฒนาในพื้นที่ ของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เพื่อการท่องเที่ยวเนื่องจากเรื่องของชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานและกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่มีข้อเสนอแนะหรือเกณฑ์ในการปฏิบัติเป็นการแน่นอนตายตัวว่าจะทำอย่างไร การตัดสินใจดำเนินการในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดๆก็ตามที่มีลักษณะ เป็นคาบสองคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่สามารถให้ทั้งคุณประโยชน์และโทษได้มิใช่สิ่งที่พึงกระทำโดยฉับพลันทันใดและเด็ดขาด หากจำเป็นต้องอาศัยเวลาและความละเอียดรอบคอบในการตัดสินใจ เพราะการจัดการท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้นมักจะประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ จนทำให้นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าการท่องเที่ยวไม่สามารถประสานกับการอนุรักษ์ได้ อีด้านหนึ่งก็มีบางท่านเสนอว่าการท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปพร้อมกับการอนุรักษ์ได้ รวมทั้งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ไปพร้อมกันเพียงแต่มีการจัดการและสำนึกที่ดีเท่านั้น โดยในจุดนี้มักจะใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดการ

ซึ่งอาจจะสรุปลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มมุมมองในการจัดการของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542) สรุปไว้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา

5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆด้านทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว หรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำและซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ ที่ได้กล่าวมาแล้วนำไปสู่มาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบการจัดการที่ดีใน 4 ด้านคือ

- ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว
  - ด้านการจัดการรายการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
  - ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว
  - ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสามารถรองรับของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนและการจัดการ
  3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับสู่แหล่งท่องเที่ยว
  4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
  5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบสร้างคุณภาพโดยจัดอบรมด้านความรู้และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
  6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบรักษาความปลอดภัยทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง
  7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบให้บริการที่มีคุณภาพโดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษและใช้อย่างคุ้มค่า
  8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

### 3. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มีจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2548 เมื่อ “มูลนิธิโครงการหลวง” ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว โดยสาเหตุที่ชุมชนบ้านม้งดอยปุยได้รับความเดือดร้อนอย่างมากจากราคาผลผลิตลื่นจืดตกต่ำ ดังนั้นประธานประชาคมหมู่บ้านนำโดย นายอภัยศ หวังวนวัฒน์ จึงได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์สนับสนุนโครงการพัฒนาหมู่บ้านไปยัง มูลนิธิ โครงการหลวงเพื่อขอให้จัดตั้งศูนย์สาธิตและพัฒนาส่งเสริมการเกษตรของโครงการหลวงขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย” โดยกิจกรรมที่ผ่านมารเริ่มจากการส่งเสริมการปลูกพืชปลอดภัยได้มาตรฐาน จีเอพี และเริ่มนำผลผลิตมาจำหน่ายภายในหมู่บ้านดอยปุย จากนั้นได้จัดงาน “ถนนคนเดินม้งดอยปุย” ทุกวันพุธ เพื่อจำหน่าย ผลผลิตทางการเกษตรตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2552 ทำให้พืชผักปลอดสารพิษของบ้านม้งดอยปุย เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นและริเริ่มฟื้นการท่องเที่ยวเริ่มจากการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยจัดให้มีการทำความสะอาดหน้าบ้านของแต่ละคนให้มีความสะอาดตา น่านมอง และปรับปรุงห้องน้ำที่มีความสกปรกให้สะอาด



มากขึ้น มีความพยายามทำแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น แปลงเกษตร โครงการหลวง โดยจะมีการขายผลผลิตทางการเกษตรทั้งพืชผักสวนครัวพืชผักเมืองหนาว และผลไม้ เช่น ลูกพลับ ลิ้นจี่ เป็นต้น

ปัจจุบันกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มการท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในช่วงพัฒนารูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่อย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือจากภาคสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านคอยปุย กับหน่วยงาน โครงการหลวง

จากพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำให้เกิดกลุ่มต่างๆมากมายโดยการดำเนินการพัฒนาหลักๆจะเป็น ไปแบบแนวทางของ 3 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งมีการดำเนินงานโดยกลุ่มคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง และกลุ่มที่จะขาดไม่ได้อีกหนึ่งกลุ่มก็คือ กลุ่มการค้าขายและกลุ่มที่มาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ไกด์ ถ่ายรูป ฯลฯ ซึ่งพบว่า ได้รับผลพวงจากการพัฒนาตามแนวทางพัฒนาการการท่องเที่ยวแบบ 3 กลุ่มที่กล่าวแล้ว กล่าวคือการเกิดขึ้นของ 3 กลุ่มการท่องเที่ยวหลักจะส่งผลดีต่อกันต่างๆของบ้านม้งคอยปุยที่ดำเนินกิจกรรมที่ต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยกันนั่นเอง

#### 4.1.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆจากการเป็นชุมชนท่องเที่ยว

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน จากการที่บ้านม้งคอยปุยได้พัฒนาชุมชนเป็นชุมชนการท่องเที่ยว ซึ่งจะประกอบไปด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

## ตาราง 5 ด้านสิ่งแวดล้อม

ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้น จนถึงจุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ ช่วงขาลงจนถึงคงที่
<ul style="list-style-type: none"> <li>-เริ่มมองเห็นคุณค่า</li> <li>ทรัพยากร</li> <li>-เกิดปัญหาขยะ ตอนนั้น</li> <li>ยังไม่มีการจัดการ</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-เริ่มมีมาตรการดูแล</li> <li>สิ่งแวดล้อม(กฎระเบียบ</li> <li>ชุมชน)</li> <li>-จัดกิจกรรมการอนุรักษ์</li> <li>-มีการจัดการที่ไม่ดีใน</li> <li>การทิ้งขยะ โดยทิ้งขยะ</li> <li>เป็นจุดในพื้นที่ทั้งหน้า</li> <li>หมู่บ้านและหลังหมู่บ้าน</li> <li>-ป่าเริ่มฟื้นคืนสภาพก็เริ่ม</li> <li>มีการล่าสัตว์ใช้เครื่องมือ</li> <li>ที่ทันสมัยมากขึ้น</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</li> <li>เริ่มเข้ามา เช่น โครงการ</li> <li>หลวง</li> <li>-ปัญหาขยะหน่วยงาน</li> <li>เทศบาลเข้ามาช่วยการ</li> <li>แก้ไข</li> <li>-เริ่มมีการอนุรักษ์สัตว์ป่า</li> <li>(มอบอาวุธ)</li> <li>-ยังมีการลักลอบล่าสัตว์</li> <li>อยู่ในรูปแบบของการไป</li> <li>กันเป็นกลุ่ม</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-มีภาคีเครือข่ายทั้งตัว</li> <li>ชุมชน และหน่วยงานที่</li> <li>เกี่ยวข้อง</li> <li>-ปัญหาเรื่อง ไม่มีที่พัก</li> <li>ขยะและไม่มีที่กำจัดขยะ</li> <li>ใกล้ชุมชน</li> <li>-ล่าสัตว์มีรูปแบบการ</li> <li>ลักลอบไป 1-2 คน ไม่มี</li> <li>การเปิดเผย</li> <li>-เกิดชุมชนแออัด</li> <li>เนื่องจากการแยกจาก</li> <li>ครอบครัวใหญ่มาเป็น</li> <li>ครอบครัวเล็กมีการเพิ่ม</li> <li>บ้านเรือนมากขึ้น</li> <li>ประชากรก็มากขึ้น</li> <li>ส่งผลไปถึงเวลามีคน</li> <li>ตายเริ่มจะหาที่ฝังยาก</li> </ul>

จากตารางด้านสิ่งแวดล้อม อธิบายได้ว่า การท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ชุมชนเริ่มมองเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าหลายครั้งมีมาตรการในการดูแลป่า สิ่งแวดล้อมในและนอกชุมชน เชื่อมโยงจนถึงปัจจุบันก็มีภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งใน และนอกชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่การที่ท่องเที่ยวเข้ามาก็ได้ทำให้เกิดปัญหาขยะอย่างต่อเนื่องจน ปลายยุคที่ 3 จึงเริ่มมีเทศบาลจัดเก็บแต่ก็ไม่ใช้การจัดการที่ดีนักและเมื่อสภาพป่าเริ่มฟื้นคืนก็จะมี การลักลอบ ล่าสัตว์มากขึ้นตามมา รวมถึงปัจจุบันเริ่มจะไม่มีที่ฝังศพของคนเสียชีวิตในชุมชนแล้ว เนื่องจากประชากร มากขึ้นแต่พื้นที่ของชุมชนมีเท่าเดิม

ตาราง 7 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึง จุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วง ขาลงจนถึงคงที่
<p>●————— เป็นครอบครัวใหญ่ —————●</p> <p>- ระบบการบริหารเงินเป็นแบบกงสี (บริหารเงินกันเป็นเครือญาติ ถูกจัดการโดย ผู้นำครอบครัว)</p> <p>วัฒนธรรมประเพณีจะเป็นไปตามอาชีพการเกษตร</p> <p>ตัวอย่าง - วันหยุดวันเดียว - วันปีใหม่การเรียกขวัญ</p> <p>- นับถือบรรพบุรุษ (ผี) - เปลี่ยนมานับถือพุทธ - มีความสัมพันธ์กับการทำ บัตรประชาชนจึงเปลี่ยน มานับถือศาสนาพุทธ เพราะมีลักษณะคล้ายคลึง กับการนับถือบรรพบุรุษ (ผี) - ทำบัตรประชาชนรุ่นแรก พ.ศ. 2509</p>		<p>-เริ่มเปลี่ยนเป็นครอบครัว ย่อย</p> <p>-เพิ่มพื้นที่การตั้งบ้านเรือน</p> <p>-ประชากรเพิ่มขึ้น</p> <p>-มีการแบ่งที่ทำมาหากินใน ครอบครัว</p> <p>-แต่ก็ยังมีระบบเครือญาติ อยู่</p> <p>อาชีพการท่องเที่ยว(ค้าขาย)ไม่สัมพันธ์กับประเพณีวัฒนธรรม</p> <p>●—————</p> <p>-การแต่งกายเริ่มเปลี่ยน</p> <p>-สภาพที่อยู่อาศัยเริ่มเปลี่ยน</p> <p>-หลงลืม ประเพณีวัฒนธรรมเพราะไม่เข้ากับวิถีชีวิต</p> <p>ตัวอย่าง - วันหยุดวันเดียว - วันปีใหม่การเรียกขวัญ</p> <p>แต่กลับเป็นวันที่ทำการค้าขายดีที่สุดจึงหยุดไปทำ ตามประเพณีไม่ได้</p>	<p>-เปลี่ยนแปลงเป็นสังคม เมือง</p> <p>-ใช้ชีวิตส่วนตัว</p> <p>-ระบบการบริหารเป็น ครอบครัวย่อย</p>

จากตารางอธิบายได้ว่าเนื่องจากการวิเคราะห์สภาพ สังคม และวัฒนธรรมมีความเกี่ยวพันกันอย่างมากจึงนำมาอธิบายร่วมกัน คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2505-2523 คนในชุมชนจะมีสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชนจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีระบบการบริหารงานกับแบบกงสี คือ จะบริหารเงินโดยตัวผู้นำของครอบครัวนั้นๆทำให้การจัดการค่อนข้างง่ายครอบครัวได้อยู่ร่วมกัน การทำงานจะง่ายเพราะสามารถมีอำนาจเด็ดขาดในการสั่งการของตัวผู้นำส่วนวัฒนธรรมประเพณีก็จะปฏิบัติได้ครบถ้วนเนื่องจากรูปแบบวิถีชีวิตยังเป็นไป

ตามอาชีพเกษตรอยู่ ทุกคนในครอบครัวจะถือวันที่ต้องทำตามประเพณีเป็นวันหยุดพักผ่อน หรือรวมญาติพี่น้องทำให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ตัวอย่าง เช่น วันหยุดวันเสียดังกล่าว วันปีใหม่การเรียกขวัญ จะต้องหยุดงานทุกคน แล้วปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด เป็นต้น ส่วนใหญ่ในยุคนี้ไม่นับถือบรรพบุรุษ (ผี) แต่ที่ต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธเพราะว่าต้องไปทำบัตรประชาชน (ทำครั้งแรก พ.ศ. 2509) จึงต้องระบุนามศาสนาพุทธเพราะมีความคล้ายคลึงกับการนับถือบรรพบุรุษ (ผี)

พอมาถึงยุคที่ 3 การท่องเที่ยวอยู่ในช่วงเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ก็เริ่มมีการเปลี่ยนเป็นครอบครัวย่อย จึงมีการเพิ่มพื้นที่การตั้งบ้านเรือน ประชาชนเพิ่มขึ้นมีการแบ่งที่ทำมาหากินกันในครอบครัว กลายเป็นระบบครอบครัวเดียวกันมากขึ้น วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงพบว่า อาชีพการท่องเที่ยวต่างๆ ไม่สัมพันธ์กับประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกายเริ่มเปลี่ยนเพราะต้องไปติดต่อกันในเมืองมากขึ้น สภาพที่อยู่อาศัยก็เปลี่ยนไปตามความชอบและกำลังเงินของบุคคลนั้นๆ ไม่อาจปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมเดิมเพราะไม่เข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น วันหยุดวันเสียดังกล่าว วันปีใหม่การเรียกขวัญ เนื่องจากเป็นวันที่การท่องเที่ยวกลับคึกคักมากที่สุด มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากนั่นเอง

## ตาราง 8 ด้านเศรษฐกิจ

ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึงจุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วงขาลงจนถึงคงที่
<p>-มีรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก รายได้เป็นไปตามฤดูกาลการเก็บเกี่ยว</p>	<p>-ปลายยุคเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือ -มีเด็กเข้าโรงเรียนมากขึ้นทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองต้องเงินใช้จ่ายมากขึ้น</p> <p>-มีร้านค้าชุมชน 80% ของหมู่บ้าน</p> <p>-เริ่มมีหนี้สินกันมากขึ้นในการกู้เงินไปลงทุน</p> <p>-ซื้อรถ</p> <p>-เข้าร้านค้านอกชุมชน</p> <p>-ซื้อที่ดิน</p>	<p>-รายได้จากการค้าขายสูงอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับกลาง-สูง</p> <p>-เป็นไปตามฤดูกาลท่องเที่ยว</p> <p>-มีเงินเยอะขึ้นก็มีกำลังซื้อเพิ่มมากขึ้น</p> <p>เช่น รถ, เครื่องอำนวยความสะดวก, เครื่องปั่นไฟ ฯลฯ</p> <p>-รายได้ยังไม่หักต้นทุนสูงสุดวันละ 100,000-200,000บาท/วันเป็นร้านขายเงาะ (บทสัมภาษณ์ โดย นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์)</p>	<p>-รายได้ลดลงจากช่วงปลายยุคที่ 3 จะมีความสัมพันธ์ตามภาวะเศรษฐกิจการเมืองของประเทศ</p> <p>-เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนรวย/คนจนเด่นชัดขึ้น</p> <p>-รายได้ยังไม่หักต้นทุน 10,000-20,000 บาท/วันขายพลอย,เครื่องเงิน (บทสัมภาษณ์โดย นายพีระ หวังวนวัฒน์)</p> <p>-บางวันขายไม่ได้เลย</p>

จากตารางอธิบายได้ว่า ในยุคก่อนๆ การท่องเที่ยวเข้ามานั้นชุมชนมีรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก รายได้เป็นไปตามฤดูกาลการเก็บเกี่ยว พอการท่องเที่ยวเข้ามาประกอบกับช่วงนั้นชาวบ้านต้องใช้จ่ายเงินในการดำเนินชีวิตมากขึ้น เช่นส่งลูกเรียน เป็นต้น จึงเริ่มทำการค้าขายกับนักท่องเที่ยว ปลายยุคที่ 2 เริ่มมีร้านค้าขายของเกือบ 80% ของปัจจุบันการเงินในช่วงนั้นดีวันดีคืนเงินมีเงินใช้จ่ายซื้อของกันอย่างมากมาย จากคำบอกเล่าของ(บทสัมภาษณ์ นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์, อ่างแล้ว) บอกว่า “รายได้ยังไม่หักต้นทุนสูงสุดถึงวันละ 100,000-200,000 บาทเป็นร้านที่ขายเงาะ” แต่พอถึงช่วงปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน รายได้ของชุมชนเริ่มลดน้อยลงบางวันขายไม่ได้สักบาทและก็มี และจากคำบอกเล่าของ (บทสัมภาษณ์ นายพีระ หวังวนวัฒน์,

อ้างแล้ว) บอกว่า “ร้านขายของของผมเป็นร้านขายพลอย, เครื่องเงิน เคยขายได้สูงสุดวันละ 10,000-20,000 บาท” ซึ่งหากเทียบแล้วลดลงจากช่วงยุคที่ 3 ถึง 10 เท่าตัวเลย

### ตาราง 9 ด้านการเมือง

ยุคที่ 1 พ.ศ.(2505-2514) การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา	ยุคที่ 2 พ.ศ.(2515-2523) การท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา	ยุคที่ 3 พ.ศ.(2524-2535) การท่องเที่ยวขาขึ้นจนถึงจุดสูงสุด	ยุคที่ 4 (2536-ปัจจุบัน) การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่ช่วงขาลงจนถึงครั้งที่
<ul style="list-style-type: none"> <li>-ยุคนี้การเมืองภายนอกยังไม่เข้ามาไม่ถึง</li> <li>-อำนาจอยู่ที่פקพวกเครือญาติ</li> <li>-เป็นช่วงการปกครองแบบเผด็จการคือ “ใครพวกมากลากไป”</li> <li>-เชื่อฟังผู้นำมาก</li> <li>-ได้รับการส่งเสริมจากโครงการพระราชดำริ</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เปลี่ยนแปลงจากผู้นำทางธรรมชาติที่ผ่านความเห็นชอบจากชุมชนมาเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ (ผู้ใหญ่บ้าน)</li> <li>-มีการพัฒนา</li> <li>- ระบบการศึกษา</li> <li>- เริ่มรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น</li> <li>- ประปาเข้ามา</li> <li>-ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในการพัฒนา</li> <li>-มีองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) เข้ามาให้ความรู้</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-เป็นผู้นำทางการ</li> <li>-รับนโยบายจากทางรัฐบาลมาพัฒนา</li> <li>-มีการตั้งระเบียบของหมู่บ้านและกฎหมายที่บังคับใช้</li> <li>-มีป่าไม้ (อุทยาน) เข้ามา</li> <li>-เกิดการช่วงชิงทรัพยากรจากคนข้างบนกับคนข้างล่างประเด็น น้ำ สารเคมี</li> <li>-เกิดพิพธิภักซ์ชาวบ้าน</li> <li>-สวนน้ำตก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการเมือง (ตัวผู้นำ)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-มีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย</li> <li>-ปรับปรุงการจัดการให้เข้ากับยุคสมัย</li> <li>-มีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม/กระบวนการปรับใช้กับหมู่บ้าน</li> <li>-งบประมาณเริ่มเข้ามา/รัฐถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น</li> </ul>

จากตารางอธิบายได้ว่า ในยุคที่ 1 การเมืองภายนอกยังไม่ถึงอำนาจผูกขาดอยู่ที่פקพวกของเครือญาติ ถือเป็นช่วงการปกครองแบบเผด็จการ “ใครพวกมากลากไป” ในยุคนั้นจะมีความเชื่อฟังในตัวผู้นำมาก ยุคที่สองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำจากผู้นำทางธรรมชาติมาเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ (ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐ) หรือผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง การเมืองการปกครองจึงเริ่มมีการพัฒนาแบบรับการสนับสนุนจากภายนอกมากขึ้น มีการตั้งกฎระเบียบชุมชน เกิดพิพธิภักซ์ชาวบ้าน สวนน้ำตกเนื่องจากภาวะผู้นำร่วมกับ

หน่วยงานภายนอกช่วยจัดการในยุคนั้น และสืบเนื่องจนมาถึงปัจจุบันการปกครองมีหลายฝ่าย เนื่องจากมีผู้นำหลายฝ่าย หรือแม้แต่วาระบบการเลือกตั้งเองก็ทำให้เกิดปัญหาคนในชุมชนเริ่มมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดความแตกแยกทางความคิดนำไปสู่การพัฒนาที่ยากลำบากมากขึ้น

#### 4.2 วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน

จากบริบทของชุมชนบ้านมั่งคองปุยจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีขึ้นในช่วงแรก แต่ประเด็นเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนบางอย่างต้องเปลี่ยนไป คนในชุมชนเริ่มมีการแตกแยกทางความคิด แย่งชิงทรัพยากร แบ่งพวกใครพวกมัน และพอถึงจุดที่การท่องเที่ยวเริ่มชงเซา ทางชุมชนก็เริ่มที่จะกลับมาทำการเกษตร ลำสัตว์ ซึ่งจะต้องกลับมาส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนบ้านมั่งคองปุย เพื่อตีแผ่ถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนและนำเสนอความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน โดยมีรายละเอียดตามประเด็นต่อไปนี้

##### 4.2.1 วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มาจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน

ในส่วนนี้จะเป็นการมองในภาพรวมและสรุปถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชนจากข้อมูลที่รวบรวมร่วมกับชุมชนมาวิเคราะห์และสรุปเป็น ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งเชิงบวกและเชิงลบ แยกอธิบายตามกรอบการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

##### ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงบวก ด้านเศรษฐกิจ

1) จะเกิดการสร้างงานต่างๆ ในชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านมั่งคองปุยมีรายได้จากอาชีพที่มาจากการท่องเที่ยว เช่น ค้าขาย มักคุเทศน์ วิจารณ์รับเหมาแก่นักท่องเที่ยว ฯลฯ ผลพวงจากการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีรายได้ มีงานทำในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงไม่เกิดการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น

2) การเงินในหมู่บ้านคล่องตัว จะทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน เมื่อแต่ละครอบครัวมีเงินก็จะพัฒนาบ้านของตนเองให้น่าอยู่ หรือยกระดับฐานะตัวเองขึ้น

3) คุณภาพชีวิตดีขึ้น เนื่องจากการปรับปรุง คุณภาพสภาพบ้านของตนเองทำให้บ้านสะอาด เรื่องอาหารการกินมีเพียงพอ ส่งผลไปถึงทำให้มีจิตใจแจ่มใส สุขภาพแข็งแรงและลูกหลานได้มีการศึกษา จะเห็นได้จากชุมชนมีโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 มีร้านค้าอาหารมากมายและมีกลุ่มชมรมออกกำลังกายเป็นต้น

4) เกิดกองทุนหมู่บ้าน มีกองทุนหมู่บ้านเกิดขึ้นจะเห็นได้จากการคืนกำไรสู่ชุมชนเอง กลุ่มพิพิธภัณฑ์เขาวงกต กลุ่มสวนน้ำตกเป็นต้น ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน รวมไปถึงปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมการศึกษาและสร้างเยาวชนที่ดีของชุมชนเอง

#### **ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงลบ ด้านเศรษฐกิจ**

1) การแข่งขันสูง สินค้าราคาต่ำสังเกตได้จากการขายของที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ ทำให้อาจเกิดความขัดแย้งกันได้ในอนาคต

2) พึ่งพาทายนอกมากขึ้น ในประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดเจนมาก คือ ชุมชนบ้านคอยปุยสินค้าส่วนใหญ่จะไม่ใช่ของคอยปุยต้องไปรับมาจากผู้ค้าข้างล่าง ส่งผลให้เข้าสู่กลไกตลาดยากต่อการกำหนดราคา และรูปแบบในการผลิต ทำให้ในระยะยาวการค้าขายจะยากและมีอุปสรรคมากขึ้น

3) ต้นทุนการผลิตสูง สืบเนื่องมาจากการพึ่งพาทายนอกมากขึ้นจำเป็นต้องซื้อรถยนต์ในการขนส่ง และรวมถึงการทำร้านใหม่ให้เป็นไปตามแบบสากล ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณต้นทุนส่วนตัวอย่างมาก

4) บริโภคนิยม เมื่อรายได้จากการค้าขายหรือจากอื่นๆ หาได้ง่ายในช่วงที่การท่องเที่ยวกำลังมีกระแสแรงทำให้ชุมชนมีพฤติกรรมในการใช้สินค้าที่ฟุ่มเฟือย เช่น ซื้อรถยนต์ ตู้เย็น ทีวี สร้างบ้าน จัดงานเลี้ยงฉลอง กินข้าวนอกบ้าน ฯลฯ ส่งผลให้กล้าที่จะกู้เงินก้อนเพราะมีความกล้าลงทุนมากขึ้น แต่เมื่อถึงจุดๆ หนึ่งการท่องเที่ยวเริ่มถึงจุดอิ่มตัว หรือหมดความนิยมเงินที่เคยได้ก็จะหายากขึ้นแต่พฤติกรรมในการบริโภคยังเหมือนเดิม ทำให้ชุมชนตกอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง เป็นต้น

#### **ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงบวกด้านสังคม**

1) เกิดผู้นำใหม่ เนื่องจากคอยปุยมีกิจกรรมในด้านต่างๆ ที่หลากหลายจึงมีกลุ่มเกิดขึ้นมากมายเช่น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, เชิงนิเวศ, เชิงเกษตร, กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ฯลฯ ทำให้แต่ละกลุ่มมีการเรียนรู้บทเรียนจากประสบการณ์ทำงาน สร้างทีมงานของตน และถ่ายทอดความภูมิไอนั้นๆ ให้กับลูกหลาน

2) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีการบริหารงานการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง ผ่านการอบรมความรู้กับหน่วยงานต่างๆสามารถต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้

#### **ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงลบด้านสังคม**

1) ความขัดแย้ง คอยปุยมีปัญหาเรื่องผลประโยชน์ที่ยังไม่ลงตัวเพราะการจัดการเป็นแบบกลุ่มของใครของมัน มีกลุ่มอำนาจหน้าที่อยู่หลายฝ่ายเช่นกัน ทำให้ความร่วมมือคนในชุมชนน้อยลง ต่างคนต่างคิดถึงเรื่องศักดิ์ศรี เช่น งานใดงานหนึ่งเป็นของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งนำเข้ามา แม้จะเป็นงานที่ดีต่อหมู่บ้านแต่



ด้วยศักดิ์ศรีที่ไม่ยอมทำตามแบบกันก็ทำให้เกิดการไม่เข้าร่วมกันทำงาน ต้องเป็นงานของตนเองเท่านั้น ถึงจะยอมทำ เป็นต้น

2) ปัญหาครอบครัว เนื่องจากมีการแยกครอบครัวจากครอบครัวใหญ่มาเป็นครอบครัวย่อยทำให้เกิดเหตุการณ์อะไรในครอบครัวจะไม่มีผู้ใหญ่ช่วยห้ามปราม และจะส่งผลไปถึงเหตุการณ์ที่ลูกหลานไม่เชื่อฟัง เพราะต่างคนต่างอยู่แล้ว เป็นต้น

3) ปัญหาสังคม เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กับทางนักร้องที่ขวยอยู่อย่างต่อเนื่องจึงมีความเสี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในรูปแบบต่างๆ เช่น เหล้า บุหรี่ ฯลฯ รวมไปถึงปัญหาทางโรคติดต่อเช่น เอชส์ เป็นต้น

4) ชุมชนล่มสลาย (อาจเกิด) เนื่องจากการอพยพแรงงาน มีคนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นทำให้วัฒนธรรมถูกกลืนกิน จนขาดอัตลักษณ์ความเป็นคอกบฏ (รวมถึง คอกบฏอพยพออกข้างนอกมากขึ้นด้วยเช่นกัน หากการค้าขายไม่ดีเช่นเดิม)

#### ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงบวกด้านวัฒนธรรม

1) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม มีการรวบรวมข้อมูลของวัฒนธรรม มีการฟื้นฟูและทำการสืบทอด เพื่อจะได้กลับมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอีกครั้ง

2) ทันโลก มีการศึกษาในชุมชนทำให้มีความรู้มีการตามข้อมูล-ข่าวสารต่างๆ ทำให้มีการใช้เทคโนโลยี เช่นอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3) แลกเปลี่ยนความรู้ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ไม่ว่าจะเป็น ผู้อาวุโสกับกลุ่มเยาวชน, ชาวบ้านกับชาวบ้านทั้งหญิงและชาย และนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน (อาจรวมไปถึงผู้ทำวิจัยกับชาวบ้านด้วย)

#### ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงลบ ด้านวัฒนธรรม

1) คุกคามวัฒนธรรมตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับคนเมืองมากขึ้นอาจทำให้คนบางกลุ่มรู้สึกอับอายที่จะมาว่าตนเองเป็นคนมั่ง สังกะตุ่ได้จากการแต่งกายที่ปัจจุบันมีการแต่งกายเป็นแบบคนในเมืองมากขึ้น

2) ค่านิยมที่ผิด ชุมชนเริ่มเห็นความทันสมัยเป็นเป้าหมายของชีวิต เห็นเงินสำคัญต่อน้ำใจมีการใช้เงินเป็นตัวตั้งในการทำงานมากขึ้นจนทำให้บรรยากาศในการทำงานแบบจิตอาสาลดลงไป กลายเป็นการทำงานแบบจ้างทำเป็นส่วนใหญ่และอาจส่งผลในการอพยพแรงงานลงไปหาเงินจากในเมืองมากขึ้น หรือแม้แต่การสร้างบ้านเรือนในปัจจุบันมักจะทำให้บังคับวัฒนธรรมและทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชน

3) หลงลืมประเพณีดั้งเดิม เช่น การจัดงานปีใหม่มั้ง ไหว้บรรพบุรุษ เนื่องจากช่วงเวลานั้นจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมาก คนในชุมชนจึงต้องการค้าขายมากกว่า

#### ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงบวกด้านสิ่งแวดล้อม

1) น้ำ มีการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ มีการดูแลรักษแหล่งน้ำให้สะอาดและมีระบบการจัดการน้ำจากภายในและนอกหมู่บ้าน

2) ดินมีการจำกัดพื้นที่ในการทำการเกษตร มีการอบรมให้ความรู้ในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ มีการปลูกพืชสลับตามคำแนะนำของโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย

3) ป่าอุดมสมบูรณ์มากขึ้น มีการจัดการป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งกฎระเบียบในการดูแลป่า ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ มีการสืบค้นภูมิปัญหาในการรักษาป่า

4) จิตสำนึกชุมชน คนท้องถิ่นมีความรักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมจากการบอกเล่าว่าตนเองได้ทำอะไรรักษาป่าบ้างให้กับนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มคนอื่นที่สนใจ

#### ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงลวด้านสิ่งแวดล้อม

1) น้ำ ฤดูกาลธุรกิจแย่งน้ำไปใช้ มีการปล่อยน้ำเสียน้ำทิ้งจากการภาคธุรกิจทำให้แหล่งน้ำเริ่มสกปรก

2) ป่า เมื่อป่าอุดมสมบูรณ์เริ่มมีกลุ่มคนลักลอบตัดไม้ มีการลักลอบล่าสัตว์ พันธุ์ไม้สูญพันธุ์จากการถูกเหยียบย่ำ เป็นต้น

3) ปัญหาขยะที่มาจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีการบริโภคเป็นจำนวนมากของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาขยะที่มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเมื่อนำไปทิ้งไม่เป็นที่เป็นทางแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก เนื่องจากบ้านคอยปุยเป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางป่ากลางหุบเขา

4) ปัญหาการขยับขยายพื้นที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือแม้แต่การทำเป็นหลุมฝังศพของบรรพบุรุษของคนในชุมชน

#### 4.2.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของคอยปุยในปัจจุบัน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ้านม้งคอยปุย ในช่วงระยะเวลา 2 เดือนที่กำหนดคือเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 จำนวน 278 ชุด ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น

- 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2) ข้อมูลความพึงพอใจในการจัดการการท่องเที่ยวบ้านม้งคอยปุย
- 3) ข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็นโดยรวม

### ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าเป็นเพศชายร้อยละ 54.7 เป็นเพศหญิงร้อยละ 45.3 โดยเป็นบุคคลที่มีการศึกษาอนุปริญญา ร้อยละ 33.10 มากที่สุด รองลงมาคือ มัธยมศึกษาร้อยละ 25.90 และปริญญาตรีร้อยละ 24.46 ตามลำดับ ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากจะอยู่ที่ช่วงอายุ 20-29 ปี ร้อยละ 29.86 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 30-39 ปี ร้อยละ 27.34 และช่วงอายุ 40-49 ปี ร้อยละ 21.22 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพวิชาชีพอิสระร้อยละ 23.74 รองลงมาคือ อาชีพธุรกิจเอกชนร้อยละ 20.86 และรับราชการร้อยละ 15.11 มีรายได้ต่อเดือนสูงสุดช่วงรายได้ 15,001-20,000 บาท ร้อยละ 28.06 รองลงมาคือช่วงรายได้ 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 24.82 ดังตารางที่ 10

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	152	54.7
หญิง	126	45.3
รวม	278	100.00
การศึกษา		
ประถมศึกษา	29	10.43
มัธยมศึกษา	72	25.90
อนุปริญญา	92	33.10
ปริญญาตรี	68	24.46
ปริญญาโท	15	5.40
ปริญญาเอก	2	0.71
รวม	278	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 20	18	6.47
20-29 ปี	83	29.86
30-39 ปี	76	27.34
40-49 ปี	59	21.22
50-59 ปี	33	11.87
ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	9	3.24

	รวม	278	100.00
<b>อาชีพ</b>			
	รับราชการ	42	15.11
	รัฐวิสาหกิจ	34	12.23
	ธุรกิจ/บริษัทเอกชน	58	20.86
	วิชาชีพอิสระ	66	23.74
	รับจ้าง/ลูกจ้าง	25	9.00
	ค้าขาย	16	5.75
	นักศึกษา	24	8.63
	อื่นๆ	13	4.68
	รวม	278	100.00
<b>รายได้ต่อเดือน</b>			
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	21	7.55
	5,001-10,000 บาท	37	13.31
	10,001-15,000 บาท	69	24.82
	15,001-20,000 บาท	78	28.06
	20,001-25,000 บาท	36	12.95
	25,001-30,000 บาท	22	7.91
	สูงกว่า 30,000 บาท	15	5.40
	รวม	278	100.00

## 2. ข้อมูลความพึงพอใจในการจัดการการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุ๋ย

ในส่วนนี้จะใช้เกณฑ์ระดับความพึงพอใจในการจัดการการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุ๋ย ตามแบบของ (กัลยา วณิชบัญชา, 2540 อ้างแล้ว) ดังนี้

ระดับช่วงคะแนน	4.21 – 5.00	มีความพอใจมากที่สุด
ระดับช่วงคะแนน	3.41 – 4.20	มีความพอใจมาก
ระดับช่วงคะแนน	2.61 – 3.40	มีความพอใจปานกลาง
ระดับช่วงคะแนน	1.80 – 2.60	มีความพอใจน้อย
ระดับช่วงคะแนน	0.00 – 1.80	มีความพอใจน้อยที่สุด

### 1) ด้านอาหารและโภชนาการ

ผลการประเมินพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 3.01) โดยเห็นว่าเนื้ออาหารพื้นบ้าน ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอยู่ในระดับความพอใจ น้อย ในด้านรสชาติความอร่อย อยู่ในระดับความพอใจ ปานกลาง ส่วนในเรื่องความหลากหลายของอาหารอยู่ในระดับความพอใจ ปานกลาง ปริมาณอาหารเพียงพอ/เหมาะสม อยู่ในระดับ ปานกลาง ความสะอาดของอาหารอยู่ในระดับ ปานกลาง ความสะอาดและปลอดภัยของภาชนะอยู่ในระดับความพอใจมาก ด้านความสะอาดถูกสุขลักษณะของห้องครัวอยู่ในระดับความพอใจปานกลาง และด้านความสะอาดของน้ำดื่มอยู่ในระดับความพอใจ ปานกลาง นั้นแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพอใจในด้านอาหารและโภชนาการปานกลางเนื่องจากเป็นอาหารที่หากินได้ทั่วไปตามร้านอาหารและท้องตลาด ดังนั้นในส่วนของการพื้นบ้านความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจึงไม่มี ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารจานด่วนและเนื่องจากเป็นในรูปแบบของร้านอาหาร จึงมีความสะอาดพอใจปานกลางก็เพราะรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องปกติธรรมดาของมันเอง ดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ยและระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้านอาหารและโภชนาการ

ด้านอาหารและโภชนาการ	ค่าเฉลี่ย	ระดับความพอใจ
อาหารพื้นบ้านความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	1.87	น้อย
รสชาติความอร่อย	2.94	ปานกลาง
ความหลากหลายของอาหาร	2.79	ปานกลาง
ปริมาณอาหารเพียงพอ/เหมาะสม	3.28	ปานกลาง
ความสะอาดของอาหาร	3.19	ปานกลาง
ความสะอาดและความปลอดภัยของภาชนะ	3.49	มาก
ความสะอาดถูกสุขลักษณะของห้องครัว	3.17	ปานกลาง
ความสะอาดของน้ำดื่ม	3.34	ปานกลาง
รวม	30.1	ปานกลาง

## 2.ด้านความปลอดภัย

ผลการประเมินพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 3.20) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ระดับความพอใจต่อ ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในระดับความพอใจที่มาก ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้า เพื่อการเตรียมตัวอยู่ในระดับความพอใจปานกลาง ด้านการมีอุปกรณ์ในการดูแลรักษาความปลอดภัย อยู่ในระดับความพอใจปานกลาง ด้านการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในระหว่างทำกิจกรรม อยู่ในระดับความพอใจมาก และมีความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย อยู่ในระดับความพอใจน้อย นั้นแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวมีความพอใจต่อระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กับการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในระหว่างทำกิจกรรมที่มากเพราะว่าชุมชนบ้านมั่งคองปุย เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนที่มีทั้งมักคุเทศน์คนต้อนรับ และความเป็นมิตรของคนในชุมชน ที่ช่วยกันดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัย ส่วนการที่นักท่องเที่ยวให้ความพอใจในระดับปานกลางต่อการให้ข้อมูลล่วงหน้า เพื่อการเตรียมตัว และมีอุปกรณ์ในการดูแลรักษาความปลอดภัยนั้นก็อาจเป็นเพราะ ชุมชนยังมีได้มีสื่อในการประชาสัมพันธ์มากนักส่วนใหญจะเป็นข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่าและทางเว็บไซต์การท่องเที่ยวต่างๆ มากกว่าส่วนการมีอุปกรณ์ในการดูแลรักษาความปลอดภัยในขั้นต้นนั่นเอง และการมีความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลนักท่องเที่ยวจะให้ระดับความพอใจน้อยเพราะบ้านมั่งคองปุยยังไม่มีจุดที่ให้บริการด้าน

การปฐมพยาบาลนั่นเอง เนื่องจากส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวแบบการเยี่ยมชมใช้เวลาไม่นานจึงไม่มีโอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุถึงขั้นต้องรับการปฐมพยาบาลมากนักเอง (ดังตาราง 12)

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ยและระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้านความปลอดภัย

ด้านความปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	ระดับความพอใจ
ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	3.46	มาก
มีการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อการเตรียมตัว	3.34	ปานกลาง
มีอุปกรณ์ในการดูแลรักษาความปลอดภัย	3.21	ปานกลาง
มีการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว		
ในระหว่างการทำกิจกรรม	3.55	มาก
มีความพร้อมในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น		
กรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย	2.46	น้อย
รวม	3.20	ปานกลาง

### 3) ด้านการจัดการโดยชุมชน

ผลจากการประเมินพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 3.35) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ระดับความพอใจต่อการรับทราบข้อมูล ทำให้มีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ด้านระบบรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการอยู่ในระดับมาก นั้นแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้มีการรับทราบข้อมูลทำให้มีความเตรียมความพร้อมล่วงหน้ามีความพอใจในระดับปานกลางเป็นเพราะส่วนใหญ่จะรับรู้มาจาก ไกด์นำเที่ยวและจากเว็บไซต์มาก่อนแล้ว แต่ทางบ้านมั่งคองปุยเองยังไม่ได้ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆมากนักเอง ส่วนการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวก็อยู่ในระดับปานกลางเพราะว่าส่วนมากนักท่องเที่ยวจะมาแบบเยี่ยมชมซึ่งใช้เวลาไม่นานอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีข้อปฏิบัติอะไรมากนัก แต่ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมพื่อนักท่องเที่ยวมีระดับความพอใจที่มาก ชาวเขาและสวนน้ำตกจนถึงปัจจุบันก็ยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงราคาค่าธรรมเนียมแต่อย่างใด (ดังตาราง 13)

ตาราง 13 แสดงค่าเฉลี่ยระดับความพอใจ ของนักท่องเที่ยวด้านการจัดการ โดยชุมชน

การจัดการโดยชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ระดับความพอใจ
รับทราบข้อมูลทำให้มีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า	3.19	ปานกลาง
การกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว	2.98	ปานกลาง
รายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและการบริการ	3.8	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.35	ปานกลาง

#### 4) ด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว

ผลการประเมินพบว่าผู้ให้ข้อมูล มีความพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 3.53) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ระดับความพอใจต่อ การสื่อความหมายของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ด้านการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการรับรู้เรื่องวัฒนธรรม/ประเพณีของชุมชนอยู่ในระดับมาก ด้านการรับรู้เรื่องวิถีชีวิตอยู่ในระดับความพอใจมากด้านป้ายบอกทาง/ ป้ายข้อมูลท่องเที่ยวในชุมชน อยู่ในระดับความพอใจมาก และด้านคู่มือท่องเที่ยวชุมชนอยู่ในระดับความพอใจปานกลาง นั่นแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพอใจในระดับที่มากต่อการสื่อความหมายของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งพบว่ามีความเกี่ยวข้องทำให้นักท่องเที่ยวมีความพอใจในระดับมากต่อการรับรู้เรื่องวัฒนธรรม/ประเพณีชุมชน การรับรู้เรื่องวิถีชีวิตคนในชุมชนป้ายบอกทาง/ป้ายข้อมูลท่องเที่ยวในชุมชนเนื่องจากการสื่อความหมายของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยวมีความชัดเจนนั่นเอง ส่วนการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาตินักท่องเที่ยวจะมีความพอใจปานกลางเป็นเพราะว่าปัจจุบันมีเพียงธรรมชาติทัศนียภาพในตัวชุมชนเท่านั้น ยังไม่มีการท่องเที่ยวที่ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ (อยู่ในขั้นดำเนินการสำรวจ) นั่นเอง และคู่มือการท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะไม่ได้รับเนื่องจากมีปริมาณที่ไม่เพียงพอจึงทำให้นักท่องเที่ยวมีระดับความพอใจปานกลางนั่นเอง (ดังตาราง 14)



ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ยและระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว

ด้านการให้ความรู้กับการท่องเที่ยว พอใจ	ค่าเฉลี่ย	ระดับความ
การสื่อความหมายของมักคเทศน์ท้องถิ่น	3.66	มาก
การรับรู้เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ	3.40	ปานกลาง
การรับรู้เรื่องวัฒนธรรม/ประเพณีของชุมชน	3.50	มาก
การรับรู้เรื่องวิถีชีวิตคนในชุมชน	3.47	มาก
ป้ายบอกทาง/ป้ายข้อมูลท่องเที่ยวในชุมชน	3.54	มาก
คู่มือท่องเที่ยวของชุมชน	2.89	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.41	มาก

#### 5) ด้านคุณภาพของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว

ผลการประเมินพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพอใจในระดับที่ปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 3.14) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีระดับความพอใจต่อการมีจิตใจให้บริการในระดับที่มาก ด้านการคำนึงถึงความปลอดภัย อยู่ในระดับความพอใจปานกลางด้านมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับความพอใจปานกลาง และด้านความรู้และทักษะในการทำงานด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับความพอใจปานกลาง นั้นแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความพอใจต่อด้านคุณภาพของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวในระดับปานกลาง แยกเป็นด้านการคำนึงถึงความปลอดภัยมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และทักษะการทำงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชุมชนบ้านม้ง คอยปุยได้ให้ความสำคัญและปฏิบัติอย่างช้านานแล้วแต่เนื่องจากปัจจุบัน การท่องเที่ยวเปลี่ยนไปเป็นแบบการเยี่ยมชม นักท่องเที่ยวจึงไม่ได้มีเวลาอยู่สัมผัสสิ่งเหล่านี้มากนัก ส่วนด้านมีจิตใจให้บริการนักท่องเที่ยวก็ยังสังเกตเห็นว่ามีอยู่มากในชุมชนบ้านม้งคอยปุย ซึ่งถือว่าการแสดงออกที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนจากคำพูดและสีหน้าท่าทางนั่นเอง (ดังตารางที่ 15)

ตาราง 15 แสดงค่าเฉลี่ยและระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้านคุณภาพของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว

คุณภาพของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	ระดับความพอใจ
การมีจิตใจให้บริการ	3.56	มาก
คำนึงถึงความปลอดภัย	3.17	ปานกลาง
มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่	2.82	ปานกลาง
ทักษะการทำงานด้านการท่องเที่ยว	3.02	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.14	ปานกลาง

### 3. ข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็นโดยรวม

จากผลการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดกับกลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคองปุย ทั้งในแง่มุมมองและลบ ในประเด็นต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาเที่ยวที่นี่จำนวน 1 วัน จะไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว คือวัดพระบรมธาตุคดยุเทพ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ รองลงมา ก็จะเป็น ถนนคนเดินที่ทำแพ ในที่บาร์ซ่า สวนสัตว์ เชียงใหม่ เป็นต้น

2) ส่วนใหญ่จะมาเที่ยวที่คดยุครั้งแรก

3) สิ่งที่น่าสนใจที่สุดของที่นี่ ส่วนใหญ่จะตอบว่าการได้มาสัมผัสบรรยากาศภายในหมู่บ้านอากาศสดชื่น และ ได้เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนคดยุ

4) สิ่งที่น่าจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การท่องเที่ยวดีขึ้นส่วนใหญ่จะบอกว่าให้มีการจัดระเบียบชุมชน เรื่องลานจอดรถ และการแต่งกายชุดม้งกับเพิ่มแปลงดอกไม้ ส่วนประเด็นที่ว่าเที่ยวคดยุอยากเห็นอะไร ผู้ให้ข้อมูลจะตอบว่าอยากเห็นดอกไม้และวิถีชีวิตความเป็นม้งสิ่งดีๆ เช่น วัฒนธรรมชนเผ่า เป็นต้น

5) ส่วนใหญ่คนที่มาเที่ยวจะเคยไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนมาแล้วและจะให้คะแนนคดยุเมื่อเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่คนตอบมากที่สุดจะอยู่ที่ระดับ 7 คะแนน

6) ส่วนใหญ่จะรู้จักคดยุจากทางปากต่อปาก นั่นคือ จากคนที่เขาไปเที่ยวมาก่อนแล้วรองลงมาจะเป็น Website และบริษัททัวร์

จากข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็น โดยรวม โดยสรุป ผู้วิจัยก็พอจะเห็นจุดสำคัญต่างๆดังนี้ การที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเที่ยวที่นี่จำนวน 1 วัน นั่นก็เพราะว่าการท่องเที่ยวของบ้าน มั่งคองปุย นั้นยังไม่มิจิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้มาค้างคืนส่วนใหญ่จะเป็นการเชิญชวนให้มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน

และรูปแบบการท่องเที่ยวที่วปัจจุบันก็จะจะเป็นไปตามการพาเที่ยวของรถโดยสารพาเที่ยว (รถแดง) ในแต่ละรอบการเที่ยวซึ่งจะทำการแวะให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมชอปปิงเพียง 1-2 ชั่วโมง ส่วนนี้คงเป็นการยากที่นักท่องเที่ยวจะได้เข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีต่างๆที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติของชนเผ่าม้ง จะทำได้ก็เพียงแค่เดินซื้อของนั่งกินข้าวและไปในจุดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ตรงนี้เป็นสิ่งที่น่ากลัวยิ่งสำหรับบ้านม้งชอปปิง เพราะจากการที่ข้อมูลที่ว่านักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวที่ชอปปิงเป็นครั้งแรก และรู้จักบ้านม้งชอปปิงจากการบอกเล่าปากต่อปากหากนักท่องเที่ยวเหล่านี้ขึ้นมาเที่ยวบ้านม้งชอปปิงแล้วไม่เห็นในสิ่งที่อยากเห็นคือวิถีชีวิตความเป็นม้งสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ประทับใจก็จะมาเพียงครั้งเดียว และจะส่งผลถึงการกระจากข่าวแบบการบอกเล่าปากต่อปากอีกว่าบ้านม้งชอปปิงนั้นมิอะไรบ้าง

ดังนั้นการท่องเที่ยวของบ้านม้งชอปปิงจึงต้องริบเร่งในการรื้อฟื้นภาพลักษณ์ที่ดีต่างๆ คืนกลับมาสู่หมู่บ้าน พร้อมทั้งการเพิ่มกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีการเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ อันจะเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนได้ดีที่สุดเนื่องจากชื่อเสียงของบ้านม้งชอปปิงที่จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเยี่ยมชมอยู่แล้วแต่หากจะให้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นประทับใจ ชุมชนต้องหันกลับมามองชุมชนเองด้วยพร้อมกับการรักษาชื่อเสียงนั้นไว้ให้อยู่กับชุมชนให้นานที่สุด

### มิติของทีมวิจัย

ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการออกแบบเครื่องมือในการจัดเก็บแบบสอบถามนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเวทีออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชน โดยการร่วมกันตั้งคำถามที่อยากรู้และจำเป็นลงในแบบสัมภาษณ์ชุมชนและแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นวิทยากรคอยช่วยทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการจัดเก็บแบบสอบถามที่เหมาะสมต่อบริบทพื้นที่ของชุมชน ซึ่งบรรยากาศในการร่วมออกแบบเครื่องมือที่ทีมวิจัยทุกคนมีความกระตือรือร้นอยากรู้ว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการของชุมชนอย่างไร

ต่อมาทีมวิจัยก็ได้ร่วมกันค้นหาทีมที่ช่วยในการจัดเก็บข้อมูลพร้อมทั้งร่วมวางแผนในกระบวนการเก็บข้อมูล ในเวทีค้นหาและอบรมทีมช่วยในการจัดเก็บข้อมูลแต่ละกิจกรรม โดยมีการเสนอว่าควรเป็นกลุ่มคนในชุมชนที่ร่วมกันเก็บแบบสอบถามเช่น ไกด์นำเที่ยวชุมชน มัคคุเทศก์น้อย ช่างภาพ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน และคนในชุมชนที่ขับรถรับจ้าง (รถแดง) ซึ่งทางทีมวิจัยยินดีรับแบ่งแบบสอบถามที่ได้จัดเตรียมไว้ 278 ชุด นำไปกระจายให้คนในชุมชนช่วยกันเก็บข้อมูล เมื่อเก็บเสร็จแล้วก็จะนำมารวบรวมไว้ที่ทีมวิจัยแต่ละคนที่รับผิดชอบส่งคืนให้กับทีมเยาวชนและผู้วิจัยที่รับหน้าที่ไปวิเคราะห์ผล

เมื่อผลจากการวิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันออกมาแล้วทีมวิจัยก็นำผลนำไปร่วมวิเคราะห์พิจารณาในการนำไปร่วมสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งในการสนทนานั้นก็มีหลายประเด็นที่น่าสนใจ เช่น ด้านอาหารและโภชนาการที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มองว่าชุมชนยังขาดอาหารพื้นบ้านความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งทำให้ทีมวิจัยส่วนใหญ่เห็นด้วยที่ควรจะมีการสร้างความน่าสนใจของเมนูอาหารที่เป็นของท้องถิ่นอาทิเช่น ไข่ต้มสมุนไพร น้ำพริกมัง ฯลฯ โดยอาจจะต้องปรับปรุงเทคนิคพัฒนารูปแบบต่างๆ ให้เหมาะสมและทำได้จริง และทีมวิจัยยังสะท้อนในประเด็นนี้ดีกว่าผลผลิต (ทุนทางอาหารของชุมชน) ก็ต้องมีการพัฒนาไปพร้อมกันหากจะหยิบยกประเด็นนี้มาปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็ควรมีทุนทางอาหารของชุมชนที่พอเพียง ด้านความปลอดภัยเห็นว่ากรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วยที่นักท่องเที่ยวมีระดับความพอใจที่น้อยตรงนี้ ทีมวิจัยกลับมองอีกมุมหนึ่งที่น่าสนใจว่า หากเรามีการนำเสนอสมุนไพรพื้นบ้านการรักษาพื้นบ้านด้วยสมุนไพรก็คงน่าสนใจไม่น้อย เพราะทุกวันนี้คนในคอยปุยเองหากไม่เจ็บไข้ได้ป่วยที่หนักเกินไปก็ยังมีกลุ่มคนที่รักษาได้ด้วยสมุนไพร (หอมเมือง) ด้านการจัดการโดยชุมชนหากจะมีการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงเกษตร เพิ่มเติมในอนาคตควรที่จะยึดหลักในการให้นักท่องเที่ยวรับทราบข้อมูลล่วงหน้า มีการกำหนดข้อปฏิบัติและรายละเอียดของค่าธรรมเนียมต่างๆ แจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบด้วยเพราะจะทำให้นักท่องเที่ยวมีการวางแผนล่วงหน้าได้ ด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ทีมวิจัยมองว่าการที่นักท่องเที่ยวให้ความพอใจในระดับปานกลางนั้น เราก็ควรให้ความใส่ใจกับด้านนี้เพิ่มขึ้นอีกอาจเริ่มจากการจัดระบบข้อมูล ระบบการนำชมจากมัคคุเทศก์น้อยให้เป็นมาตรฐาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับ

โดยภาพรวมข้อมูลที่ทีมวิจัยได้รับก็เป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่งและทีมวิจัยยังช่วยกันวิเคราะห์ต่ออีกว่าส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวนั้นจะชื่นชมทรัพยากรวัฒนธรรมประเพณีที่เรามีอยู่แต่จะให้ความเห็นในสิ่งที่ควรปรับปรุงเป็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวมากกว่า ดังนั้นควรมองหากิจกรรมในอนาคตที่จะเน้นเกี่ยวกับการช่วยจัดการระบบต่างๆ ของชุมชนให้เข้าที่เข้าทางมากขึ้น

#### 4.3 วิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

การวิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบันของชุมชนบ้านม้งคอยปุยนั้น เป็นการนำเสนอโดยผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อให้เห็นระดับศักยภาพของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนแรกจะศึกษา ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และส่วนที่สองจะศึกษา ศักยภาพด้านการจัดการของชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

### 4.3.1 วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

ในการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวนี้ผู้วิจัยได้กำหนด กรอบในการศึกษา วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคอยปุย ไว้ 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบด้าน พื้นที่ และการมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง มีรายละเอียดดังนี้

#### 4.3.1.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่

##### 1) สิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

ด้วยความมีชื่อเสียงของอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ที่ประกอบไปด้วยป่าที่อุดมสมบูรณ์ ภูเขาที่สูง สลับซับซ้อนที่สำคัญได้แก่ คอยสุเทพ คอยบวกห้า และคอยปุย เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้ชุมชนบ้านมั่งคอยปุยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างหลากหลาย ตามไปด้วย (ตั้งอยู่ในเขตอุทยาน) ทั้งส่วนของธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมของชนเผ่า กล่าวคือในด้าน กายภาพและสิ่งแวดล้อมพบว่า สภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนยังคงความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพป่า น้ำ และ ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม แต่ยังไม่มีการสร้างเป็นแรงดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้ด้วยกิจกรรม การศึกษาธรรมชาติ การเดินป่า กิจกรรมทางการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นต้น แต่จะใช้เวลาได้เปรียบที่มี นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมมาก ดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมแทน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ผ่านมามีทั้งในและนอกหมู่บ้าน (พื้นที่ป่า อนุรักษ์) มีกิจกรรมที่ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการพัฒนาและป้องกันพื้นที่ได้แก่ การร่วม ระเบียบชุมชนบ้านคอยปุยร่วมกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอก หมู่บ้าน มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผืนป่าทั้งปลูกป่า ดูแลป่าและอนุรักษ์สัตว์ป่า การป้องกันไฟป่า การพัฒนา และปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน เป็นต้น ผลจากการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ป่าอนุรักษ์ต้น น้ำและแหล่งน้ำพื้นสภาพกลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ จนเป็นที่ยอมรับจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐ แต่ อีกด้านหนึ่งป่ากลับมาสมบูรณ์อีกครั้งก็เริ่มจะมีชาวบ้านบางกลุ่มกลับมาลักลอบล่าสัตว์อีกครั้งเช่นกัน

ส่วนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน เห็นได้ชัดเจนว่าปัจจุบันชาวบ้านบ้านมั่งคอย ปุยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตเดิมที่เคยทำอาชีพเกษตร ตอนนี้ก็พึ่งภาคธุรกิจการ ท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบแล้ว มีการปรับเปลี่ยนทั้งวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนให้ เป็นไปตามแบบคนเมืองมากขึ้น ประเพณีเดิมที่เคยรักษาอย่างเคร่งครัดปัจจุบันนี้ก็ทำได้ไม่เต็มที่เพราะ เนื่องจากอาชีพที่เปลี่ยนไปเป็นการค้าขาย เวลาที่น้อยลงเพราะช่วงที่จะทำตามประเพณีเช่นประเพณีปีใหม่มั่ง

กลับเป็นช่วงที่การค้าขายดีที่สุด (นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาก) แต่จากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีการทำพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีอยู่แต่จะมีการปรับเวลาไปทำในตอนเช้าตรู่และช่วงเย็นไม่ให้ตรงกับเวลาค้าขาย เป็นต้น

## 2) ที่ตั้งและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

สถานที่ตั้งของชุมชนบ้านมั่งคองอยู่หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ กับวัดพระบรมธาตุคุดอยสุเทพ สำหรับการเดินทางเข้าถึงชุมชนในปัจจุบันการคมนาคมมีความสะดวกสบาย เนื่องจากสภาพถนนลาดยางตลอดเส้นทาง จากทางหลวงหมายเลข 1004 เส้นทางสายตะวันตกเส้นทางเชียงใหม่-คุดอยสุเทพ โดยชุมชนอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาได้โดยรถส่วนตัวรถโดยสาร (รถแดง) รถรับจ้างเหมา ฯลฯ ชุมชนมีที่จอดรถไว้ให้ที่ลานจอดรถหน้าหมู่บ้านคุดอยสุเทพกับลานสนามของโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1

ในสวนสภาพที่ตั้งของชุมชนบ้านมั่งคองนับว่ามีความได้เปรียบชุมชนชาวเขาอื่นมากที่สุดเพราะอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด พร้อมกับอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ และวัดพระบรมธาตุคุดอยสุเทพ แต่ชุมชนยังขาดป้ายบอกทางหรือรายละเอียดในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแผ่นพับยังไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านมั่งคองมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยอยู่แล้ว ทำให้การท่องเที่ยวมีความสะดวกและคุ้มค่า

## 3) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities)

ชุมชนมีทางคมนาคมในการเดินทางมาสะดวก ลาดยางตลอดทางมีระบบน้ำประปา และไฟฟ้าใช้โทรศัพท์สาธารณะ โรงเรียน วัด ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของคุดอยสุเทพ จะมีที่พักมีอยู่ 2 บริเวณคือที่พักพิภพภัณฑ์ชาวเขากับจุดลานกางเต็นท์ มีประมาณ 30 หลัง พร้อมกับบ้านพักอีก 2 หลัง ซึ่งอัตราค่าบริการจะอยู่ที่ 150 บาท/คน/วัน ทั้งเต็นท์และที่พัก ส่วนห้องน้ำจะมีตามจุดต่างๆรวม 10 แห่งในส่วนนี้จะมีจุดด้อยคือ ความสะอาดที่ยังไม่ได้มาตรฐาน มีร้านค้าขายของชำ 4 แห่ง ร้านอาหาร 5 ร้านร้านขายของสด 1 แห่ง ร้านกาแฟ 2 ร้าน นอกนั้นจะเป็นร้านขายของที่ระลึกประมาณ 78 ร้านมีกลุ่มคนนำเที่ยว (มักคุเทศน์น้อย) โดยผ่านการอบรมจากโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว

ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรปรับปรุงเรื่องความสะดวกของห้องน้ำ และควรเพิ่มอาหารพื้นบ้านของชุมชนเผ่าม้งเข้าไปด้วยเพื่อจะได้กลายมาเป็นจุดขายของชุมชนเองด้วย และที่ควรจะทำต่อไปคือการจัดบริการถึงขยะของชุมชนเพราะจากการศึกษา ถึงขยะยังไม่มีทั่วถึง ในส่วนนี้ชุมชนสะท้อนออกมาว่าถึงขยะร้านไหนบ้านไหนก็ไม่ต้องการให้มาตั้งไว้หน้าร้าน เนื่องจากจะทำให้หน้าร้านไม่สวยงามดังนั้นจึงเป็นสิ่งรายละเอียดเล็กๆน้อยๆที่ไม่ควรมองข้ามอย่างยิ่ง

#### 4) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (Activity)

จากองค์ประกอบด้านพื้นที่ในด้านสิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้นำศักยภาพด้านต่างๆ เหล่านี้มาใช้โดยสะท้อนผ่านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ดังนี้

- ชมบรรยากาศรอบๆ หมู่บ้าน มีทิวทัศน์ที่สวยงามอย่างยิ่ง และยังสามารถมองเห็นคอยอินทนนท์เบื้องหน้าได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

- เดินช้อปปิ้งเลือกซื้อสินค้า ภายในหมู่บ้านยังมีร้านขายของที่ระลึก ซึ่งผลิตภายในหมู่บ้านและนำมาจากที่อื่น เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า เครื่องเงิน พลอย สินค้าทางการเกษตร ฯลฯ

- พิพิธภัณฑ์ชาวเขา จะเสียค่าเข้าชมคนละ 10 บาท ข้างในจะมีร้านค้าซึ่งเป็นสินค้าที่ทำจากมือและรับซื้อมาจากในเมืองบางอย่างสังเกตได้ว่าสินค้าที่นี้ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าลายม้ง และเป็นเศษผ้าลายม้งทั้งนั้น เรียกได้ว่าเป็นแพชั่นม้งก็ว่าได้ เดินเข้าไปจะมีพิพิธภัณฑ์ของใช้เก่าๆ ที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวม้งและชาวเขาอื่นๆ เช่น ครก ขัน โดก(ชนเผ่าม้ง) กระด้ง กระบอกรน้ำไม้ไผ่ ขันตักน้ำ จานข้าว (ทำจากไม้ไผ่) โอง ปิ่นโบราณ (ปิ่นค่าศิลา) กระดุกซ้าง ที่ดักสัตว์ หน้าไม้ ลูกช่วง แคนม้ง กลอง หิ้งบูชา หินโมข้าวโพด ครกตำข้าว เครื่องรีดผ้า (สมัยโบราณ) ที่ปั่นฝ้าย ชุดม้งโบราณ เต้าไฟ และล้อเลื่อนไม้ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีบริการให้เช่าและถ่ายรูปชุดม้ง มีช่างภาพบริการภาพละ 60-150 บาทและจะมีสวนดอกไม้ให้ชม

- สวนน้ำตก จะเสียค่าบริการเข้าชม 10 บาทต่อคน ข้างในจะมีสวนดอกไม้ให้ถ่ายรูปจะมีสวนดอกไม้ 1 แปลง มีน้ำตกอ่างน้ำซีเมนต์ มีที่ดำข้าวปลังน้ำ และมีมุมสัตว์แปลกประหลาด มีการให้เช่าชุดม้งถ่ายรูปเหมือนกับพิพิธภัณฑ์ชาวเขา

- แปลงผักการเกษตร จะมีแปลงผักเกษตร แปลงสมุนไพร แปลงดอกไม้ สวนลิ้นจี่ของชาวบ้านและของโครงการหลวง รวมถึงมีผลผลิตจากการเกษตรมาวางขายที่สองข้างทางเข้าคอยปุ่ยด้วย

- หุ่นจำลองวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าม้ง ช้างในจะมีหุ่นจำลองวิถีชีวิตที่สำคัญของชนเผ่าม้ง และมีการนำด้วยแพทย์แผนไทย โดยการใช้สมุนไพรด้วย จะเสียค่าบริการ 10 บาท ต่อคน

- สัญลักษณ์สถานที่ของในหลวง เป็นสถานที่ที่ทำไว้เป็นอนุสรณ์ว่าที่นี่เคยเป็นที่ที่ในหลวงเสด็จเยี่ยมราษฎรบ้านม้งคอยปุย และจะเป็นสถานที่จัดกิจกรรม “เดินป่าคอยผากล่อง ตามรอยพ่อหลวง ทุกวันที่ 5 ธันวาคม” ของทุกปี

หากมองในภาพรวมกิจกรรมของคอยปุยก็มีหลากหลายแบบให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมแต่จะอยู่ในรูปแบบของการเที่ยวชมแบบไม่นาน ยังไม่ได้ทันสมัยกับวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง และศึกษาธรรมชาติอย่างแท้จริง ทำให้หลายคนอาจจะมาเที่ยวเพื่อให้อิ่มแต่ไม่ได้เข้าใจ อันจะส่งผลไปถึงภาพลักษณ์ของคอยปุยในอนาคตว่าเป็นการจัดฉากมากเกินไป การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่คืนนั้นควรจะมีกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การพักค้างคืนในชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน รวมถึงศึกษาธรรมชาติเป็นต้น แต่ก็ถือได้ว่าการจัดการกิจกรรมในปัจจุบันก็ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของกลุ่มในชุมชนลักษณะเช่น มัคคุเทศก์น้อยพาเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในระดับหนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งชุมชนได้บ้าง (เพราะมัคคุเทศก์น้อยมีการได้แลกเปลี่ยน ปฏิสัมพันธ์ กับนักท่องเที่ยวในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม

#### 4.3.1.2 การมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

การท่องเที่ยวชุมชนบ้านม้งคอยปุย สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นที่อยู่ใกล้เคียง (Loop Tourism) ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย เชียงใหม่ซึ่งสามารถจัดเป็น โปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ดังนี้





แผนภาพ 6 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

1) อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย

นักบุญแห่งล้านนาไทยซึ่งเป็นบุคคลแรกที่บุกเบิกสร้างถนนขึ้นไปดอยสุเทพ อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัยตั้งอยู่บนทางขึ้นดอยสุเทพ ก่อนถึงน้ำตกห้วยแก้ว ฉะนั้นผู้ที่ขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุดอยสุเทพมักจะลงนมัสการอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย เพื่อความเป็นสิริมงคล ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ริเริ่มชักชวนให้ประชาชนชาวเหนือร่วมแรงร่วมใจกันสร้างถนน จากเชิงดอยขึ้นไปสู่วัดพระบรมธาตุดอยสุเทพ โดยเริ่มลงมือเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2477 และแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2478 รวมระยะทางจากเชิงดอยไปถึงวัดพระบรมธาตุดอยสุเทพ 10 กิโลเมตร

## 2) น้ำตกห้วยแก้ว

เป็นน้ำตกเล็กๆ สูงประมาณ 10 เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 6 กิโลเมตร น้ำตกห้วยแก้วมีน้ำไหลตลอดปี รอบๆ บริเวณก็สวยงามด้วยทิวทัศน์และร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ นอกจากนี้ยังมีที่พักผ่อนนำอาหารไปนั่งรับประทานกันที่ผาเจิบและวังบัวบาน อันเป็นอุทยานแห่งความรักของสาวบัวบาน ผู้ถือรักเป็นสรณะ

## 3) น้ำตกมณฑาธาร

น้ำตกมณฑาธารหรือน้ำตกสันป่ายางเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในเขตอุทยานฯ มีทั้งหมด 3 ชั้น ไหลลดหลั่นจากหน้าผาเป็นชั้นๆ อยู่ห่างจากน้ำตกห้วยแก้วประมาณ 3 กิโลเมตร

## 4) วัดพระบรมธาตุคอกยสุเทพ

เดินทางตามถนนห้วยแก้วผ่านอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ไปตามทางคดเคี้ยวขึ้นเขาระหว่างทางจะมองเห็นตัวเมืองเชียงใหม่อยู่เบื้องล่าง ระยะทางจากเชิงคอกยประมาณ 11 กิโลเมตร เมื่อขึ้นมาถึงจะมองเห็นบันไดทอดยาวขึ้นไปสู่วัด และมีนาค 2 ตัวอยู่สองข้างบันไดซึ่งสูง 300 กว่าขั้น วัดพระธาตุคอกยสุเทพนี้เป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางไปเชียงใหม่ จะต้องขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุกันทุกคน ถ้าหากใครไม่ได้ขึ้นไปนมัสการแล้วถือเสมือนว่ายังไม่ถึงเชียงใหม่ วัดพระธาตุคอกยสุเทพนี้ ประดิษฐานอยู่บนคอกยสุเทพสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3,051 ฟุตและเป็นปูชนียสถานที่สำคัญคู่เมืองเชียงใหม่ จะมิงงานประเพณี สรงน้ำพระบรมธาตุในวันเพ็ญวิสาขบูชาทุกปี

## 5. สวนสัตว์เชียงใหม่

ถนนห้วยแก้ว ห่างจากตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร ใกล้กับสวนรุกชาติ เป็นสวนสัตว์ขนาดใหญ่มีสัตว์มากมาย หลายชนิดทั้งที่มีอยู่ในเมืองไทยและนำมาจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก มีหมีแพนด้าทูตสันถวไมตรีเชื่อมความสัมพันธ์ไทย-จีน อุทยานสัตว์น้ำ 700 ปีศรีนครพิงค์ สวนนกเพนกวินและสวนนกพันธ์ ซึ่งเป็นนกขนาดเล็กมีสีสันสวยงามจนได้รับการขนานนามว่าเป็นอัญมณีบินได้ มีสวนอาหารเดินท์แคมป์ไว้บริการ เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา 8.00-18.00 น. เปิดขายบัตรถึงเวลา 17.00 น. นอกจากนี้ยังมีทัวร์ชมสัตว์ป่ายามค่ำคืน Twilight Zoo โดยรถยนต์นำชมพฤติกรรมสัตว์ต่างๆ ที่ออกหากินยามกลางคืนพร้อมวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ตั้งแต่เวลา 18.30-21.00 น.

## 6. สวนรุกขชาติห้วยแก้ว

เป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้นานาชนิดไว้ศึกษา เป็นสถานที่ร่มรื่น เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนและยังมีสวนสุขภาพ สำหรับออกกำลังกาย ตั้งอยู่ถัดจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทางขึ้นคอยสุเทพ

## 7. พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศ

จากวัดพระบรมธาตุคอยสุเทพไปยังพระตำหนักฯ ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตรเป็นพระตำหนักประทับแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2505 ตั้งอยู่บนคอยบวกห้าโดยปกติแล้วจะเปิดให้ประชาชนเข้าชมทุกวัน ทั้งนี้จะต้องเป็นช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มิได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ซึ่งปกติจะปิดในช่วงเวลาดังแต่ประมาณกลางเดือนธันวาคม-ต้นเดือนกุมภาพันธ์

## 8. เชียงใหม่ในทิวเขาฟารี

ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ตำบลแม่เหียะและตำบลสุเทพ อำเภอเมืองและตำบลหนองควม อำเภอหางดง พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 819 ไร่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นสวนสัตว์กลางคืนที่มีความสมบูรณ์พร้อมมีบริการรถรับ-ส่งเพื่อขึ้นชมสัตว์ป่าในบรรยากาศต่างๆ เช่น ทุ่งหญ้าสะวันนา ชมช้าง ยีราฟ ม้าลาย ด้วยรถลากเปิดโปง หรือระทึกใจในการนั่งรถชมสัตว์คู่ร้ายอย่างใกล้ชิด เช่นสิงโต หมีควาย เสือ ไฮยีนา และจระเข้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดเส้นทางเดินชมสัตว์ป่าในบรรยากาศสวยงามริมฝั่งทะเลสาบ แวดล้อมด้วยต้นไม้านาพันธุ์ สัตว์ ที่จะได้พบเห็นได้แก่ หมีขอ สมเสร็จบราซิล ฮิปโปแคระ แมวดาว หมูน้ำ และ นกเฟลมมิงโก้ เป็นต้น การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปตามถนนห้วยแก้วเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 121 ทางไปอำเภอหางดงประมาณ 10 กิโลเมตรแล้วเลี้ยวขวาอีกประมาณ 2 กิโลเมตร เปิดบริการเวลา 10.00-24.00 น.

นอกจากนี้ยังพบว่าป่าด้านเหนือของคอยสุเทพยังติดกับบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแม่ริมซึ่งเป็นเส้นทางเดินป่าถึงคอยผาหลวงที่เป็นจุดชมวิวที่สวยงามแห่งหนึ่ง (มีหินที่มีลักษณะคล้ายกลอง) และฝั่งตะวันออกติดกับบ้านขุนช่างเคี่ยนทุกๆหน้าหนาวจะมีต้นพญาเสือโคร่ง (คล้ายดอกซากุระ) ออกดอกตามทางขึ้นไปบ้านขุนช่างเคี่ยนทำให้นักท่องเที่ยวที่แวะพักเป็นอย่างมากในช่วงนั้น

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยว เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสร้างอำนาจต่อรองกับคนภายนอกอย่างเป็นระบบในรูปแบบของเครือข่าย หรือโปรแกรมการท่องเที่ยวของบริษัททัวร์ต่างๆ โดยมองในภาพรวมแล้วจุดนี้บ้าน มิ่งคอยสุเทพมีความได้เปรียบ

ในศักยภาพด้านนี้อย่างมาก และในอนาคตน่าจะมีการเชื่อมต่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฝั่งทางคอยผากลอง กับบ้านแม่สาใหม่ ได้ค่อนข้างมาก ประกอบกับ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ มีแผนนโยบายที่เน้นด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก เพราะเชียงใหม่เพิ่งได้รับการโหวตให้เป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวอยากไปเป็นอันดับ 2 ของโลก ซึ่งบ้านม้งคอยปุยเองก็จัดว่าอยู่ในเส้นทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลสุเทพ เพียงแต่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวให้มีความเป็นมาตรฐานมากกว่านี้แล้วนำเสนอหรือประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ซึ่งน่าจะมีความสอดคล้องกับหมู่บ้านม้งคอยปุยมากที่สุด เพราะจะเป็นการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และนับว่าบ้านม้งคอยปุยมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำได้

#### 4.3.2 ศักยภาพการจัดการของชุมชน

สำหรับชุมชนบ้านม้งคอยปุยนี้ ผู้วิจัยพบว่าได้มีคุณลักษณะการจัดการทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 3 ประเด็นคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของบ้านม้งคอยปุย มีรายละเอียดดังนี้

##### 4.3.2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้นำรายละเอียดการทำงาน การร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนบ้านม้งคอยปุยกับผู้วิจัยเอง ที่มีโอกาสในการขยับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ซึ่งได้ทำเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยร่วมกับคนในชุมชนจึงมีโอกาสดำเนินไปมีส่วนร่วมกับทางชุมชนในการร่วมกันสร้างแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านม้งคอยปุย และได้พยายามถอดระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านม้งคอยปุย โดยใช้หลักคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมากเพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องได้และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์โดยไม่เบียดเบียนทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการให้บริการและการได้รับประโยชน์จากการบริการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ 5 ประเด็น ดังนี้

## 1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

เป็นการแสดงบทบาทในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาจากชุมชน ซึ่งหากมองระดับของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหานี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำหมู่บ้านเสียส่วนใหญ่ ในระดับของภาพรวมของชุมชนจะเป็นการแสดงความคิดเห็นผ่านแบบสัมภาษณ์ชุมชน ซึ่งถือว่ามีทำให้ความร่วมมือที่น้อยสำหรับการส่งเสริม โดยเหตุผลที่การมีส่วนร่วมในการค้นหาน้อยนั้นมาจากการที่ชุมชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงหลักการทำวิจัยและมีความกังวลใจกับงานในลักษณะแบบนี้ว่าจะมาเอาผลประโยชน์หรือมีผลกระทบอะไรกันกับตัวเขาหรือเปล่า และทางกลุ่มผู้นำชุมชนเองแม้จะมีความรู้ความเข้าใจว่าสาเหตุของปัญหามาจากสิ่งใดแต่ก็สื่อสารออกมาเป็นเนื้อหาที่บันทึกได้ยาก เช่น ปัญหาการจัดการที่ผ่านมาจากความแตกแยกทางความคิดซึ่งทำให้ผู้วิจัยเองต้องแตกแยกไปอีกถึงระดับปัญหาที่แท้จริง และในบางกรณีก็เวลาที่นัดร่วมประชุมกันไม่ตรงกันเนื่องจากชุมชนบ้านมั่งคองปุยมิกิจกรรมที่หลากหลายจึงมีปัญหาเรื่องเวลานัดค่อนข้างบ่อย ผู้วิจัยจึงได้สรุปว่าในประเด็นของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหานี้ยังมีส่วนร่วมกันน้อยมาก (กระจุกตัวอยู่แต่กลุ่มผู้นำ)

## 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน

หมายถึง การแสดงออกหรือบทบาทของประชาชนมีส่วนร่วมกันในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางในการดำเนินงานผ่านการประชุมในชุมชน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สังเกตถึงการมีส่วนร่วมที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เพราะในการประชุมกันในแต่ละกิจกรรมจะมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วางวิธีการในการดำเนินงานครั้งต่อไป เช่น กิจกรรมใดที่ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้เฉพาะ หรือเรียกว่าปราชญ์ชุมชนทางที่มิวิจัยชาวบ้านก็จะเป็นคนกำหนดตัวผู้รู้และทำการประสานงานให้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไป

## 3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

คือการที่คนในชุมชนคองปุยได้มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการหาแนวทางการท่องเที่ยว เช่น การร่วมกันออกแบบสอบถาม เก็บแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชุมชนเองก็ได้ให้ความร่วมมือในการกระจายไปตามจุดต่างๆที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น พิพิธภัณฑ์ชาวเขา สวนน้ำตก ไกด์ชาวบ้าน ฯลฯ ซึ่งถือว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่ดี

#### 4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ในประเด็นนี้จะเป็นการได้รับผลประโยชน์จากการทำโครงการที่ทางทีมวิจัยชุมชนได้จัดทำขึ้น เช่น กิจกรรมในการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวก็จะได้รับรู้ปัญหา ข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวเอามาปรับปรุงเป็นแนวทางในการพัฒนาของทั้งหมู่บ้านร่วมกัน หรือ จากกิจกรรมการสำรวจเส้นทางเดินป่า ซึ่งหากประสบผลสำเร็จจากกิจกรรม สามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการศึกษาธรรมชาติได้ ชุมชนบ้านมั่งคองปุยก็จะมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมเหล่านี้อย่างมากที่สุดเพราะจะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวคองปุยมากขึ้นและมีผลต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของคองปุยในระยะยาว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองว่าในการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์นั้นทุกคนในคองปุยจะได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมอย่างมากทุกคน

#### 5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

มองในเชิงที่ว่าทีมวิจัยชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการวิเคราะห์ประเมินผลของข้อมูลที่ได้มาอย่างไร ซึ่งก็ยังอยู่ในระดับน้อยอยู่ เพราะข้อมูลส่วนใหญ่จะรับรู้กันในกลุ่มแกนนำของทีมนักวิจัยชาวบ้านกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมกับ โครงการและคนในหน่วยงาน โครงการขยายผล โครงการหลวง(คนในชุมชน)

สรุปได้ว่าชุมชนบ้านมั่งคองปุยมีการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ แต่จะต้องเริ่มจากกลุ่มผู้มีจิตอาสาและค่อยขยายไปถึงกลุ่มคนในชุมชนกลุ่มต่างๆ โดยใช้เวลาที่มีการประชุมประจำหมู่บ้าน หรือแม้กระทั่งการประชาสัมพันธ์ทางสื่อวิทยุหมู่บ้าน เอกสารต่างๆซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้นำมีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับทางโครงการตลอดจนสร้างเครือข่ายทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

##### 4.3.2.2 ความเข้มแข็งของชุมชน

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้มองถึงการจัดการอย่างเป็นองค์รวมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และอาจหมายรวมถึงอนาคตด้วย มองถึงการทำงานที่ผ่านมาของชุมชนบ้านมั่งคองปุย เช่น การทำงานร่วมกันของ เด็ก/เยาวชน/ผู้ใหญ่/ผู้อาวุโสหมู่บ้าน เพื่อที่องค์กรชุมชนจะมีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ตระหนักร่วมและวางแผนร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญมากเช่นกัน ซึ่งหลังจากได้ศึกษาแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชนแล้วผู้วิจัยจะยึดลักษณะของชุมชน 6 ประเด็นเป็นกรอบในการศึกษา คือ การจัดการกลุ่ม องค์กรท่องเที่ยว ศักยภาพของผู้นำชุมชน การพัฒนากระบวนการการเรียนรู้และการทำกิจกรรมและ

วิสัยทัศน์ของชุมชน ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน การมีจิตสำนึกสาธารณะรักและหวงแหนชุมชน และการยอมรับจากองค์กรภายนอก มีรายละเอียดดังนี้

### 1. การจัดการกลุ่มองค์กรท่องเที่ยว

องค์กรเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเองอีกด้วย การรวมตัวของคนในชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคอยปุยนั้นพบว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรการท่องเที่ยวแบบกลุ่มธุรกิจซึ่งจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในกลุ่มนั้นๆ หรือกลุ่มที่มีบทบาทในการทำงานต่างๆ หากจะสรุปกลุ่มองค์กรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบ้านมั่งคอยปุยจะมีดังนี้ นับได้ว่าในประเด็นเรื่องศักยภาพการจัดการกลุ่มองค์กรท่องเที่ยวของบ้านมั่งคอยปุยมีความหลากหลายทีเดียว แสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการต่างๆ แต่ผลพวงในด้านลบของการมีกลุ่มพัฒนาที่มากก็จะทำให้เกิดความแตกแยกในความคิดอีกด้วย

### 2. ศักยภาพของผู้นำชุมชน

การเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคอยปุยเริ่มขึ้นจากการสนับสนุนของหน่วยงาน เช่น โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา เป็นต้น ซึ่งหากจะมองถึงบทบาทของผู้นำชุมชนแล้วก็มากเช่นกันในแต่ละยุค แต่ละสมัย เช่น ในยุค นายเล่าป๊ะ แซ่ย่าง ก็ได้กราบทูตครั้งนั้นก็ทำให้เกิดการพัฒนาต่างๆ ตามมามากมาย จากนั้นก็เกิดการพัฒนาจากกลุ่มแกนนำหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการและทางธรรมชาติมากมาย ปี พ.ศ.2527 ก็มีการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานชาวเขา ปี พ.ศ.2529 ก็สร้างสวนน้ำตกมีการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน เช่น ทางเทศบาลในเรื่องของการจัดเก็บขยะ โครงการหลวงในการพัฒนาด้านการเกษตร และทุนสนับสนุนในการวิจัยต่างๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) เป็นต้น

ปัจจุบันพบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนของบ้านมั่งคอยปุยได้รับการพัฒนาศักยภาพจากการอบรม การทำโครงการต่างๆ การมีประสบการณ์ทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและกึ่งนอกชุมชน จนหลายครั้งได้ถูกรับเลือกให้เป็นหัวหน้าโครงการต่างๆ เช่น นายไตรภพ แซ่ย่าง อดีตผู้ใหญ่บ้านคอยปุยได้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย พัฒนาเครือข่ายชุมชนคอยสุเทพ-ปุย และเคยทำงานกับ NGO ฯลฯ นายอึ้งยศ หวังวนวัฒน์ เป็นประธานสมาคมหมู่บ้าน(อดีตผู้ใหญ่บ้านคอยปุย) เคยเป็นหัวหน้าโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านคอยปุย หัวหน้ากลุ่มลินจี เป็นต้น

ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยมองว่าบ้านมั่งคอยปุยมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถมากที่หนึ่ง แต่อาจจะมียุคต่อตรงที่ในการทำงานเมื่อมีคนเก่งอยู่ในหมู่บ้านมากนั้นทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดแตกแยก ไม่รู้จะตามใคร (ในกรณีที่มีความขัดแย้งกันทางความคิดของกลุ่มผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ) ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องจากมีความขัดแย้งกันทางความคิดสูง

### 3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการทำกิจกรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชน

ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า มีการนำเสนอทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักชุมชนที่มีการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง การตระหนักถึงศักดิ์ศรี และมีความภูมิใจในการแสดงถึงความเป็นตัวตน (Identity) ของชุมชนชาวบ้านมั่งคอยปุย มีความพยายามในการอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการปรับประยุกต์ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (เห็นได้จากแฟชั่นเสื้อผ้าลายมั่งที่มีการเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย) พร้อมทั้งมีการนำเสนอเรื่องภูมิทัศน์ของหมู่บ้านมีการจัดสวนดอกไม้เมืองหนาว ดอนรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบอากาศหนาวเย็นบนคอยปุย ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา ชาวบ้านต่างแสดงความคิดเห็นว่าเป็นความโชคดีของชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น และชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น จนปัจจุบันมีชื่อเสียงระดับประเทศ ทั้งจากการเผยแพร่ทางเอกสาร จากอินเทอร์เน็ต และการบอกเล่าของคนที่เคยเข้ามาในชุมชนแห่งนี้แล้ว ชุมชนได้ถูกนำเสนอในแง่มุมที่ดีประกอบกับชุมชนมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมีไมตรีจิต ซึ่งผลจากการจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนนั้นช่วยให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นชาวบ้านมากขึ้นและช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนที่จะส่งผลต่อเงินหมุนเวียนในองค์กรชุมชน ช่วยสร้างอาชีพต่างๆ เช่น ค้าขายต่างๆ ไกด์ บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว เป็นต้น

จากการร่วมทำงานกับทีมวิจัยชาวบ้าน ผู้วิจัยได้มองเห็นวิสัยทัศน์ของกลุ่มองค์กรการท่องเที่ยวจะเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีการคิดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนมากมายจึงเกิดกลุ่มตัวแทนชาวบ้านที่มีความสนใจในด้านกิจกรรมนั้นๆ เช่นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็จะไปติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน โครงการหลวงให้มาช่วยสนับสนุนและพัฒนายกระดับกลุ่มเกษตรให้สามารถเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีคุณภาพได้ในอนาคต เป็นต้น

สรุปได้ว่า ชุมชนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์แต่ก็แฝงไปด้วยนัยยะของการประกอบธุรกิจค้าขายอยู่ และมีศักยภาพในการมองการเชื่อมโยงการทำงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดี



#### 4. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

พื้นที่ชุมชนบ้านมั่งคองปุยอยู่ในเขตของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าและแหล่งน้ำ จึงทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพึ่งพิงธรรมชาติมาช้านาน ซึ่งแต่เดิมชุมชนมีการทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยทำให้มีการใช้พื้นที่ค่อนข้างมากภายหลังเปลี่ยนมาทำการเกษตรแบบพืชไร่จึงใช้พื้นที่ลดลง ประกอบกับการมีการท่องเที่ยวเข้ามาชุมชนเริ่มมีรายได้จากการค้าขายกับนักท่องเที่ยว และเริ่มมีความตระหนักหันกลับมาดูแลทรัพยากรหรือทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง ทั้งที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือพอที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปให้ได้ นับเป็นจุดเริ่มต้นสู่การเรียนรู้ถึงรากฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนมั่ง ประกอบกับสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนเริ่มฟื้นคืนจึงมีกลุ่มคนได้ร่วมคิดว่าจะปล่อยให้ชุมชนเป็นที่ถูกเที่ยวอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการจัดการท่องเที่ยวตอนนั้นจึงออกมาเป็นในรูปแบบของร้านค้าชุมชน จนพัฒนาเรื่อยๆเป็นพิพิธภัณฑ์ชาวเขาซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ในตอนนั้นการท่องเที่ยวได้รับความนิยมนมาก ชุมชนจึงเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขายหรือประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับท่องเที่ยวในที่สุด

ปัจจุบันชุมชนบ้านมั่งคองปุยได้อาศัยรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักรายได้รองกลายเป็นเกษตรกรรมซึ่งตามหลักวิชาการแล้วนับว่าผิดหลักการเพราะเมื่อใดถ้าปล่อยให้การท่องเที่ยวเป็นตัวนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนั้นๆแล้วละก็ ก็ต้องพร้อมที่จะยอมรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวตามมาด้วย ทั้งนี้ความเสี่ยงที่ว่านั้นอาจจะเป็นรูปแบบของความไม่แน่นอนของรายได้ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม สังคม เป็นต้น

สรุปในประเด็นนี้ผู้วิจัยสังเกตถึงว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่ชุมชนบ้านมั่งคองปุยเริ่มมีการปรับตัวอีกรอบ โดยการหันไปสนใจทำการเกษตรเพิ่มขึ้นเนื่องจากสินค้าทางการเกษตรราคาดีประกอบกับรายได้จากการท่องเที่ยวลดน้อยลงไป และรูปแบบการค้าขายเริ่มเป็นแบบขายเร็วมากขึ้นมีการลงไปค้าขายของตามเทศกาลหรือสถานที่ต่างๆของชาวบ้านมั่งคองปุยมากขึ้น (ทำให้มีความต้องการรถยนต์ส่วนตัวสูงขึ้น) และร้านค้าชุมชนมีการปรับปรุงร้านค้าให้มีความทันสมัยนิยมนมากขึ้น

## 5. การมีจิตสำนึกสาธารณะรักและหวงแหนชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนส่วนหนึ่งจะเห็นได้จากการทำงานร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งสาธารณะ เสียสละเวลาเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์เป็นเสมือนธรรมเนียมปฏิบัติของคนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นไปในลักษณะร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ รวมทั้งร่วมรับผิดชอบผลของการปฏิบัติ การยอมรับความหลากหลายทางความคิดของคนแต่ละคนในชุมชนทำให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

จากประเด็นทางแนวความคิดเรื่องจิตสำนึกสาธารณะรักและหวงแหนชุมชนผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษา และสังเกตชุมชนอยู่นานพอสมควรพบว่าจะมีกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่แท้จริงนั้นยังไม่มาก เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างทั้งด้านการประกอบอาชีพ เลี้ยงดูครอบครัว ค่าขาย เป็นต้น แต่ก็พบว่ามีการจัดกิจกรรม ปรับภูมิทัศน์ ปลูกป่า ทำความสะอาดชุมชน ทำแนวกันไฟ และเผ่าระวังไฟป่า ทั้งนี้จะมีมาตรการต่างๆคอยควบคุมดูแลไว้ เช่น ถ้าปรับกรณีที่ไม่มาร่วมกิจกรรม เป็นต้น และความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายก็พบว่ามีส่วนอย่างมากในการให้ความร่วมมือกัน เช่น งานศพ งานเลี้ยงผี ซึ่งทางผู้วิจัยมองว่าความคิดในกรอบของจารีต ประเพณี วัฒนธรรมชุมชนนั้นเป็นกรอบที่ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะ รักและหวงแหนชุมชนมากที่สุด ส่วนกิจกรรมอื่นๆชุมชนยังไม่ได้ถึงขั้นต้องปฏิบัติตามเสมอไป ยังต้องมีมาตรการต่างๆควบคุม ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ส่วนเรื่องความรักและหวงแหนชุมชนนั้นจะแสดงออกให้เห็นชัดเจนจากการที่ชุมชนมีความภูมิใจที่หมู่บ้านของตนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่โด่งดังมีชื่อเสียงมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมทุกวัน มีการประชาสัมพันธ์ออกสื่อต่างๆ รวมทั้งภูมิใจในประวัติศาสตร์เก่าๆที่เป็นหมู่บ้านแห่งแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นโครงการพัฒนาชาวเขาซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯเป็นล้นพ้น

## 6. การยอมรับจากองค์กรภายนอก

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นชัดเจนขึ้นว่าหากย้อนอดีตไปเมื่อกว่า 50-60 ปีก่อนที่กลุ่มชนเผ่าม้งได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากที่อื่นๆเข้ามาตั้งรกรากถาวร ณ บ้านคอยบุญในปัจจุบัน ในขณะนั้นชุมชนยังมีความเชื่อและเคารพในวัฒนธรรมของบรรพชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าตนเองไว้ อาทิเช่น ชุดเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด ดนตรี การละเล่นเอกลักษณ์เฉพาะชนเผ่าของตนเอง จารีต ประเพณี ตามพิธีกรรมต่างๆตามรูปแบบของบรรพชนและความเป็นเอกลักษณ์ในรูปทรงของบ้านที่อยู่อาศัย พร้อมด้วยการดำเนินวิถีชีวิตความเป็นชนเผ่าอย่างสมบูรณ์แบบจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาว

ต่างประเทศอยากได้ไปสัมผัสชีวิตจริงของชุมชนในขณะนั้นจึงทำให้เกิดอันซีนคอยปุยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพราะนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้าน แล้วนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสการดำเนินวิถีชีวิตแบบธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวไม่เคยพบเคยเห็นที่ไหนมาก่อนทำให้มีความประทับใจที่ได้เข้ามาท่องเที่ยว ณ หมู่บ้านคอยปุยในขณะนั้น

ประกอบกับการได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ที่เป็นชุมชนชาวเขาที่อยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่มากที่สุด และอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่อีกสองแห่งด้วยกันคือ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ และวัดพระบรมธาตุคอยสุเทพ

ดังนั้นจึงทำให้มีการยอมรับว่าชุมชนบ้านม้งคอยปุยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมอย่างไม่ขาดสาย จึงได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกต่าง ๆ มากมายสังเกตได้จากการที่มีการสนับสนุนช่วยเหลือจากหลายหน่วยงาน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ ดำรวจตระเวนชายแดน ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการขยายผลโครงการหลวง-บ้านคอยปุย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย อสท. ททท. ฯลฯ รวมถึงการมีความสามารถในการต่อรองแหล่งทุนต่างๆ ได้มากขึ้น ทั้งในประเด็นปัญหาความขัดแย้งและการสนับสนุนต่างๆ การพัฒนาความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

**สรุปภาพรวมศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม**

**ตาราง 16 สรุปภาพรวมศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบ้านคอยปุย**

ประเด็น	ศักยภาพ	ข้อจำกัด
ทรัพยากรธรรมชาติ	- ความงดงามของแหล่งธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ อากาศหนาว(หมอก) น้ำตก (ลำห้วยผาแดง), ทิวทัศน์, ความเก่าแก่ของคอยผากลอง	- เหมาะสมในบางฤดูกาล - รองรับคนได้ไม่มาก - มีความเปราะบาง
วัฒนธรรมและวิถีชีวิต	- การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ (ชุดม้ง) - ประเพณีน่าสนใจ (ปีใหม่ม้ง) - การทอผ้าไปกันซง - บ้านเรือน เครื่องใช้ที่เป็นเอกลักษณ์ - การแสดงดนตรีพื้นบ้าน	- ชาวบ้านเข้าร่วมในพิธีกรรมหรือการแสดงน้อยลง - ผู้มีความรู้ในด้านวัฒนธรรมน้อยลง - วัฒนธรรมความเป็นเมืองเข้ามา

	- พิพิธภัณฑ์ชาวเขา - พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชนเผ่าม้ง	กลั่นในชุมชนมากขึ้น
ความรู้และภูมิปัญญา	- สมุนไพรพื้นบ้านกับการรักษาแบบพื้นบ้าน	- ขาดผู้สืบทอด - หันไปพึ่งพาทายนอกมากขึ้น
องค์กรภายในชุมชน	- มีกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพการเกษตร อาชีพการท่องเที่ยว การค้าและบริการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน - มีการประสานงานที่ดี - มีผู้นำที่มีความกระตือรือร้น	- ผู้นำทำงานหลายอย่าง - ขาดการกระจายบทบาท - มีความขัดแย้ง
การเงิน กองทุนของชุมชน	- มีกองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่ชาวบ้าน	- ไม่สามารถใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นได้ นอกจากที่ระบุไว้ในระเบียบ

ส่วนศักยภาพชุมชนในการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น จะมีทีมวิจัยชุมชนที่มาจาก 3 ด้านของการท่องเที่ยว (เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงนิเวศ) เป็นแกนหลักในการร่วมการทำวิจัยครั้งนี้ การดำเนินงานวิจัยตลอด 1 ปี กว่าที่ผ่านมา มีกลุ่มเป้าหมายหลักในการทำงานวิจัยขึ้นนี้ในระยะแรก 14 คน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เมื่อมีการดำเนินงานวิจัยไประยะหนึ่งพบว่า สมาชิกที่ร่วมงานกันมาตั้งแต่ต้นเริ่มหลุดไปบ้าง เนื่องจากต้องทำมาหากินและติดภารกิจบ่อยครั้งประกอบกับเป็นช่วงที่การค้าขายด้านบนชุมชนคดอปปุย ชบเขาจึงเดินทางไปค้าขายต่างจังหวัดพร้อมกับสมาชิกในครอบครัว บางคนไม่ได้ตั้งใจจริงๆ เพียงอยากมาคว้าเค้าทำอะไรกัน มีผลตอบแทนอะไรใหม่ ซึ่งก็จะอยู่ในกลุ่มที่หลุดไป แต่ระหว่างทางการดำเนินงานวิจัย ก็มีคนใหม่ที่สนใจเข้าร่วมเรียนรู้แทน

เมื่อโครงการวิจัย แทนทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคดอปปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคดอปปุยว่าควรเป็นศักยภาพของทีมงานวิจัยที่นำโดยพ่อหลวงยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ พ่อหลวงไตรภพ แซ่ย่าง, พี่พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ ก็สามารถดึงกลุ่มของ

ชุมชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการหลวงบ้านคอยปุย หรือรวมไปถึงการติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ด้วย

ในการทำงานเนื่องจากประเด็นวิจัยที่ทำเป็นประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงได้รับการร่วมมือจากกลุ่มบุคคลในชุมชนแต่ละกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยกำหนดค่อนข้างง่าย เห็นได้จากช่วงเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยก็ได้เข้าไปเก็บข้อมูลจริงจากทุกส่วนทุกสถานที่ในหมู่บ้านที่จะเป็นต่องานวิจัย และเกือบทุกครั้งที่มีการประชุมประจำหมู่บ้านทีมวิจัยก็ใช้โอกาสนั้นในการเล่าถึงความคืบหน้าของงานวิจัยตลอดรวมไปถึงเมื่อมีกลุ่มคนจากข้างนอกขึ้นมาเรียนรู้เช่นกลุ่ม นักศึกษานอกโรงเรียน ตัวแทนทีมวิจัยก็ได้เข้าไปเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (โดยอ้างถึงข้อมูลที่ได้จากการวิจัยชิ้นนี้ด้วย)

จากการทำงานที่ผ่านมา ชุมชนได้มีส่วนร่วมเรียนรู้หลายอย่างผู้ที่ได้รับประโยชน์คือผู้ที่เข้าร่วมศึกษาได้พบมุมมองใหม่เทคนิควิธีการปฏิบัติการทดลองแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งกระบวนการที่เกิดขึ้นถึงแม้จะยังไม่ชัดเจนในแนวทางปฏิบัติแต่ก็ยังถือว่าเป็นช่วงเริ่มต้นเท่านั้น ผลจากการวิจัยทางโครงการวิจัยยังคงคาดหวังที่จะขยับต่อโดยใช้แนวทางที่ค้นพบปรับไปใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ และการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในมิติต่างๆ เกิดการวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันและมีเป้าหมายให้ชุมชนมีการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งวิธีการขยายผลของทีมนักวิจัยจะใช้วิธีการและเทคนิคที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคนเช่น

**การทำให้ผู้เป็นตัวอย่าง** ในทีมวิจัยจะมีแกนนำของ 3 ด้านการท่องเที่ยวหลักของชุมชน คือ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร ซึ่งแต่ละด้านก็มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ก็มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็มีการปรับปรุงสถานที่เผยแพร่วัฒนธรรมให้กับกลุ่มเยาวชน และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรปลูกพืชพรรณไม้ผลที่เหมาะสมกับพื้นที่ใช้ชุมชนได้มีผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชนเป็นต้น

**การให้** ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาจัดทำเป็นหนังสือคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านคอยปุย ก็ได้เชื่อมโยงถึงการนำชมของมัคคุเทศก์น้อยและแจกจ่ายให้กับชุมชนผู้ที่สนใจ อีกทั้งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังสามารถนำไปประกอบการพิจารณาในการทำงานในพื้นที่บ้านคอยปุยอีกด้วยเช่นงานวิจัยการจัดการขยะของชุมชนบ้านคอยปุย เป็นต้น

**การเยี่ยมชมเยือน การสนทนาและเปลี่ยน** ส่วนใหญ่ทีมวิจัยจะมีเครือข่ายใหญ่ที่สนิทสนมกัน เวลาไปมาหาสู่กันก็จะมีการนำแนวคิดที่ได้จากการวิจัยหรือแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวไปพูดคุยด้วย โดยมีการ

ยกตัวอย่างสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยซึ่งจะทำให้คนฟังเกิดคนสนใจซึ่งหากมีโอกาสได้ร่วมงานในแต่ละกิจกรรมกันก็จะมีความสนใจในระดับหนึ่ง เช่น ร้านอาหารที่เป็นที่รู้จักกับทีมวิจัยก็มีการสนทนาถึงประเด็นที่ทำอยู่ และมักจะลดราคาให้บ่อยครั้งให้กับผู้วิจัยเพราะถือว่าเป็นคนกันเอง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย จะเห็นว่ายังอยู่ในระดับของพื้นที่และคนที่รับต่อจะเป็นชาวบ้านในชุมชนและค่อนข้างอยู่ในกลุ่มบุคคล หลายคนอยู่ในช่วง齡เลที่จะเรียนรู้หรือไม่ก็ไม่อยากเปลี่ยนแปลงเพราะคิดว่ามันอาจจะขึ้นอยู่กับฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวมีน้อย-มีมาก เป็นอย่างไรก็จะเป็นอย่างนั้น หรือหากมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีก็ดีสำหรับตน ซึ่งทำให้ยากต่อการชักนำพอสมควร

จากการสรุปบทเรียนร่วมกันกับทีมวิจัย โครงการวิจัยพบว่า สิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนสนใจช่วยกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความยั่งยืนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ต้องเปลี่ยนที่แนวคิด การสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องใหม่ตลอดจนการค่อยๆ นำเสนอแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้ โดยอาจเริ่มทีละน้อยค่อยปรับค่อยเปลี่ยนไปจะเห็นผลที่ยั่งยืนกว่าการให้ปรับเปลี่ยนในทันทีเพราะชาวบ้านจะได้เรียนรู้ได้เอง แต่ถึงอย่างไรชุมชนก็ยังคงต้องการการหนุนเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่โดยภาพรวมเห็นว่าผลของการดำเนินงานเห็นถึงผลของการมีส่วนร่วมเคลื่อนที่ในระดับกลุ่มคนที่เข้าร่วมงานวิจัยทั้งนี้ต้องอาศัยช่วงเวลาจังหวะที่จะนำแนวทางต่างๆ ไปหนุนเสริมการพัฒนาชุมชน ซึ่งทางทีมวิจัยพร้อมทั้งกลุ่มคนที่สนใจก็มีความสนใจที่จะผลักดันให้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคอบยุคนำมาใช้ประโยชน์ในการช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป

#### 4.3.2.3 องค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของบ้านมั่งคอบยุค

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมกลุ่มองค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของบ้านมั่งคอบยุคร่วมกับชุมชนบ้านมั่งคอบยุคในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดของกลุ่ม องค์กรนั้นในเฉพาะส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของบ้านมั่งคอบยุคเท่านั้น ดังจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

##### 1. กลุ่มองค์กรในชุมชน

เป็นกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในตัวหมู่บ้านมั่งคอบยุค และถือเป็นกลุ่มองค์กรหลักที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมั่งคอบยุค โดยสามารถแยกตามหัวข้อได้ดังต่อไปนี้

## 1.1 กลุ่มอาชีพ

- **กลุ่มอาชีพจากการเกษตร** ประกอบไปด้วย กลุ่มที่ปลูกลิ้นจี่ ผักอินทรีย์ กาแฟ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ไม้ดอก และกลุ่มสมุนไพร แต่ส่วนมากแล้วจะประกอบอาชีพปลูกลิ้นจี่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยปุ๋ยเกือบทั้งหมด โดยกลุ่มอาชีพเกษตรนี้มีความพยายามที่จะยกระดับให้ขึ้นเป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการวางแผนจัดภูมิทัศน์แปลงสวนเกษตร เพิ่มคุณภาพผลผลิตให้เป็นเอกลักษณ์ประจำหมู่บ้าน จัดกิจกรรมขายผลผลิตตามฤดูกาล เป็นต้น

- **กลุ่มอาชีพท่องเที่ยว (ที่เป็นสถานที่)** ประกอบไปด้วยพิพิธภัณฑ์ชาวเขาของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สวนน้ำตกของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศปัจจุบันถือซึ่งได้ว่าเป็นจุดในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวบ้านม้งดอยปุ๋ย ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นลูกค้าให้กับร้านค้าในหมู่บ้าน เนื่องจากระหว่างเดินทางขึ้นไป หรือลงกลับมานักท่องเที่ยวก็จะผ่านไปตามร้านค้าในหมู่บ้าน และซื้อสินค้านั่นเอง

- **กลุ่มอาชีพการค้าและบริการ** จะประกอบไปด้วยอาชีพช่างภาพ รถรับจ้าง นำเที่ยวมัคคุเทศก์ แปรรูปหัตถกรรม ที่พักโฮมสเตย์ (Home stay) ของที่ระลึก พ่อค้าเร่ ขายพลอย หัตถกรรมเครื่องเงิน ซึ่งพบว่าเป็นอาชีพที่ได้รับผลพวงมาจากการท่องเที่ยวโดยตรง มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ รถรับจ้างจะได้รายได้จากการนำนักท่องเที่ยว เข้ามาเที่ยวบ้านม้งดอยปุ๋ย เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงก็จะใช้บริการของไกด์ชาวบ้าน/มัคคุเทศก์ เพื่อนำเที่ยวชมบ้านม้งดอยปุ๋ย แล้วไกด์ชาวบ้าน/มัคคุเทศก์ ก็จะพาเยี่ยมชมในจุดต่างๆ ของหมู่บ้าน รวมถึงการพานักท่องเที่ยวทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ต้องถ่ายรูปจากช่างภาพในการใส่ชุดม้งเดินซื้อของที่ระลึก พลอย หัตถกรรมเครื่องเงิน ฯลฯ และเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการค้างคืนก็จะมีบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ในที่ต่างๆแนะนำให้ตนเอง

## 1.2 กลุ่มองค์กรของชุมชน

ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัคร และกลุ่มชมรมออกกำลังกายในส่วนนี้ก็จะมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกหรือทางกลุ่มรับแนวคิดหรือนโยบายจากองค์กรภายนอกมาทำเพื่อคอยจัดการดูแลระบบต่างๆของการท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละงานก็จะพบการทำงานที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนกัน ยกตัวอย่างเช่น การปรับภูมิทัศน์ในชุมชน การร่างกฎระเบียบของชุมชน การดูแลรักษาป่า และการจัดกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน

### 1.3 ภาคการเงินกองทุนต่างๆในชุมชน

ในชุมชนบ้านมั่งคองปุยจะประกอบไปด้วยภาคการเงินกองทุนต่างๆอยู่มากมาย จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่ามียู่ 9 กลุ่มกองทุน คือ กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน กองทุนเงินล้าน กองทุนแก้ไขความยากจน กองทุนธนาคารข้าว กองทุนSML (กองทุนข้าว) กองทุนปืยและยา กองทุนหมุนเวียน กองทุนอาหารกลางวัน และกองทุนสงเคราะห์ ซึ่งความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะเป็นการที่จะใช้เงินกู้เพื่อหมุนเงินในการลงทุนประกอบอาชีพต่างๆ รวมถึงให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนในรูปแบบสวัสดิการสังคม เช่น อาหารกลางวันเด็กนักเรียนและฌาปนกิจศพ เป็นต้น

### 1.4 หน่วยงาน/สถาบันในชุมชน

ในชุมชนบ้านมั่งคองปุยจะมี หน่วยงาน/สถาบัน มาตั้งอยู่ 4 แห่งคือ

สถาบันวิจัยคองปุย โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ศูนย์วิจัยเพื่อขยายผลโครงการหลวงและวัดคองปุย ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวค่อนข้างมากดังนี้

- **สถาบันวิจัยคองปุย** จะคอยให้ความรู้และคอยเพาะพันธุ์พืชไม้เมืองหนาวให้แก่ชุมชนซึ่งมีส่วนช่วยเหลือชุมชนด้านการกระตุ้นเผยแพร่ความรู้ด้านพันธุ์พืชไม้เมืองหนาวแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว เป็นต้น

- **โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1** จะเป็นสถาบันที่สร้างทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนให้มีความรู้และร่างหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนเช่นการสร้างมัคคุเทศน์น้อยให้กับชุมชน เป็นต้น และเมื่อคนในชุมชนมีความรู้ก็จะได้นำความรู้ต่างๆที่ได้มาพัฒนาชุมชนซึ่งที่ผ่านมาก็มีลูกหลานของคนในชุมชนได้ไปเรียนต่อและนำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชน พร้อมกับช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชนอย่างมากทีเดียว

- **โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคองปุย** เป็นหน่วยงานที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนาบนพื้นที่สูง(สวพส.)ซึ่งนับได้ว่ามีส่วนช่วยด้านการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านมั่งคองปุยมากทีเดียว เช่นส่งเสริมด้านการเกษตรปรับทัศนียภาพในชุมชน เป็นแหล่งความรู้ในด้านเกษตรแก่ชุมชน อีกทั้งคอยสนับสนุนบ้านมั่งคองปุยในการพัฒนากลุ่มการเกษตรยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

- **วัดคองปุย** จะเป็นวัดของศาสนาพุทธของชุมชนบ้านมั่งคองปุย และอาจถือเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวจะเข้าไปกราบไหว้สักการะบูชาได้ รวมถึงเข้าไปเยี่ยมชมทิวทัศน์ที่บริเวณวัดคองปุยได้เช่นกัน



## 2. กลุ่ม/องค์กรภายนอกชุมชน

เป็นกลุ่มองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับในด้านต่างๆ กับทางชุมชนบ้านมิ่งคอยปุย โดยจะอธิบายให้เห็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนี้

- **เทศบาลตำบลสุเทพ** จะช่วยในการให้งบประมาณสนับสนุนตามแผนนโยบายการพัฒนาตามวาระของปีงบประมาณนั้นๆ ซึ่งก็รวมถึงงบประมาณในการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย

- **ป่าไม้อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย** จะทำการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนกับออกกฎกติกาในการดูแลร่วมกับชุมชน และทำการเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ด้วย ซึ่งนั้นก็หมายรวมถึงชุมชนบ้านมิ่งคอยปุยนั่นเอง

- **ศูนย์ควบคุมไฟป่า** จะทำงานร่วมกับชุมชนในการป้องกันอนุรักษ์ป่า การเฝ้าระวังไฟป่ารวมถึงการดับไฟป่า และให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนในการป้องกันอนุรักษ์ป่า ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของคอยปุย คือ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติในการท่องเที่ยวและสร้างผู้รู้ในการรักษาป่าของชุมชนบ้านมิ่งคอยปุย ซึ่งในอนาคตจะมีประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านมิ่งคอยปุย

- **สถานีตำรวจภูธรฝาง** จะคอยดูแลความสงบเรียบร้อย แก้ไขข้อพิพาทหรือปัญหาความต่างต่างๆซึ่งมีผลต่อภาพลักษณ์ในเรื่องความสงบเรียบร้อยของชุมชนบ้านมิ่งคอยปุย นับเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว

- **เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)** ช่วยสนับสนุนกระบวนการให้กับชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้และซึ่งรวมถึงการสร้างนวัตกรรมทางชุมชนให้คนกลุ่มนี้สามารถจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อีกด้วย

- **เครือข่ายชุมชน 12 หมู่บ้าน** จะช่วยในเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชาติพันธุ์ มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประเพณีปีใหม่มิ่ง ร่วมร่างกฎระเบียบจารีตประเพณีร่วมกัน ซึ่งนับว่าเป็นข้อดีต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และอาจเชื่อมโยงไปถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เชื่อมต่อกันของหมู่บ้านคอยปุย บ้านขุนช่างเคียนและบ้านแม่สา ได้ด้วยในอนาคต

- **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)** จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่ทางชุมชน และช่วยทำการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในรูปแบบสื่อต่างๆ

- **กลุ่มรถบริการนักท่องเที่ยว (รถแดง) ฯลฯ** จะช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวคอยสุเทพ-ปุย

- บริษัทผู้ประกอบการท่องเที่ยว จะพานักท่องเที่ยวมาเที่ยว และจะคอยสะท้อนความต้องการของนักท่องเที่ยวที่อยากจะเห็นการท่องเที่ยวของบ้านมั่งคอบปุ๋ยในรูปแบบใด ทั้งนี้จะมีประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านมั่งคอบปุ๋ยต่อไป

### การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในโครงการของกลุ่มองค์กรในชุมชน

ทีมวิจัยในโครงการวิจัยนี้หลายคนก็เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนหลักต่างๆในชุมชน และหลายคนก็เป็นสมาชิกของหลายกลุ่มในชุมชนดังนั้นอาจถือว่าการดำเนินงานมีกระบวนการที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มองค์กรหลายกลุ่มดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอาชีพ คือกลุ่มอาชีพจากการเกษตร (การท่องเที่ยวเชิงเกษตร) กลุ่มอาชีพการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงวัฒนธรรม) กลุ่มอาชีพการค้าและบริการ ซึ่งพบว่าแต่ละกลุ่มมีกลุ่มคนที่อยู่ละกัน ไปบางคนในทีมวิจัยก็ประกอบอาชีพทั้ง 3 กลุ่ม เช่น พ่อหลวงยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ พ่อหลวงไตรภพ แซ่ย่าง เป็นต้น และถือเป็นแกนหลักในการร่วมวิจัยครั้งนี้ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ

2. กลุ่มเยาวชนจะเข้ามามีบทบาทกับการวิจัยในโครงการนี้ช่วงของการวิจัยที่เน้นการปฏิบัติการ เพราะทางทีมวิจัยได้นำนักศึกษากลับมาพัฒนาไปที่กลุ่มเยาวชนที่มีความกระตือรือร้นและมีบทบาทต่ออนาคตของการท่องเที่ยวของชุมชน

3. โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ได้ให้การอนุเคราะห์พื้นที่ในการทำกิจกรรมหลายครั้ง (อาคารเอนกประสงค์) และได้เปิดโอกาสให้กับโครงการวิจัยทำการจัดกิจกรรมกับเด็กนักเรียนได้ในกิจกรรมการจัดระบบมีคฤหะศกน้อยเป็นต้น

4. โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอบปุ๋ย ถือเป็นหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการงานโครงการวิจัยนี้ตั้งแต่แรกเริ่มมีการกำหนดแผนงานที่ต้องการยกระดับภาคเกษตรให้มาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทางโครงการขยายผลโครงการหลวงคอบปุ๋ย ได้อนุเคราะห์สถานที่ให้โครงการวิจัยใช้หลายต่อหลายครั้งมีการส่งตัวแทนเข้าร่วมวิจัยอย่างต่อเนื่องมีการร่วมกันประชุมสรุปแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว หนุนเสริมกิจกรรมกับโครงการวิจัยนี้ด้วยดีมาตลอดดังจะเห็นได้จากการสรุปการทำกิจกรรมทุกครั้งในบทที่ 3

5. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนด้านข้อมูลเทคนิคในการวิจัยให้กับทีมวิจัยโครงการนี้มาโดยตลอด

โดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรทางทีมวิจัยก็จะเป็นฝ่ายติดต่oprานงานของความร่วมมือเป็นรายกิจกรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วในรายงานวิจัยข้างต้น

## ผลสรุปจากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

หลังจากการทำกิจกรรมที่เน้นการรวบรวมข้อมูลแล้วทางทีมวิจัยก็ได้ร่วมกันวางแผนทำกิจกรรมนำร่องเพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ย ซึ่งประกอบไปด้วยการถอดบทเรียนจากกิจกรรมที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 ดังนี้

- จัดเวทีร่วมกับชุมชนทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยว (เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงเกษตร) กำหนดตารางดำเนินงานที่แต่ละกลุ่มจะทำตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2554

- กิจกรรมเดินสำรวจป่า กำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงเกษตร)

- กิจกรรมถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับ ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล

- กิจกรรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มเยาวชน

- กิจกรรมวางแผนระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย

- กิจกรรมจัดทำ ทำเนียบคนเก่ง คนดี ร่วมกับ ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล

- กิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชน ร่วมกับ โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคองปุ๋ย

- กิจกรรมประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงาน และยกร่างแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลรายการกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมจัดเวทีร่วมกับชุมชน ทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยว (เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงนิเวศ) กำหนดตารางการดำเนินงานที่แต่ละกลุ่มจะทำตั้งแต่เดือน เมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2554

**บทเรียนที่ได้** จากการจัดกิจกรรมนี้ทำให้ได้ทราบว่าแต่ละกลุ่มการท่องเที่ยวมีการขยับงานกันอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้แต่ละกลุ่มมีการขยับงานอย่างต่อเนื่องคือทุนสนับสนุน ซึ่งทางกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนำโดย พี่อทธิพล โปธิศรี เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและขยายผลโครงการหลวงคองปุ๋ย ที่เป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางสถาบันวิจัยและพัฒนาบนพื้นที่สูง (ส.ว.พ.ส.) ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากรด้านวิชาการ ส่วนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพ่อหลวงยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ ก็มีการพยายามขับเคลื่อนให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาปรับใช้ เช่นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตและถ่ายทอดวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณีให้กับลูกหลาน และด้านกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมนี้จึงเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ 3 กลุ่มได้มาแลกเปลี่ยนแนวคิดในการดำเนินงานเพื่อการทำงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน ในเวทีมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบ่งปันความรู้ เสริมแนวคิดให้กันตลอด เมื่อกิจกรรมดำเนินงานมาถึงช่วงสุดท้ายทีมวิจัยจึงได้ ข้อเสนอที่งานวิจัยโครงการนี้จะเข้าไปหนุนเสริมการทำงานได้

ประสิทธิภาพสูงสุด คือต้องเริ่มจากการหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นอยากมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และมีโอกาสที่วันข้างหน้าจะกล้าเข้ามาเป็นผู้ปรับเปลี่ยนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในกิจกรรมนี้ก็ได้สรุปบทเรียนจากการทำกิจกรรมเชิงข้อมูลที่ผ่านมาว่าคงเป็นการยากหากจะขยับงานใหญ่ที่เดียวแล้วให้ทำกันทั้งชุมชน ดังนั้นควรเริ่มจากการขยับงานจากกลุ่มเล็กๆ คือกลุ่มแกนนำทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยวและกลุ่มเยาวชน เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมก่อน

จากกิจกรรมนี้ที่ทีมวิจัยสะท้อนออกมาจากเวทีพูดคุยทำให้ผู้วิจัยทราบถึงข้อจำกัดของการทำงานในพื้นที่ว่าการท่องเที่ยววิจัยกับกลุ่มผู้ใหญ่ (ที่ไม่ใช่ทีมวิจัย) มักมีข้อจำกัดเกี่ยวกับด้านเวลาที่ต้องทำมาค้าขาย ความเข้าใจงานวิจัยกับการพัฒนาที่งานวิจัยมักเห็นผลได้ช้ากว่า ตัวเงินน้อยกว่าและปัญหาด้านการเมืองท้องถิ่นที่มักจะมีเกือบทุกพื้นที่และบ้านคอกอปปุยที่มีผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวที่สูงก็มีปัญหาด้านการเมืองท้องถิ่นอยู่เหมือนกัน ดังนั้นการปรับกระบวนการวิจัยจึงต้องมีการขยับจากกลุ่มที่เล็กๆ แต่มีจิตอาสาเพื่อชุมชนกับกลุ่มเยาวชนที่มีความกระตือรือร้นอยากมีส่วนร่วมกับการวิจัยมากกว่าก่อน

**กิจกรรมเดินสำรวจป่า กำหนดจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

**บทเรียนที่ได้** กลุ่มเยาวชนที่ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของมัคคุเทศก์น้อยได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มต้นในการค้นหาสำรวจจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่ 7 จุด โดยมีเนื้อหาจากการสอนของปราชญ์ชุมชนดังนี้

**จุดที่ 1 จุดแนะนำเส้นทางและกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ**

6. ระยะทางจากจุดแนะนำ และกลับมามีจุดเดิมเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร
7. ข้อปฏิบัติตัวเมื่อยังอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว
8. การเตรียมความพร้อมในสัมภาระ อุปกรณ์ เครื่องมือชุดเครื่องแต่งกาย ยารักษาโรค ผู้ที่มีโรคประจำตัวและอาหารน้ำดื่ม
9. ภาชนะบรรจุสิ่งของต่างๆ ที่ไม่สามารถนำกลับมาได้ ต้องเป็นวัสดุที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่กลับเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม
10. ให้ใช้วัสดุสถานที่ทางคณะกรรมการจัดให้

**จุดที่ 2 จุดทางแยกในการเข้าชมธรรมชาติ และกิจกรรมของกลุ่ม**

- ทางขวามือเป็นเส้นทางเข้าชมธรรมชาติตามรอยพระบาท
- ทางซ้ายมือเป็นทางออก

### จุดที่ 3 จุดชมวิวจากที่ต่ำลงที่สูงหรือกึ่งแนวปลิว

กึ่งแนวปลิวนี้สามารถมองเห็นคอยหัวหมู คอยหัวหมูซึ่งเป็นยอดคอยที่เป็นแฉกหนึ่งของยอดคอยปุย ซึ่งเป็นหนึ่งที่พระราชระนี้จะเสด็จมาเสวยน้ำชา กาแฟ เพื่อชมทัศนียภาพธรรมชาติอย่างกว้างไกล เมื่อพระองค์เสด็จมาแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์

### จุดที่ 4 จุดชมวิวดอยผากลอง

ผากลอง เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้นานานามพื้นที่ยอดคอยแห่งนี้สืบต่อกันมา ยอดคอยผากลองมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,479 สามารถชมทัศนียภาพได้กว้างไกล สามารถมองเห็นเขตพื้นที่ 3 อำเภอ คือ ทางทิศตะวันออกมองเห็นอำเภอเมือง ทิศตะวันตกมองเห็นอำเภอหางดง ทิศเหนือมองเห็นอำเภอแม่อริม เนื่องจากเป็นจุดที่มีความสูงเหมาะแก่ชมพระอาทิตย์อัสดงในยามเย็นด้วย

ยอดคอยผากลองซึ่งมีหินก้อนหนึ่งเกิดจากปฏิกิริยาทางธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายกลองตามความเชื่อก็ไม่ได้จำแนกชัดเจนว่าความเป็นมาเป็นอย่างไร แต่ชาติพันธุ์จะมีความเชื่อไปตามสัญลักษณ์ของวัตถุชิ้นนี้ว่ามีความคล้ายคลึงกับรูปลักษณะในวัฒนธรรมของตนเองในลักษณะใดในวัฒนธรรมของตนเอง และจะเอาความเหมือนในส่วนนั้นๆมาเล่าเป็นนิทานหรือตำนานเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์และวัฒนธรรมนั้นๆไป

ยอดคอยผากลองเป็นเทือกเขาเชื่อมต่อดอยปุยและยังเป็นเทือกเขาที่มีความยาวไปถึงประเทศพม่าใช้เวลาเดินทางตามสันเขาลูกนี้ต้องใช้เวลาราวสามเดือน โดยจะไม่มีลำน้ำมาข้ามเทือกเขาลูกนี้แม้แต่ลำธารเดียว หัวเทือกเขาลูกนี้มาสิ้นสุดวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นเทือกเขาและเป็นเส้นทางเดินเท้าของกลุ่มคนค้าฝิ่นใช้เป็นเส้นทางลำเลียงฝิ่นจากพม่าสู่ไทยทางเหนือหรือพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในอดีต

### จุดที่ 5 จุดชมวิธีการเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่าของชุมชน

จุดเฝ้าระวังไฟป่าและป้องกันไฟป่า เป็นจุดที่มีการเปรียบเทียบสำหรับพื้นที่ที่มีการป้องกัน มีการจัดการป่ากับพื้นที่ที่มีการปล่อยไปเป็นตามวิถีธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าความแตกต่าง ความสมบูรณ์และการถูกทำลายจากไฟป่า เพื่อพัฒนาจิตสำนึกให้คนหันมาให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และรักษาผืนป่า

### จุดที่ 6 จุดชมน้ำตกผาลิง

ซึ่งเป็นน้ำตกธรรมชาติมีชั้นน้ำตกอยู่ 3 ชั้น ชั้นสุดท้ายมีความสูงประมาณ 30 เมตร มีความสวยงาม ล้อมรอบด้วยป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และทิวทัศน์อันสวยงามที่เกิดปฏิกิริยาทางธรรมชาติ ผาลิงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านขนานนามต่อกันมา เพราะเป็นหน้าผาที่มีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นประจำเมื่อ

ผู้คนเข้าไปในพื้นที่นี้จะมีโอกาสเห็นฝูงลิงอยู่ตลอดเวลาจึงตั้งชื่อว่า ผาลิง เป็นคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีต

จุดที่ 7 จุดชมอุปกรณ์เครื่องมือกันคักสัตว์โดยวัสดุจากธรรมชาติล้วนๆ

อุปกรณ์เครื่องมือกันคักสัตว์ ซึ่งเป็นการยังชีพหรือการค้ารังชีพในป่าของคนโบราณ ซึ่งจะบ่งบอกถึงการใช้ชีวิตอยู่ในป่าเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายต้องเรียนรู้อุปกรณ์เครื่องกับคักสัตว์เหล่านั้น เพราะเป็นอุปกรณ์เครื่องมือป้องกันสัตว์ป่าที่จะเข้ามาทำลายพืชผลและเพื่อกันคักสัตว์เพื่อทำอาหารและอื่นๆอีกมากมาย และยังบ่งบอกถึงการดำรงคนเมื่อพลัดหลงอยู่ในป่าต้องช่วยเหลือตนเองให้อยู่รอดในเวลานานๆได้

จากข้อมูลที่กลุ่มเยาวชนเรียนรู้ นับเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มาจากประสบการณ์จริงให้กับกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ได้สัมผัสกับข้อมูลที่เป็นความรู้ที่สำคัญของหมู่บ้านและสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ในการทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อย (ที่ต้องรู้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในการนำชมพื้นที่จริงให้แก่นักท่องเที่ยว)

กิจกรรม จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงนิเวศ)

บทเรียนที่ได้ ทางทีมวิจัยมีการนำข้อมูลในแต่ละด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่มาเลือกใส่ในคู่มือการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านมั่งคอบปุย ช่วงแรกข้อมูลที่เลือกมาก็ยังมีมากไปอยู่ทางทีมวิจัยจึงต้องตัดข้อมูลส่วนที่เป็นเนื้อหาออกไปบ้างและเน้นสื่อให้เห็นถึงรูปภาพที่ทางทีมวิจัยคิดว่าน่าสนใจกว่าใส่แทน ดังนั้นทางทีมวิจัยจึงเสริมว่าเป็นสิ่งที่ดีแล้วที่ทำคู่มือแบบคร่าวๆ เพราะจะได้นำไปเป็นเอกสารประกอบการนำชมของมัคคุเทศก์น้อยได้ (นักท่องเที่ยวยังต้องใช้บริการของมัคคุเทศก์น้อยอยู่)

จากกิจกรรมนี้ทำให้เห็นถึงบรรยากาศความภาคภูมิใจของทางทีมวิจัยที่ร่วมกันจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะในคู่มือเป็นการนำสิ่งที่เป็นจุดที่น่าสนใจของการท่องเที่ยวในแต่ละด้านเข้ามาใส่ ทำให้ทีมวิจัยมองเห็นภาพรวมของศักยภาพ การท่องเที่ยวแต่ละด้านของชุมชนตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กิจกรรม ถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับ ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล

บทเรียนที่ได้ ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล เป็นหัวหน้าโครงการแนวทางการเสริมสร้างพลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่บ้านคอบปุย ตำบลสุเทพ บ้านขุนช่างเจียน ตำบลช้างเผือก และบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง จังหวัดเชียงใหม่ และถือเป็น

การทำงานที่หนุนเสริมงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย ดังนั้นกิจกรรมนี้จึงเป็นการหนุนเสริมการทำงานเชิงปฏิบัติการจากทาง ทันตแพทยุทธยวรรณ กาญจนกามล ซึ่งในการพูดคุยกันก่อนถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็มี การชวนคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดระหว่างทีมวิจัยกับ ทันตแพทยุทธยวรรณ กาญจนกามล หลายเรื่อง หนึ่งในนั้นก็เป็นเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่ต้องมีการทำงานของทั้ง 3 กลุ่มการท่องเที่ยวทั้งด้าน วัฒนธรรม เกษตร และนิเวศ ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ในระหว่างทำกิจกรรมถ่ายทำ VDO ทีมวิจัยทุกคนจะถูกสัมภาษณ์ถึงความสำเร็จที่เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำให้ทีมวิจัยเกิดความภาคภูมิใจและมีมุมมองทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน วิจัยโครงการนี้ (VDO ที่ได้จากงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานของ ทันตแพทยุทธยวรรณ กาญจนกามล)

**กิจกรรม** ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันระหว่างทีมวิจัย กับ กลุ่มเยาวชน

**บทเรียนที่ได้** ทีมวิจัยได้ค้นข้อมูลจากการวิจัยบางส่วนให้กับทางกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านถือเป็นการสร้างเวทีที่เป็นการพูดคุยแบบพอเล่าให้ลูกฟัง พี่เล่าให้น้องรู้ ให้รู้จักกับการจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่ อดีต-ปัจจุบัน ของหมู่บ้าน คอยปุยเอง บรรยากาศในวันนั้นเด็กเยาวชนจำนวนมากมีความสนใจในการตั้งคำถามกันอย่างกว้างขวางเพราะถือว่าความรู้ที่ได้ในวันนี้จะนำไปใช้ได้กับอาชีพเสริมของของพวกเค้า ก็ มีคุณค่าไม่น้อย

ในกิจกรรมวันนั้นก็ทำให้เด็กเยาวชนลองวาดภาพบ้านคอยปุยในฝันและตอบคำถามที่ว่า อยากเห็นอะไรในบ้านคอยปุย ซึ่งบรรยากาศก็เปี่ยมไปด้วยความสนุกสนาน และแฝงสาระให้กับทีมวิจัยได้คิดถึงกับ ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กๆ

ส่วนทางด้านทีมวิจัยก็มีความภาคภูมิใจในการเล่าเรื่องในส่วนตัวเองรู้ เช่น พ่อหลวงยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ ได้เล่าถึงการท่องเที่ยวในอดีตว่ามีความเป็นมาอย่างไร พ่อหลวงไตรภพ แซ่ย่าง ได้เล่าถึงการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไรและนางสาวยุพา หาญวชิระ และนางสาววนิดา หวังวนวัฒน์ ได้เล่าถึงผลกระทบทางบวกทางลบที่มาจากการท่องเที่ยวให้เยาวชนฟัง ถือเป็นการเล่าประสบการณ์ที่มาจาก ทีมวิจัยให้กับทางเยาวชน ได้นำไปเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อสร้างทัศนคติความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชนในการร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวบ้านมั่งคอยปุย

### กิจกรรม วางแผนระบบการจัดการมัลติเทรคท์น้อย

**บทเรียนที่ได้** ในกิจกรรมนี้ได้เชิญวิทยากรพิเศษจากสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน (CBT-I) คือคุณฉนวนรุจ มิ่งเมธาพร มาช่วยวางแผนระบบการจัดการมัลติเทรคท์น้อย สิ่งที่ได้จากกิจกรรมนี้คือเด็กนักเรียน (ส่วนใหญ่จะเป็นมัลติเทรคท์น้อย) ได้รู้จักกับการท่งเทียวด้านต่างๆ (เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงเกษตร) มีการกำหนดเวลาในแต่ละจุดของการนำชม และข้อค้นพบของกิจกรรมนี้พบว่ามัลติเทรคท์น้อยจะมีในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดราชการต่างๆ จึงจำเป็นต้องจัดระบบคิวของมัลติเทรคท์ให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว ซึ่งเบื้องต้นทำให้ได้รายชื่อคิวของมัลติเทรคท์น้อย ในวันเสาร์-อาทิตย์ก่อน

ในกิจกรรมนี้ได้ทำให้เกิดเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปคือ โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย โดยจะเน้นหนักไปในทางอบรมมัลติเทรคท์น้อยให้ได้มาตรฐาน (ปัจจัยส่วนบุคคล) และผลักดันรูปแบบที่คิดค้นไว้ให้เป็นรูปธรรมส่วนการทำงานหลักทางเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงคอยปุย ยังขอความร่วมมือจากทีมวิจัยชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

### กิจกรรม จัดทำทำเนียบคนเก่งคนดี ร่วมกับ ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล

**บทเรียนที่ได้** ในการจัดทำทำเนียบคนเก่ง คนดี ทีมวิจัยชุมชนได้มีการทำงานวิจัยเชิงรับและเชิงรุก โดยเชิงรับทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดทำแผนที่เดินดิน คนเก่ง คนดี ของหมู่บ้านว่าใครมีความเก่งด้านไหนมากที่สุด และเชิงรุกทางทีมวิจัยได้เข้าไปถ่ายรูปและสัมภาษณ์บุคคลเหล่านั้น ซึ่งที่เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้ถูกสัมภาษณ์ (ปราชญ์ชุมชน) ก็มีการสนทนาคำถามว่าจะนำไปทำอย่างไร ทำให้เมื่อทราบว่าจะนำไปทำทำเนียบคนเก่ง คนดีของหมู่บ้านแล้วจึงมีความรู้สึกภาคภูมิใจในกิจกรรมนี้ ส่วนทางด้านทีมวิจัยก็ถือเป็นโอกาสดีที่ได้มีการรวบรวมทุนของชุมชนที่เป็นตัวของบุคคล เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนมาปรับพัฒนาสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคอยปุยต่อไป

### กิจกรรม การคืนข้อมูลสู่ชุมชน ร่วมกับ โครงการขยายผลโครงการหลวงคอยปุย

**บทเรียนที่ได้** ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการจัดทำสรุปผลดำเนินงานวิจัยใส่ในฟิวเจอร์บอร์ดมีรูปภาพประกอบการอธิบายภาพ นำเสนอให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยกิจกรรมที่ได้ทำไปและผลที่ได้จากการวิจัย บรรยายภาคในการพูดคุยก็มีทั้งชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนได้รับรู้ว่ามีงานวิจัยชิ้นนี้เข้ามา ผู้ที่สนใจก็จะเดินเข้ามาเยี่ยมชมอ่านข้อมูลสรุปงานในการทำการวิจัยครั้งนี้เอง

เนื่องจากการที่ชุมชนบ้านมั่งคอยปุยเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอยู่เสมอ จึงได้มีการขออนุเคราะห์พื้นที่ของโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านมั่งคอยปุยในการตั้งฟิวเจอร์บอร์ด



สรุปงานวิจัย และผลที่เกิดขึ้นก็จะเป็นกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มักจะเข้ามานั่งพัก จิบกาแฟที่โครงการหลวง เมื่อเข้ามาก็จะสนใจที่จะเข้ามาอ่านสรุปงานวิจัยจากฟิวเจอร์บอร์ดที่ได้ทำไว้ ส่งผลให้เกิดการรับรู้และมีทัศนคติที่ดีต่อคนในชุมชนว่าเป็นชุมชนที่ไม่หยุดนิ่งมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

**กิจกรรม** ประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงานและยกร่างแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

**บทเรียนที่ได้** ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุยได้ร่วมกันจัดทำแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุยเป็นการปรับข้อสรุปที่ได้จากการทำงานให้เข้ากับยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์คือการพัฒนาคน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยทำการสรุปได้เป็นแนวทางกว้างๆ เนื่องจากทีมวิจัยชุมชนให้ความเห็นว่าจะนำร่างแนวทางนี้ไปเข้าเสนอต่อชุมชน ในการจัดประชุมของชุมชนให้นำไปเป็นแผนแม่บทของชุมชนดังนั้นในการพูดคุยกับชุมชนให้เข้าใจอย่างละเอียดนั้นเป็นเรื่องที่ทีมวิจัยจะต้องนำไปทำและเหตุผลอีกข้อหนึ่งในกรณีของหมู่บ้านคอยปุยนั้นหากจะทำการสำเร็จก็มักจะมาจากการพูดคุยโดยคนในชุมชนเองจะเป็นการดีกว่า กรณีของงานวิจัยชิ้นนี้หากมีการรวบรวมทำเสร็จแล้วทางทีมวิจัยชุมชนจะรับหน้าที่ในการขยับต่อข้อมูลที่ได้จากการวิจัยให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านคอยปุยให้มากที่สุด

#### 4.4 สรุป แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านม้งคอยปุย

การร่วมหาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืนในอนาคต ที่ผ่านมามีการศึกษาข้อมูลร่วมกับชุมชนตั้งแต่ต้นเพราะผลสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน ซึ่งคนที่จะมาบริหารจัดการให้เป็นตามแนวทางการพัฒนาที่วางไว้ก็คือ คนในชุมชนเอง ดังนั้นจึงได้มีการปรึกษาหารือและสร้างความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อว่าชุมชนมีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะร่วมปฏิบัติตามแนวทางที่ได้ร่วมสร้างด้วยกัน ตลอดจนนำความพร้อมและศักยภาพดังกล่าวมาใช้เป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนแห่งอื่นต่อไปซึ่งอาจนำไปสู่การขยายเครือข่ายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนออกไปได้ อันจะนำไปสู่รากฐานของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการแก้ไขปัญหาในกรณีที่ชุมชนต่างๆมีปัญหาคล้ายๆกัน โดยหลักการที่เข้าไปช่วยนั้นจะต้องยึดหลักการให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนโดยมี

เป้าหมายสำคัญคือการจัดการ ปกป้อง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เกิดการพัฒนาและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปถึงที่มาของแนวทางการพัฒนาที่ได้มาก็สามารถอธิบายผ่านกระบวนการต่างๆกล่าวอย่างสรุปได้ดังนี้ เริ่มแรกเป็นการทำกิจกรรมเก็บข้อมูลในระยะก่อนที่จะทำการวิจัยของผู้วิจัยโดยได้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่ ศึกษาชุมชนบ้านม้งคอยปุยจากเอกสารและการพูดคุยกับผู้รู้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆต่อมาจัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัยและค้นหาโจทย์วิจัยจากนั้นก็ทำการประชุมทำความเข้าใจระหว่างชุมชนในเรื่องของงานวิจัย ผลจากการทำกิจกรรมในช่วงระยะก่อนที่จะทำการวิจัยก็ทำให้ผู้วิจัยได้โจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนจริงๆ และได้ทีมวิจัยชาวบ้านจากตัวชุมชนอีกด้วย

มาถึงระยะในการทำงานวิจัยก็ได้มีกิจกรรมเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชนในการเข้ามาทำการวิจัยร่วมกับชุมชนในครั้งนี้จากนั้นก็จะมี การทบทวนข้อมูลบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยร่วมกับชุมชน มีการจัดกิจกรรมทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน ร่วมศึกษาถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจากนั้นก็ได้ร่วมกับชุมชนออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของชุมชน รวมถึงสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ในส่วนของการจัดเก็บข้อมูลก็จะมีกิจกรรมที่ค้นหาและอบรมทีมที่ช่วยในการจัดการเก็บข้อมูลจากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วซึ่งจะเป็นคนในชุมชนบ้านม้งคอยปุยเองทั้งหมดจากนั้นก็ทำการเก็บข้อมูลผลกระทบจากการท่องเที่ยวและจากแบบสัมภาษณ์ชุมชนกับแบบสอบถามนักท่องเที่ยว และก็จะมีการจัดประชุมสรุปผลข้อมูลข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การร่วมร่างแนวทางในกิจกรรมร่วมร่างแนวทางพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งจากกระบวนการและวิธีการในการทำกิจกรรมทั้งหมดได้เป็นไปตามแบบกระบวนการวิจัยโดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลที่เป็นเชิงวิชาการตลอดระยะเวลาการทำงาน เช่นกัน

### มิติของทีมวิจัย

ทีมวิจัยชุมชนได้ผ่านการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลที่ผ่านมาของงาน โครงการวิจัยนี้มาในระยะแรก รับรู้ถึงความเป็นมาของการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มองเห็นผลกระทบเชิงบวก เชิงลบจากการท่องเที่ยวที่ส่งผลในปัจจุบันได้รู้มุมมอง ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและมีการทบทวนถึงศักยภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไรในการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีการลองร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งตอนแรกการพูดใน

เวทีประชุมชนสรุปข้อมูลข้อค้นพบมีการเสนอความเห็นในการพัฒนาของทีมวิจัย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกันอย่างกว้างขวาง ภายหลังจากได้ข้อสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ 5 ยุทธศาสตร์คือการพัฒนาคน พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยให้เหตุผลว่าจะเป็นแนวทางที่ครอบคลุมทุกด้านของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านคอยปุยมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการได้มาจากกรอบงานวิจัยที่ดำเนินการขับเคลื่อนผ่าน 3 กลุ่มการท่องเที่ยว (เชิงนิเวศ เชิงเกษตร เชิงวัฒนธรรม) เพียงแต่เพิ่มมิติของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมองถึงผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชนเองในอนาคต แต่แผนพัฒนาแนวทางที่ได้ยังไม่ลึกพอเป็นเพียงการพูดถึง ปณิธาน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ เป้าหมาย กลยุทธ์ ซึ่งยังไม่ลงลึกถึงรายละเอียดแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

เมื่อการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการมาได้ตามที่ระยะเวลาของโครงการกำหนดแล้ว ทีมวิจัยจึงได้จัดเวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานและยกร่างแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเวทีทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงคอยปุย (แกนนำทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร) ได้เพิ่มเติมในส่วนของแนวทางการพัฒนาให้มีความละเอียด เห็นเป็นรูปธรรม สามารถนำไปเข้าที่ประชุมของชุมชนเพื่อยกร่างเป็นแผนแม่บทชุมชนต่อไป ซึ่งแผนที่ได้จึงเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านคอยปุย ที่มีลักษณะเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีรายละเอียดเนื้อหาที่พอให้เห็นภาพของการพัฒนาอย่างคร่าวๆ เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเพิ่มเติมหรือปรับแนวทางพัฒนาที่มีอยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาวะการในขณะนั้นๆ ได้ในอนาคตอันใกล้

โดยฐานความคิดที่สำคัญก็จะมาจากทีมวิจัยที่ร่วมกันทำโครงการวิจัยกันมาตั้งแต่ต้นที่จะคอยเป็นทีมชุมชนคอยให้ความชัดเจนกับคนในชุมชนกลุ่มอื่นๆ ที่ยังมองไม่ครบมิติของข้อมูล และทีมวิจัยจะเป็นทีมที่ดำเนินการปฏิบัติงานในส่วนเล็กๆ ที่พอจะขยับได้ตามแนวทางดังกล่าวไปก่อน เช่น มิติการทำงานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งนับว่าเป็นตัวจุดประกายไปในชุมชนอย่างดีที่จะทำให้คนในชุมชนหันมาร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน เพียงแต่ข้อจำกัดของสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความต่อเนื่องของกลุ่มการทำงานและระยะเวลาที่กว่าจะเห็นผลนั้นค่อนข้างนาน

สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ยร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ย

**ปณิธาน** สร้างกระบวนการทัศน์ การมีส่วนร่วม การพัฒนามาตรฐานบนพื้นฐานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน เพื่อเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

**วิสัยทัศน์** สร้างจิตสำนึก สร้างชุมชน เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

#### ยุทธศาสตร์

1. พัฒนาคมน
2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

#### 4.4.1 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคมน

##### เป้าหมาย

สร้างการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสร้างผู้นำการท่องเที่ยวหรือวิทยากรชุมชน

##### กลยุทธ์

จัดหาแนวร่วมกลุ่มบุคคลที่มีความพร้อมความสนใจพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนและพัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

## แนวทางการพัฒนา

- พัฒนาระบบองค์ความรู้ พัฒนาศักยภาพการจัดการและมีการศึกษาอบรมโดยวิทยากรที่มีประสบการณ์ มีความรู้เฉพาะด้านมาเป็นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มคณะผู้บริหารจัดการองค์กรและกลุ่มบุคคลแนวร่วม เช่น ด้านการบริหารงาน ด้านการตลาด ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ,เชิงเกษตร,เชิงวัฒนธรรม

- จัดการศึกษาดูงานต่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จแล้วเพื่อได้แนวคิดและแนวทางกลับมาพัฒนาองค์กรของตนเอง โดยมีรูปแบบการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

- ฝึกให้ชุมชนจัดทำ SWOT เพื่อค้นหาฐานทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งอาจต้องขออนุเคราะห์บุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาอบรมหรืออาจจะเป็นคนในชุมชนที่สามารถทำการวิเคราะห์ได้ก็เป็นคนดำเนินการจัดทำร่วมกับชุมชนได้

- เชื่อมโยงกลุ่มบุคคลในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของคนจากรุ่นสู่รุ่น โดยเริ่มจากการอบรมด้านการท่องเที่ยวแก่กลุ่มเยาวชน และการจัดการระบบการจัดการมัคคุเทศก์น้อย

- เชื่อมต่อหน่วยงาน องค์กรภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องและให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมแต่ละอย่างได้ โดยต้องมีกลุ่มคนของคนในชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดำเนินการประสานงานโครงการต่างๆร่วมกัน ทั้งที่มาจากภาครัฐและเอกชน เพื่อการทำงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกันและสามารถหนุนเสริมการทำงานกันแบบบูรณาการได้

- จัดห้องสมุดชุมชน เพื่อทำการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้เป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการค้นหา และศึกษา เพื่อนำไปต่อยอดกิจกรรมพัฒนาต่างๆ โดยอาจขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ผู้นำชุมชน ฯลฯ ให้ร่วมกันจัดตั้งห้องสมุดชุมชน (อาจต้องมีการเขียนโครงการขึ้นมาเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และความคุ้มค่าของการจัดทำ)

### 4.4.2 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

#### เป้าหมาย

พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติใหม่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของบ้านมั่งคอยปุยและสร้างการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

## กลยุทธ์

จัดวางระบบการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรมให้เป็นมาตรฐานที่เหมาะสมและมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

### แนวทางการพัฒนา

- สร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันกับทางชุมชนให้รักษาและปฏิบัติตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เหมาะสมต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยอิงพื้นฐานจากดั้งเดิม เช่น ร่วมกันแต่งกายชุดม้งเมื่ออยู่ในชุมชน

- รื้อฟื้นองค์ความรู้ ปลูกจิตสำนึกร่วมในประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยจัดทำออกมาผ่านสื่อ วิทยุทัศน์ เอกสาร และการจัดงานตามประเพณีดั้งเดิม โดยการคิดประยุกต์รูปแบบให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีนั้นๆ ได้ด้วย เช่น งานปีใหม่ม้ง เป็นต้น

- การจัดเพิ่มพิพิธภัณฑสถานใหม่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชนจริงๆ (มีทุนอยู่แล้วแค่ปรับเปลี่ยนแนวคิด) โดยจัดให้มีพิพิธภัณฑสถานวิถีชีวิตชุมชน หรือพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต 1 แห่ง เพื่อบรรจุกิจกรรมการดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิม ของชนเผ่าม้งอย่างครบถ้วนในทุกๆด้าน เช่น งานด้านหัตถกรรมด้านการใช้ดนตรีของชุมชนเผ่าม้ง ด้านการละเล่นต่างๆ การสาธิตและแสดงโชว์ในชุดเครื่องแต่งกาย กิจกรรมการทอผ้าย้อมสีผ้าและอื่นๆ จัดมุมของหัตถศิลป์เพื่อรวบรวมงานด้านศิลปหัตถกรรมของชนเผ่าม้ง เนื่องจากงานหัตถศิลป์เป็นงานฝีมือที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพภูมิศาสตร์ ถิ่นฐานเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยที่สิ่งเหล่านี้จะเป็นข้อกำหนดในการใช้วัสดุ การออกแบบลวดลายวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ดังนั้นการจัดตั้งมุมหัตถศิลป์นี้ก็เพื่อฟื้นฟูงานด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ถือเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านให้กลับคืนมาอยู่กับชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่นุชนรุ่นหลัง และผู้สนใจ และเป็นศูนย์รวบรวมรูปแบบลวดลายที่มีเป็นร้อยๆพันๆแบบเอาไว้เพื่อมิให้เกิดความสูญหายด้านงานหัตถศิลป์บนพื้นผ้าของชนเผ่าม้ง หรือการทำให้ทั้งหมดบ้านกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต

- จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการละเล่น เช่น การยิงหน้าไม้ ล้อเลื่อนไม้ การตีลูกข่างกับการตีลูกขนไก่ การโยนลูกช่วง เป็นต้น

- ปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นการจำลองสภาพหมู่บ้าน ศักยภาพของพื้นที่ไม้ผลเขตหนาวไม้ดอกไม้ประดับ เช่นดอกกระดาศ ดอกเสี้ยน ซึ่งเป็นไม้ดอกดั้งเดิมของชนเผ่าม้งในอดีต พร้อมกับมีป้ายบอกความสัมพันธ์ของพืชพันธุ์ต่างๆกับประเพณีของชนเผ่าม้ง เป็นต้น

#### 4.4.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

##### เป้าหมาย

เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่โดยใช้วิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับทรัพยากรป่าเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

##### กลยุทธ์

พัฒนาเส้นทางการค้นหาสิ่งแปลกทางธรรมชาติและพัฒนาฐานต่างๆที่เป็นจุดสำคัญตามเส้นทางเพื่อเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า

##### แนวทางการพัฒนา

- จัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการสำรวจทางเดินป่า และวางระบบโครงสร้างของกลุ่ม ซึ่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาช่วยวางระบบการจัดการของกลุ่ม เช่น รูปแบบไกด์ในการนำชม ลูกหาบ ฯลฯ

- จัดโครงการที่เป็นรูปธรรมเพื่อการดำเนินงานการบริหารจัดการของสมาชิกองค์กรและนักท่องเที่ยวให้ถือปฏิบัติตามเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศในเขตพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยว เช่น จัดให้มีหนังสือคู่มือสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทัศนคติการร่วมกันระหว่างชุมชนผู้จัดการกับนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเที่ยว

- พัฒนาภูมิทัศน์ เพื่อความสมดุลในพื้นที่ทางธรรมชาติ จะต้องมีอนุรักษ์ เสริมสร้าง ทดแทนในส่วนที่เป็นพื้นที่ว่างเปล่า ให้เกิดบรรยากาศการท่องเที่ยวที่มีความสุนทรีย์อย่างแท้จริงทางธรรมชาติ โดยคำนึงถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่ทำให้เกิดมลภาวะต่างๆ โดยเน้นพืชพรรณท้องถิ่นที่น่าสนใจ เช่น กุหลาบพันปี เป็นต้น

- มีการจัดแสดงอุปกรณ์เครื่องกับดักสัตว์ในอดีตเพื่อการสาธิตให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนยุคก่อนๆ ที่ต้องหากินในป่าส่วนใหญ่

- มีการจัดแผ่นป้ายชื่อของต้นไม้ พืชสมุนไพร พร้อมทั้งประโยชน์สรรพคุณเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาและควบคู่กับการอนุรักษ์ของชนรุ่นหลังต่อไป

#### 4.4.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

##### เป้าหมาย

เพื่อนำองค์ความรู้ทางการเกษตรมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน และเป็นการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตรแก่กลุ่มเกษตรกร และชุมชนเอง

##### กลยุทธ์

สร้างจุดเปลี่ยนทางภาคการท่องเที่ยวโดยให้เชื่อมโยงกับภาคการเกษตรเพื่อให้เกิดความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันใช้ชื่อว่า “การท่องเที่ยวเชิงเกษตร”

##### แนวทางการพัฒนา

- พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยร่วมกันพัฒนากิจกรรมที่มาจากรูปธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบการจัดการบริหารภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงาน โครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุย หน่วยงานราชการต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

- ปรับปรุงสภาพสวนเกษตรให้เป็นศูนย์เรียนรู้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยให้มีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้งยกระดับคุณภาพของผลผลิตพืชเดิมและการนำไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผลเขตหนาวที่มีศักยภาพ เช่น อโวคาโดพันธุ์แฮสมาเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับปรุงสวนเกษตร ที่เหมาะสมกับสภาพอากาศที่บ้านมั่งคอยปุย อุ่นไร่เมล็ด ฯลฯ

- จัดให้แบ่งพื้นที่ทำการเกษตรมาทำป่าชุมชน เพื่อเอาไว้เป็นทรัพยากรของชุมชนที่จะนำไปใช้ผลิตเป็นสินค้าที่มาจากชุมชน รวมถึงเป็นป่าใช้สอยให้แก่คนในชุมชน โดยอาจเริ่มจากกลุ่มทำการเกษตรของชุมชนเป็นตัวนำร่องก่อน

- สร้างแหล่งอาหารที่มาจากชุมชน โดยนำผลผลิตเหล่านั้นไปประกอบอาหารเป็นอาหารที่มีจากท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสลิ้มลองรสชาติอาหารท้องถิ่นซึ่งอาจต้องเชื่อมต่อกับร้านอาหารในชุมชนให้บรรจุเมนูลงไป

- ผลิตสินค้าทางการเกษตรให้มีเพียงพอต่อชุมชนและการจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวครบทุกฤดูกาล โดยใช้แนวคิดที่ว่าสินค้าต้องมาจากตัวชุมชน เป็นของชุมชนไม่ใช่เอามาจากที่อื่น ทั้งนี้เพื่อการสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าเกษตรคอยปุย



#### 4.4.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

##### เป้าหมาย

รวมกลุ่มเพื่อพัฒนาสินค้าให้มาจากชุมชนและมีคุณภาพสินค้าได้มาตรฐานมีความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อชุมชน

##### กลยุทธ์

การจัดให้มีแหล่งรวบรวมวัตถุดิบหรือสินค้าทางการเกษตรของชุมชน และจัดหาตลาดทั้งภายในและภายนอก เพื่อจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต

##### แนวทางการพัฒนา

- ส่งเสริมให้คนในชุมชนที่มีภูมิปัญญาในการผลิตภัณฑ์ชุมชนต่างๆ มาทำทำเนียบปราชญ์ชุมชน เพื่อที่จะง่ายต่อการดึงความสามารถเหล่านั้นมาใช้สอนลูกหลานในการสานต่อภูมิปัญญาเดิมและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพให้กับชุมชน

- เชื่อมต่อการสร้างแหล่งวัตถุดิบจากป่าชุมชนโดยต้องสร้างความคาดหวังให้กับทางกลุ่มว่ามีการเชื่อมต่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม 2 กลุ่มนี้ในอนาคตเพราะทางกลุ่มที่สร้างแหล่งวัตถุดิบก็จะได้ค่าตอบแทน หรือกลายมาเป็นกลุ่มผู้ผลิตเองได้ในอนาคต ให้ทางกลุ่มมองถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนในการพัฒนารูปแบบนี้เพื่อที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

- สร้างจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็งในด้านการผลิตที่มี คุณภาพมาตรฐาน และการตลาดอย่างครบถ้วน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มทักษะการผลิตสินค้าคุณภาพ และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

- แปรรูปผลผลิตที่ได้จากทางภาคเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน เช่น ชา กาแฟ ผลไม้ต้องรวมถึงการทอผ้าที่เป็นลายเอกลักษณ์ของคอยปุย เป็นต้น

- พัฒนาองค์ความรู้ ด้านการออกแบบสินค้าเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน จากวัตถุดิบพื้นบ้าน โดยอาศัยการฝึกอบรมจากบุคคลที่เชี่ยวชาญด้านนี้จากสถานที่ต่างๆ

- พัฒนาศักยภาพภายในกลุ่มให้มีความรู้ความสามารถยกระดับตนเองเป็นวิทยากรการฝึกอบรมทั้งให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่สนใจหากทำสำเร็จจะถือเป็นจุดขายอย่างหนึ่งของทางกลุ่มและการท่องเที่ยวของบ้านม้งคอยปุย

จากแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านมั่งคองปุย ก็ได้มีหลายฝ่ายแสดงความคิดเห็นกับแนวทางดังกล่าว เช่น โครงการขยายผลโครงการหลวง บ้านคองปุย (บทสัมภาษณ์อิทธิพล โพธิ์ศรี, 2553) กล่าวว่า “สำหรับการพัฒนาคองปุยถ้าพิจารณายุทธศาสตร์ทั้ง 5 ที่กล่าวมาแล้วนั้น หากจะพัฒนาคองปุยให้จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก การพัฒนาคนนั้นไม่ใช่เรื่องที่ย่ายนั้แต่ก็ไม่ได้ยากจนเกินไปหากมองที่ชุมชนบ้านมั่งคองปุย วิถีชุมชนถือเป็นจุดขายของคองปุย ดังนั้นจึงต้องเริ่มจากตัวคนก่อนจากนั้นจึงพัฒนาสิ่งต่างๆ ตามมา คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยท้ายสุดสิ่งที่พูดมาเหล่านี้จะต้องต่อยอดการพัฒนาด้วยตัวชุมชนเอง แต่การจัดการผ่านตัวคนนั้นเมื่อเราให้ทั้งความรู้ ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ไปแล้ว ก็ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนว่าจะนำไปปฏิบัติหรือเปล่า เมื่อไหร่ก็ตามที่ชุมชนได้รับความรู้แล้วแต่ไม่นำไปปฏิบัติเลยมันก็จะเกิดการสูญเปล่า เสียเวลาและงบประมาณแต่เมื่อไหร่ที่ชุมชนมีความพร้อม ความสนใจที่จะปฏิบัติตามจริงๆ เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น แนวทางดังกล่าวมาแล้วนี่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมากโดยชุมชนสามารถเริ่มปฏิบัติได้เลยเพราะมีทุนทางชุมชนอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีหน่วยงานทางราชการอื่นๆ และโครงการหลวงให้การสนับสนุน ซึ่งส่วนตัวคิดว่าควรเริ่มจากกลุ่มคนที่มีความสนใจกลุ่มเล็กๆ พัฒนาให้เขาสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สร้างสินค้าทางการเกษตรที่เป็นของชุมชนจริงๆ หากประสบความสำเร็จ เชื่อว่า กลุ่มอื่นๆ ก็จะเข้าร่วมพัฒนาด้วยอย่างแน่นอน เพราะเราทำให้เขาเห็นก่อน เมื่อเราได้กลุ่มคนที่ใหญ่ขึ้นจึงค่อยพัฒนาตามแนวทางที่เป็นหัวข้อหลักใหญ่ๆ ต่อไป”

และจากบทสัมภาษณ์ ยิงยศ หวังวนวัฒน์ (2553) ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านมั่งคองปุย หากปฏิบัติตามแนวทางนี้ก็จะเป็นการพัฒนาชุมชนได้โดยไม่เกิดการขัดแย้งเพราะเป็นการพัฒนาครบทุกส่วน เมื่อเสนอแนวทางการพัฒนาดังกล่าวนี้ไปในแผนแม่บทของชุมชนแล้ว ชุมชนจะต้องยอมรับเพราะการท่องเที่ยวถือเป็นเรื่องที่ทางชุมชนสนใจมากและอยากพัฒนาอย่างถูกวิธี ดังนั้นส่วนตัวคิดว่าแนวทางนี้จะสามารถทำได้อย่างต่อเนื่องต้องนำไปบรรจุในแผนแม่บทของชุมชน ทั้งนี้หากมีการพัฒนาใดๆ ของหมู่บ้านหรือแม้แต่การปรับเปลี่ยนผู้นำชุมชน แผนแม่บทของชุมชนก็ยังคงเป็นจุดยืนในการพัฒนาชุมชนบ้านมั่งคองปุยให้มีความต่อเนื่องไปได้”

ในส่วนของการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาฯดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่าพัฒนาแบบเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เริ่มพัฒนาจากกลุ่มคนในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกลุ่มคนที่จะต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชน ให้เกิด

ความตระหนักในหลักการเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สามารถใช้เป็นฐานความคิดของชุมชนให้พัฒนาตามแนวทางทั้ง 5 ด้าน นับเป็นการสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรม ทั้งนี้ประเด็นด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต้องไม่แยกออกจากกัน

การพัฒนากลุ่มคนบ้านม้งคอยปูในด้านต่างๆที่กล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยพบว่าส่วนมากยังขาดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเนื่องจากอาจขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ จึงเห็นควรว่าต้องมีการเพิ่มพูนความสามารถในการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มคนในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการศึกษาอบรมเผยแพร่ณรงค์จะช่วยสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และการมีค่านิยม ทักษะ ทักษะและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นอย่างยั่งยืน โดยในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ทั้งองค์กรอิสระ (NGO) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการหลวง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฯลฯ ให้การศึกษาที่ถูกต้องต่อชุมชนในเรื่องการพัฒนากับการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผ่านเวทีและสื่อต่างๆรวมทั้งมีการดึงบทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการศึกษาอบรมแก่บุคคลภายนอกได้ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ในรูปแบบการร่วมเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่กล่าวไว้แล้วนั่นเอง และเมื่อกลุ่มบุคคลต่างมีความตระหนักในหลักของการพัฒนาบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็สามารถนำไปปรับประยุกต์ ควบคู่กับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งหากพิจารณาแล้วการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นอย่างยั่งยืน ตรงกับหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยวคือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
5. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นควรมีความยั่งยืนอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ
2. ความยั่งยืนทางด้านสังคม
3. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

### คำอธิบายในส่วนของผู้วิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของบ้านคอยปุยควรเริ่มจากการจัดระบบมัคคุเทศก์น้อยให้เป็นรูปธรรม มีระบบระเบียบปฏิบัติที่แน่นอนเพราะจากงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการทดลองปฏิบัติกิจกรรมในส่วนของกลุ่มเยาวชนที่เป็นมัคคุเทศก์น้อย มาบ้างแล้วประกอบกับกลุ่มเยาวชนมีฐานความรู้ ข้อมูลกับกลุ่มคนทำงานที่เคยปฏิบัติงานกับทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) และประกอบกับทางโครงการขยายผลโครงการหลวงบ้านคอยปุยได้ให้ความสนใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องด้วยนั่นเอง

กิจกรรมอีกกิจกรรมที่สามารถทำได้เลยต่อจากนี้ก็เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการขยะที่ทางเทศบาลสุเทพ ได้ให้ความสนใจและได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วนแล้วซึ่งเห็นควรว่าหากจะให้กิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งนี้ควรจะมีกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจะดีที่สุด

ส่วนกิจกรรมที่เสนอตามแนวทางที่ได้สรุปมานั้นก็ควรอาศัยแกนนำในแต่ละกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นแกนหลักที่จะผลักดันให้ร่างแนวทางนี้ได้เข้าไปสู่แผนแม่บทของทางชุมชนแล้วจึงอาศัย ศักยภาพของชุมชนผลักดันกิจกรรมแบบองค์รวมให้เกิดผลที่เป็นเชิงรูปธรรมต่างๆ หรือแม้แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบ้านมั่งคอยปุยร่วมกับทางชุมชนด้วยก็จะทำให้แนวทางนี้เป็นรูปธรรมได้นั่นเอง

### ปัจจัยจำกัดของทางชุมชน

จากการศึกษาวิจัยพบว่าชุมชนบ้านคอยปุย ยังมีความแตกแยกทางความคิดกันสูงอยู่มากทั้งนี้มาจากหลายปัจจัยส่งผลให้เกิดความไม่สามัคคีกันเหมือนยุคก่อนๆ ความจริงข้อนี้จึงมักจะส่งผลกระทบต่องานพัฒนาที่เข้าไปในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะประสบปัญหาและอุปสรรคในการให้ความร่วมมือจากทางชุมชนอยู่พอสมควร

ซึ่งหากเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทั้งหมดชนมักจะประสบปัญหาเช่นนี้ทำให้หลายครั้งไม่ประสบความสำเร็จ แต่การทำงานกับกลุ่มคนเล็กๆเฉพาะด้าน (กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ) มีประสิทธิภาพสูง

## บทที่ 5

### สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ภายใต้การศึกษาตามวัตถุประสงค์รอง 4 ข้อคือ ศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน จากนั้นก็วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนจะมองถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน อีกทั้งศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบันทั้งศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพ การจัดการของชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนและจะทำให้ช่วยหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ทั้งนี้เพื่อชุมชนจะได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการพื้นที่ของตนเองและเพื่อให้การจัดการของชุมชนได้ดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนต่อไปได้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นหากการดำเนินการตามแนวทางดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพก็จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการชุมชนท้องถิ่นอื่นๆที่มีบริบทชุมชนใกล้เคียงกันได้อีกด้วย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ที่ผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพมากกว่าจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มกับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้าน อีกทั้งบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบ้านม้งคอยปุย โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ส่วนวิธีการศึกษาเชิงปริมาณนั้นได้ใช้แบบสอบถามในส่วนของความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านม้งคอยปุยในปัจจุบันกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน นอกจากนี้ยังอาศัยการศึกษาจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อศึกษาด้วย

ผู้วิจัยจึงสรุปเนื้อหาผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

5.3 ข้อเสนอแนะ

## 5.1 สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีของชุมชน ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมั่งคอบปุย ดังนี้

### 5.1.1 บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีของชุมชน

ชุมชนบ้านมั่งคอบปุยเป็นชุมชนชาวเขาที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด นอกจากนั้นยังตั้งอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชินีเวศกับวัดพระบรมธาตุคดยุสเทพ ประกอบกับการได้รับพระกรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ทรงให้คำแนะนำปรับเปลี่ยนอาชีพ และพระองค์ยังทรงพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ พันธุ์พืชและแนวทางการพัฒนาจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านหลักๆคือ 1.ด้านการศึกษา 2.ด้านการเกษตรที่ปรับเปลี่ยนจากการทำไร่เลื่อนลอยมาปลูกไม้ผล 3. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า จากการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทำให้เริ่มเกิดกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชุมชนบ้านมั่งคอบปุยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับการท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบันและนั่นก็ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งเรื่อง การคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้น โครงการสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นแบบที่พึ่งพิงการท่องเที่ยวเป็นหลักทำให้เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆตามมามากมาย ส่วน โครงสร้างทางวัฒนธรรมถือว่ามีเปลี่ยนแปลงไปมากเช่นกันส่วนใหญ่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงตามคนพื้นราบ โครงสร้างทางสังคมก็พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดคือการเปลี่ยนแปลงจากผู้นำที่ไม่เป็นทางการมาเป็นผู้นำแบบเป็นทางการและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเมื่อก่อนจะเป็นความสัมพันธ์แบบครอบครัวใหญ่ แต่ปัจจุบันจะเป็นการแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวเล็ก

ชุมชนคอบปุยมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่างเช่น การใช้น้ำลำห้วยผาแดงมาพัฒนาเป็นสวนน้ำตก ใช้พื้นที่ในการทำเกษตร ใช้สมุนไพรจากป่า อาหารจากป่า ลำตัวปลา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการดำเนินการป้องกันรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในและก้นอกชุมชนแต่การดำเนินการยังเป็นไปแบบพึ่งพิงหน่วยงานภายนอกเป็นหลัก ในเรื่องของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

สรุปได้ดังนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของบ้านมั่งคอยปุยประกอบไปด้วย ทัศนียภาพ และสภาพอากาศที่สวยงามและสดชื่น เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย มีสวนน้ำตกที่จัดตั้งขึ้น โดยกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีไร้วสวนทางการเกษตรเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของบ้านมั่งคอยปุยจะประกอบไปด้วยบ้านเรือนของชาวบ้านมั่งคอยปุย การแต่งงาน ภาษา วัฒนธรรมการกิน การละเล่นของชุมชน ส่วนประเพณีในรอบปีพบว่าที่หมู่บ้านคอยปุยส่วนใหญ่ก็จะปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมอยู่แต่ก็มีประเพณีบางอย่างที่ไม่มีหรือปฏิบัติไม่ได้ เนื่องจากไม่เข้ากับสภาพสังคมที่เป็นไปตามรูปแบบการท่องเที่ยว คือ พิธีเช่นไหว้ป่าดงแข่ง พิธีกินข้าวใหม่

ส่วนพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร สามารถสรุปได้ 4 ยุคคือ

ยุคที่ 1 พ.ศ. 2505-2514 (ยุคเริ่มพัฒนา)

ยุคที่ 2 พ.ศ. 2515-2523 (ยุคเริ่มพัฒนาตามการท่องเที่ยว)

ยุคที่ 3 พ.ศ. 2524-2535 (ยุคพัฒนาแบบก้าวกระโดดของการท่องเที่ยว)

ยุคที่ 4 พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน (ยุคปรับตัวตามช่วงซบเซาของการท่องเที่ยว)

โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาจะเป็นแบบกลุ่มธุรกิจชุมชนเป็นเจ้าของซึ่งพบว่าการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ก็จะเป็นการกระจายผลประโยชน์ทางอ้อมต่ออาชีพต่างๆในชุมชน การเปลี่ยนแปลงจากการที่ชุมชนเป็นชุมชนท่องเที่ยวพบว่าด้านสิ่งแวดล้อมจะมีขึ้นจากการช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ก็ก็จะเกิดชุมชนแออัดกับปัญหาขยะขึ้นตามมาในชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามคนพื้นราบมากขึ้น ประเพณีบางอย่างไม่เหมาะกับวิถีชีวิตแบบค้าขาย ด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องรายได้ของคนในชุมชนสูงขึ้นหาเงินง่าย แต่ก็พบว่ามีการใช้จ่ายที่สูงขึ้นเช่นกัน และด้านการเมืองพบว่าการแตกแยกทางความคิดกันสูงเนื่องจากมีผู้นำเกิดขึ้นหลายด้านจนชาวบ้านไม่รู้จะเชื่อใคร

### 5.1.2 วิเคราะห์ถึงผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน

จากบริบทของชุมชนบ้านมั่งคอยปุยจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเริ่มดีขึ้นตามพัฒนาการของการท่องเที่ยว แต่ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนบางอย่างต้องเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนมีการแตกแยกทางความคิดแย้งชิงทรัพยากรแบ่งพวกใครพวกมัน และพอถึงจุดที่การท่องเที่ยวเริ่มซบเซา ทางชุมชนก็เริ่มที่จะกลับมาทำการเกษตร ลำสัตว์ ซึ่งส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน

ในประเด็นผลกระทบที่มีต่อชุมชนทั้งทางบวกและทางลบจากการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้รวบรวมผลกระทบสรุปได้ตามกรอบ 4 ประเด็นดังนี้



1. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ
3. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสังคม
4. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ทำให้เห็นว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ล้วนแล้วแต่มีทั้งด้านบวกและด้านลบและแต่ละด้านล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างสูง กล่าวคือเศรษฐกิจดีเพราะการท่องเที่ยวเข้ามา การท่องเที่ยวดีเพราะมีจุดขายคือด้านสังคมที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจากการวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ได้ชัดเจน สามารถนำมาเป็นจุดเริ่มต้นในการชักชวนให้ชุมชนเห็นถึงผลกระทบทั้ง 2 ด้าน เพื่อนำมาซึ่งแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ต่างๆ เหล่านี้

ส่วนในเรื่องความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุย จากการรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวมีความพอใจต่อด้านอาหารและโภชนาการในระดับปานกลาง ในด้านความปลอดภัยนักท่องเที่ยวมีความพอใจอยู่ในระดับกลาง ในด้านการจัดการโดยชุมชนนักท่องเที่ยวมีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความพอใจในระดับมาก

ส่วนในเรื่องข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็นโดยรวมนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะประทับใจที่ได้มาสัมผัสบรรยากาศภายในหมู่บ้านที่สดชื่น และได้เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนคองปุย ส่วนสิ่งที่น่าปรับปรุงคือ ลานจอดรถที่คับแคบ การแต่งกายชุดม้งที่มีน้อย กีบแปลงดอกไม้ที่น้อยเกินไป และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยากที่จะเห็นดอกไม้ที่สวยงามที่สุด ส่วนประเด็นความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนนั้นยังไม่สามารถทำการศึกษาได้เนื่องจากยังเป็นช่วงของการสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติของชุมชนอยู่

### 5.1.3 ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ศักยภาพของชุมชนบ้านมั่งคองปุยในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

1) ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านพื้นที่และการมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงในด้านองค์ประกอบพื้นที่นับว่าชุมชนบ้านมั่งคองปุยมีสิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง มีความได้เปรียบที่ตั้งและการเข้าถึงซึ่งเป็นชุมชนชนเผ่าที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด มีสิ่งอำนวยความสะดวกใน

ชุมชนที่ครบครันและมีกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเช่น พิพิธภัณฑ์ชาวเขา สวนน้ำตก หุ่นจำลอง วิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าม้ง เป็นต้น ส่วนด้านการมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงก็มีความได้เปรียบ สถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนแห่งอื่นเช่นกัน เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เชียงใหม่คือวัดบรมธาตุคอกยสุเทพพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศ อันสามารถจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวได้

2) ศักยภาพการจัดจัดการของชุมชน ประกอบไปด้วยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา กับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับที่น้อย ส่วนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการปฏิบัติกิจกรรมจะอยู่ในระดับที่มากและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมักจะเริ่มจากกลุ่มผู้มีจิตอาสา ก่อนเป็นส่วนใหญ่ ในด้านความเข้มแข็งของชุมชนพบว่าชุมชนมีกลุ่มองค์กรการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลาย มีผู้นำที่มีศักยภาพทั้งที่เป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่ใช่ทางการมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองมีจิตสำนึกสาธารณะรักและหวงแหนชุมชนและได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกค่อนข้างมาก ในด้านองค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า มีกลุ่มองค์กรภายในชุมชนเป็นหลักที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพต่างๆกลุ่มองค์กรของชุมชนที่มาจากโครงการสร้างการปกครอง “และบริหารจัดการภายในชุมชน กลุ่มการเงินกองทุนต่างๆและหน่วยงาน/สถาบันในชุมชน โดยจะทำงานตามหน้าที่ของแต่ละกลุ่มองค์กรซึ่งหลายครั้งก็ได้รับการช่วยเหลือร่วมมือกับกลุ่มองค์กรภายนอกประกอบด้วย เทศบาลตำบลสุเทพ อุทยานแห่งชาติคอกยสุเทพ-ปุย เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน บริษัทผู้ประกอบการท่องเที่ยว เป็นต้น

#### 5.1.4 สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านม้งคอกยสุ

ในการสรุปแนวทางการพัฒนาฯ ได้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งสรุปแนวทางการพัฒนาได้ 5 ยุทธศาสตร์คือ 1. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคน

2. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม
4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

โดยหลักการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวจะยึดหลักการพัฒนาบนพื้นฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับคำนึงถึงการพัฒนาแบบเชื่อมโยงกันทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ ทั้งนี้เริ่มจากการพัฒนาคนก่อนให้กลุ่มบุคคลต่างๆ ได้เกิดความตระหนักการมีค่านิยม ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมที่ถูกต้องในเรื่องการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ควบคู่กันไปอย่างยั่งยืนให้เป็นไป ตามหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหากจะให้แนวทางการพัฒนานี้มีความต่อเนื่องและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต้องนำไปบรรจุในแผนแม่บทของชุมชน

## 5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้หลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยจากการรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาค้นคว้าที่มาเพื่อสนับสนุนการอภิปรายให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

### 5.2.1 บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน

ความสำคัญของชุมชนบ้านมั่งคองปุยที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้สองลักษณะ กล่าวคือลักษณะแรก ชุมชนบ้านมั่งคองปุยเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้แก่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เพราะความสำคัญในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอีกลักษณะหนึ่งคือ กิจกรรมการดำรงชีวิตของชุมชนที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนิเวศวิทยาขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติ การทำการเกษตรที่ดี การล่าสัตว์ที่ดี รวมถึงการประกอบกิจกรรมทางธุรกิจจากการท่องเที่ยวก็จะทำให้เกิดปัญหาขยะของเสียต่างๆ ตามมาสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ความสมดุลของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปหรืออีกนัยหนึ่งสามารถกล่าวได้ว่า ความสำคัญของชุมชนบ้านมั่งคองปุยในลักษณะแรกมีส่วนส่งเสริมการพัฒนาอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เพื่อการท่องเที่ยวแต่ความสำคัญในลักษณะที่สองมีส่วนขัดขวางการพัฒนาดังกล่าวซึ่งปัจจุบันสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ของชุมชนบ้านมั่งคองปุยก็เป็นที่ชัดเจนแล้วว่าเป็นไปในลักษณะแรก สอดคล้องกับ (มนัส สุวรรณ, 2538) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจดำเนินการในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดๆ ก็ตามที่มีลักษณะเป็นคาบสองคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่สามารถให้ทั้งคุณประโยชน์และโทษได้มิใช่สิ่งที่พึงกระทำโดยจับปล้นทันใจและเด็ดขาด หากจำเป็นต้องอาศัยเวลาและความละเอียดรอบคอบในการตัดสินใจการตัดสินใจเลือกทางเลือกหนึ่งโดยมิให้ความสำคัญแก่อีกทางเลือกหนึ่งอาจทำให้การดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จได้ตรงกันข้ามกับการตัดสินใจแบบมั่วหามาปฏิบัติหรือเดินทางสายกลางคือให้ความสำคัญสำหรับทางเลือกต่างๆ ที่มีตามความเหมาะสมกับเหตุและผลอาจยังผลสำเร็จจากการดำเนินการได้ดีกว่า

ดังนั้นชุมชนบ้านมั่งคองปุยจึงได้เกิดการพัฒนากองท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และหากพิจารณาสถานการณ์ของชุมชนบ้านมั่งคองปุยที่เปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้อาชีพจากการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นอาชีพหลัก นับว่าผิดหลักวิชาการเพราะว่าการท่องเที่ยวนั้นมีปัจจัยเสี่ยงหลายด้านด้วยกัน เช่น ฤดูกาล ภาพลักษณ์ ซึ่งนับว่าเป็นการยากที่จะควบคุมบริหารจัดการรายได้ให้แน่นอนในแต่ละเดือนหรือแต่ละปี สอดคล้องกับ (พจนา สวนศรี, 2546) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมหลายอย่าง เกี่ยวกับคนหลายส่วนเมื่อเปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วก็เปรียบเสมือนการเปิดตัวสู่สาธารณะให้คนภายนอกรู้จักชุมชนมากขึ้น จากการที่ชุมชนเคยเป็นผู้เฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงและเกี่ยวข้องกับคนภายนอกก็เฉพาะแค่การขายผลผลิตทางการเกษตร การรับรู้ข่าวสาร การออกไปรับจ้างขายแรงงาน หรือเรียนหนังสือในเมือง ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกเป็นความสัมพันธ์ 2 ฝ่าย ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย นายจ้างกับลูกจ้าง เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหยุดความสัมพันธ์กิจกรรมนั้นก็หยุดลง ผลกระทบต่อชุมชนจะมีไม่มากนักแต่การท่องเที่ยวไม่ใช่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิตและการบริการอยู่ในชุมชนและสัมพันธ์เป็นโครงข่ายโยงใยคล้ายใยแมงมุม มีคนข้างนอกและกลไกภายนอกเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับคนและองค์กรภายในชุมชน การควบคุมเป็นไปได้ยาก หากมีผลกระทบก็จะเชื่อมโยงเป็นลูกโซ่ขยายไปเป็นวงกว้าง

ชุมชนบ้านมั่งคองปุย ถือว่ามีความได้เปรียบทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีความแน่นอน ลักษณะทางกายภาพทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายและสมบูรณ์ ถือเป็นเสน่ห์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากมายในทุกๆปี แต่ความเจริญที่เข้ามานั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆมิติ เช่น ลักษณะทางกายภาพของชุมชน จากการศึกษาของ (เอลเลียต สตีเฟน และอู๋แก้ว ประกอบไวยกิจ บีเวอร์, 2534) ที่กล่าวว่าในบ้านมั่งคองปุย ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม จะมีอุณหภูมิประมาณ 5 องศาเซลเซียส และประมาณ 35 องศาเซลเซียสในเดือนมีนาคม แต่ปัจจุบันที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่และทดลองวัดอุณหภูมิผ่านทางเทอร์โมมิเตอร์ในปี พ.ศ. 2553 ที่ผ่านมาได้พบว่าช่วงระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมจะมีอุณหภูมิประมาณ 10 องศาเซลเซียส และประมาณ 37 องศาเซลเซียสในเดือนมีนาคมจากการสัมภาษณ์ (ไตรภพ แซ่ย่าง, 2553) ได้สนับสนุนว่า “เมื่อประมาณยี่สิบกว่าปีก่อนสภาพอากาศจะหนาวกว่านี้มาก ตอนเช้ามีหมอกลงหนาจัดทั้งวันในช่วงฤดูหนาว แต่ปัจจุบันหมอกเริ่มน้อยลงอย่างมากจะมีก็แค่ช่วงตอนเช้าตรู่เท่านั้น และนี่อาจเป็นจุดหนึ่งที่เสน่ห์คองปุยเริ่มลดลงก็เป็นได้” และส่วนด้านกายภาพอื่นเช่น การคมนาคมเข้าถึงก็มีความสะดวกสบายมากขึ้นซึ่งพบว่ามีถนนลาดยางเข้ามาถึงหมู่บ้านอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2553 สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพเป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยได้ให้เหตุผลว่าเรื่องอุณหภูมิอาจจะเป็นไปตามภาวะภูมิอากาศของโลกที่อยู่ในแนวโน้มมีอุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้น และการคมนาคมก็เป็นไปตามยุคของการพัฒนา แต่เป็นที่น่าสังเกตว่านักท่องเที่ยวให้ความชื่นชอบกับสภาวะอากาศที่หนาวและมีหมอกในช่วงฤดูหนาวของภาคเหนือและการที่ทางคมนาคมที่สะดวกอาจจะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวได้สะดวกและเยอะขึ้นก็จริงอยู่แต่ก็คงจะเป็นไปในทางการท่องเที่ยวแบบเยี่ยมชมมากขึ้น

นักท่องเที่ยวมักจะไม่มีใจที่จะอยู่นานส่งผลให้การจับจ่ายใช้สอยก็ลดน้อยลงตามไปด้วย และการที่การเดินทางของหมู่บ้านดินนั้นก็ส่งผลให้ลานจอดรถของหมู่บ้านไม่เพียงพอเนื่องจากนักท่องเที่ยวจะนิยมมาเที่ยวด้วยรถส่วนตัวมากขึ้นด้วยนั่นเอง

ในส่วนของมิติทางโครงสร้างเศรษฐกิจ โครงการสร้างวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมนั้นพบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมาก นั่นคือการท่องเที่ยวเข้ามาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจทำให้อาชีพเปลี่ยนแปลงไปตามการท่องเที่ยว รายได้จากการค้าขายเข้ามาเป็นรายได้หลัก ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ยเปลี่ยนไปด้วย นั่นเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงสร้างทางวัฒนธรรมเปลี่ยนเช่น ภาษา การแต่งกาย ฯลฯ และโครงสร้างทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปเช่น ความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติ ความเป็นพี่เป็นน้องกันลดลงจนเกิดการแตกแยกทางความคิดได้ ซึ่งในทิศทางตรงกันข้ามกับการที่โครงสร้างทางวัฒนธรรมสังคม เปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมาก็กลับไปส่งผลต่อ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพิงกับภาพลักษณ์ของชุมชน ส่งผลให้เกิดภาวะเศรษฐกิจที่อยู่ในช่วงชบเซาและมองย้อนลงไปอีกจากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำก็ส่งผลไปถึงด้านทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งก็จะถูกนำมาใช้มากขึ้นเช่นกัน ตรงกับ (มนัส สุวรรณ, อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่าแม้การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการนำทรัพยากรมาใช้ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า จะไม่มีผลกระทบใดๆ เกิดขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ตรงกันข้ามการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เริ่มมีผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประกอบการนำเที่ยวและกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่นมุ่งเน้นที่จะกอบโกยผลกำไรโดยลืมนึกที่จะให้ความสำคัญแก่ทรัพยากรนั้นทนทานการซึ่งคือปัจจัยพื้นฐานในธุรกิจของเขาเอง

จากพัฒนาการของรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีการพัฒนาไปในทิศทางที่อิงผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ก็พบว่าที่การท่องเที่ยวของคอยปุ๋ยได้รับความนิยมน้อยมากก็เกิดตอนที่มิสสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนเองคือ พิพิธภัณฑสถาน พ.ศ. 2537 และสวนน้ำตก พ.ศ. 2530 การที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวที่บ้านมั่งคองปุ๋ยนั้นก็ทำให้เกิดผลพวงที่ทำให้อาชีพการค้าขายได้รับประโยชน์คือทำให้กำลังซื้อมีมากขึ้น รวมถึงทำให้เกิดอาชีพด้านการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น ไกด์นำเที่ยว/มัคคุเทศก์น้อย บริการถ่ายรูป ฯลฯ จนอาชีพจากการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นรายได้หลักของชุมชนบ้าน มั่งคองปุ๋ย แต่การจัดการที่ผ่านมานั้นพบว่าเป็นการจัดการที่ต่างคนต่างทำ โดยเอาผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง เมื่อคอยปุ๋ยได้ก้าวผ่านจุดสูงสุดของการท่องเที่ยวมาแล้วผู้วิจัยจึงเปรียบชุมชนเสมือนต้นไม้ที่โตไวกว่าปกติสูงขึ้นเร็วกว่าต้นอื่น เติบโตกว่าต้นอื่นแต่ลำต้นนั้นมีขนาดเท่าเดิมพอลมพายุเข้ามาต้นไม้ต้นนั้นก็มิมีสิทธิ์จะหักโค่นลงมาได้ อธิบายได้ว่า ชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ยนั้นมีความได้เปรียบหมู่บ้านอื่นจากลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและที่อยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ จึงมีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวชมประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน และทำให้เกิดการค้าขายของคนในชุมชนจนกลายมาเป็นรายได้หลัก แต่พอถึงจุดที่การท่องเที่ยวขาดเสน่ห์ลงไปนักท่องเที่ยวลดลง เพราะคอยปุ๋ยได้ถูกการกลืนกินของวัฒนธรรมคนพื้นราบมาสู่คนในชุมชน ทำให้สิ่งที่นักท่องเที่ยว

ต้องการเห็นคือวัฒนธรรมและวิถีชีวิตน้อยลงหรือแทบจะไม่ได้สัมผัสคงเหลือไว้แต่ความเจริญทางด้านวัตถุที่เสมือนมีเมืองอยู่กลางภูเขา รายได้ที่ได้จากการค้าขายก็ลดน้อยลง เมื่อรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงแต่การใช้จ่ายต่างๆของคนในชุมชนยังคงเดิมจึงก่อให้เกิดภาวะที่เสมือนสังคมล่มสลาย สอดคล้องกับงานของ (วินิจ วีรยางกูร, 2532) ที่กล่าวว่า แม้ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลด้านบวกทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องดีขึ้น แต่หาพิจารณาในอีกมุมหนึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบเชิงเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกันเริ่มจากการเปลี่ยนโครงสร้างทางอาชีพของประชาชนจากการเกษตรหรือรับจ้างเข้าสู่ภาคบริการมากขึ้น จนถึงการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ประชาชนมีรายได้ดีขึ้นสามารถนำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อในชีวิตและความฟุ่มเฟือยในการใช้จ่ายเงินที่หามาได้ และการเปลี่ยนแปลงระดับราคาของสินค้าไปในทางที่แพงขึ้นเนื่องมาจากอำนาจการซื้อของประชาชนที่เพิ่มขึ้น

ในจุดนี้ผู้วิจัยมองว่าหากจะพัฒนาคอยุขให้ชุมชนกลับมามีความยั่งยืนในเรื่องการดำเนินชีวิตที่ดีนั้น ก็ควรจะมีการร่วมกันทำงานของทุกองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่แรก และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันว่าจะพัฒนาคอยุขไปในทิศทางใด ซึ่งทางผู้วิจัยก็ยังเห็นพ้องกับการพัฒนาในรูปแบบที่อยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ โดยคิดแล้วว่าจากบริบทของการท่องเที่ยวบ้านคอยุขที่กล่าวมาการพัฒนาแบบนี้จะนำพาความยั่งยืนมาสู่ชุมชน และสอดคล้องกับหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ (สุลิตี ฐุชาติและคณะ, 2543) ได้นำเสนอคือการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นจะมีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นรูปแบบนำไปสู่ความยั่งยืนได้ เนื่องจากกิจกรรมจะมีกระบวนการที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศตามธรรมชาติแบบองค์รวม อันเป็นวงจรชีวิตที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ (Life supporting system) การจัดการการท่องเที่ยวที่มาจากแนวความคิดนี้จะให้ความสำคัญ ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมไปถึงวัฒนธรรมที่มีส่วนช่วยให้กระบวนการจัดการให้เป็นไปในแบบที่สมดุลกัน เพราะชาวบ้านเองเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นแล้วก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงนักท่องเที่ยวเมื่อได้สัมผัสกับทางธรรมชาติและวัฒนธรรมตามที่มุ่งหวังแล้วก็ต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวแบบนี้จะทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั่นเอง

## 5.2.2 ผลกระทบกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชน

ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับทางชุมชนบ้านม้งคอยปุย ทั้งทางด้านบวกและด้านลบดังที่ได้อธิบายไปแล้วไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในส่วนของข้อมูลที่ได้นั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ และได้มุมมองอีกว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นเชิงบวกที่มีต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็น การสร้างงาน การเงิน คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เหล่านี้ได้ถูกหักล้างจากผลกระทบทางลบอย่างรุนแรงเช่นกัน คือเกิดการแข่งขันที่สูงขึ้น มีการพึ่งพาทายนอกมากขึ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนไปเป็นบริโภคนิยม ปัญหาสังคมต่างๆ และวัฒนธรรมเสื่อม สิ่งเหล่านี้ล้วนกลับมาทำลายเสน่ห์ของคอยปุยที่เคยมีอันส่งผลให้ผลกระทบด้านบวกที่กล่าวมาได้รับน้อยลงตามไปด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวกและลบ ซึ่งด้านบวก ได้แก่ การเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้น สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน เกิดความสามัคคีในสังคมและความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระตุ้นให้เกิดการรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น ส่วนด้านลบ ได้แก่ ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของท้องถิ่น การทำลายสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุและโบราณสถาน รวมถึงความประณีตทางศิลปะเสื่อมลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การวางแผนและการควบคุมที่ดีนั้นย่อมช่วยรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งก็คือ สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดการเดินทาง แต่ถ้าวการท่องเที่ยวทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมหรือสูญเสียไปก็จะไม่มีนักท่องเที่ยวอยากมาเที่ยวอันจะส่งผลให้การท่องเที่ยวหมดไปไปในที่สุด และ มนัส สุวรรณ (2541) กล่าวว่า หมู่บ้านม้งคอยปุยมีปัญหาที่ได้รับจากผลกระทบจากการท่องเที่ยวคือ ปัญหาขยะมูลฝอย ความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก และการเอา รัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ ถ้าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้เป็นไปตามรูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผลกระทบด้านลบก็จะรุนแรงขึ้นตามมาเช่นการทำลายป่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างผิดวิธีเพื่อจะทำการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือสร้างจุดขายให้กับคอยปุยเองก็ตามแต่ ล้วนเป็นผลเสียที่จะเกิดกับคอยปุยในระยะยาวทั้งสิ้น ซึ่งจากบทสัมภาษณ์พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ (2553) กล่าวว่า “ปัจจุบันป่าของบ้านม้งคอยปุยที่ดูแลอยู่นับได้ว่าเป็นป่ารุ่นที่สองที่ฟื้นฟูจนเกือบเท่าป่ารุ่นหนึ่งแล้ว เมื่อป่าเริ่มสมบูรณ์ก็เริ่มเห็นพฤติกรรมล่าสัตว์ที่ไปแบบลักลอบมากขึ้นเรื่อยๆ บางคนคิดว่าเป็นเกมส์ที่สนุกซึ่งผมคิดว่าเป็นการทำลายธรรมชาติอย่างมาก”

ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลกระทบแต่ละด้านมาพิจารณาจนได้เห็นว่ามิติแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมล้วนมีความสัมพันธ์กันโดยมีคนเป็นตัวแปรสำคัญในการทำให้เปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกดังนั้น หากจะทำให้การท่องเที่ยวของบ้าน ม้งคอยปุยดำเนินการต่อไปได้โดยมีส่วนที่เป็นผลกระทบทางลบน้อยที่สุดก็ควรใช้การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนควบคู่ไปกับ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความเคารพวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการตัดสินใจที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ทั้งหมดนี้ต้องเริ่มจากการปรับวิสัยทัศน์ ทักษะคิด และค่านิยมที่วางแนวต่อสิ่งแวดล้อมก่อน ซึ่งสอดคล้องกับ (ภราเดช พยัฆวิเชียร, อ่างแก้ว) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปโดยตลอดการพัฒนาที่ยั่งยืนในความหมายทั่วๆ ไปนั้นหมายถึง การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ทั้งมีในอนาคต หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรม หรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

เมื่อนำข้อมูลของความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบ้านมั่งคอบ ภูเก็ตมาประกอบการวิเคราะห์ก็พบว่ามีความสอดคล้องกับคำอธิบายในเรื่อง อาหารพื้นบ้านความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวมีความพอใจในระดับน้อย แต่ก็เป็นที่น่าแปลกใจที่นักท่องเที่ยวมีความพอใจในระดับที่มากต่อการรับรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน และการรับรู้เรื่องวิถีชีวิตคนในชุมชน ซึ่งส่วนนี้อาจจะเป็นเพราะว่าแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ได้ฝากไว้ที่ไกด์/มักกะเทศน์น้อย นำเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามจึงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีไกด์นำเที่ยว และได้รับความรู้เรื่องวัฒนธรรม/ประเพณีของชุมชน เรื่องวิถีชีวิตคนในชุมชน จากไกด์นั่นเองมีผลทำให้ความพอใจอยู่ในระดับมาก เพราะถ้าหากดูข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยวแล้วกลับพบว่าสิ่งที่น่าจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การท่องเที่ยวดีขึ้นส่วนใหญ่มักจะบอกว่าให้มีการแต่งกายชุดมั่ง และจัดระเบียบชุมชนพร้อมกับอยากเห็นดอกไม้และวิถีชีวิตความเป็นมั่งสิ่งดีๆ เช่นวัฒนธรรมชนเผ่า ซึ่งก็จะขัดแย้งกับทางระดับความพอใจในระดับที่มากต่อการรับรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนและการรับรู้เรื่องวิถีชีวิตคนในชุมชนมาแล้วพอสมควร ส่วนคำถามที่บอกว่ารู้จักคอบปุยจากทางใดนั้นส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะรู้จักจากการบอกเล่า

ส่วนความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนพบว่าชุมชนยังไม่มี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม ยังอยู่ในช่วงของการหาความเป็นไปได้ในการจัดการตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542) กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเมืองค์ประกอบหลัก 8 ประการดังนี้

1. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติวัฒนธรรมและชุมชน
2. มีการบริการจัดการที่ยั่งยืน
3. เข้าถึงสังคมวัฒนธรรม
4. ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น
5. คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์



6. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม
7. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ดั้งเดิม
8. นักท่องเที่ยวมีความพอใจ

### 5.2.3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงการส่งเสริมหรือการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจมองไปที่การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการให้มากที่สุดสิ่งที่ตามมาคือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่คุ้มค่า ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากจึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานภายในแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งการหาช่องทาง การจัดจำหน่ายและการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดของ (Kotler Philip, 1994) ชุมชนบ้านมั่งคอบปุยเองก็เช่นกันที่ผ่านมาก็ทำการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมุ่งเน้นสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน การสร้างถนน สร้างร้านค้า สร้างพิพิธภัณฑสถาน สวนน้ำตก แต่ยังไม่มองถึงการเป็นสถานที่สำหรับการศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ด้านนิเวศวิทยา ด้านวัฒนธรรม ด้านการเกษตร ทั้งที่ชุมชนเองก็มีทุนของชุมชนอยู่แล้ว จึงเป็นสาเหตุให้การท่องเที่ยวที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน เป็นไปแบบการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวเสียส่วนใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักจะใช้เวลาไม่นานนัก

แต่อย่างไรก็ตามจุดเด่นจากศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของคอบปุยในส่วนขององค์ประกอบด้านพื้นที่และการมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงนับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จที่ผ่านมาของการท่องเที่ยวบ้านมั่งคอบปุย

แต่เมื่อพิจารณาจากอุปสงค์และอุปทานด้านการท่องเที่ยวที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาของผู้วิจัย มีความเห็นว่ายังไม่มีที่เหมาะสมเท่าที่ควรเมื่อพิจารณาตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของ (มนัส สุวรรณ, อ่างแล้ว) ตัวผลิตภัณฑ์ที่มีภายในชุมชน เช่นกิจกรรมสิ่งอำนวยความสะดวกความหลากหลายทางชีวภาพร้านค้าที่ขายสินค้าต่างๆ ถือว่าเป็นอุปทานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่เหมาะสมที่จะนำพาชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ โดยสามารถขยายความให้เห็นได้จากผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีในชุมชนส่วนใหญ่เป็นของที่นำมาจากภายนอก อีกทั้งการดำเนินการที่เป็นอยู่ก็ไม่ได้คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทางกายภาพและทางสังคม และเมื่อพิจารณาส่วนของอุปสงค์พบว่านักท่องเที่ยวมีความต้องการมาเที่ยวชมวัฒนธรรมที่แท้จริงของชนเผ่าม้ง ชมบรรยากาศที่สวยงามและมีแนวโน้มนที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีป่าเป็นห้องสมุดใหญ่มากขึ้นหรืออีกมุมหนึ่งก็ไม่ต้องการเห็นความเป็นเมืองในพื้นที่เขตป่าสงวนนั่นเอง

ในส่วนของศักยภาพการจัดการของชุมชน ผู้วิจัยศึกษาผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรในและนอกชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ศักยภาพการจัดการของชุมชนอยู่ที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องโดยมิติทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ในการจัดการด้านต่างๆ ของชุมชน ซึ่งมักจะเริ่มจากกลุ่มผู้นำจากที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรเอกชนที่มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ถือเป็นจุดเริ่มของการพัฒนามาสู่กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะพาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ โดยผู้วิจัยพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างมากในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคองปุ๋ยที่ผ่านมา สอดคล้องกับงานของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยว นั้นเป็นแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่น คือผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของท้องถิ่นของตนเอง

ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องมีการมุ่งไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนได้แก่ ระดับนโยบาย ระดับแผน ระดับปฏิบัติ มีการติดตามผลและให้การแนะนำอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบโดยตรงกับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางบวกและทางลบได้จำแนกไว้เป็น 4 ด้านคือ

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ ในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างงาน การเพิ่มรายได้ การกระตุ้นการผลิต และการแก้ปัญหาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ส่วนผลกระทบทางลบได้แก่ ปัญหารายได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะฤดูกาลของการท่องเที่ยว คุณภาพแรงงานไม่เหมาะสมกับระบบการผลิตภัณฑ์ ราคา และบริการ อาจมีการแข่งขันผลประโยชน์ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาด้านทุนอื่นๆ เช่น แรงงาน ที่ดิน เงิน การใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศ เป็นต้น

2) ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม ในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพช่วยยกมาตรฐานการครองชีพ สร้างความสามัคคี ป้องกันการอพยพย้ายถิ่น เสริมสร้างการศึกษาสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมท้องถิ่น ปัญหาการหลอกลวงนักท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนอื่นเข้ามา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวระดับชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมในทางบวก ได้แก่ การใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความรัก ความหวงแหนภูมิปัญญาในวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความร่วมมือร่วมใจในการฟื้นฟูสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ การเกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยม รูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่น การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปวัตถุ การทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่น การทำวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

4) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านในทางบวก ได้แก่ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ช่วยรักษา พัฒนา ปรับปรุงและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของชุมชน และค้นคว้าแนวทางรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในทางลบ ได้แก่ เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรในด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทางชีวภาพ เกิดปัญหามลภาวะปัญหาการทรุดตัวของดิน การทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

#### 5.2.4 แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน มังคองปุย

มองในส่วนปณิธานและวิสัยทัศน์ของแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมโดยที่ได้จากการร่วมคิดของชุมชนบ้านมังคองปุยเองที่มีรากความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นนับว่าเป็นหลักการที่เป็นไปตามแบบวิชาการ และเป็นวิธีคิดที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ซึ่งสอดคล้องกับ (มนัส สุวรรณ และคณะ, อ้างแล้ว) กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติดังนั้นการท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ย่อมประกอบด้วยหลายมิติ ดังนี้ *มิติแรก* การจัดการทรัพยากร เนื่องจากในโลกปัจจุบันซึ่งมีทรัพยากรเหลือน้อยลงเรื่อยๆ จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี และการจัดการนั้นจำเป็นต้องตอบสนองต่อ *มิติที่สอง* ความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต้องมีความสามารถในการสร้างกำไรเพื่อความอยู่รอด และผลประโยชน์ของชุมชน *มิติที่สาม* การตอบสนองความต้องการ หรือพันธะทางสังคมหมายถึง การให้ความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ความหลากหลาย และวัฒนธรรม *มิติที่สี่* สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมต่างๆ มิติที่ห้า การคำนึงถึงกระบวนการ และขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ มิติที่หก การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) ของพืชพรรณ และสัตว์ต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว มิติสุดท้าย การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทั้งหมดในโลกมีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

หากย้อนไปมองกระบวนการเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคอยปุยก็มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าวโดยจะอาศัยความร่วมมือกันของชุมชนบ้านมั่งคอยปุย โครงการหลวง เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย เจ้าหน้าที่อุทยาน นักวิชาการ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ผ่านการระดมความคิดเห็นว่า ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และยังคงให้ประโยชน์แก่ทางชุมชน จนได้แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรม ที่มียุทธศาสตร์อยู่ 5 ยุทธศาสตร์คือพัฒนาคน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ในส่วนของการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาฯดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่าต้องมีการพัฒนาแบบเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เริ่มพัฒนาจากกลุ่มคนในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกลุ่มคนที่จะต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชน ให้เกิดความตระหนักในหลักการเรื่องการพัฒนายั่งยืนที่สามารถใช้เป็นฐานความคิดของชุมชนให้พัฒนาตามแนวทางทั้ง 5 ด้าน นับเป็นการสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรม ทั้งนี้ประเด็นด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต้องไม่แยกออกจากกัน

การพัฒนากลุ่มคนบ้านมั่งคอยปุยในด้านต่างๆที่กล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยพบว่าส่วนมากยังขาดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเนื่องจากอาจขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ จึงเห็นควรว่าต้องมีการเพิ่มพูนความสามารถในการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มคนในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการศึกษาอบรมเผยแพร่รณรงค์จะช่วยสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และการมีค่านิยม ทักษะ ทักษะและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นอย่างยั่งยืน โดยในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ทั้งองค์กรอิสระ (NGO) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการหลวง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฯลฯ ให้การศึกษาที่ถูกต้องต่อชุมชนในเรื่องการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยผ่านเวทีและสื่อต่างๆรวมทั้งมีการดึงบทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการศึกษาอบรมแก่บุคคลภายนอกได้ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ในการร่วมเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่กล่าวไว้แล้วนั่นเอง และเมื่อกลุ่มบุคคลต่างมีความตระหนักในหลักของการพัฒนาบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็สามารถนำไปปรับประยุกต์ ควบคู่กับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งหากพิจารณาแล้วการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน ตรงกับหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยวคือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
5. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นควรมีความยั่งยืนอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ
2. ความยั่งยืนทางด้านสังคม
3. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

#### แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ค้นพบและพัฒนาร่วมกับชุมชน

แนวทางการพัฒนาคนโดยเน้นสร้างการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสร้างผู้นำการท่องเที่ยวหรือวิทยากรชุมชน พัฒนาระบบองค์ความรู้พัฒนาศักยภาพการจัดการและมีการศึกษาอบรมโดยวิทยากรที่มีประสบการณ์มีความรู้เฉพาะด้านมาเป็นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มคณะผู้บริหารจัดการองค์กรและกลุ่มบุคคลแนวร่วม เชื่อมโยงกลุ่มบุคคลในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของคนจากรุ่นสู่รุ่น

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติใหม่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของบ้านมั่งคอบปุ๋ยและสร้างการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การจัดเพิ่มพิพิธภัณฑสถานใหม่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชนจริงๆ (มีทุนอยู่แล้วแค่ปรับเปลี่ยนแนวคิด) โดยจัดให้มีพิพิธภัณฑสถานวิถีชีวิตชุมชน หรือพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต 1 แห่ง จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการละเล่น เช่น การยิงหน้าไม้ ล้อเลื่อนไม้ การตีลูกข่างกับการตีลูกขนไก่ การโยนลูกช่วง สร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันกับทางชุมชนให้รักษาและปฏิบัติตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เหมาะสมต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน โดย

อิงพื้นฐานจากดั้งเดิม และปลูกจิตสำนึกร่วมในประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยจัดทำออกมาผ่านสื่อ วิดีทัศน์ เอกสาร เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มต้นโดยจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการสำรวจทางเดินป่า และวางระบบโครงสร้างของกลุ่ม มีการจัดโครงการที่เป็นรูปธรรมเพื่อการดำเนินงานการบริหารจัดการของสมาชิกองค์กรและนักท่องเที่ยวให้ถือปฏิบัติตามเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในเขตพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยว มีการจัดแสดงอุปกรณ์เครื่องกับดักสัตว์ในอดีตเพื่อการสาธิตให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนยุคก่อนๆ ที่ต้องหากินในป่าส่วนใหญ่

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยร่วมกันพัฒนากิจกรรมที่มาจากรูปธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบการจัดการบริหารภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงาน โครงการหลวง หน่วยงานราชการต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสร้างแหล่งอาหารที่มาจากชุมชน โดยนำผลผลิตเหล่านั้นไปประกอบอาหารเป็นอาหารที่มีจากท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสลิ้มลองรสชาติอาหารท้องถิ่นซึ่งอาจต้องเชื่อมต่อกับร้านอาหารในชุมชนให้บรรจุเมนูลงไป

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมกลุ่มเพื่อพัฒนาสินค้าให้มาจากชุมชนและมีคุณภาพสินค้าได้มาตรฐานมีความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อชุมชน และแปรรูปผลผลิตที่ได้จากทางภาคเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน เช่น ชา กาแฟ ผลไม้ต้องรวมถึงการทอผ้าที่เป็นลายเอกลักษณ์ของคอยปุย เป็นต้น

### **สรุปผลการวิจัยที่ชุมชนสามารถประยุกต์ใช้และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน**

1. แผนงานการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. แผนปฏิบัติการเพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านต่างๆ
3. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ลดลง
4. เกิดการประสานความร่วมมือในการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. องค์กรชาวบ้านมีความเข้มแข็งขึ้น สามารถจัดการท่องเที่ยวได้เองอย่างมีประสิทธิภาพและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้

### รูปธรรมที่เกิดขึ้น

1. ได้ร่างแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตัวชุมชนเองเป็นผู้จัดการ
2. จัดทำหนังสือ “คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคอยปุย” (โดยได้แนบข้อมูลไว้ในส่วนภาคผนวก)
3. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มมัคคุเทศก์น้อย

### 5.3 บทเรียนของผู้วิจัย

การศึกษาวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ตั้งแต่ช่วงพัฒนาโครงการวิจัยจนถึงขั้นของการดำเนินงานรวมระยะเวลากว่า 1 ปี ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง กิจกรรมต่างๆที่ผ่านมามีส่วนทำให้เป็นบทเรียนและข้อคิดให้กับนักวิจัยได้เป็นอย่างดีสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การทำงานกับชุมชนต้องมีความอดทนใจเย็นและจริงจังซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญเมื่อได้ความจริงใจต่อกันแล้ว งานที่จะดำเนินต่อไปก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยาก
2. ด้านการประสานงาน ต้องรู้จักวิธีการประสานคนให้ถูกกับงานมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเรียนรู้บทบาทหน้าที่นิสัยใจคอของคนที่เราต้องติดต่อประสานงานด้วยรู้จักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
3. เรียนรู้เคารพในความอาวุโส เคารพในสิทธิส่วนบุคคลความเสมอภาคและการให้คุณค่าความสำคัญกับบุคคล
4. ก่อนดำเนินงานใดๆต้องมีการวางแผนเตรียมการเป็นอย่างดีแต่เมื่อผิดพลาดก็ต้องยอมรับมีการยืดหยุ่นได้ปรับเปลี่ยนแผนการได้เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์เฉพาะหน้า
5. การทำงานร่วมกับชุมชนทำให้ผู้วิจัยค้นพบศักยภาพ ความต้องการของตนเองสิ่งที่ตนเองชอบหรือถนัดแล้วทำได้ดี และสิ่งที่ไม่ชอบไม่ถนัด
6. ความเป็นชุมชนเป็นสิ่งที่มิเสกนั้ ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกันในฐานะผู้วิจัยและนักวิจัยเท่านั้น ยังมีความปรารถนาดี ความจริงใจ ความเอ็นดู ความห่วงใย ความเป็นญาติมิตรลูกหลานที่คนในชุมชนมอบให้แก่ผู้วิจัย

7. ผู้วิจัยต้องหมั่นทบทวนวัตถุประสงค์และเป้าหมายในงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อไม่ให้หลงเส้นห้ในความเป็นชุมชนมากเกินไป

8. การเรียนรู้ระหว่างทางเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยต้องเก็บเกี่ยวให้ได้มากที่สุด ทั้งเรื่องประสบการณ์ความรู้จากสิ่งที่คนในชุมชนมอบให้ และผู้วิจัยต้องเปิดใจยอมรับกับสิ่งใหม่ข้อเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ต่องานของตนเองให้ได้ เพื่อจะนำไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานให้ดีขึ้น

### การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของนักวิจัยและทีมชุมชน

#### ของนักวิจัย

- บุคลิกส่วนตัวทำให้เป็นคนกล้าพูดมากขึ้นกว่าเดิม เข้าใจเป็นมากขึ้น
- มีการจัดระบบความคิดทำอะไรก่อนหลัง มีการเตรียมการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้มากขึ้นในกรณีที่มีการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้
- เข้าใจกระบวนการทำงานกับชุมชนมากขึ้น
- ได้แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับทางชุมชนทำให้มีมุมมองที่กว้างขึ้นมีความคิดที่รอบครอบมากขึ้น
- ได้รู้จักกลุ่มคนมากขึ้น เช่น องค์กรหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัย ทำให้มีพันธมิตรในสังคมที่อาศัยอยู่มากขึ้น

#### ของทีมวิจัยชุมชน

- กลุ่มชุมชนได้พูดคุยกันมากขึ้น (กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม เกษตร) ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการทั้ง 3 กลุ่มเข้าด้วยกันจากการมีโอกาสพูดคุยกันนั่นเอง
- ทีมชุมชนมีการพัฒนาทักษะความรู้ความสารถจนเกิดกลุ่มคนทำงานใหม่ขึ้นมาเช่นกลุ่มเยาวชนที่มีจิตสำนึกรักชุมชน และพร้อมจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำพัฒนาชุมชนในอนาคต
- ชุมชนได้รู้จักกับแหล่งทุนสนับสนุนมากขึ้น (ทั้งเรื่องข้อมูล งบประมาณ ตัวบุคคล ฯลฯ) ทำให้มีโอกาสในการเชื่อมต่อการทำงานกับแหล่งทุนสนับสนุนนั้นๆ มากขึ้น



- ชุมชนได้ชุดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อันจะนำไปสู่การทำแผนแม่บทชุมชนที่ดีที่มาจากข้อค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นฐานความรู้ที่ดีของชุมชนอย่างมาก
- ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งจะทำให้การพัฒนาของชุมชนเรื่องการท่องเที่ยวจะคำนึงถึงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

### บทเรียนของการทำงานวิจัย ด้านทิวทัศน์

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนบ้านมั่งคอบปุย ต้องการเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกคนเข้าใจ คำนี้แต่ไม่รู้ว่ามีวิธีการที่จะได้มาซึ่งการมีส่วนร่วมอย่างไร ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก เมื่องานวิจัยเข้ามาในชุมชนที่ต้องการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงมักมีคำถามว่าทำแล้วได้อะไรบางคนเข้ามาเพราะมองเห็นผลประโยชน์บางอย่าง พอช่วงเวลานั้นผ่านไปคนเหล่านั้นก็หายไปด้วยแต่ส่วนที่อยู่ร่วมกระบวนการวิจัย ยังคงมีการสอบถามถึงการเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ บทเรียนที่เกิดขึ้นและสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในการทำวิจัยกล่าวคือ

- ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการสร้างและเชื่อมความสัมพันธ์ทำให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น
- การเข้าร่วมงานวิจัยเป็นการพูดคุยในเวทีงานวิจัยเป็นการช่วยจัดความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจกันของชุมชนให้มีความเข้าใจในทางที่ดีขึ้น เพราะแต่ละเวทีจะไม่จำกัดว่าจะต้องคุยเรื่องงานวิจัยเท่านั้น
- ชุมชนได้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- กระบวนการวิจัยสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องที่เกิดจากความคิดของสมาชิกในกลุ่ม

### บทเรียนของการทำงานวิจัย ด้านผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

การทำงานวิจัยในระยะแรกค่อนข้างลำบาก เพราะเป็นช่วงเริ่มต้นโครงการ การทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันถือว่าเป็นเรื่องใหม่ โดยเฉพาะคำว่าวิจัย ซึ่งคนภูชาบ้านและคิดว่าเป็นเรื่องยากส่วนใหญ่เมื่อเห็นคำว่าโครงการมักเข้าใจว่ามีของมาแจก มีเงินมาให้เหมือนที่เคยผ่านมาเมื่อลองสัมผัสแล้วไม่ใช่ จึงหลุดไป ทำให้รู้ว่าการบวนการวิจัยสามารถเลือกผู้มาทำงานวิจัยร่วมกันได้จริง โดยสังเกตว่าคนที่อยู่ร่วมจนจบ

กระบวนการวิจัยได้พัฒนาตัวเองด้านความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม ยอมรับการตัดสินใจของกลุ่มมากขึ้นจากที่คิดว่าความคิดของตนเองถูก ก็ยอมรับเสียงส่วนใหญ่มากขึ้น

### ความคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา

โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อนักศึกษามากหากนักศึกษาและทีมวิจัยร่วมกันคิดวิเคราะห์ ตั้งแต่ต้นช่วยกันตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัยร่วมกันหาแนวทางให้ได้มาซึ่งคำตอบ ถือเป็นการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริงที่ตัวนักศึกษาเองจะได้ประสบการณ์ต่างๆ มากมายจะเป็นเครื่องหล่อหลอมและขัดเกลาตัวเองให้เป็นคนอดทน รู้จักการเรียงลำดับความสำคัญ ในการจัดการ การประสานงาน การติดตามโครงการ และฝึกการเป็นคนที่มีความรับผิดชอบซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากที่จะไปทำงานในอนาคต หากจะกล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพในสถาบันการศึกษาสำหรับ โครงการวิจัยก็ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอีกช่องทางหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก

ในตัวเองงานวิจัยเองก็สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปทำประโยชน์ได้หลายอย่างเพราะเป็นการรวบรวมความเป็นไปเป็นมาพัฒนาการของการท่องเที่ยวเพื่อให้คนที่สร้างแนวทางการพัฒนาต่อไปได้มีมุมมอง เชื้อโยงในมิติของกาลเวลาได้ อีกทั้งการรวบรวมทุนทางสังคม การวิเคราะห์ผลกระทบทางบวกทางลบจากการท่องเที่ยวก็เป็นการเปิดมุมมองที่กว้างและชัดเจนขึ้นมาอีกในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน ข้อมูลเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจและเหมาะสมกับการเอามาประมวลผลเพื่อทำการวิเคราะห์ กลับกรอง ข้อค้นพบ มาต่างมาประยุกต์ใช้กับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านคอยปุยตามความเหมาะสมกับสถานการณ์และความพร้อมของชุมชนเอง

## 5.4 ข้อเสนอแนะ

### 5.4.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

เพื่อให้เกิดการดำเนินการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถได้มาซึ่งข้อเสนอแนะแนวทางดังนี้

1. ที่ผ่านมาชุมชนได้ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมุ่งเน้นสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการให้มากที่สุดและเพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากขึ้นไปดังนั้นจึงควรปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษามากกว่าการพัฒนาให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษามากกว่าเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆที่ชุมชนมีอยู่ทั้งนี้เพื่อผลในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาส่งผลให้ชุมชนเกิดปัญหาเรื่องขยะ ชุมชนควรตั้งกฎกติกาในเรื่องขยะมูลฝอยต่อนักท่องเที่ยว คือเมื่อนักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวที่บ้านมั่งคอบปุยขอความกรุณานักท่องเที่ยวให้นำขยะของตนเองกลับไปทิ้งข้างล่างด้วย โดยทำการรณรงค์ชี้แจงให้กับนักท่องเที่ยวเข้าใจทั้งจากการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต ป้ายประกาศในชุมชน คำชี้แจงจากไกด์และผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนต้องไม่ตั้งถังขยะไว้ในตัวชุมชนให้ตั้งไว้เพียงในบ้านเรือนเท่านั้น

3. จากปัญหาการหลงลืมวัฒนธรรมคนในชุมชนเกิดความแตกแยก ควรรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมเช่นประเพณีพิธีเช่นไหว้ป่าดงเซ่งเพื่อเป็นการหล่อหลอมจิตใจคนในชุมชนให้กลับมาเคารพและอยู่ร่วมกับธรรมชาติและดั้งเดิมอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ระบบนิเวศที่มีความต่อเนื่องได้อีกประการหนึ่งก็เพื่อถึงความสามัคคีกันของชุมชนกลับคืนมาเนื่องจากมีที่ยึดถือปฏิบัติเดียวกัน

#### 5.4.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเรื่องการสร้างแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างผลประโยชน์ต่อคนในชุมชนของบ้านมั่งคอบปุย ดังนั้นควรจะมีการดำเนินงานต่อเนื่องเพราะการศึกษาครั้งนี้เสมือนเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนมองเห็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน สำหรับประเด็นที่ควรจะมีการศึกษาและพัฒนาเพิ่มเติมผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เน้นการศึกษาแบบองค์รวมในการหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านมั่งคอบปุยเอง จึงขาดการวิจัยเชิงลึกในส่วนของการที่ชุมชนเป็นชุมชนท่องเที่ยวแล้วมีการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างไร ในชีวิตประจำวันและแตกต่างกับชุมชนที่อยู่ร่วมกับป่าชุมชนอื่นอย่างไร

2. ควรศึกษารูปแบบในการพัฒนาให้การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสถานที่สำหรับการศึกษามากกว่าเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆที่ชุมชนมีอยู่เช่น ด้านนิเวศวิทยา วัฒนธรรม เกษตร โดยการเชื่อมโยงสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

## ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากมีกิจกรรมหลายอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างการวิจัย แต่เวลาที่ประชุมมีประเด็นที่ต้องหารือมาก ทั้งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและไม่เกี่ยวข้อง จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

## บรรณานุกรม

- กัลยา วณิชบัญชา. (2540). วิเคราะห์ข้อมูลด้วย spss for window. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2541). โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่). กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. (2536). “การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ”. ในอุทัยดุษฎีเกษม(บก.) คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุทธิศรี ชูชาติ และคณะ. (2543). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง. เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- นำชัย ทนุผล. (2542). แนวคิดและวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เอกสารประกอบการสอนคณะธุรกิจ การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2536). ปฏิรูปการศึกษาไทยการยกเครื่องทางปัญญา: ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ในการปฏิรูปการศึกษาไทย: การสร้างสรรค์ภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการและมูลนิธิ สมศรี สฤณีวงศ์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2541). เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนา สนวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. จัดพิมพ์ กองทุนแคนาดา ประจำปีประเทศไทย.
- . (2541). การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน. จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน): 13.
- ภราเดช พัทม์วิเชียร. (2545). “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน”. เอกสารการประชุมปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2545. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). ก.โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เชียงใหม่: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- . (2541). ข.แผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- (2541). โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์  
เชียงใหม่. รายงาน โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ. เชียงใหม่: บัณฑิต  
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- (2538). นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ลิศีก ฤทธิเนติกุลและคณะ. (2540). “การปรับตัวกับวิถีชีวิตใหม่ในชุมชนเมืองของชาวเขาเผ่าม้ง:  
กรณีศึกษา เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่” รายงานวิจัย. ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงาน  
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติปีงบประมาณ 2539.
- (2544). โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย  
อุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ-ปุย. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนวิจัย.สำนักงานกองทุนวิจัย. (สกว.)
- (2541). “อเมซซิ่งคอยปุยให้อะไรแก่ปีท่องเที่ยวไทย”. บทความพิเศษ.  
อัสตานา.
- วารินทร์ วรินทร์เวศ. (2549). การศึกษาหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์  
ป่าดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการ  
จัดการมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์. (2530). “วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง”. จุลสารการ  
ท่องเที่ยว, ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 10.
- วัชรภรณ์ จันทร์จำ. (2547). ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ  
กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการ  
จัดการมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วุฒิชัย หล้าเมือง. (2546). “ประชาสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็ง” [ระบบออนไลน์]  
แหล่งที่มา <http://www.argi.ac.th/trfn/brain> (24 กุมภาพันธ์ 2546)
- สัมภาษณ์ไตรภพ แซ่อย่าง. อดีตผู้ใหญ่บ้านคอยปุย. (เก็บข้อมูลช่วงการศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการการ  
ท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่).
- สัมภาษณ์พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ. หัวหน้าโครงการวิจัยร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (เก็บข้อมูลช่วงการ  
ศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ  
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่).
- สัมภาษณ์พีระ หวังวนวัฒน์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน. (เก็บข้อมูลช่วงการศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการการ  
ท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่).
- สัมภาษณ์ขัยยศ หวังวนวัฒน์. อดีตผู้ใหญ่บ้านคอยปุยและประธานสมาคมบ้านม้งคอยปุย. (เก็บข้อมูลช่วง  
การศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอยปุย  
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่).

- สัมภรณ์อิทธิพล โพธิ์ศรี. เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงคอกปุ๋ย. (เก็บข้อมูลช่วงการศึกษาวิจัย  
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งคอกปุ๋ย ตำบลสุเทพ  
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่).
- สาทิศ สุขผ่องศรี. (2543). **แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา  
จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางแผน  
เมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ และทีมงานมูลนิธิหมู่บ้าน. (2545). **กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาแบบ  
ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุภางค์ อันทรวานิช. (2539). **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2533). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมชาย สนั่นเมือง. (2541). **“ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว”** จุลสารการ  
ท่องเที่ยว. 17,2 (เมษายน-มิถุนายน 2541)
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์.(2540). **ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อ  
การวิจัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Hatton, M.J. 1999. **Community-based fourism in Asia-Pacifil. Toronto:** The school of Meadia Studies at  
Humber College.

ภาคผนวก



**ภาคผนวก ก**

- แบบสอบถามนักท่องเที่ยวบ้านคอยปุย
- แบบสัมภาษณ์ชุมชนบ้านคอยปุย

## แบบสอบถาม

## ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุย

โดย

การวิจัย แนวทางพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่งคองปุย

ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบ้านมั่งคองปุย โดยต้องการทราบข้อมูลในเรื่องพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเที่ยวคองปุย ทั้งนี้ข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นฐานข้อมูลส่วนหนึ่งในการวิจัย

ในการนี้ ทางโครงการวิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาให้ข้อมูล โดยการกรอกแบบสอบถามตามที่แนบมานี้ครบทุกหัวข้อ ตามความคิดเห็นที่แท้จริงของท่าน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ และโครงการวิจัยขอรับรองว่าข้อมูลเหล่านี้จะไม่ทำให้เกิดความเสียหายใดๆ แก่ท่านทั้งสิ้น

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนเพื่อการทำวิจัยที่สมบูรณ์ต่อไป

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อสถานที่พัก.....

## ส่วนที่ 1

## ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ
 

<input type="checkbox"/> ชาย	<input type="checkbox"/> หญิง
------------------------------	-------------------------------
2. การศึกษาสูงสุด
 

<input type="checkbox"/> ประถมศึกษา	<input type="checkbox"/> มัธยมศึกษา
<input type="checkbox"/> อนุปริญญา	<input type="checkbox"/> ปริญญาตรี
<input type="checkbox"/> ปริญญาโท	<input type="checkbox"/> ปริญญาเอก
<input type="checkbox"/> อื่นๆ (โปรดระบุ).....	



1.2 รสชาติความอร่อย							
1.3 ความหลากหลายของอาหาร							
1.4 ปริมาณอาหารเพียงพอ/เหมาะสม							
1.5 ความสด สะอาดของอาหาร							
1.6 ความสะอาดและปลอดภัยของภาชนะ							
1.7 ความสะอาด ถูกสุขลักษณะของห้องครัว							
1.8 ความสะอาดของน้ำดื่ม							

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ (คะแนน)					ไม่ได้รับการ	ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
	5	4	3	2	1		
<b>2. ด้านความปลอดภัย</b>							
2.1 ระบบการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว							
2.2 มีการให้ข้อมูลล่วงหน้า เพื่อการเตรียมตัว							
2.3 มีอุปกรณ์ในการดูแลรักษาความปลอดภัย							
2.4 มีการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในระหว่างการทำกิจกรรม							
2.5 มีความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย							

3. ด้านการจัดการโดยชุมชน							
3.1 รับทราบข้อมูล ทำให้มีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า							
3.2 การกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว							
3.3 ระบบรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการ							
4. ด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว							
4.1 การสื่อความหมายของมรดกโลกที่ท้องถิ่น							
4.2 การรับรู้เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ							
4.3 การรับรู้เรื่องวัฒนธรรม/ประเพณีของชุมชน							
4.4 การรับรู้เรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชน							
4.5 ป้ายบอกทาง/ป้ายข้อมูลท่องเที่ยวในชุมชน							
4.6 คู่มือท่องเที่ยวของชุมชน							
5. ด้านคุณภาพของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว							
5.1 การมีจิตใจให้บริการ							
5.2 คำนึงถึงความปลอดภัย							
5.3 มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่							
5.4 ความรู้ และทักษะในการทำงานด้านการท่องเที่ยว							

ข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวของบ้านม้งดอยปู่

.....  
.....  
.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการมาเที่ยวและความคิดเห็นโดยรวม

1. การเดินทางครั้งนี้ท่านมาเที่ยวที่นี้ พักอยู่ จำนวน.....วัน และได้ไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใดมาบ้าง

- 1. .... จำนวน ..... วัน
- 2. .... จำนวน ..... วัน
- 3. .... จำนวน ..... วัน

2. ท่านมาเที่ยวที่นี้เป็นครั้งที่เท่าไร  
 ครั้งแรก  ครั้งที่.....

3. สิ่งที่ท่านประทับใจมากที่สุดของที่นี่  
.....  
.....  
.....

4. อะไรบ้างที่น่าจะมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การท่องเที่ยวที่นี่ดีขึ้น น่าประทับใจมากขึ้น  
.....  
.....  
.....

และที่ท่านมาดอยปู่ท่านต้องการเห็นอะไร  
.....  
.....

5. ท่านเคยไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประเทศไทยหรือไม่

เคย (โปรดระบุชื่อสถานที่).....

ไม่เคย

คอยปุยเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นคนจัดการ เมื่อเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนแหล่งอื่นถ้าระดับ  
คะแนน เต็ม 10 ท่านจะให้คอยปุยกี่คะแนน ..... คะแนน

ท่านรู้จักบ้านคอยปุยจากที่ไหน

หนังสือท่องเที่ยว ระบุ.....

Website

บริษัททัวร์

อื่นๆ ระบุ.....



ขอขอบพระคุณในความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน





- สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคืออะไร

.....

.....

.....

- การท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ความเป็นอยู่ทางการเงินของท่านเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

**2. ด้านวัฒนธรรม**

- ตั้งแต่มีการท่องเที่ยวเข้ามา วัฒนธรรมของชุมชนคอยปุยมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

การแต่งกาย

.....

.....

.....

อาหาร

.....

.....

.....

ภาษา

.....

.....

.....

ความเชื่อ ประเพณีในรอบปี

.....

.....

.....

**3. ด้านสังคม**

- ในครอบครัวท่านมีการอพยพย้ายถิ่นหรือไม่ ถ้ามี เป็นอย่างไร

.....

.....

\*ย้ายออกถาวร/ย้ายออกไปทำมาหากิน/ย้ายเข้าถาวร/ย้ายเข้ามาทำมาหากิน

สาเหตุที่มีการย้ายถิ่นฐาน

.....

.....

- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหลังจากการท่องเที่ยวเข้ามามีผลต่อ ความสัมพันธ์ทั้งในระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ และระดับหมู่บ้าน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

**4. ด้านสิ่งแวดล้อม**

- ท่านคิดว่าหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ในความเห็นของท่านคิดว่าดีหรือไม่ดี อย่างไร อธิบาย

.....

.....

.....

**5. ด้านการเมืองการปกครอง**

- ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรใดบ้างในชุมชน

.....

.....

.....

- บทบาทของท่านภายในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

**ภาคผนวก ข**

- ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวร้านขายของที่ระลึกภายในหมู่บ้าน
- ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวที่ร้านขายของที่ระลึก



เริ่มต้นด้วยป้ายทางเข้าโซนร้านขาย  
ของที่ระลึกของหมู่บ้านดอยปุย



ในช่วงฤดูหนาวนักท่องเที่ยวต่างพากัน  
เลือกซื้อของที่ระลึกกันอย่างคับคั่ง



สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นพวกกระเป๋า  
และผ้าปักลายม้ง



ร้านขายของที่ระลึก ที่ตั้งขึ้นมาใหม่  
ให้ทันต่อสมัยนิยม



ร้านขายของที่ระลึกและขายเสื้อผ้า  
ชุดชนเผ่าม้งสำหรับเด็ก



เจ้าของร้านขายของที่ระลึกที่ไม่มีลูกค้าจะมานั่งปัก  
ผ้าเพื่อสวมใส่ในเทศกาลปีใหม่ม้ง

## ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ



หมอกยามเช้าในเส้นทางศึกษา  
ธรรมชาติบ้านคอยปุย



อนุสรณ์สถานพระบาทสมเด็จพระ  
เจ้าอยู่หัวที่เคยเสด็จมาประทับที่แห่งนี้  
ถือเป็นหนึ่งในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ



สวนน้ำตกบ้านคอยปุย ซึ่งจะมีน้ำตก  
ไหลตลอดปีถึงแม้จะเป็นเพียงน้ำตก  
เล็กๆ



อ่างเก็บน้ำที่ในช่วงฤดูร้อนจะมีเด็ก  
ชาวม้งลงมาเล่นน้ำ



สวนดอกไม้เป็นหนึ่งในโซนแหล่ง  
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวนิยม  
มาถ่ายรูป



ดอกฝิ่นที่ปัจจุบันมีเหลือให้ชมไม่มากแล้ว



แผนที่จากการสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติบ้านดอยปู่



## ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร



โครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุยหนึ่งใน  
โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร



มีการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่โครงการหลวง  
เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร  
อย่างเต็มรูปแบบ



ชาวบ้านร่วมทดลองปฏิบัติจริง



แปลงสาธิตการเกษตร สำหรับผู้ที่สนใจ  
การท่องเที่ยวเชิงเกษตร



โรงเรียนทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ถือเป็น  
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม



แปลงไม้ดอกไม้ประดับ ถือเป็นสิ่งดึงดูด  
สำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านมั่งคองปุ๋ย

ภาพถ่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม



พิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขาม้งคอยปุย



ภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา มีเครื่องมือ  
เครื่องใช้ของชาวม้งสมัยโบราณมากมาย



เครื่องมือเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวเขา  
เผ่าม้ง



ชุดชนเผ่าม้งจำลองสมัยโบราณ



บ้านชนเผ่าม้งจำลองสมัยโบราณ



มีการให้นักท่องเที่ยวทดสอบความ  
แม่นยำ การยิงหน้าไม้

แผนที่เดินดิน ทูมทางสังคมบ้านม้งดอยปู่



**ภาคผนวก ค**

ประมวลภาพจัดกิจกรรมโครงการ “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน  
บ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”

กิจกรรม กำหนดบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย



ชาวบ้านร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่



ชาวบ้านผู้เข้าร่วมประชุม



ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น



### กิจกรรม จัดทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน



ทีมวิจัยร่วมย้อนอดีตรำลึกถึงความหลัง



ใช้เอกสารประกอบในการร่วมนึกย้อนถึงอดีต



ใช้ Time Line เป็นตัวช่วยให้กิจกรรมมีความ  
ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

### กิจกรรม จัดทำยุคพัฒนาการการท่องเที่ยวประชุมกลุ่มย่อย



ทีมวิจัยช่วยให้ข้อมูลพัฒนาการการ  
ท่องเที่ยวในแต่ละยุค



ใช้เอกสารที่ต่างคนต่างก็ช่วยกันเอามา  
รวมรวมเป็นตัวช่วยในการทำงาน



แกนนำผู้เข้าร่วมกิจกรรม

### กิจกรรม จัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ



พ่อหลวงยิ่งยศ ช่วยทำเส้นทาง  
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ



ช่วยอธิบายรายละเอียดให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น



ทีมวิจัยร่วมกันแลกเปลี่ยนความ  
คิดเห็น

กิจกรรม เดินสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม



ทีมวิจัยพาเดินสำรวจเส้นทาง  
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม



อธิบายรายละเอียดคลองสมัยโบราณ  
ให้ฟัง



ชิ้นนี้เป็นเครื่องมือข้าวสมัยโบราณ

กิจกรรม จัดประชุมกลุ่มย่อยสืบค้นประเพณีวัฒนธรรมจากปราชญ์ผู้รู้



สืบค้นประเด็นวัฒนธรรมประเพณี  
ร่วมกับทีมวิจัย



ลงพื้นที่ช่วงที่อากาศหนาวเย็นต้องจับ  
ชาอุ่นๆ



เขาควางใช้สำหรับการเสียดหางของ  
ชาวม้ง

กิจกรรม พุดคุยประเด็นทิศทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรร่วมกับโครงการขยายผลโครงการหลวงดอยปุย



ร่วมพุดคุยประเด็นการท่องเที่ยวนเชิงเกษตร



รับฟังทิศทางการท่องเที่ยวนเชิงเกษตรในอนาคดของหมู่บ้านดอยปุย



เจ้าหน้าที่โครงการหลวงสาธิตวิธีการตองกิ่ง

กิจกรรม อมรมที่วิจัยในการจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถามนักท่องเที่ยว



อมรมที่วิจัยก่อนการจัดเก็บข้อมูล



แบบสัมภาษณ์จะใช้กับชุมชน

แบบสอบถามจะใช้กับนักท่องเที่ยว



ทีมวิจัยเข้ารับการอบรมนั่งฟังอย่างตั้งใจ

### กิจกรรม สัมภาษณ์ชุมชนประเด็นการท่องเที่ยวภายในชุมชน



เริ่มสัมภาษณ์ชุมชนในประเด็นการท่องเที่ยวที่ผ่านมา



ชาวบ้านให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี



สัมภาษณ์เสร็จแล้วพอลางยังยศเป็นที่ปรึกษาโครงการอนุญาตให้ผู้วิจัยได้ชุดมั่งถ่ายรูปเป็นที่ระลึก



กิจกรรม สัมภาษณ์หน่วยงานในพื้นที่พร้อมทั้งสอบถามถึงการท่องเที่ยวที่ผ่านมา



สัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงการ  
ขยายผลโครงการหลวงดอยปุย



เจ้าหน้าที่โครงการหลวงอธิบายความเป็นมา  
ของโครงการขยายผลโครงการหลวงดอย



บรรยายภาคโดยรอบบริเวณที่ตั้งโครงการ  
ขยายผลโครงการหลวงบ้านดอยปุย

กิจกรรม อบรมเสริมสร้างศักยภาพทีมวิจัย



ผู้เข้าร่วมอบรมศักยภาพทีมวิจัย



อ. หมออุทัยวรรณ อธิบายกระบวนการในการทำงานวิจัย



บรรยากาศในการเข้าร่วมอบรม

กิจกรรม วางแผนงานระยะที่ 2 (กลุ่มการท่องเที่ยว 3กลุ่ม เชียงนิเวศ เชียงเกษตร เชียงวัฒนธรรม)



กิจกรรม วางแผนวางระบบท่อน้ำร่วมกับโครงการหลวง (เชิงเกษตร)



# กิจกรรม กำหนดจุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ



กิจกรรม ถ่ายทำ VDO การท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม (วัฒนธรรม นิเวศ เกษตร)



# กิจกรรม ถอดองค์ความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับกลุ่มเยาวชน



ภาคผนวก ง

หนังสือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคอยปุย





## คำนำ

ชุมชนบ้านคอกอญตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2490-2492 เดิมทีชาวบ้านคอกอญทำอาชีพค้าสินค้าเกษตรกรรมรวมทั้งมีการปลูกต้นข้าว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงก่อตั้งพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ขึ้นและได้เสด็จทรงเยี่ยมพสกนิกรชาวบ้านคอกอญ จึงได้พระราชทานทุนการศึกษาให้กับชาวบ้านคอกอญและส่งเสริมพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ทดแทนการปลูกฝิ่น จากการศึกษาบ้านคอกอญอยู่ใกล้กับวัดพระธาตุคอกอญและพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หนาแน่นอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันชุมชนบ้านคอกอญ ได้ถือว่าเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของภาคเหนือ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาชมอย่างคึกคักเนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวจะเป็นไปตามระบบของชุมชนเอง ได้เป็น 3 รูปแบบคือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบเหล่านี้ถือเป็นแนวคิดหลักที่ชุมชนนำมาปรับปรุงยุคที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่ยังคงเสน่ห์อย่างต่อเนื่อง

ตั้งนั้นเอกสารฉบับนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดการท่องเที่ยว  
 ต่างๆที่น่าสนใจของชุมชนบ้านคอกอญ และเพื่อเป็นฐานในการ  
 พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคตของถนนชุมชนเมื่อนำเอาเอกสาร  
 ชิ้นนี้ไปประกอบการร่วมคิดร่วมวางแผนพัฒนาในภาคต่อไป

โครงการวิจัย  
 แนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมิ่งคอกอญฯ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านคอกอญ	4
ข้อมูลหมู่บ้านคอกอญ	5
ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมิ่งคอกอญ	6
พิธีกรรมเจ้าอาวาส	8
สวนน้ำตก สวนดอกไม้	9
ศูนย์แสดงหุ่นจำลองประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิต	11
ถ่านกึ่งดินบ้านคอกอญ	12
การท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงการขยายผล	13
โครงการหลวงคอกอญ	
เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคอกอญ	16

**ประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านคลองขุย**

หมู่บ้านคลองขุยมักมีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 50 ปี จากคำบอกเล่าสรุปได้ว่าบ้านคลองขุยก่อตั้งครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ. 2489 หลังสงครามโลกครั้งที่สองผ่านไปหนึ่งปี มีชาวม้งอพยพเข้ามาอยู่ก่อนเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “ หมู่บ้านปานซมุก ” ต่อมา มีชาวม้ง จำนวน 3 ครอบครัว คือ นายธงหล่อ แซ่หว่าง นายโชหล่อ แซ่ลี และนายสุตีบ แซ่หว่าง เข้ามาทำไร่และตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านคลองขุยในปี พ.ศ. 2494 มีชาวม้งและชาวจีนฮ่อ นำโดย นายเลาป๊ะ แซ่หว่าง อพยพหนีการปราบปรามของสพติดที่บ้านป่าคา ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มอีก 30 ครอบครัว จากการทำบ้านคลองขุยอยู่ใกล้ตัวเมือง ไก่สดลาดและเป็นหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มต่างจากที่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรเริ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2496 โดยเริ่มจากชาวจีนฮ่ออพยพมาจากบ้านแม่สำใหม่เข้ามาอาศัยกับชาวม้ง และเป็นกลุ่มที่ทำการค้าขายกับชาวม้งมาตั้งแต่อดีตทำให้ชาวจีนฮ่อเรียนรู้วิธีการเพาะปลูกบนพื้นที่สูงจากชาวม้ง นอกจากนี้ยังมีการอพยพของกลุ่มคนเมืองพื้นราบและกะเหรี่ยงเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2542 โดยกลุ่มคนเมืองพื้นราบเข้ามาทำการค้าขายเพียงอย่างเดียว เพราะไม่มี

ความสามารถและความชำนาญทางด้านกรเพาะปลูกพืชบนพื้นที่สูง ส่วนชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานรับจ้างในสวนให้กับกลุ่มชาวม้งที่มีฐานะดี

**ข้อมูลหมู่บ้านคลองขุย**

ก่อตั้งเมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2489  
ที่ตั้งหมู่บ้าน หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่  
ประชากร 200 หลังคาเรือน 1,295 คน  
ชนเผ่า ชาวข่าส่าส่าบั้ง ชาวชากะห่วยัง คนจีนฮ่อ คนเมืองพื้นราบ  
ภูมิประเทศ ความสูงของพื้นที่อยู่ระหว่าง 700-1,685 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง  
ภูมิอากาศ อุณหภูมิเฉลี่ย 16 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 7 องศาเซลเซียส และสูงสุด 29 องศาเซลเซียส อุณหภูมิอากาศหนาวจัด ส่วนฤดูฝนอากาศเย็น  
ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,600 มิลลิเมตร

ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุย

- พิพิธภัณฑ์ชาวเขา
  - สวนน้ำตก สวนดอกไม้
  - ศูนย์แสดงหุ่นจำลองประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
  - ลานกางเต็นท์บ้านคองปุย
  - การท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงการชายผล
- โครงการหลวงคองปุย
- เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคองปุย



แผนที่แสดงจุดท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมั่งคองปุย



ร้านค้าชุมชน



### พิพิธภัณฑ์ชาวเขา (ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)



จะเป็นการจัดแสดงของที่เป็นศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนเผ่าม้งมาตั้งแต่อดีต ส่วนใหญ่จะเป็นของที่เล็กใช้ไปแล้ว เช่น กระจก ขันโตก กระดิ่ง ปิ่นโบราณ ที่ดักสัตว์ หน้ำไม้ ถูกร่วง ครกคั่วข้าว เครื่องรีดผ้า ที่เป็นฝ้าย หุคม้งโบราณ ฯลฯ และจะเปิดพื้นที่ให้กับร้านค้า ช่างภาพ (ถ้ารูปชุดชนเผ่าม้ง) ด้วย โดยอัตราค่าบริการเข้าเยี่ยมชมจะอยู่ที่คนละ 10 บาท

### อนุสรณ์สถาน



### อนุสรณ์สถานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เลยเสด็จมาประทับแรม



ชมดอกไม้ที่ปัจจุบันมีเหลือให้ชมไม่มากแล้ว

สวนน้ำตก สวนดอกไม้



สวนน้ำตกบ้านคอกอูจะมน้ำตก  
ไหลเย็นตลอดปี

สวนดอกไม้เป็นหนึ่งไนโซนแห่ง  
ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายรูป



จะเป็นการร่วมกันจัดทำสวนดอกไม้ เช่น ดอกฝิ่น และ  
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (จะเป็นแหล่งรวมของแปลก สัตว์แปลก  
 ฯลฯ) มีอ่างน้ำตก อ่างน้ำชีเมนต์อยู่กลางแจ้ง สวน และมีอัตรา  
ค่าบริการเข้าเยี่ยมชมอยู่ที่คนละ 10 บาท

ศูนย์แสดงหุ่นจำลองประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชนเผ่าม้ง



หุ่นจำลองวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าม้ง

เป็นการจำลองเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตของชนเผ่าม้งและจะ  
มีการนำวัสดุที่ใช้สมมุติพรพื้นบ้าน ถือเป็นแพทย์แผนโบราณไว้  
บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย อัตราค่าบริการเข้าชมท่านละ 10 บาท

### สถานกางเต็นท์บ้านคองปูย



### ที่พัก สถานกางเต็นท์, Homs stay

ในหมู่บ้านม้งคองปูยจะมีอยู่ 2 บริเวณ คือที่พักที่พักรักกันซ์ กับสถานกางเต็นท์มีประมาณ 30 หลัง และจะมีบ้านพักอีก 2 หลัง ซึ่งอัตราค่าบริการจะอยู่ที่ 150 บาท/คน ทั้งเต็นท์ และที่พักมีก็จะได้นักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาวตั้งแต่เดือนธันวาคม - เดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องต้องการมาชมบรรยากาศความหนาวเย็น หมอกตอนเช้า

### โครงการขยายผลโครงการหลวงคองปูย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร



กล่าวได้ว่าเป็นการเกษตรที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม (สวยงาม ปลอดภัย แปลกใหม่สำหรับการเรียนรู้)

### เลือกชมผลไม้เมืองหนาวที่สวนงามตระการตา

อุกพิศ





เนคทารี



โวกาโต้ พันธุ์ Hass



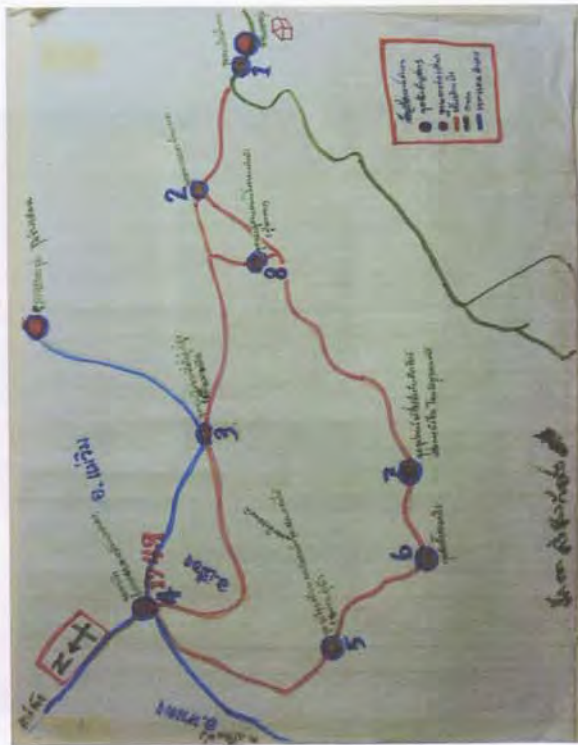
องุ่นไม่เมล็ด



กีวีฟรุ้ท



ศึกษาเส้นทางรรณดินป่า (การการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)



แผนที่ แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านมั่งคองปุ๋ย

ข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคองปุ๋ย

จุดที่หนึ่ง จุดแนะนำเส้นทางและกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1. ระยะทางจากจุดจุดแนะนำ และกลับมายังนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร
2. ข้อปฏิบัติตัวเมื่อยังอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว
3. การเตรียมความพร้อมในสัมภาระ อุปกรณ์ เครื่องมือชุด เครื่องแต่งกาย ยารักษาโรค ผู้ที่มีโรคประจำตัวและอาหาร น้ำดื่ม
4. ภาษนะบรจุดสิ่งของต่างๆ ที่ไม่สามารถนำกลับมาได้ ต้อง เป็นวัสดุที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่กลับเป็นประโยชน์ต่อ สิ่งแวดล้อม
5. ให้อาศัยจุดสถานที่ทางคณะกรรมการจัดให้



**จุดที่สอง จุดทางแยกในการเข้าชมธรรมชาติ และกิจกรรมของกลุ่ม**

- ทางขวามือเป็นเส้นทางทางการเข้าชมธรรมชาติตามรอยพระบาท
- ทางซ้ายมือเป็นทางออก



**จุดที่สาม จุดชมวิวกากที่ต่ำลงที่สูง หรือถ้ำแมวเปลิว**

ถ้ำแมวเปลิวนี้สามารถมองเห็นยอดหัวหมู คอยหัวหมูซึ่งเป็นยอดคอกที่เป็นเอกลักษณ์ของยอดคอกออยุ่ ซึ่งเป็นหนึ่งที่พระราชเจดีย์จะเสด็จมาเสวยน้ำชา กามเฟ เพื่อชมทัศนียภาพธรรมชาติอย่างกว้างไกล เมื่อพระองค์เสด็จมาแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์

**จุดที่สี่ จุดชมวิวยอดผากลอง**  
 ผากลอง เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้ขนานนามพื้นที่ยอดคอกแห่งนี้สืบต่อกันมา ยอดคอกผากลองมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,479 สามารถชมทัศนียภาพได้กว้างไกล สามารถมองเห็นเขตพื้นที่ 3 อำเภอ คือ ทาง

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือเห็นอำเภอหางดง ทิศเหนือมองเห็นอำเภอแมริ่ม เนื่องจากเป็นจุดที่มีความสูงเหมาะสมแก่ชมพระอาทิตย์ตกในยามเย็นด้วย

ยอดคอกผากลองซึ่งมีหินก้อนหนึ่งเกิดจากปฏิมากรรมทางธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายกลองความเชื่อที่ไม่ได้จำแนกชัดเจนว่าความเป็นมาเป็นอย่างไรร แต่ชะชาติพันธุ์จะมีความเชื่อไปตามสัญลักษณ์ของวิถีชุมชนนี้ว่ามีความคล้ายคลึงกับรูปสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมของตนเองในลักษณะใดในวัฒนธรรมของตนเอง และจะเอาความเหมือนในส่วนนั้นๆมาเล่าเป็นนิทานหรือคำานเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์และวัฒนธรรมนั้นๆไป

ยอดคอกผากลองเป็นเทือกเขาเชื่อมต่อกอออยุ่และยังเป็นเทือกเขาที่มีความยาวไปถึงประเทศพม่าใช้เวลานั่งเดินเท้าตามสันเขาสูงนี้ต้องใช้เวลาถึงสามเดือน โดยจะไม่มีการนำข้าวต้มเทือกเขาสูงนี้แม่เต่าชารเตียว หัวเทือกเขาสูงนี้มีถ้ำถ้ำพระธาตุคอกออยุ่เทพ เป็นเทือกเขาและเป็นเส้นทางเดินเท้าของกลุ่มควรวานส์เดินใช้เส้นทางลำเลียงส่งจากพม่าสู่ไทยทางเหนือหรือพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในอดีต

**คอกผากลอง**



**ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ที่**

คุณยิ่งยศ หวังวันวัฒน์ 081-7066572 (การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)

คุณไตรภพ แอ้อย่าง 081-1791287 (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

คุณเอ็กทิพล โพธิ์ศรี 081-1682337 (การท่องเที่ยวเชิงเกษตร)

### ภาคผนวก จ

ประวัติความเป็นมาของ ดอยผากลอง ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่าง  
บ้านม้งดอยปุยและบ้านแม่สาใหม่ ถือเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติภายในชุมชนที่น่าสนใจ

## ประวัติคอยผากลองขุนหลวงวิรังคะเจ้าแห่งลัวะและพระนางจามเทวี

ซึ่งเป็นเรื่องเล่าจากตำนานมูลศาสนา แต่งโดยพระพุทธกาม กับพระพุทธญาณ ความเป็นมาของตำนานจามเทวี และวิรังคะราชเจ้า เริ่มตั้งแต่ สมัยพุทธกาล ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ ในล้านนา พบชนเผ่าลัวะ หรือ ละว้า (ซึ่งเป็นชนเผ่าท้องถิ่น อยู่ในตระกูลมอญ และเขมร) อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำแม่ปิง มีปู่แสะ ย่าแสะ และลูกชาย ซึ่งไม่รู้จักพระองค์ จึงคิดจะกินพระพุทธเจ้า เพราะเชื่อว่าเนื้อคนย่อม อร่อยกว่าเนื้อสัตว์ทั้งหลาย เมื่อถึงบ้านปางไฮ (ปัจจุบันคือตำบลสะดวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่) พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยญาณ ก็แสดงปาฏิหาริย์ เพื่อที่จะข่มคนทั้งสาม โดยทรงประทับรอยพระบาท ลงบนแผ่นดินใหญ่ (รอยนี้มีไช่รอยแรก) ก่อนหน้านี้มีพระพุทธเจ้าองค์อื่น คือ กะกุสันตะ โจนาคมนะ และ กัสสะปะ ได้เสด็จมาประทับ รอยพระบาท ไว้แล้วบนแผ่นดินใหญ่ แผ่นเดียวกันนี้ มีถึงสามรอย พระพุทธเจ้า ได้ทรงประทับรอยพระบาท เป็นรอยที่สี่จึงปรากฏเป็นพระพุทธบาทสี่รอย จากการที่ได้ทรงประทับรอยพระบาทที่บนก้อนหินใหญ่ สร้างความตกใจ แก่ชาวลัวะ ทั้งสาม เป็นอย่างยิ่งพระองค์ทรงเทศนา สั่งสอน เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง ความป่าเถื่อน ของพวกเขา ดังนั้น ปู่แสะ และย่าแสะ จึงตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่กินเนื้อมนุษย์อีกตราบดีที่พระพุทธองค์ ยังทรงพระชนม์อยู่ แต่พวกเขา ไม่รับปากว่าหลังจากพระพุทธองค์ ทรงเสด็จปรินิพานแล้ว ส่วนลูกชายของทั้งสอง เกิดความซาบซึ้ง ในรสพระธรรม ขอมตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่กินเนื้อมนุษย์ตลอดชีวิต และพระพุทธองค์ทรงแนะนำ ให้บวชเป็นฤๅษี และได้บวชเป็นฤๅษีได้ชื่อว่า สุทเวาฤๅษี หรือ ฤๅษีवासูเทพ ซึ่งกาลต่อมา ได้เป็นเทวดารักษาเมืองเชียงใหม่ มาจวบจนปัจจุบันนี้ ขุนหลวงวิรังคะราช หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าแสนหลวง เป็นขุนใหญ่แก่ ชาวลัวะ ทั้งหมด ได้ทราบข่าวว่า พระนางจามเทวี มีพระรูปลักษณะ งดงามยิ่งนัก จึงมีความรักใคร่ในตัวพระนาง เป็นอันมากจึงให้ขุนอำมาตย์ พร้อมบริวารประมาณ ๕๐๐ คนนำเครื่องบรรณาการ และของฝากมากมาย มาถวายแก่ พระนางจามเทวี แล้วกราบทูลสาสน์ ของขุนหลวงวิรังคะราช แก่พระนางจามเทวี “ข้าแค้นหาราชเทวีเข้าขุนแห่งตัวข้ามีนามว่า ขุนหลวงวิรังคะราช อยู่อยู่ทิศตะวันออก ระหว่างคอยลวะโพน เป็นใหญ่ กว่าชาวลัวะ ทั้งปวงจัดแจง ให้ดูข้าทั้งหลายนำเครื่องบรรณาการ มาถวายแก่พระนาง โดยเหตุผลที่ว่าขุนหลวงวิรังคะราช มีความรักใคร่ ในตัวพระนางอยาก ได้พระนาง ไปเป็นอัครมเหสี ที่แท้จริงถึงแม้ว่าตัวขุนหลวง จะมีมเหสีอยู่แล้ว ๔๐๐ องค์แล้วก็ตาม” พระนางจามเทวี ทรงเรียกประชุม เหล่าเสนาอำมาตย์ เพื่อประเมินสถานการณ์ซึ่งเวลานั้น มอญเมืองลำพูนเพิ่งสร้างเมืองใหม่ ยังไม่พร้อม ที่จะรบ กับพวกลัวะ แห่งเมืองเชียงใหม่พระนางจึงส่งทูตไปทูล แก่ขุนหลวงวิรังคะราช ว่าให้รอไปอีก ๓ ปีก่อนเพราะว่าพระนางเอง พึ่งจะคลอดลูกชายฝาแฝด รอให้เด็กหย่านมเสียก่อน แล้วจะอภิเษกสมรสด้วยกัน บัดนั้นเป็นต้นมาพวกลัวะ แห่งเมืองแม่ระมิงค์เชียงใหม่ กับพวกมอญลำพูน ก็ได้ไปมาหาสู่กันอย่างสงบสุข ส่วนพระนางจามเทวีได้เรียกประชุมเหล่าเสนาว่าการ ประวิงเวลาในครั้งแรกนั้น เวลา ก็ใกล้เข้ามาแล้วจึงขอให้โหรร่วมมือ ในการใช้วิชา อาคมให้เลื่อนเวลา ออกไปอีก โหรหลวงจึงแนะนำว่าควรเลื่อนเวลาออกไปอีกเพราะว่าเกณฑ์ ชะตาบ้านเมืองเข้าสู่ยุคเจริญ ชีวหน้าจะขาดแคลน จะมีโรค

ระบาคประชาชน และสัตว์เลี้ยงจะล้มตาย เป็นอันมากต้องสะเดาะเคราะห์ ด้วยการถือศีลกินเจ ฟังธรรม สักการะ พระรัตนตรัย เป็นระยะเวลา ๔ ปี จึงจะพ้นภัยภยันตราย ที่โหราทำนายไว้พระนาง จึงสั่งให้ทูตไป รายงานเหตุการณ์ แก่ขุนหลวงวิรังคะด้วยความจำเป็น ตามที่ระบุไว้ขุนหลวงยอม ให้มีเดือนพิธีการอภิเษกสมรส และยอมถือศีลกินเจ ตามพระนางด้วยระหว่งนั้น พระนางจามเทวี ได้เกณฑ์คนหนุ่มสาวมาฝึก เป็นทหารเตรียมเมือง ให้พร้อมสำหรับการทำสงคราม กับขุนหลวงวิรังคะ ในขนาดเดียวกันนั้นเพื่อมิให้ ชาวเมืองตกใจตื่นกลัว วิดกกังวลกับภัยการรุกรานของ ขุนหลวงวิรังคะ จึงจัดให้มีการจัดการแสดงมหรสพ และการละเล่นต่างๆ จวบจนใกล้ ครบ ๔ ปี ขุนหลวงวิรังคะ ได้ส่งทูตไปขอทราบ กำหนดการอภิเษกสมรส พระนาง จึงบอกทูตไปว่าพระนางพร้อม ทำตามสัญญา เพื่อให้มีความแม่นยำทรงยำ เรื่องฤกษ์ยามว่าอย่าให้มีการผิดพลาด คณะทูตจึงไปรายงานต่อ ขุนหลวงวิรังคะ ที่เมืองแม่ระมิงค์เชียงใหม่ ของลัวะฝ่ายพระนางจามเทวี ก็ได้มีการแก้ไข ชื่อเดือนจากเดือนอ้าย เป็นเดือนสาม (นั่นคือสาเหตุที่ทำให้การนับเดือนของทาง ภาคเหนือ หรือล้านนา เร็วกว่าเดือนทางภาคกลางไป ๒ เดือน) เช่นวันลอยกระทงจะตรงกับวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ หรือ เดือน ๒ ของภาคกลางดังนั้นทางภาคเหนือจึงเรียกวันลอยกระทงว่าเดือนยี่เป็ง เมื่อถึงกำหนด การอภิเษกสมรสตาม ที่ได้ตกลงกันไว้ขุนหลวงวิรังคะ จึงได้เดินทางไปเมือง ลำพูน เพื่อเข้าพิธีอภิเษกสมรส ตาม ที่ได้ตกลงกันไว้แต่พระนางจามเทวี ทรงบอกว่าเสียใจ ที่ขุนหลวงคิดนัดเอง และได้ผินผายไปถึงสอง เดือน ด้วยกัน (เนื่องจากมอญได้มีการเลื่อนเดือน เร็วขึ้นไปสองเดือน ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น) ขุนหลวงวิรังคะ จึงโกรธแค้น เป็นอันมากที่ถูกปฏิเสธ จึงกลับไปเตรียม ไพร่พลได้ประมาณ ๔๐,๐๐๐ คนจัดทัพเตรียมบุก ลำพูน และเมื่อเคลื่อนทัพไป ถึงเมืองลำพูนสั่งไพร่พลล้อมเมืองเอาไว้หวังให้อาหารหมดไปจนต้องยอมจำนน และในเวลานั้นเป็นช่วงปลายเดือน ๕ หรือเดือน ๗ ของภาคกลาง เป็นเวลาใกล้จะเข้าฤดูฝน ล้อมเมือง ได้ไม่นานฝน ก็ตกเจ็ดวันเจ็ดคืน น้ำเหนือไหลหลากไหลเชี่ยว ท่วมไพร่พลล้มตาย เป็นอันมาก ขุนหลวงวิรังคะ เห็นว่า สถานการณ์ไม่ดีจึงยกทัพกลับไปก่อน จากนั้นจึงได้รวบรวมไพร่พลขึ้นมาใหม่ โดยมีไพร่พลครั้งนี้ รวมมาได้ประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน บุกเข้าตีเมืองลำพูน และลูกชายฝาแฝดของพระนางจามเทวี ได้ชี้ ช้างพลายกำงาเขียวดำน้ำไว้นกทัพ ของขุนหลวง แดกพ่ายไป ขณะที่แตกพ่ายหนีนั้น ช้างของ ขุนหลวงวิรังคะราช ได้ไปเบียดประคองเมืองลำพูน จนตกช้างขาหักพวกทหารลัวะ มาอุ้ม พาหลบหนีไป ประคองเมืองลำพูน จึงมีชื่อว่า ประคองช้างสี มาจวบจนทุกวันนี้

ขุนหลวงวิรังคะ รักษาอาการบาดเจ็บตลอดระยะเวลาถึง ๓ เดือนจนรู้สึก หายดีแล้วจึงส่งทูตไปขู่ เพื่อที่จะขอ แต่งงานกับ พระนางจามเทวีอีก พระนางจามเทวี จึงวางแผนขึ้นมาใหม่โดยให้มีการฟุ้งเสน้ำ (หมายถึงการ ฟุ้งหอก) จากคอกยสุเทพ ไปตกใจกลางเมืองลำพูน ได้เมื่อไหร่ก็ จะยอมอภิเษกสมรสด้วย ดังนั้นขุนหลวงวิรังคะ พร้อมไพร่พลและคณะทูตมอญ ลำพูนได้มีกระตระเตรียมการฟุ้งเสน้ำ โดยรอสัญญาณไฟจากกลางใจ เมือง ลำพูน การฟุ้งเสน้ำนี้ให้โอกาส ๓ ครั้งโดยจะฟุ้งกันทุกๆ ๗ วัน จนครบสาม ครั้ง การฟุ้งเสน้ำครั้งแรก ขุนหลวงวิรังคะราช นั้นปรากฏว่าพลาดเป้าไปหน่อย เดียวเนื่องจากถูกคณะทูตจากลำพูน ของพระนางจาม

เทวีย์ให้โกรธ เสียสมาธิ จึงพุ่งไปตกนอกกำแพง เมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่บริเวณหลัง วัดมหาวัน จึงเรียกว่า หนองเสน้ำ เคยค้นพบอาวุธ เป็นกระบอกเสน้ำหนาใหญ่และยาว ประมาณ ๒ วา จมอยู่มีลักษณะ ปลายแหลม เข้าใจว่าน่าจะเป็นปลายเสน้ำ ก่อนจะถึงวันพุ่งเสน้ำ ครั้งที่สอง พระนางจามเทวี ทำพิธีข่ม ขุน หลวงวิรังคะราช ด้วยพิธีทางไสยศาสตร์ เช่น ใช้เศษผ้าพุ่งขึ้นในเข็บ ทำเป็นหมวก เสร็จเรียบร้อยแล้วให้ เสนาเมืองลำพูน นำถวายบรรณาการ แก่ขุนหลวง ณ ยอด ดอยสุเทพ และทำให้ขุนหลวง ไม่สบายและพุ่งเส น้ำ ไปตกที่เชิงดอยสุเทพจึง รู้ว่าได้ถูก มนตร์ข่ม จุดที่เสน้ำไปตกในหนองน้ำเล็กๆ สมัยก่อนเรียกว่าหนองเส น้ำ อยู่หลังโรงเรียนประชาบาล เิงดอยสุเทพ จากเหตุการณ์ทั้งหมด ที่เกิดขึ้นทำให้ ขุนหลวงวิรังคะราช ได้ จุ๊กจิดได้ว่า อยู่ดีๆเกิดอาการวิงเวียน ใจสั่นเพื่อยกยคล้ายถูกข่ม จึงรู้ว่าตนถูกพระนางจามเทวี หลอกและ กลั่นแกล้ง ด้วยปัญญามาโดยตลอด คิดใดก็เกิดความละอายใจที่ ทำให้ชาวลัวะ ต้องมาพลอยลำบาก กับ ตนเอง จึงบังเกิดอารมณ์พุ่งพล่าน วิ่งออกไปลานกลางแจ้ง คว่าเสน้ำพุ่งขึ้นฟ้าแล้วหอกก็ดังตกจากฟ้า ขุน หลวงวิรังคะราชเจ้า เบะอกรองรับปลายหอกเสน้ำเสียบทะลุอกขุนลัวะร้องด้วยความเจ็บปวด คณะทูตจาก ลำพูน เห็นท่าไม่ค่อยจะสู้ดีนัก จึงหนีกลับลำพูน แล้วกราบทูลเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่ดอยสุเทพแก่พระ นางจามเทวี ให้ทรงทราบ ขุนหลวงวิรังคะราช ก่อนจะสิ้นใจได้เรียกคนใกล้ชิด มาสั่งเสียโดยเปรียบ เปรย ตนเองว่าเป็นเพียง หัวหน้าเผ่าลัวะ ผู้อาศัยอยู่ตามป่า ไม่มีการศึกษามีแต่ กำล้าง ขาดสติปัญญาไม่อาจ เปรียบเทียบกับ พระนางจามเทวี ซึ่งเป็นชาวเมือง เป็นผู้มีการศึกษา มีสติปัญญา ตนเปรียบเสมือนเอื้องแซะ ซึ่งจะงดงามก็ต่อเมื่อ อยู่ในที่อันควรตาม ธรรมชาติ ของเอื้องแซะ จะขึ้นในป่าลึก มีกลิ่นหอมชื่นใจ เสมือน กับชาวลัวะ ซึ่งชำนาญการ อยู่ตามป่าเขาสามารถดำรงชีพ อยู่อย่างมีความสุขสบายตามสภาพขุนหลวงวิรังคะ รู้ว่าตนกำลังจะหมดลมหายใจจึง สั่งเสียกับคนใกล้ชิดว่า ชนเผ่าลัวะ จะออกจากป่าหาผู้ปกป้อง ที่มั่นคงอย่าง พระนางจามเทวี ก็ได้หรือจะตัดสินใจอพยพเข้าป่า ให้ห่างเมืองก็ได้ตามใจ แต่มียอดดอยหินใหญ่ อยู่เหนือ ขึ้นไปเป็นสถาน ที่ได้เลือกไว้แล้ว หากคนได้ตายไป แล้วให้ห้ามศพไปตามไหล่เขา ข้อสำคัญอย่าข้ามลำน้ำ ห้วยเป็นอันขาดเกรงว่าน้ำ จะแห้งไร่นาจะเสียหาย เวลาว่างศพ ให้หันหน้าสู่ทิศใต้ ปรับระดับให้มองเห็น เมืองลำพูนอยู่ตรงระดับสายตา

เมื่อสั่งเสียเรียบร้อยแล้วขุนหลวงวิรังคะราช ก็ถึงกาลมรณะลม หายใจค่อยๆ ขาดช่วงจนสิ้นลมหายใจไป ขบวนแห่ศพ ได้เคลื่อน ไปตามสันเขา ดอยสุเทพผ่านสถานที่ต่างๆ ซึ่งมีชื่อตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ตำนาน กล่าวไว้ว่าบริเวณที่เป็นผาสว่า(ผารูปปลา) และผาเต็ง(ผารูปประฆัง) นั้นมีความเป็นมาว่า ขบวนที่ห้ามศพ และผู้คนไปร่วมพิธีงานศพ เกิดพลัดหลงกันขึ้นบางพวกเดินข้าม บางพวกเดินลอดใต้เถาวัลย์ที่มีชื่อว่า เครือ เขาหลง ทำให้พวกที่เดินลอดได้ เครือเขาหลง มีความจำเสื่อม ไปชั่วขณะทำให้นักดนตรี ที่ไปร่วมขบวนงาน ศพ เกิดเล่นขัดกันระหว่างพวกสว่า (ฉาบ) กับพวกเต็ง (ระฆัง) ในที่สุดก็พากันทิ้งเครื่องดนตรี หนีกลับลง ดอย ไปเครื่องดนตรีเหล่านั้น ได้กลายเป็นหินเกลื่อนกลาด กระจัดกระจายอยู่บนสันเขา ต่างๆ เช่น ผาฆ้อง ผากล้อง ผาสว่า ผาเต็ง ส่วนพวกที่แบกห้ามศพ พากันเดินจนถึงยอดดอย แห่งหนึ่งจึงวางศพของ ขุนหลวงวิ



รังกระราชเจ้า นอนตะแคง ให้หันศพหันหน้า ไปทางทิศใต้คล้ายดังว่า กำลังมองดูเมืองลำพูน ต่อจากนั้นได้  
 ขนเอาหนาม มาวางป้องกันสัตว์ป่าทั้งหลาย ที่จะมากินซากศพ แล้วเอาโลงคว่ำครอบศพไว้ ต่อมาโลงศพ ก็  
 ได้กลายเป็นหิน ปัจจุบันเรียก คอยม่อนล่อง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ม่อนคว่ำล่อง สามารถมองเห็น  
 ทัศนียภาพ ของเมืองเชียงใหม่ บริเวณถนนเส้นแม่ริม - สะเมิง ได้แก่ ตัวอำเภอแม่ริม ตัวอำเภอสะเมิง  
 สวนพฤกษศาสตร์ เอราวัณรีสอร์ท หมู่บ้านแม่สาใหม่ หมู่บ้านโป่งแยง หมู่บ้านสามหลัง รวมถึงทิวทัศน์  
 บริเวณสันเขา คอยสุเทพ และคอยปุ๋ย

นักท่องเที่ยวสามารถ ขับรถขึ้นไปชมวิวดูได้สองจุดคือ จุดสูงสุดของ คอยม่อนล่อง และจุดฝั่งศพของ  
 พ่อขุนหลวงวิรังคะ ซึ่งเป็นที่ตั้ง ของศาลเจ้าพ่อขุนหลวงวิรังคะราชเจ้า หน้าผาหินสูงชันซึ่งมีความสูง จาก  
 ระดับน้ำทะเล 1,450 เมตร ศาลเจ้าพ่อขุนหลวงวิรังคะ ขึ้นชื่อด้านความช่วยเหลือ แก่หนุ่มสาวให้สมหวัง ใน  
 ความรักและให้สมปรารถนา ทุกสิ่งทุกประการ และดลบันดาล ให้มีลูกตามที่ได้บนบานไว้

## ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายณัฐวุฒิ อภิวงค์
วัน เดือน ปีเกิด	16 เมษายน พ.ศ. 2528
ประวัติการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> <li>- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนเทศบาล 6 นครเมืองเชียงราย ปีการศึกษา 2546</li> <li>- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีการศึกษา 2551</li> <li>- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2554</li> </ul>
ทุนการวิจัย	<p>ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้โครงการ “แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” รหัสโครงการ RDG53N0018 ปี 2553</p>
ประวัติการทำงาน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- หัวหน้าโครงการวิจัย แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กันยายน 2553 - สิงหาคม 2554</li> <li>- ทีมวิจัย โครงการแนวทางการพัฒนาพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พฤษภาคม-ธันวาคม 2553</li> </ul>

- ผู้ช่วยนักวิจัย โครงการศึกษาสถานการณ์สิทธิเด็ก อำเภอเมือง  
แม่ฮ่องสอน อำเภอป่า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน  
มูลนิธิชีวิตเด็ก (The Life Skills Development Foundation)  
ตุลาคม-ธันวาคม 2553

- ทีมวิจัยโครงการ แนวทางการเสริมสร้างพลังชุมชนในการ  
จัดการทรัพยากรชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน  
อย่างยั่งยืนในพื้นที่บ้านดอยปุย ตำบลสุเทพ บ้านขุนช่างเคี่ยน  
ตำบลช้างเผือก และบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง จังหวัดเชียงใหม่  
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. 2553-2554

“แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านม้งดอยปู่ย”

รายชื่อ	ตำแหน่ง/หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทร
นาย ยິงยศ หวังวนวัฒน์	ประธานประชาคม (อดีต ผอ.)	55/3 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-7066572
นาย ไตรภพ แซ่ย่าง	อดีต ผู้ใหญ่บ้าน	20 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-1791287
นาย พิทักษ์ แสนยาเกียรติคุณ	ทีมวิจัยชุมชน	20/3 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	089-8535374
นางสาวนิตา หวังวนวัฒน์	ทีมวิจัยชุมชน	42 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	085-6223806
นางสาวยุพา หาญวิริยะ	ทีมวิจัยชุมชน	16/4 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	087-1743610
นาย เชิดชัย มียสมงคลแสน	ผู้ช่วย ผ.ร.ส.	9 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	089-8392423
นาย ชัชวาล เพื่องฟูกิจการ	ทีมวิจัยชุมชน	2/1 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	082-8928322
นางสาวปริฉัตร หวังวนวัฒน์	ทีมวิจัยชุมชน	11 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-0257811
นาย พนา เล่าว้าง	สท. ตำบลสุเทพ	66/1 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-0317406
นาย คมสัน ลีลาอิสระ	ทีมวิจัยชุมชน	19/1 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	084-8051657
นาย สกฤณา แซ่ย่าง	ผู้ช่วยฯ เกษตร	88 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-1667852
นาย จักรธร วิลาสประเสริฐ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	74 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	084-1763447
นายพีระ หวังวนวัฒน์	ทีมวิจัยชุมชน	79 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	086-7464556
นายสุรเดช เพื่องฟูกิจการ	ทีมวิจัยชุมชน	8 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-1657401
นายประสิทธิ์ แสนยาเกียรติคุณ	ทีมวิจัยชุมชน	18 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	081-9933955